

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

PROMOCIJAS DARBS

BĒRNU PĀRROBEŽU PRETTIESISKĀS PĀRVIETOŠANAS VAI
AIZTURĒŠANAS CIVILTIESISKIE
ASPEKTI: STARPTAUTISKO, EIROPAS UN LATVIJAS NACIONĀLO
TIESĪBU DIMENSIJĀ

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas
doktorante
Irēna Kucina
ik07 175

Promocijas darba vadītājs: prof. Dr.iur. Juris Bojārs

Rīga 2011

SATURA RĀDĪTĀJS

Ievads.....	1
Pirmā nodaļa. Ieskats tiesiskajā regulējumā bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jomā.....	11
1.1. Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: vēsture, mērķi, līdzekļi un piemērošanas statistika.....	11
1.1.1. Ieskats vēsturiskajā attīstībā.....	11
1.1.2. Hāgas konvencijas mērķi un to īstenošana.....	13
1.1.3. Hāgas konvencijas piemērošanas statistika un līdzekļi Hāgas konvencijas vienotai izpratnei un piemērošanai.....	19
1.2. Citi starptautiskie instrumenti un to mijiedarbība ar Hāgas konvenciju.....	21
1.3. ES regulējums un tā mijiedarbība ar Hāgas konvenciju.....	23
1.4. Latvijas nacionālais regulējums un tā mijiedarbība ar Hāgas konvenciju.....	24
Otrā nodaļa. Hāgas konvencijas piemērošanas būtiskākie aspekti.....	28
2.1. Bērna atgriešanas priekšnosacījumi Hāgas konvencijas izpratnē.....	28
2.1.1. Bērna parastās dzīvesvietas problemātika bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā.....	28
2.1.1.1. Angļu valodas termina „ <i>habitual residence</i> ” terminoloģijas īpatnības latviešu valodā.....	28
2.1.1.2. Bērna parastās dzīvesvietas īpatnības Hāgas konvencijas piemērošanā ārvalstu doktrīnā un tiesu praksē	30
2.1.1.3. Bērna parastās dzīvesvietas īpatnības Hāgas konvencijas piemērošanā Latvijas tiesu praksē.....	35
2.1.1.4. Bērna parastās dzīvesvietas vienota izpratne Hāgas konvencijas piemērošanā.....	37
2.1.2. Bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanas problemātika Hāgas konvencijas izpratnē.....	43
2.1.2.1. Aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamati bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanā.....	43
2.1.2.2. Materiālo vai kolīziju normu piemērošana bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanā.....	48
2.1.3. Jēdzienu - bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana, nodalīšana.....	51
2.1.4. Bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas brīdis.....	55
2.2. Bērna neatgriešanas pamatu piemērošanas problemātika bērnu pārrobežu civiltiesiskās nolaupīšanas lietās.....	58
2.2.1. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē.....	58
2.2.2. Nopietna riska pastāvēšana, ka atgriešana bērnu varētu pakļaut fiziskam vai psiholoģiskam kaitējumam vai citādi varētu nostādīt bērnu neciešamā situācijā.....	63
2.2.2.1. Nopietns fiziska kaitējuma risks.....	64
2.2.2.2. Nopietns psiholoģiska kaitējuma risks.....	67
2.2.2.3. Nopietnas neciešamas situācijas risks.....	69
2.2.2.4. ECT secinājumi bērna neatgriešanas pamatu piemērošanas jautājumos.....	71

2.2.2.5. Uzlabojumi Hāgas konvencijas noteikumos par neatgriešanas pamatu, kas saistīts ar nopietnu risku.....	80
2.2.3. Aizgādības tiesību neizmantošana vai piekrišana aizvešanai vai aizturēšanai bērna aizvešanas vai aizturēšanas laikā no tās personas, institūcijas vai citas struktūrvienības puses, kurai ir aprūpe pār bērna personu.....	91
2.2.4. Bērna iebildumi pret atgriešanu.....	93
2.2.4.1. Bērna iebildumu pierādījuma nasta.....	94
2.2.4.2. Bērna vecums un brieduma pakāpe.....	95
2.2.4.3. Bērna iebildumu nozīme.....	98
2.2.3.4. Tiesas rīcības brīvība.....	100
2.3. Izpildes jautājumi Hāgas konvencijas piemērošanā.....	101
2.3.1. Ieskats dažādu valstu nacionālajā regulējumā.....	101
2.3.2. Ieskats Latvijas nacionālā regulējumā un tā iespējami uzlabojumi.....	104
2.3.3. ECT secinājumi par izpildes jautājumiem bērnu pārrobežu civiltiesiskās nolaupīšanas lietās.....	111
2.3.4. Iespējamās izmaiņas Hāgas konvencijā izpildes jautājumos.....	116
Trešā nodaļa. Briseles IIbis Regula un tās būtiskākie apsketi bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā.....	119
3.1. Briseles IIbis Regulas galvenie principi.....	119
3.2. Briseles IIbis Regulas noteikumu mijiedarbība ar Hāgas konvencijas noteikumiem bērna prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā.....	122
3.3. EST secinājumi bērna prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā.....	129
3.3.1. EST sprieduma lietā <i>Rinau</i> analīze.....	129
3.3.2. EST sprieduma lietā <i>Doris Povse pret Mauro Alpago</i> analīze.....	132
3.3.3. EST sprieduma lietā <i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz</i> analīze.....	135
3.4. ES regulējuma bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās trūkumi un iespējamie uzlabojumi.....	138
3.4.1. Procesuālo noteikumu trūkumi un to iespējamie uzlabojumi.....	138
3.4.2. Trūkumi apliecības izsniegšanas nosacījumu ievērošanā un iespējamie uzlabojumi šajā jautājumā.....	146
Ceturrtā nodaļa. Latvijas nacionālais regulējums un tā būtiskākie aspekti bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā.....	152
4.1. CPL regulējuma trūkumi un tā iespējamie uzlabojumi.....	152
4.2. Aktuālie jautājumi Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā Latvijā.....	165
 Kopsavilkums.....	 168
 Anotācija latviešu valodā.....	 183
Anotācija angļu valodā.....	184
Anotācija franču valodā.....	185
 Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts.....	 186-203
Pielikumi.....	204-207
Saīsinājumu saraksts.....	208

IEVADS

1. Pētāmās problēmas raksturojums un tās aktualitātes pamatojums, izvēlēta temata nozīmība teorijā un praksē

Bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas problēma civiltiesisko aspektu jomā savu pašreizējo aktualitāti ir sasniegusi kopš XX gadsimta nogales, ņemot vērā sabiedrības, tiesību un tehnoloģiju straujo attīstību. Tas viss veicināja personu mobilitāti, pārrobežu attiecību un ģimeņu veidošanos. Lai veidotos pārrobežu attiecības vai ģimenes, nav obligāti sievietei, piemēram, no Latvijas veidot attiecības ar vīrieti no Itālijas, vai noslēgt laulību Francijā vai Kanādā. Pārrobežu attiecības un ģimenes veidojas arī situācijās, kad personas no Latvijas dodas strādāt un dzīvot uz Īriju. Nereti šajās pārrobežu attiecībās vai ģimenēs dzimst arī bērni. Taču nereti šīs pārrobežu attiecības un ģimenes arī izjūk. Skaidrs arī tas, ka, beidzot pastāvēt šīm attiecībām vai ģimenēm, vecāku starpā paliek daudz neatrisinātu jautājumu, un visbiežāk sāpīgākie no tiem ir saistīti ar bērniem. Bērns ir neaizsargāts situācijā, kad bērna tiesības tiek pārkāptas un kad pārkāpj tās neviens cits kā persona, kurai būtu jāīsteno šo tiesību aizsardzība. Bērna tiesību pārkāpumi ir iespējami gan situācijā, kad viens no vecākiem aizved bērnu pāri robežai bez otra vecāka piekrišanas vai atļaujas, gan arī situācijā, kad viens no vecākiem, īstenojot savas saskarsmes tiesības, aizved bērnu pāri robežai un noteiktā laikā otram vecākam bērnu neatgriež. Starptautiskajās privāttiesībās šīs situācijas ir pazīstamas ar terminu „bērnu civiltiesiskā pārrobežu nolaupīšana” vai „bērnu pārrobežu prettiesiska aizvešana vai aizturēšana”.

Promocijas darbs apskata bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskos aspektus gan no materiālo civiltiesību normu, starptautisko privāttiesību, gan arī starptautisko publisko tiesību viedokļa. Darbs koncentrējas tieši uz bērna nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, kad bērna nolaupīšana notiek ģimenes locekļu vai citādi radnieciski tuvu cilvēku starpā un kad bērna nolaupītāja mērķis nav gūt materiālu labumu, piemēram, izspiest naudu par bērna atgriešanu, bet ar mērķi “nolaupītājam” pašam īstenot rūpes pār bērnu citā valstī. Tāpēc jautājums par bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesiskiem aspektiem savstarpēji cieši saistītu personu starpā ir jo īpaši jūtīgs.

Lai starptautiskā līmenī aizsargātu bērnus no nelabvēlīgas ietekmes, ko rada viņu prettiesiska aizvešana vai aizturēšana, aizsargātu to personu tiesības, kuru aizgādībā vai aizbildnībā atrodas bērns, un nodrošinātu bērnu ātru atgriešanu,¹ Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences (turpmāk -

---

¹ Darbā autore angļu valodas vārdu „return” latviešu valodā lieto kā „atgriešana”, nevis „atgriešanās” ko lieto Hāgas konvencijas latviešu valodas tulkojuma teksts (piemēram, 1. un 7.pants) un CPL (77.¹ un 77.² nodaļa), un nevis vārdu

HCCH)² ietvaros 1980.gada 25.oktobrī tika noslēgta Hāgas Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem³ (turpmāk – Hāgas konvencija). Atzīstot bērnu nolaupīšanas problēmas aktualitāti, Hāgas konvenciju sev par saistošu ir atzinušas 83 valstis⁴ kā tiesību aktu, kas nodrošina adekvātu civiltiesisku risinājumu bērnu nolaupīšanas gadījumos.

Latvijas kontekstā Hāgas konvencijas atbilstoša un efektīva piemērošana ir būtiska ne tikai no saistību izpildes, kas izriet no dalības *HCCH*, un Hāgas konvencijas spēkā esamības Latvijā kopš 2002.gada 1.februāra. Konvencijas piemērošana ir būtiska arī Eiropas Savienības (turpmāk – ES) kontekstā, ņemot vērā 2003.gada 27.novembra Padomes Regulu Nr.2201/2003 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas Nr.1347/2000 (EK) atcelšanu⁵ (turpmāk – Briseles IIbis Regula). Briseles IIbis Regulu piemēro kopš 2005.gada 1.marta un šīs regulas noteikumi⁶ papildina Hāgas konvencijas piemērošanu ES dalībvalstīs. Tādējādi attiecībās starp ES dalībvalstīm bērna nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jautājumos paralēli piemēro gan Hāgas konvenciju, gan arī Briseles IIbis Regulu. Papildus Hāgas konvencija ir arī būtiski saistīta ar nacionālo materiālo, procesuālo normu un kolīziju normu piemērošanu, jo atsevišķi jautājumi tieši konvencijā netiek risināti, bet tiek pieļauta to izlemšana atbilstoši nacionālajam regulējumam vai tiesu praksei.

Jau ir pagājuši 30 gadi, kopš Hāgas konvencija ir stājusies spēkā,⁷ un šajā laikā konvencijas līgumslēdzējās valstīs ir pieņemti daudz nacionālo tiesu nolēmumu, piemērojot Hāgas konvencijā

„atpakaļatdošana”, kas tiek lietots Briseles IIbis Regulā (11.pants) šādu apsvērumu dēļ. Pirmkārt, vārds „atgriešanās” pēc savas būtības norāda uz to, ka bērnam pašam ir jāatgriežas no vienas valsts uz otru, taču no Hāgas konvencijas viedokļa bērns nevis atgriežas pats, bet to veic kāda persona, piemēram, tēvs, māte vai sociālais darbinieks. Otrkārt, vārds „atpakaļatdošana” ne visos gadījumos ir atbilstošs no Hāgas konvencijas viedokļa, jo Hāgas konvencijā ir paredzēti noteikumi tiem gadījumiem, kad bērns nav atgriežams uz citu valsti, proti, kad tiek pieļauta bērna palikšana valstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Savukārt, lietojot vārdu „atpakaļatdošana”, šie gadījumi būtu jādēvē par „bērna neatdošanas atpakaļ pamatiem”, kas pēc autores domām ir garš vārdu savienojums, ko ir iespējams apzīmēt ar daudz īsāku vārdu savienojumu. Tāpēc autore darbā šos gadījumus apzīmē kā „bērna neatgriešanas pamati”.

² Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (*Hague Conference on Private International Law (HCCH)* – angl.val.) ir 1893.gadā dibināta starptautiska organizācija, kuras mērķis ir darboties, lai pakāpeniski vienādotu starptautisko privāttiesību normas, galvenokārt sarunu ceļā un izstrādājot starptautiskas konvencijas. 1955.gada 15.jūlijā stājās spēkā *HCCH* Statūti, kas paredz galvenos *HCCH* darbības virzienus starptautisko privāttiesību attīstībā. *HCCH* darbības rezultātā ir pieņemts ievērojams skaits svarīgu konvenciju dažādās starptautisko privāttiesību jomās. Līdz šim organizācija ir pieņēmusi 39 konvencijas un tajā ir 68 dalībvalstis un ES. Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://hcch.evision.nl/index_en.php?act=text.display&tid=21 [aplūkots 2011.gada 19.janvārī].

³ Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, nr.151. (*Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction* – angl.val.)

⁴ Hāgas konvencija ir saistoša 59 *HCCH* dalībvalstīm un 24 valstīm, kas nav *HCCH* dalībvalstis. Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24 [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁵ Briseles IIbis Regula publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 6.sējuma 243.-271.lpp. (*Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000* - angl.val.).

⁶ Briseles IIbis Regulas 11.pants.

⁷ Hāgas konvencija ir spēkā kopš 1983.gada 1.decembra. Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24 [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

paredzēto regulējumu.⁸ Darbā veiktā tiesu prakses analīze liecina par būtiskām atšķirībām Hāgas konvencijas interpretācijā, atsevišķos gadījumos pat vienas valsts ietvaros. Šādu secinājumu apstiprina arī ārvalstu literatūra.⁹ Tieši Hāgas konvencijas mijiedarbība gan ar tās līgumslēdzēju valstu nacionālajām materiālo tiesību normām un kolīziju normām, citiem publisko tiesību instrumentiem lielā mērā ir iemesls atšķirībām gan konvencijas izpratnē, gan atšķirībām tās interpretācijā. Viens šāds piemērs atšķirībām izriet no tā, ka Hāgas konvencija nedefinē bērna parastās dzīvesvietas jēdzienu. Tāpēc juridiskajā praksē ir radušies vairāki jautājumi Hāgas konvencijas piemērošanā, kas saistīti ar bērna parasto dzīvesvietu:

- vai bērna parasto dzīvesvietu vienmēr ietekmē vecāku nodoms?
- vai apstākļi, ka bērns uz kādu valsti tiek sūtīts kāda noteikta mērķa sasniegšanai, piemēram, valodas apgūšanai vai izglītības iegūšanai, var būt par parastās dzīvesvietas iegūšanas kritēriju šajā valstī?
- vai vispār bērns var iegūt jaunu parasto dzīvesvietu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, neskatoties uz to, ka iepriekš bērnam bija parastā dzīvesvieta valstī, no kuras tas tika nolaupīts?

Hāgas konvencijas piemērošanā atbildes uz šiem jautājumiem sniedz vai nu valstu nacionālais regulējums vai tiesu prakse. Rezultātā doktrīna izdala pat trīs dažādus parastās dzīvesvietas noteikšanas modeļus, kas vien liecina par nevienveidīgu Hāgas konvencijas piemērošanu.

Cits aktuāls jautājums Hāgas konvencijas piemērošanā ir saistīts ar bērna neatgriešanas pamatiem, jo īpaši situācijā, kad bērnu prettiesiski aizved vai aiztur tā galvenais aprūpētājs, kas visbiežāk ir māte. Šādas situācijas rada jautājumu, vai Hāgas konvencija pieļauj bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, ja māte atsakās atgriezties kopā ar bērnu, uzskatot, ka bērna atšķiršana no mātes sagādās tam psiholoģisku kaitējumu un radīs emocionālu traumu? Gan tiesību zinātnieku viedokļi, gan tiesu prakse šajā jautājumā ir visnotaļ atšķirīga. Ir redzamas tādas situācijas, kad māte ir izteikts bērna galvenais aprūpētājs kopš bērna dzimšanas, savukārt tēva fragmentārā iesaiste bērna aprūpē neliecina par tēva spējām aprūpēt bērnu, turklāt nereti tēvs ilgu laiku neizrāda interesi par bērnu pat pēc tā nolaupīšanas. Rezultātā bērna atgriešana situācijās, kad māte nevar kopā ar bērnu atgriezties valstī, no kuras bērns ir nolaupīts, un kad bērns pēc atgriešanas nonāk šāda tēva aprūpē, arvien vairāk izraisa pārdomas un pat kritiku par Hāgas konvencijas nespēju pamatoti iestāties par bērna aizsardzību.

Hāgas konvencijas mērķis ir nodrošināt ātru bērna atgriešanu, taču, kā liecina juridiskās prakses materiāli un valstu nacionālais regulējums, nolēmumu izpilde par bērna atgriešanu ir visai

---

⁸ Hague Conference on Private International Law, INCADAT. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm> [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].

⁹ Crawford E.B. „Habitual Residence of the Child” as the Connecting Factor in Child Abduction Cases: a Consideration of Recent Cases. *Judicial Review*, 1992, Part 2, p.193.

neefektīva. Nereti valstīs notiek ilgs izpildu process par bērna atgriešanu uz valsti, no kuras tas ir nolaupīts, kā rezultātā personas pat vēršas Eiropas Cilvēktiesību tiesā (turpmāk – ECT) savu tiesību aizsardzībai. Parasti bērni netiek atgriezti ātri tāpēc, ka izpildu procesa stadijā pastāv grūtības ar bērna atrašanu, jo bērns tiek cītīgi slēpts. Cits iemesls ilgiem izpildu procesiem ir tas, ka ir pagājis pietiekami ilgs laiks kopš bērna pēdējās saskarsmes ar personu, kurai bērns ir bijis nolaupīts, kā rezultātā ir nepieciešams satvināt bērnu un personu, no kuras bērns bija nolaupīts, iesaistot gan psihologu, gan sociālo darbinieku. Izpildes stadijā bērni netiek arī atgriezti tāpēc, ka kopš bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas līdz izpildes procesam paiet pietiekami ilgs laiks un izpildes brīdī jau ir būtiski mainījušies apstākļi, piemēram, bērns iebilst pret tā atgriešanu, persona, no kuras bērns ir nolaupīts, ir izveidojusi jaunas attiecības un vairs neinteresējas par bērnu. Līdz ar to vienotu noteikumu ieviešana Hāgas konvencijā attiecībā uz izpildes jautājumiem būtu tikai ieguvums gan no bērna interešu ievērošanas un aizsardzības, gan arī no Hāgas konvencijas vienveidīgas piemērošanas perspektīvas.

Neskatoties uz to, ka pavisam nesen ir pieņemta Briseles IIbis Regula, kuras viens no mērķiem ir uzlabot Hāgas konvencijas regulējumu ES līmenī, autore uzskata, ka arī Briseles IIbis Regulas paredzētais regulējums ir nepilnīgs un pārsteidzīgs. Briseles IIbis Regula, piemēram, skaidri neatrisina jautājumu par to, kuri tiesas dokumenti un kādā valodā būtu nosūtāmi valsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, pēc tam, kad ir pieņemts nolēmums par bērna neatgriešanu; nav paredzēts, cik ilgā laikā ir jāatrisina jautājums par aizgādību vai aizbildnību, kad tiesas dokumenti tiek saņemti šajā citā valsts tiesā. Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk - EST) nav pieļāvusi to, ka izpildes dalībvalsts tiesas izņēmuma kārtā var pārbaudīt Briseles IIbis Regulas ietvaros izsniegtu apliecību, ja dalībvalsts nolēmums, par kuru izsniegta minētā apliecība, ir pieņemts, būtiski pārkāpjot cilvēktiesības, uzskatot, ka šādā gadījumā jāmeklē visi iespējamie aizsardzības līdzekļi izpildes dalībvalstī. Rezultātā bez konkrētiem uzlabojumiem Briseles IIbis Regulā arī turpmāk var rasties bērna interešu un dalībvalstu savstarpējās uzticēšanās principa pārkāpumi.

Arī Latvijas nacionālais regulējums rada daudz neskaidrību un neatrisina vairākus būtiskus jautājumus, kas mulsina gan individuus, gan Latvijas tiesas Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā. Viens šāds neskaidrību piemērs ir tas, ka Latvijas nacionālais regulējums nesniedz un doktrīna neatspoguļo bērna parastās dzīvesvietas izpratni Latvijā. Nav arī paredzēts izpildes regulējums nolēmumu izpildei par bērna atgriešanu valstī, no kuras tas ir nolaupīts. Šobrīd ir rasts risinājums, proti,

izstrādāt grozījumus Civilprocesa likumā¹⁰ (turpmāk - CPL), taču sensitivitātes dēļ šis jautājums netiek virzīts uz priekšu, jo grozījumi, kopš Ministru kabinets tos iesniedza 2010.gada 29.janvārī Saeimai, tālāk par 1.lasījumu nav vēl izskatīti. Pie tam atsevišķos jautājumos jaunais regulējums būtu vēl pārvērtējams. CPL 77.¹ un 77.² nodaļu¹¹ regulējums arī steidzami prasa uzlabojumus, jo jautājumā par bērna neatgriešanas pamatiem un procesuālajiem termiņiem šis regulējums ir neprecīzs un neatbilst Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā paredzētajam, kas var būt par pamatu neprecīzai Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā paredzētā regulējuma izpratnei un piemērošanai.

Pie tam Latvijā tāpat kā citās valstīs pieaug tiesvedības procesu skaits lietās, kad viens no bērna vecākiem no Latvijas nolaupa bērnu uz citu valsti vai no citas valsts nolaupa bērnu uz Latviju. Taču, ņemot vērā, ka Latvijas juridiskajā literatūrā un tiesību zinātnieku vidū bērna nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jautājumi nav īpaši uzsvērti un pētīti, nav pārsteigums, ka praktizējošu juristu vidū trūkst atbilstošu zināšanu par Hāgas konvencijas iespējām un mehānismu, kur nu vēl personām, kuras tieši saskārušās ar bērna nolaupīšanu. Ņemot vērā Latvijā esošo personu migrāciju gan uz ES dalībvalstīm, gan citām valstīm, ir sagaidāms, ka šī jautājuma aktualitāte vēl tikai palielināsies. Tāpēc Hāgas konvencijas izpratnes jautājumiem ir pievēršama īpaša uzmanība. Līdz ar to ir aktuāls pamats šī jautājuma padziļinātai izpētei un diskusijai par to.

Promocijas darba izstrādei tematu par bērnu pārrobežu prettiesiskās pārvietošanas vai aizturēšanas civiltiesiskiem aspektiem: starptautisko, Eiropas un Latvijas nacionālo tiesību dimensijā autore ir izvēlējusies vairāku iemeslu dēļ. *Pirmkārt*, autore vēlējās izpētīt tik aktuālu tēmu, kas Latvijas tiesību zinātnieku vidū vēl nav vispusīgi pētīta,¹² bet kas ir izsaukusi plašu rezonansi plašsaziņas līdzekļos.¹³ *Otrkārt*, ņemot vērā to, ka gan ārvalstu literatūrā ir izskanējis viedoklis par Hāgas

---

¹⁰ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

¹¹ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330.

¹² Vispusīgi zinātniski pētījumi bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā nav pieejami, ir pieejami tikai atsevišķi raksti, piemēram: Kalnmeiere D. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē un piekrišana bērna pārrobežu nolaupīšanai. Jurista Vārds, 2010. 9.februāris, nr.6.; Kalnmeiere D. Bērna atdošanas radīts kaitējuma risks un bērna iebildumi pret atgriešanu. Jurista Vārds, 2010. 16.februāris, nr.7.; Papāne I. Latvijas tiesu prakse vecāku īstenotas bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Jurista Vārds, 2009. 10.februāris, nr.6.; Kucina I. Bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti. Būtiski trūkumi Eiropas Savienības regulējumā. Jurista Vārds, 2009. 21.jūlijs, nr.29.; Kucina I. Nolēmumu izpilde bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Jurista Vārds, 2010. 9.marts, nr.10.; Skudra A., Kucina I. Briseles IIbis Regulas un Hāgas 1980.gada konvencijas normu piemērošana bērnu nolaupīšanas lietās Latvijas tiesās. Rēzekne: SIA „Latgales druka”, 2010, 41.lpp.

¹³ Lakševica A. Māte - Latvijā, tēvs ir Itālijā. Tiesāšanās par bērnu. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/konflikts-2008-08-26-1> [aplūkots 2009.gada 3.maijā]; Lakševica A. Latvija negrasās pildīt Itālijas prasību par bērna atdošanu tēvam. Pieejams: http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/latvija-negrasas-pildit-italijas-prasibu-par-berna-atdosanu-tevam?comments=-pos_value- [aplūkots 2009.gada 3.maijā]; Volka A. Vai tiešām esmu nolaupījusi savu bērnu? Diskusijas par Hāgas konvenciju. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/vai-tiesam-esmu-nolaupijusi-savu-bernu> [aplūkots 2009.gada 3.maijā]; Volka A. Rūpēs par bērnu Latvija vērsas pret Itāliju. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/rupees-par-bernu-latvija->

konvencijas pārskatīšanas nepieciešamību,¹⁴ gan arī *HCCH* ietvaros pieņemto lēmumu uzsākt diskusijas par konvencijas pārstrādi,¹⁵ autore vēlas sniegt savu ieguldījumu Hāgas konvencijas noteikumu pārstrādē, piedāvājot būtiskus jautājumus diskusijai un priekšlikumus Hāgas konvencijas pārskatīšanai. *Treškārt*, neskatoties uz to, ka Briseles IIbis Regula ir samērā jauns tiesību instruments, kura mērķis ir uzlabot Hāgas konvencijas piemērošanu un izpratni ES līmenī, autore, saskatot šī regulējuma nepilnības un trūkumus, piedāvā attiecīgus uzlabojumus tajā. *Ceturtkārt*, ņemot vērā to, ka autores pamatdarbs ir starptautisko privāttiesību jomā, tostarp arī jautājumos par bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu, autorei ir bijusi iespēja pārstāvēt Latvijas intereses Eiropas Komisijā Latvijas sūdzībā pret Itāliju saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību¹⁶ (turpmāk – Līgums) 259.pantu, kā arī izstrādāt grozījumus Civilprocesa likumā.¹⁷ Tāpēc šo darbību rezultātā autorei ir radusies padziļināta interese visā būtībā izpētīt bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesiskos aspektus.

2. Darba mērķa un uzdevumu formulējums

Darbā autore ir aktualizējusi bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas problēmjaudājumus, kas ir būtiski gan no Hāgas konvencijas, gan no Briseles IIbis Regulas, gan arī no CPL piemērošanas viedokļa, ņemot par pamatu ECT, EST, Latvijas un citu valstu nacionālo tiesu juridiskās prakses materiālus, kā arī doktrīnu. Tāpēc darba mērķis ir padziļināti izpētīt bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas regulējumu un identificēt ar to saistītos juridiskos

---

[versas-pret-italiju](http://www.diena.lv/lat/politics/hot/ja-ne-valsts-tad-sesgadiga-zena-marko-mate-tiesasies) [aplūkots 2009.gada 3.maijā].; Volka A. Latvieta un itālis tiesājas par bērnu. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/hot/ja-ne-valsts-tad-sesgadiga-zena-marko-mate-tiesasies> [aplūkots 2009.gada 3.maijā].; Dzērve L. Strīds par bērnu. Pieejams: http://www.diena.lv/lat/laikraksts/diena_peta/strids-par-bernu [aplūkots 2009.gada 3.maijā].

¹⁴ Silberman L. Patching up the Abduction Convention: A Call for a New International Protocol and Suggestion for Amendments to ICARA. *Texas International Law Journal*, 2003, Vol.38, p.42. (ICARA - International Child Abduction Remedies Act (Bērnu starptautiskās nolaupīšanas aizsardzības likums)); Beaumont P. The Contribution of Alexander (Sandy) Anton to the Development of Private International Law. *Juridical Review*, 2006, Part 1, p.19.; Bucher A. The New Swiss Federal Act on International Child Abduction. *Journal of Private International Law*, 2008. August, Vol.4, Nr.2, p.143-145.; Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague Child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol.4, Nr.3, p.464-469.; Bucher A. The Convention Should Be Revised! *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2006, Vol.11, p.41.; Thorpe M. The Hague Child Abduction Convention – 24 Years On. *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2006, Vol.11, p.9-10.

¹⁵ Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.11-12.

¹⁶ Konsolidētais teksts ir publicēts OV 2010.gada 30.martā C 83/47, 47.-201.lpp.

¹⁷ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

problēmjaudājumus kā no starptautiskā, tā arī no ES un no Latvijas nacionālā regulējuma viedokļa. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darbā ir izvirzīti vairāki uzdevumi:

1) pētīt bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jautājumu izcelšanos un atbilstoša regulējuma nepieciešamību, izstrādi un attīstību starptautiskajās, ES un Latvijas nacionālajās tiesībās;

2) atklāt bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesisko aspektu teorētisko un praktisko nozīmi;

3) analizēt starptautiskos, ES un nacionālos tiesību aktus gan no to mijiedarbības, gan piemērošanas viedokļa;

4) izpētīt juridiskās prakses materiālu ietekmi uz šo tiesību aktu nepieciešamību uzlabojumiem nākotnes perspektīvā;

5) noskaidrot Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanu un izpratni Latvijas kontekstā līdzīgās situācijās, ar kādām ir saskārušās ārvalstu tiesas;

6) piedāvāt apzinātajiem problēmjaudājumiem iespējamus risinājumus grozījumu un priekšlikumu veidā, pamatojot to nepieciešamību, gan Hāgas konvencijā, gan Briseles IIbis Regulā, gan arī CPL.

Šo uzdevumu izpildei veikti vairāki pasākumi. *Pirmkārt*, ir veikta bērna parastās dzīvesvietas jautājuma analīze Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā. *Otrkārt*, ir veikta bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas satura noskaidrošana. *Treškārt*, ir veikta bērna neatgriešanas pamatu izpēte un analīze. *Ceturtkārt*, ir veikta izpildes jautājumu izpēte gan citu valstu un Latvijas nacionālā regulējuma, gan ECT un EST juridiskās prakses materiālu ietvaros.

3. Darba struktūras pamatojums

Darbs sastāv no:

- 1) ievada;
- 2) 4 nodaļām, no kurām 1. nodaļa ir iedalīta 4 apakšnodaļās, 2.nodaļa – 3 apakšnodaļās, 3.nodaļa – 4 apakšnodaļās, 4.nodaļa – 2.apakšnodaļās;
- 3) kopsavilkuma;
- 4) anotācijām latviešu, angļu un franču valodā;
- 5) avotu bibliogrāfiskā saraksta;
- 6) 3 pielikumiem un saīsinājumu saraksta.

Darba kopējais apjoms ir 208 lappuses, no kurām 5 lappuses sastāda pielikumi un saīsinājumu saraksts.

Ievadā autore atklāj temata aktualitāti, nozīmību teorijā un praksē, formulē darba mērķi un uzdevumus, pamato arī darba struktūru, raksturo darbā lietotās zinātniskās pētniecības metodes, kā arī īsi raksturo darbā izmantotās literatūras un tiesību avotus.

Darba pirmā nodaļa aplūko Hāgas konvencijas vēsturisko attīstību, tās izstrādes nepieciešamību un tās mērķus, raksturo līdzekļus Hāgas konvencijas vienotai izpratnei un piemērošanai, kā arī apskata Hāgas konvencijas piemērošanas statistiku. Vienlaikus pirmā nodaļa īsi raksturo citu starptautisko, ES un nacionālā regulējuma mijiedarbību ar Hāgas konvenciju.

Otrā nodaļa atklāj Hāgas konvencijas piemērošanas būtiskākos aspektus. 1.apakšnodaļā analizēti Hāgas konvencijas piemērošanai izvirzītie priekšnosacījumi – bērna parastās dzīvesvietas un bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma jautājums. Šie jautājumi izšķir to, vai vispār pastāv pamats lemt par bērna atgriešanu pēc tā prettiesiskas nolaupīšanas. Tāpēc 1.apakšnodaļa analizē Hāgas konvencijas noteikumu piemērošanu un iztulkošanu, pievēršoties gan ārvalstu tiesu praksei un doktrīnai, gan arī šo noteikumu iespējamai piemērošanai Latvijā un mijiedarbībai ar Latvijas nacionālo tiesību regulējumu. 2.apakšnodaļā analizēti Hāgas konvencijā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu piemērošanas jautājumi. Hāgas konvencijā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu piemērošana ir būtiska no tā aspekta, ka to konstatēšana pieļauj bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir prettiesiski nolaupīts (aizvests vai aizturēts), un nepieļauj bērna atgriešanu atpakaļ tā parastās dzīvesvietas valstī. 3.apakšnodaļā tiek pētīti bērna atgriešanas nolēmumu izpildes jautājumi Hāgas konvencijas piemērošanā.

Trešā nodaļa pēta Briseles IIbis Regulas būtiskākos aspektus bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā, norādot uz tās galvenajiem principiem, kā arī padziļināti izpētot tās noteikumu mijiedarbību ar Hāgas konvencijas noteikumiem bērnu prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā, kā arī norādot uz Briseles IIbis Regulas noteikumu trūkumiem un piedāvājot iespējamus uzlabojumus šajā jautājumā.

Ceturtā nodaļa veic CPL noteikumu analīzi bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jomā, kā arī norāda šī likuma nepilnības un piedāvā priekšlikumus tā uzlabošanai.

4. Darba izstrādē izmantotās pētīšanas metodes un to pielietojuma pamatojums, kā arī īss bibliogrāfisks raksturojums

Darbā pielietotas vairākas zinātniskās pētniecības metodes – salīdzinošā metode, vēsturiskā metode, socioloģiskā metode un analītiskā metode, kas veicinājušas darbā izvirzīto mērķu un uzdevumu sasniegšanu.

Salīdzinošā metode pielietota, lai noskaidrotu un izvērtētu starptautiskā, ES un nacionālā regulējuma mijiedarbību, kā arī ECT, EST, Latvijas un citu valstu tiesu juridiskās prakses materiālus. Pie tam šī metode tiek pielietota, lai salīdzinātu un izvērtētu dažādu valstu tiesību zinātnieku atziņas.

Vēsturiskā metode pielietota, lai izpētītu starptautiskā, ES un nacionālā regulējuma attīstību bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jomā. Pie tam ar vēsturiskās metodes palīdzību noskaidrots, kādēļ attiecīgais regulējums ir nepieciešams.

Socioloģiskā metode izmantota, lai aplūkotu, kā personu mobilitāte, pārrobežu attiecību un pārrobežu ģimeņu veidošanās ietekmē starptautisko, ES un nacionālā regulējuma attīstību bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jomā. Pie tam šī metode tiek izmantota, lai akcentētu starptautiskā, ES un nacionālā regulējuma ietekmi uz bērna tiesību aizsardzību un interešu ievērošanu. Kļūdaina attiecīgo tiesību aktu izpratne un piemērošana var novest pie bērnu tiesību aizsardzības un interešu pārkāpumiem, tādējādi radot ne vien bērna tiesību pārkāpumus, bet arī radot tālejošas sekas bērna attīstībā un izaugsmē.

Analītiskā metode, kas ir viena no galvenajām šī darba pētniecības metodēm, tiek pielietota, lai izpētītu starptautiskos, ES, Latvijas nacionālos un arī citu valstu nacionālos tiesību aktus, kā arī juridiskās prakses materiālus. Pie tam šī metode tiek pielietota, lai izvērtētu, kāda ir šo tiesību aktu mijiedarbība, kā arī to, kāda ir tiesību zinātnieku atziņu mijiedarbība ar juridiskajā praksē pastāvošajām tendencēm. Vēl šī metode tiek pielietota, lai analizētu *HCCH* ietvaros veikto statistiku bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jomā. Šī analīze ir par pamatu autores vērtējumiem, secinājumiem un priekšlikumiem.

Promocijas darba izstrādes procesā analizēti starptautiskie un ES tiesību avoti, Latvijas un ārvalstu normatīvie akti, kā arī angļu un latviešu valodā izdotā juridiskā literatūra. Pie tam, lai sasniegtu izvirzītos mērķus, darbā plaši analizēti un pētīti ECT, EST, ārvalstu¹⁸ un Latvijas tiesu juridiskās prakses materiāli bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jautājumos. Juridiskās prakses materiāli ir būtiskākie resursi Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas analīzē un vērtējumā, jo tie vislabāk palīdz atklāt šo tiesību aktu izpratni un piemērošanas problēmas.

Tā kā Latvijas juridiskajā literatūrā un tiesību zinātnieku vidū bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jautājumi nav īpaši uzsvērti un pētīti, darbā pamatā ir

---

¹⁸ Darbā plaši tiek analizēti Apvienotās Karalistes, Amerikas Savienoto Valstu, Austrālijas nacionālo tiesu prakses materiāli, tiek arī apskatīti Šveices, Vācijas un Francijas nacionālo tiesu prakses materiāli.

izmantotas ārvalstu tiesību zinātnieku juridiskajā literatūrā sastopamās atziņas. Autorei darba izstrādes procesā bija pieejama tikai angļu valodā izdotā juridiskā literatūra, taču tajā ir sastopami dažādu valstu, piemēram, Apvienotās Karalistes, Amerikas Savienoto Valstu (turpmāk – ASV), Izraēlas, Vācijas, Šveices un Kanādas atzītu tiesību zinātnieku raksti un pētījumi.

Lai apzinātu ārvalstu literatūru, autore to vākusi Skotijas Aberdīnas Universitātes bibliotēkā, jo šajā universitātē autorei ir bijusi iespēja konsultēties ar profesoru P.Bomonu (*P.Beaumont*) par darbā apskatāmajiem jautājumiem, kā arī iepazīties ar vairāku studentu zinātniskiem pētījumiem šajā jomā.

Darbā tiek plaši izmantoti *HCCH* ietvaros izstrādātie dokumenti bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jautājumos, piemēram, Hāgas konvencijas izskaidrojošais ziņojums, kā arī dažādu valstu pētījumu ziņojumi.

Kopā darbā izmantoti 240 avoti (86 literatūras avoti, 45 normatīvie akti, 94 juridiskās prakses materiāli un 15 cita veida informācijas materiāli).

Pirmā nodaļa. Ieskats tiesiskajā regulējumā bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesisko aspektu jomā

1.1. Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem: vēsture, mērķi, līdzekļi un piemērošanas statistika

1.1.1. Ieskats vēsturiskajā attīstībā

Palielinoties arvien lielākai personu mobilitātei, it īpaši ES, pieaug tādu laulību skaits, kur personas ir dažādu valstu pilsoņi vai kuru dzīvesvietas iepriekš ir bijušas dažādās valstīs. Palielinās arī tādu ģimeņu skaits, kur vecāki nesastāv savstarpējā laulībā, bet dzīvo vai strādā dažādās valstīs un kopīgi audzina bērnus. Vienlaikus palielinās arī šādu „starptautisko” laulības šķiršanu un ģimeņu izjukšanas skaits.¹⁹ Nereti laulības šķiršana vai ģimenes izjukšana, kurās ir bērni, var novest pie tādām sekām, kad viens no vecākiem nolēmj pārcelties ar bērnu dzīvot uz citu valsti pretēji otra vecāka vēlmēm vai kad viens no bērna vecākiem, īstenojot saskarsmes tiesības ar bērnu citā valstī, nolēmj neatgriezt bērnu tā parastās dzīvesvietas valstī pie otra vecāka, kura atsevišķā vai kopīgā aizgādībā ir bērns. Tie ir tikai daži piemēri, kā var izpausties civiltiesiskā bērna nolaupīšana.

Pirms Hāgas konvencijas pieņemšanas pastāvēja pavisam ierobežotas iespējas atgūt šādus civiltiesiskā kārtā nolaupītus bērnus, jo nebija ne tiesisko, ne citu sadarbības līdzekļu starp valstīm, lai bērnu atgrieztu atpakaļ, nevis to atstātu, iespējams, svešā, neierastā vidē pēc tā nolaupīšanas.

Iespējams, šādiem gadījumiem būtu atbilstoši izstrādāt mehānismu, kas ļautu bērnu sākotnēji atgriezt valstī – tā ierastajā vidē, lai šajā vidē dotu vecākiem iespēju atrisināt visus jautājumus, kas saistīti ar bērnu civiltiesiskā ceļā. Tāds arī bija uzdevums pagājušā gadsimta septiņdesmitajos gados – meklēt un atrast civiltiesisko mehānismu, kas nodrošinātu bērna atgriešanu valstī, no kuras tas bijis nolaupīts, un samazināt bērna tiesību pārkāpumus, ko veido situācijas, kad bērnu nolaupa kāds no viņa vecākiem. Tāpēc starptautiskā sabiedrība starptautiskajās privāttiesībās un starptautiskajā civilprocesā uzsāka meklēt iespējamus risinājumus un izstrādāt kopīgas un vienveidīgas starptautiskās normas un starpvalstu sadarbības līdzekļus, bez kuriem nebūtu iespējams nodrošināt bērnu tiesību aizsardzību gadījumā, kad bērns tiek nolaupīts no valsts uz valsti un kad to izdara kāds no viņa vecākiem.

---

¹⁹ Zaļā grāmata par laulības šķiršanai piemērojamiem tiesību aktiem un jurisdikciju. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0082:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].

HCCH XIII sesijas laikā 1976.gadā tika atzīts, ka klasiskā starptautisko privāttiesību pieeja, kas saistīta ar spriedumu atzīšanas un izpildes konvenciju pieņemšanu, nespētu piedāvāt risinājumu dažādajiem problēmējautājumiem, ko var izraisīt bērna nolaupīšana. Tāpēc par atbilstošāku risinājumu uzskatīja veicināt sadarbību starp kompetentajām nacionālajām iestādēm.

1977.gadā *HCCH* Pastāvīgais birojs uzsāka jautājuma izpēti, apskatot ne vien tiesisko regulējumu, bet arī šā fenomena socioloģiskos aspektus. 1978.gada vasarā, lai sagatavotu atbilstošu pētījumu, tika sagatavots salīdzinošais un analītiskais ziņojums kopā ar aptaujas anketu. Aptaujas rezultāti liecināja par to, ka valstis vēlas starpvalstu sadarbību ar šim nolūkam izveidoto centrālo iestāžu starpniecību, kā arī paātrinātu atzīšanas un izpildes procedūru, noraidot speciāla tribunāla izveidi bērnu nolaupīšanas lietu risināšanai.

1979.gada martā notika *HCCH* Pirmās Speciālās Komisijas sanāksme, kuras mērķis bija vienoties par pieeju turpmākās konvencijas izstrādē. Tika izdalīti četri iespējamie risinājumi: atzīšana un izpilde, tūlītēja bērna atgriešana, jurisdikcijas normu harmonizācija, pastiprināta administratīvā sadarbība. Rezultātā tika panākta vienošanās, ka atzīšana un izpilde nav labākais risinājums, ka jāveido centrālās iestādes, lai veicinātu administratīvo sadarbību, un jāievieš mehānisms bērna tūlītējas atgriešanas nodrošināšanai. Vienlaikus tika pieļauts paredzēt izņēmumu, ka bērna neatgriešana ir iespējama, ja tiesa atzīst, ka bērna atgriešana ir pretēja tā interesēm.

1979.gada *HCCH* Otrās Speciālās Komisijas laikā tika prezentēts „Uzmetums pagaidu konvencijas projektam par starptautisko bērnu nolaupīšanu, ko veic viens no tā vecākiem”. Projektu Speciālā Komisija novērtēja pozitīvi, jo tas bija izstrādāts, ņemot vērā Speciālās Komisijas vēlmi izvairīties no tradicionālajiem starptautisko privāttiesību līdzekļiem, dodot priekšroku neizmēģinātam procesuālam mehānismam, kura mērķis būtu atjaunot *status quo ante*. Atbalstot projektu par pamatu turpmākām sarunām, Speciālā Komisija varēja uzsākt reālas konvencijas izstrādi.

Konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem valstis vienprātīgi pieņēma 1980.gada 24.oktobrī XIV sesijas plenārsēdē. Nākamajā dienā tika parakstīts XIV sesijas Nobeiguma akts, kas saturēja konvencijas tekstu un rekomendāciju attiecībā uz veidlapas izmantošanu, iekļaujot pašu veidlapas paraugu. Šajā gadījumā *HCCH* atkāpās no savas ierastās prakses, atļaujot konvenciju parakstīt pēc Noslēguma Sesijas, un četras valstis: Kanāda, Francija, Grieķija un Šveice – parakstīja konvenciju nekavējoties, tāpēc konvencija ir ar 1980.gada 25.oktobra datumu.²⁰

---

²⁰ Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.17-23.

1.1.2. Hāgas konvencijas mērķi un to īstenošana

Hāgas konvencija ir vērsta uz bērnu nolaupīšanas jautājumu risināšanu civiltiesiskā ceļā. Sākotnēji Hāgas konvencijas teksts var mulsināt, jo konvencija nosaukumā lieto jēdzienu „nolaupīšana”. Tomēr turpmāk tekstā konvencija šo jēdzienu jau skaidro ar citu jēdzienu – „prettiesiska aizvešana vai aizturēšana”. Jēdziens „nolaupīšana” vairāk asociējas ar krimināltiesību jomu un var mulsināt konvencijas lietotāju vai piemērotāju. Tomēr Hāgas konvencijas nosaukums, neskatoties uz jēdziena „nolaupīšana” lietojumu tajā, norāda, ka konvencija attiecas tikai un vienīgi uz civiltiesiskajiem, nevis krimināltiesiskajiem aspektiem.²¹ Pie tam jēdziena „nolaupīšana” lietojums Hāgas konvencijas nosaukumā rada daudz konkrētāku priekšstatu par konvencijas būtību tieši personām, kas nav speciālisti vai juristi, gan pievērš plašsaziņas līdzekļu uzmanību, jo tas nav tik garš un tik neskaidrs kā jēdziens „prettiesiska aizvešana vai aizturēšana”. Arī Hāgas konvencijas izskaidrojošā ziņojumā ir norādīts, ka jēdziens „nolaupīšana” ir jāsaprot kā tāds, kas raksturīgs noteiktam jautājumu lokam, ko regulē konvencija.²² Līdz ar to jēdziens „nolaupīšana” un jēdziens „prettiesiska aizvešana vai aizturēšana” Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos ir sinonīmi, tāpēc darbā autore šos jēdzienus arī lieto kā sinonīmus.

Tātad Hāgas konvenciju piemēro gadījumos, lai atgrieztu bērnu, ko prettiesiski ir aizvedusi vai aizturējusi persona, ar kuru bērnam pastāv ģimenes vai radniecības attiecības, proti, civiltiesiska rakstura attiecības. Tāpēc Hāgas konvenciju nepiemēro gadījumos, kad bērnu nolaupa kāda trešā persona, piemēram, ar nolūku izspiest naudu vai iesaistīt bērnu cilvēktirdzniecībā, un kurai nav nekāda radnieciska sakara ar bērnu. Šādos bērnu nolaupīšanas gadījumos risinājums ir attiecīgās personas saukšana pie kriminālatbildības. Tomēr, piemēram, Latvijā par krimināli sodāmu noziegumu ir uzskatāma gan vecāku un aizbildņu civiltiesisko tiesību pārkāpšana, gan arī bērna nolaupīšana citos nolūkos.²³ Taču civiltiesiskās nolaupīšanas gadījumos personas saukšana pie kriminālatbildības nebūtu pieļaujams kā vienīgais risinājums, jo īpaši no bērnu interešu viedokļa. Bērnam ir vajadzīgi abi vecāki, saskarsme ar tiem, to rūpes un mīlestība. Bieži vien vecāki, savstarpēji izrēķinoties, neievēro un aizskar bērna intereses, prettiesiski aizvedot bērnu uz citu valsti vai aizturot to citā valstī, jo vēlas otram liegt iespēju ar bērnu satikties, sazināties un to audzināt. Bet ne visos gadījumos personas ir gatavas vērsties tiesību aizsardzības iestādēs ar mērķi uzsākt kriminālprocesu pret otra bērna vecāku, lai panāktu situācijas atrisinājumu vai bērna atgriešanu. Tāpēc Hāgas konvencija attiecas tikai un vienīgi uz

²¹ Kilasonia N. The Civil Aspects of International Child Abduction. Journal of International Law, 2009, Nr.1, p.166.

²² Pérez-Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl28.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.29.

²³ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200. Piemēram, Krimināllikuma 168. un 153.pants.

civiltiesiskiem aspektiem, ar mērķi pēc iespējas saudzīgāk aizsargāt bērna intereses. Protams, Hāgas konvencijas piemērošana neliedz personai izmantot citus līdzekļus, arī personas saukšanu pie kriminālatbildības.

Hāgas konvencija izvirza trīs būtiskus mērķus:

Pirmkārt, Hāgas konvencijas galvenais mērķis ir aizsargāt bērnus no nelabvēlīgās ietekmes, ko radījusi viņu prettiesiska aizvešana vai aizturēšana, un paredzēt rīcību, kas nodrošinātu bērnu ātru atgriešanu to parastās dzīvesvietas valstī.²⁴ No šā Hāgas konvencijas mērķa izriet, ka ir jānodrošina:

- 1) tā bērna ātra atgriešana, kurš ir prettiesiski aizvests no tā parastās dzīvesvietas valsts uz citu Hāgas konvencijas līgumslēdzēju valsti;
- 2) tā bērna ātra atgriešana, kurš ir prettiesiski aizturēts citā Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstī.

Tas nozīmē, ka Hāgas konvencija neattiecas uz tiem gadījumiem, kad bērns ir prettiesiski aizvests vai aizturēts vienas valsts jeb jurisdikcijas ietvaros, kurā ir bērna parastā dzīvesvieta. Tāpēc, piemēram, tēvam saskarsmes tiesību īstenošanas laikā aizturot bērnu Daugavpilī un neatgriežot bērnu mātei Rīgā pēc saskarsmes termiņa beigām, Hāgas konvencijā paredzētais mehānisms bērna atgriešanai nedarbojas. Šajā gadījumā problēmas risināšanai būtu jāizmanto nacionālais regulējums, un, iespējams, atbilstošākais veids tam būtu civilprocesiālajā kārtībā risināt jautājumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību. No minētā var secināt, ka Hāgas konvencija ir piemērojama tikai pārrobežu gadījumos, kaut gan konvencija tieši neparedz, ka tā ir piemērojama, pastāvot ārvalstu elementam. Šāds secinājums izriet no Hāgas konvencijas vairāku noteikumu savstarpējās mijiedarbības.²⁵ Atbilstoši šiem Hāgas konvencijas noteikumiem prettiesiskai aizvešanai vai aizturēšanai jānotiek ārpus tās valsts jurisdikcijas, kurā bērnam ir parastā dzīvesvieta. Turklāt bērna parastās dzīvesvietas valstij ir jābūt Hāgas konvencijas līgumslēdzējai valstij, tāpat valstij, uz kuru bērns ir nolaupīts, jābūt Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstij.

Kaut arī Hāgas konvencijas galvenais mērķis ir vērsts uz tūlītēju bērna atgriešanu pēc tā prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, konvencijā ir pieļautas arī atkāpes no šī mērķa, pieļaujot bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir prettiesiski aizvests vai kurā tas ir prettiesiski aizturēts. Viens no pamatiem neatgriezt bērnu ir gadījumi, kad bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē pēc tā nolaupīšanas.²⁶ Bērna palikšana ir pieļaujama arī tajos gadījumos, kad atgriešana bērnam sagādā fizisku vai

---

²⁴ Hāgas konvencijas preambula.

²⁵ Hāgas konvencijas preambula, 3. un 4.pants.

²⁶ Hāgas konvencijas 12.panta otrā daļa.

psiholoģisku kaitējumu vai citādi rada tam neciešamu situāciju,²⁷ vai arī tajos gadījumos, kad bērns iebilst pret atgriešanu.²⁸ Tāpat bērna palikšana ir pieļaujama tajos gadījumos, kad persona vai iestāde, kas ir uzņēmusies rūpes pār bērnu, bērna aizvešanas vai aizturēšanas laikā nav izmantojusi savas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību, ir piekritusi bērna aizvešanai vai aizturēšanai vai arī nav iebildusi pret to.²⁹ Pie tam Hāgas konvencija pieļauj bērnu neatgriezt gadījumos, kad valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, pamatprincipi par cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzību nepieļauj bērna atgriešanu.³⁰

Saskaņā ar Hāgas konvenciju iesniegto pieteikumu par bērna atgriešanu izskatīšanā lielākajā daļā gadījumu centrālais jautājums ir saistīts ar to, vai ir pamats bērna palikšanai valstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Viena puse vēlas bērna atgriešanu, savukārt otra – palikšanu, viena puse apgalvo, ka bērns ir prettiesiski aizturēts vai aizvests, otra puse apgalvo, ka rīkojusies tiesiski. Tāpēc Hāgas konvencijā paredzētie izņēmumi bērna atgriešanai, kā arī prettiesiskuma konstatēšana bērna aizvešanā un aizturēšanā ir vieni no visbiežāk piesauktajiem, piemērotajiem un interpretētajiem konvencijas noteikumiem. Līdz ar to šie jautājumi darbā tiks plaši analizēti,³¹ jo tie ir saistīti ar būtiskākajiem problēmjautājumiem Hāgas konvencijas piemērošanā un pārstrādāšanā.

Otrkārt, Hāgas konvencijas mērķis ir aizsargāt to personu tiesības un intereses, kurām ir tiesisks pamats īstenot aizgādību vai aizbildnību par bērnu.³² Atbilstoši Hāgas konvencijas filozofijai nevar tikt pieļauts, ka persona, kas ir bērnu nolaupījusi, pārkāpjot citas personas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību, citā valstī varētu iegūt tiesisku pamatu tiesībām uz bērnu jeb legalizēt prettiesiski izveidojušos situāciju. Tāpēc Hāgas konvencija ir starptautisks instruments, kas ir vērsts uz to, lai novērstu starptautisko bērnu nolaupīšanas gadījumu pieaugumu. Gadījumā, ja kāds no vecākiem ir aizvedis bērnu pāri robežai bez otra vecāka atļaujas vai pretēji tiesas nolēmumam vai savstarpējā vienošanās paredzētajam, tad ātrākais un efektīvākais veids bērna atgriešanai ir izmantot Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu un vērsties kompetentajā iestādē ar pieteikumu par bērna atgriešanu.

Treškārt, Hāgas konvencijas mērķis ir nodrošināt tūlītēju bērna atgriešanu valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, lai jautājums par aizgādības vai aizbildnības tiesībām tiktu risināts tieši šajā valstī.³³ Šādi Hāgas konvencija uzsver, ka pats atbilstošākais forums izskatīt aizgādības vai aizbildnības jautājumus pēc būtības ir tās valsts tiesā, kurā

---

²⁷ Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkts.

²⁸ Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa.

²⁹ Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „a” punkts.

³⁰ Hāgas konvencijas 20.pants.

³¹ Skatīt darba otro nodaļu.

³² Hāgas konvencijas 3.pants.

³³ Armstrong S. Is the Jurisdiction of England and Wales Correctly Applying the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction? *International & Comparative Law Quarterly*, 2002, Vol.51, Part 2, p.434.

bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas,³⁴ jo tikai šīs valsts tiesa spēs visatbilstošāk izvērtēt bērna intereses, jo bērna interesēs ir augt tajā vidē, kas ļauj bērnam saglabāt regulārus kontaktus ar abiem vecākiem.³⁵ Pie tam Hāgas konvencijas noteikumi,³⁶ doktrīna,³⁷ kā arī ārvalstu tiesu³⁸ un Latvijas tiesu prakse³⁹ uzsver, ka jautājuma izlemšanā par bērna atgriešanu vai neatgriešanu tiesām nav jāizlemj aizgādības vai aizbildnības tiesību jautājums starp pusēm, proti, nav jānoteic, ar ko un kā bērnam dzīvot, bet jālemj par to, vai bērns ir vai nav atgriežams. Tāpēc, līdz ko Hāgas konvencija ir piemērojama, ir būtiski atjaunot pēc iespējas *status quo ante*, lai novērstu *de facto* situācijas juridisko nostiprināšanu, atstājot jautājumu par aizgādību un vecāku atbildību izlemšanu bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesām.⁴⁰

Taču tas, ka bērnam jābūt atgrieztam valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, nav absolūts uzstādījums un ir iespējami izņēmumi. Jāatzīmē, ka tikai Hāgas konvencijas preambula paredz, ka jānodrošina bērna ātra atgriešana tā parastās dzīvesvietas valstī. Savukārt tālāk Hāgas konvencijas tekstā ir paredzēts, ka jānodrošina bērna atgriešana,⁴¹ attiecīgi nenorādot, vai jānodrošina bērna atgriešana tā parastās dzīvesvietas valstī vai kādai personai vai iestādei. HCCH Otrās Speciālās Komisijas 1993.gada ziņojums norāda, ka nolūks nenorādīt to, kur bērnam jāatgriežas, vai pie personas vai kādā vietā, ir bijis apzināts.⁴² Hāgas konvencijas izskaidrojošā ziņojumā arī ir norādīts, ka fakts tam, ka Hāgas konvencija šajā jautājumā neko neparedz, jāsaprot kā

---

³⁴ Bruch C. The Unmet Needs of Domestic Violence Victims and Their Children in Hague Child Abduction Convention Cases. *Family Law Quarterly*, 2004-2005, Vol.38, p.529.

³⁵ Dyer A. To Celebrate a Score of Years. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2000-2001, Vol.33, p.14.

³⁶ Hāgas konvencijas 16.pants.

³⁷ Siehr K. The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction: Failures and Successes in German Practice. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2000-2001, Vol.33, p.218; DeHart G.F. The Relationship between the 1980 Abduction Convention and the 1996 Protection Convention. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2000-2001, Vol.33, p.84; Boggs D.J. Remarks on the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2000-2001, Vol.33, p.44. Coester-Waltjen D. The Future of the Hague Child Abduction Convention: the Rise of Domestic and International Tensions- the European Perspective. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2000-2001, Vol.33, p.66.

³⁸ Bundesgerichtshof, XII. Zivilsenat (Federal Supreme Court, 12th Civil Chamber). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0467.htm> [aplūkots 2010.gada 10.augustā]; W., E. M. c. O., M. G. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0362.htm> [aplūkots 2010.gada 10.augustā].

³⁹ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 4.novembra lēmums lietā Nr.C33241308; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 6.jūnija lēmums lietā Nr.C292666/08; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508.

⁴⁰ ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*, para.69.

⁴¹ Hāgas konvencijas 7., 10. pants.

⁴² Report of the Second Special Commission Meeting to Review the Operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction held 18-21 January 1993. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abdrpt93e.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.7.

atļauja šīs valsts iestādēm atgriezt bērnu tieši pieteicējam, neatkarīgi no tā parastās dzīvesvietas.⁴³ Tāpēc ne vienmēr valsts, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, būs valsts, uz kuru bērns jāatgriež. Principā tā var būt jebkura valsts, gan Hāgas konvencijas līgumslēdzēja valsts, kurā nav bērna parastā dzīvesvieta, gan arī valsts, kas nav konvencijas līgumslēdzēja valsts.⁴⁴ Taču Hāgas konvencija arī neparedz, ka bērns būtu jāatgriež pieteikuma iesniedzējam. Var būt gadījumi, ka bērns ir jāievieto sociālajā aprūpē līdz brīdim, kamēr tiek izlemts jautājums par aizgādību vai aizbildnību. Var būt arī tādi gadījumi, ka pa to laiku, kamēr notiek tiesvedība par bērna atgriešanu, tiek izlemts jautājums par aizgādības tiesībām un, piemēram, atsevišķas aizgādības tiesības piešķir citai personai, nevis pieteikuma iesniedzējam. Tālāk ir iespējams, ka šī persona, kurai piešķir atsevišķas aizgādības tiesības, vairs nedzīvo valstī, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Tāpēc ne vienmēr bērna interesēs ir viņa atgriešana valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas. Līdz ar to Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos tiesām vai citām kompetentajām iestādēm tiek piešķirtas plašas pilnvaras izlemt, uz kuru valsti vai pie kuras personas bērna atgriešanai būtu jānotiek.

Hāgas konvencijas mērķus var raksturot arī vienā teikumā, proti, Hāgas konvencija veicina nolaupīto bērnu ātru atgriešanu, aizsargājot gan nolaupīto bērnu intereses, gan arī to personu tiesības un intereses, kurām ir tiesisks pamats īstenot aizgādību vai aizbildnību pār bērnu, lai saprātīgā laika periodā bērna parastās dzīvesvietas valsts kompetentās iestādes izlemtu jautājumu par aizgādību vai aizbildnību. Šī pieeja ir balstīta uz vienkāršu ideju, proti, ka bērnam un vienam vai otram vecākam ir tiesības uz ģimeni, ko garantē Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvības aizsardzības konvencija⁴⁵ (turpmāk – Eiropas Konvencija).⁴⁶

Hāgas konvencijas mērķu īstenošanā ir iesaistītas vairākas kompetentās iestādes ar dažādiem pienākumiem, proti, tiesas, administratīvās iestādes un centrālās iestādes. Tiesas un administratīvās iestādes atkarībā no konkrētās valsts nacionāla regulējuma⁴⁷ ir iesaistītas vairāku Hāgas konvencijā paredzētu būtisku jautājumu risināšanā. Piemērojot Hāgas konvencijas noteikumus, tiesas konstatē bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskumu, kā arī noteic, kurā valstī ir bijusi bērna parastā

---

⁴³ Pérez-Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl28.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.47-48.

⁴⁴ Savolainen M. The Hague Convention on Child Abduction of 1980 and Its Implementation in Finland. Nordic Journal of International Law, 1997, Vol.66, Nr.1, p.124.

⁴⁵ Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvības aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, nr.143.

⁴⁶ Beaumont P.R. The Jurisprudence of the European Court of Human Rights and the European Court of Justice on the Hague Convention on International Child Abduction. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.63.

⁴⁷ Turpmāk darbā autore vārdu „tiesas vai administratīvās iestādes” vietā lieto vārdu „tiesas”, jo šīs iestādes veic vienādas funkcijas Hāgas konvencijas piemērošanā, bet tas, vai šīs funkcijas konkrētajā valstī veic tiesa, vai administratīvā iestāde, ir atkarīgs no katras valsts nacionālā regulējuma.

dzīvesvieta pirms tā prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, jo bērna parastajai dzīvesvietai Hāgas konvencijā ir atvēlēta samērā liela un būtiska loma. Tiesas arī vērtē izņēmumus bērna atgriešanai atbilstoši Hāgas konvencijā paredzētajam. Savukārt centrālajām iestādēm Hāgas konvencija uzliek par pienākumu veicināt sadarbību gan starp dažādu līgumslēdzēju valstu centrālajām iestādēm, gan arī starp centrālajām iestādēm un tiesām. Hāgas konvencija noteic centrālo iestāžu sadarbību šādos jautājumos, piemēram, bērna atrašanās vietas noskaidrošanā, draudu novēršanā bērnam vai ieinteresētajām pusēm, bērna atgriešanas nodrošināšanā, informācijas apmaiņas par bērna sociālo stāvokli veicināšanā, tiesas vai administratīvā procesa uzsākšanas veicināšanā, lai panāktu bērna atgriešanu.⁴⁸ Saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem katra līgumslēdzēja valsts nozīmē vienu centrālo iestādi Hāgas konvencijas paredzēto saistību izpildē, kurā persona var vērsties ar pieteikumu par bērna atgriešanu.⁴⁹ Centrālā iestāde šo saistību izpildi vai nu nodrošina pati vai arī iesaista citas kompetentas iestādes atbilstoši nacionāli paredzētajam kompetenču un funkciju sadalījumam. Tādējādi Hāgas konvencijas līgumslēdzējām valstīm ir pienākums nodrošināt atbilstošu konvencijas piemērošanu nacionālajā līmenī, ja nepieciešams, nosakot atbilstošu kompetences sadalījumu starp iesaistītajām iestādēm un veicot atbilstošu konvencijas ieviešanu ar nacionālajām normām. Latvijā saskaņā ar likuma „Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem” 2.pantu centrālās iestādes funkcijas veic Tieslietu ministrija.⁵⁰

Neskatoties uz to, ka Hāgas konvencija ir pasaules mēroga konvencija un tā darbojas bez grozījumiem jau 30 gadus, *HCCH* Piektā Speciālā Komisija ir uzsvērusi Hāgas konvencijas pārskatīšanas nepieciešamību Protokola veidā.⁵¹ Mūsdienu ārvalstu literatūrā arī arvien biežāk izskan viedoklis, ka ir pienācis laiks Hāgas konvencijas pārskatīšanai.⁵² Darbs pie Hāgas konvencijas pārskatīšanas *HCCH* ietvaros tiks uzsākts tuvākajā nākotnē.⁵³ Autore arī piekrīt, ka pēc 30 gadus ilgas konvencijas darbības ir pienācis laiks tās pārskatīšanai un Protokols būtu pats atbilstošākais veids, kā

⁴⁸ Hāgas konvencijas 7.pants.

⁴⁹ Hāgas konvencijas 6.pants.

⁵⁰ Likums „Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, nr.151.

⁵¹ Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.11-12.

⁵² Silberman L. Patching up the Abduction Convention: A Call for a New International Protocol and Suggestion for Amendments to ICARA. *Texas International Law Journal*, 2003, Vol.38, p.42.; Beaumont P. The Contribution of Alexander (Sandy) Anton to the Development of Private International Law. *Juridical Review*, 2006, Part 1, p.19.; Bucher A. The New Swiss Federal Act on International Child Abduction. *Journal of Private International Law*, 2008. August, Vol.4, Nr.2, p.143-145; Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol.4, Nr.3, 2008, p.464-469.

⁵³ Conclusions and Recommendations adopted by the Council (7-9 April 2010). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/wop/genaff2010concl_e.pdf [aplūkots 2010.gada 3.augustā], p.2.

tas būtu izdarāms. Protokola izstrāde varētu būt atbilstošākais veids tik globāla starptautiskā dokumenta pārstrādei, jo ar juridiski nesaistošu instrumentu, piemēram, praktisko rokasgrāmatu vai izskaidrojošo ziņojumu, *HCCH* Speciālo komisiju rekomendācijām un secinājumiem vairs nav pietiekami risināt tos problēmjaudājumus, kas ir saistīti ar Hāgas konvencijas noteikumu piemērošanu. Protokols būtu atbilstošs juridiski saistošs risinājums, kā, pirmkārt, pielāgot Hāgas konvencijas noteikumus mūsdienu bērnu nolaupīšanas aktualitātēm, piemēram, konkretizēt bērna neatgriešanas pamatu izpratni. Otrkārt, ar Protokolu varētu ieviest risinājumu tiem problēmjaudājumiem, kurus Hāgas konvencijas noteikumi šobrīd nemaz nerisina, piemēram, noteikt vienotus principus bērna atgriešanas nolēmumu izpildes jomā.

1.1.3. Hāgas konvencijas piemērošanas statistika un līdzekļi Hāgas konvencijas vienotai izpratnei un piemērošanai

Bērnu nolaupīšanas problēma ir aktuāla daudzām valstīm. Par to liecina ne vien Hāgas konvencijas daudzo⁵⁴ un pieaugošo līgumslēdzēju valstu skaits,⁵⁵ bet arī *HCCH* vestā statistika par Hāgas konvencijas piemērošanu. Piemēram, 2003.gadā Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstis saņēma 1259 pieteikumus par bērna atgriešanu,⁵⁶ kad salīdzinājumā ar 1999.gada statistikas datiem pieteikumu skaits ir bijis tikai 954.⁵⁷ Pēc šiem datiem⁵⁸ populārākas valstis, uz kurām bērni tiek nolaupīti, ir ASV (2003.gadā saņemti 286 pieteikumi par bērnu atgriešanu), Lielbritānija – Anglija un Velsa (2003.gadā saņemti 142 pieteikumi), Spānija (2003.gadā saņemti 87 pieteikumi) un Vācija (2003.gadā saņemti 80 pieteikumi).⁵⁹

Lai gan Latvijā Hāgas konvencija stājās spēkā 2002.gada 1.februārī, tās piemērošana tika uzsākta tikai kopš 2004.gada, jo līdz tam Latvijā nebija saņemts neviens pieteikums par bērnu nolaupīšanu. Pēc Tieslietu ministrijas datiem kopā kopš 2004.gada līdz 2011.gada 17.janvārim ir bijušas 105 lietas (par 116 bērniem) par bērna prettiesisku aizvešanu no Latvijas uz ārvalsti vai

---

⁵⁴ Hāgas konvencija ir saistoša 59 *HCCH* dalībvalstīm un 24 valstīm, kas nav *HCCH* dalībvalstis. Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24 [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁵⁵ Lowe N. International Child Abduction – the English Experience. *International & Comparative Law Quarterly*, 2002, Vol.48, Part 1, p.147.

⁵⁶ Lowe N. Prel. Doc. No 3, Part I, of September 2008 - A statistical analysis of applications made in 2003 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (2007 update). Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/wop/abd_pd03e1_2007.pdf [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā], p.8.

⁵⁷ Armstrong S., Lowe N., Mathias A. A Statistical Analysis of Applications made in 1999 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abd2001pd3e.pdf> [aplūkots 2011.gada 18.janvārī], p.4.

⁵⁸ *Ibid*, p.13.

⁵⁹ Plašāk par to skat. pielikumā Nr.1.

aizturēšanu ārvalstī. Savukārt kopš 2005.gada līdz 2011.gada 17.janvārim ir bijušas 23 (par 24 bērniem) lietas par bērna prettiesisku aizvešanu no ārvalstīm uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā.⁶⁰

No visiem 105 gadījumiem, kad bērns ticis prettiesiski aizvests no Latvijas uz ārvalsti vai aizturēts ārvalstī, 42 gadījumos attiecīgā ārvalsts ir bijusi Apvienotā Karaliste, 27 - Īrija, 9 - Vācija, 4 - Spānija, 4 - Francija, 3 - Zviedrija, 2 - ASV, 2 - Kipra, 2 - Norvēģija, un pa vienam gadījumam – Turcija, Somija, Ķīna, Ukraina, Polija, Itālija, Austrālija, Izraēla, Kanāda, Čehija. Gandrīz visos šajos gadījumos kāds no bērna vecākiem ir bijis Latvijas pilsonis vai nepilsonis.

Ārvalstu tiesas 46 gadījumos ir lēmušas bērnus atgriezt atpakaļ Latvijā, 7 gadījumos ārvalstu tiesas ir lēmušas bērnus neatgriezt Latvijā, 31 gadījumā pieprasījuma iesniedzēji ir atsaukuši savus pieprasījumus, 21 lietā tiesvedība ārvalstīs vēl turpinās.

No visiem 23 gadījumiem, kad bērns ticis prettiesiski aizvests no ārvalsts uz Latviju vai aizturēts Latvijā, 6 gadījumos tas ir bijis no Apvienotās Karalistes, 2 – no Itālijas, 2 – no Zviedrijas, 2 - no Šveices, 2 – no Vācijas, 2 - no Īrijas un no Norvēģijas, Izraēlas, Igaunijas, Austrijas, Austrālijas, Dānijas, Ukrainas – vienā gadījumā.

No šiem gadījumiem 19 gadījumos bērnu vecāki ir bijuši dažādu valstu pilsoņi un bērna nolaupītājs ir bijusi māte, savukārt 4 gadījumos abi bērna vecāki ir bijuši Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi.

No visiem tiem 23 gadījumiem, kad bērns bija aizvests uz Latviju vai aizturēts Latvijā, 7 gadījumos Latvijas tiesas ir lēmušas, ka bērns jāatgriež viņa parastās dzīvesvietas valstī, 4 gadījumos Latvijas tiesas ir lēmušas, ka bērnam nav jāatgriežas, 4 gadījumos, lietai nonākot Latvijas tiesās, pieprasījuma iesniedzēji atsauca pieprasījumus un lietas tika izbeigtas, savukārt 4 gadījumos bērna nolaupītājs bērnu nogādāja atpakaļ ārvalstī brīvprātīgi, lietai nemaz nenonākot līdz tiesai. Latvijas Centrālā iestāde 2 gadījumos pēc pieprasījuma saņemšanas par bērna atgriešanu nosūtīja to atpakaļ iesniedzējvalsts centrālajai iestādei, savukārt 2 gadījumos tiesvedība attiecībā uz saskarsmes tiesību nodrošināšanu turpinās Latvijas tiesā.

Tātad Latvijas tiesās ir bijušas 15 lietas saistībā ar bērna nolaupīšanu uz Latviju. Ievērojot to, ka 4 gadījumos pieprasījuma iesniedzēji savus pieprasījumus atsauca un lietas tika izbeigtas, šobrīd var runāt par 11 lietām Latvijas tiesās attiecībā uz bērna atgriešanu no Latvijas uz ārvalsti. Interesanti atzīmēt, ka no šiem 11 gadījumiem, 4 gadījumos, kuros tiesas lēma par bērna neatgriešanu, nolēmumi tika pieņemti laika posmā līdz 2008.gadam, savukārt atlikušos 7 gadījumos, kuros tiesas lēma par bērna atgriešanu, nolēmumi tika pieņemti 2008.gadā un 2009.gadā. Tas, iespējams, liecina, ka Latvijā pēdējos gados ir mainījusies izpratne un pieredze Hāgas konvencijas un Briseles IIbis piemērošanā. No

---

⁶⁰ Plašāk par to skat. pielikumā Nr.2.

šiem 11 gadījumiem 7 gadījumos lietas tika izskatītas divās instancēs, savukārt 4 gadījumos tikai vienā instancē. Visos gadījumos, kuros lietas tika izskatītas otrajā instancē, pirmās instances tiesas lēmumi tika atstāti spēkā.⁶¹

Lai veicinātu Hāgas konvencijas vienotu izpratni un piemērošanu, *HCCH* pastāvīgi veic pētījumus par konvencijas piemērošanu praksē, kā arī izstrādā rekomendācijas un rokasgrāmatas labākai konvencijas piemērošanai.⁶² Tiek vesti arī statistikas pārskati, kas norāda uz to, kā konvencija darbojas praksē un sniedz pārskatu notiekošajās debatēs par to, kā konvencijas darbība var tikt uzlabota.⁶³

Pie tam *HCCH* ir izveidojusi INCADAT⁶⁴ datu bāzi,⁶⁵ kurā apkopota Hāgas konvencijas līgumslēdzēju valstu nacionālā tiesu prakse Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā. Priekšnosacījums vienotai Hāgas konvencijas piemērošanai ir brīva pieeja nolēmumiem, kas tiek pieņemti gandrīz visās pasaules valstīs, ko attiecīgi arī nodrošina INCADAT.⁶⁶

Šo līdzekļu izveidošana, uzturēšana un atjaunošana liecina vien par to, ka *HCCH* kā starptautiskā organizācija un tās līgumslēdzējas valstis ir ieinteresētas veicināt gan atbilstošu Hāgas konvencijas piemērošanu un ieviešanu, gan arī jaunu valstu pievienošanos Hāgas konvencijai.

1.2. Citi starptautiskie instrumenti un to mijiedarbība ar Hāgas konvenciju

Hāgas konvencija nebūt nav vienīgais instruments, kas izstrādāts *HCCH* ģimenes tiesību jautājumos un saistīts ar bērna nolaupīšanas jautājumiem. *HCCH* ir pieņemta Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem⁶⁷ (turpmāk – Hāgas 1996.gada konvencija).

---

⁶¹ Tieslietu ministrijas sniegtā informācija uz 2011.gada 17.janvāri.

⁶² Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=text.display&tid=21 [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].

⁶³ Lowe N., Horosova K. The Operation of the 1980 Hague Abduction Convention – A Global View. *Family Law Quarterly*, 2007, Vol.41, Nr.1, p.100.

⁶⁴ INCADAT - The International Child Abduction Database (Bērnu starptautiskās nolaupīšanas datubāze).

⁶⁵ Hague Conference on Private International Law, INCADAT. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm> [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].

⁶⁶ Duncan W. Symposium Issue Celebrating Twenty Years: The Past and Promise of the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction Article and Remark. *New York University Journal of International Law and Politics*, 2000-2001, Vol.33, p.106.

⁶⁷ Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem. Latvijas Vēstnesis, 2002. 31.oktobris, nr.125. (*Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children* – angl.val.) Hāgas 1996.gada konvencija Latvijā ir spēkā kopš 2003.gada 1.aprīļa un tā ir saistoša 27 *HCCH* dalībvalstīm un 2 valstīm, kas nav *HCCH* dalībvalstis. Hague Conference on Private

Hāgas 1996.gada konvencija visaptveroši risina starptautisko privāttiesību jautājumus vecāku atbildības lietās,⁶⁸ nosakot vienotus lietu piekritības, spriedumu atzīšanas un izpildes noteikumus, kā arī paredzot sadarbības mehānismu starp iesaistītajām valstīm šo jautājumu risināšanā. Hāgas 1996.gada konvencijas viens no būtiskākiem principiem ir tas, ka vecāku atbildības lietas ir piekritīgas bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesām neatkarīgi no tā, vai bērns ir vai nav bijis prettiesiski aizvests. Jāatzīmē, ka būtiskākie Hāgas 1996.gada konvencijas noteikumi ir pārņemti arī Briseles IIbis Regulā.⁶⁹

Kaut gan Hāgas konvencija un Hāgas 1996.gada konvencija savstarpēji ir neatkarīgas jeb pastāvīgi instrumenti, ir svarīgi ievērot šo tiesību aktu savstarpējo mijiedarbību, ja attiecīgās valstis ir šo abu tiesību aktu līgumslēdzējas valstis. Šādā gadījumā persona var izmantot Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu un kompetentajā iestādē iesniegt pieteikumu par bērna atgriešanu, ja ir bijis bērna nolaupīšanas gadījums. Taču bērna atgriešana vai neatgriešana saskaņā ar Hāgas konvenciju var arī neatrisināt iespējamo strīdu starp vecākiem par aizgādības vai saskarsmes tiesībām. Tāpēc šādos gadījumos vecāku atbildības jautājumi pēc būtības jau ir jāizlemj atbilstoši Hāgas 1996.gada konvencijas noteikumiem.

Hāgas 1996.gada konvencija papildina un stiprina Hāgas konvenciju, paredzot to, ko Hāgas konvencija neparedz, proti, kurā valstī pārrobežu lietu gadījumos ir risināmi aizgādības, saskarsmes tiesību izmantošanas vai aizbildnības strīdi pēc būtības un kā panākt vienā valstī pieņemtā nolēmuma atzīšanu un izpildi citā Hāgas 1996.gada konvencijas līgumslēdzējā valstī. Hāgas 1996.gada konvencija var tikt piemērota arī atsevišķi, lai panāktu prettiesiski aizvesta vai aizturēta bērna atgūšanu⁷⁰ neatkarīgi no tā, vai attiecīgā valsts ir vai nav Hāgas konvencijas līgumslēdzēja valsts. Hāgas 1996.gada konvencija ļauj bērna atgriešanas jautājumu risināt caur aizgādības vai aizbildnības noteikšanu vai saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu.⁷¹ Ja ir nepieciešama šādu nolēmumu atzīšana vai izpilde, tad, izmantojot Hāgas 1996.gada konvencijas noteikumus, tos var iesniegt atzīšanai un izpildei valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts.⁷² Hāgas 1996.gada konvencijas mehānisms nerisina jautājumu par bērna atgriešanu tā nolaupīšanas rezultātā, ko savukārt risina Hāgas konvencija, jo Hāgas 1996.gada konvencijas gadījumā identisku rezultātu iespējams sasniegt caur

---

International Law. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70 [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁶⁸ Saskaņā ar Hāgas 1996.gada konvencijas 1.pantu šajā konvencijā termins “vecāku atbildība” ir vecāku vara vai citas līdzīgas atbildības attiecības, kas nosaka vecāku, aizbildņu vai citu likumīgu pārstāvju tiesības, pilnvaras un pienākumus attiecībā uz bērna personu vai īpašumu.

⁶⁹ Lortie F. The Communitarisation of Family Law – The Hague Conventions and the New Brussels II Regulation. Judges' Newsletter on International Child Protection, 2005, Vol.10, p.49.

⁷⁰ Hāgas 1996.gada konvencijas 50.pants.

⁷¹ Hāgas 1996.gada konvencijas II nodaļa.

⁷² Hāgas 1996.gada konvencijas IV nodaļa.

nolēmuma pieņemšanu pēc būtības un tā atzīšanu un izpildi attiecībā uz aizgādības un saskarsmes jautājumiem.

Svarīgi arī atzīmēt Eiropas Konvencijas un Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) Konvencijas par bērna tiesībām⁷³ mijiedarbību ar Hāgas konvenciju.

ECT vairākkārt ir noteikusi, ka, tiklīdz Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstis ir konstatējušas, ka bērns saskaņā ar šo konvenciju ir bijis prettiesiski aizvests vai aizturēts, valsts pienākums ir veikt adekvātus un efektīvus pasākumus, lai nodrošinātu bērna atgriešanu.⁷⁴ Šādu pienākumu nenodrošināšana nozīmē Eiropas Konvencijas 8.panta noteikumu pārkāpumu, kas aizsargā ikviena tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi.

ANO Konvencija par bērna tiesībām paredz, ka tās līgumslēdzējas valstis nodrošina bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, pie tam bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.⁷⁵ Hāgas konvencija tieši nerisina jautājumu par bērna uzklaušāšanu, kaut arī atsevišķos jautājumos uzsver bērna viedokļa nozīmi, piemēram, izlemjot jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu. Tāpēc, piemērojot Hāgas konvenciju, ārvalstu tiesas jautājumā par bērna uzklaušāšanu arī mēdz atsaukties uz ANO Konvencijā par bērna tiesībām paredzēto attiecībā uz bērna tiesībām tikt uzklaušātam.⁷⁶

1.3. ES regulējums un tā mijiedarbība ar Hāgas konvenciju

ES līmenī jautājumus par bērna nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem daļēji noteic arī Briseles IIbis Regula, kuru piemēro ES dalībvalstīs kopš 2005.gada 1.marta. Pamatā Briseles IIbis Regula noteic gan lietu piekritības noteikumus ES dalībvalstu tiesām lemt pēc būtības jautājumus, kas

---

⁷³ ANO Konvencija par bērna tiesībām. Nav publicēts. 1991.gada 4.septembrī apstiprināja Augstākā Padome. Šobrīd konvencijai ir pievienojušās 193 valstis. United Nations Treaty Collection. Pieejams: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en [aplūkots 2011.gada 15.janvārī]. Latvijā konvencija ir spēkā esoša kopš 1992.gada 14.maija. Ārlietu ministrija. Pieejams: <http://www.am.gov.lv/lv/Arpolitika/multilateral/> [aplūkots 2011.gada 15.janvārī].

⁷⁴ ECT spriedums lietā: 56673/00 Iglesias Gil and A.U.I. v. Spain, para.59; ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.108; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.68.

⁷⁵ ANO Konvencijas par bērna tiesībām 12.pants.

⁷⁶ Bundesgericht, II. Zivilabteilung (Federal Supreme Court, 2nd Civil Chamber). Decision of 13 September 2001, 5P.160/2001/min. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0423.htm> [aplūkots 2010.gad 23.jūlijā]; S. v. S., 'ir'ur mehozi (Family Appeal) 128/99 (nyr). Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=94&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 23.jūlijā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams; In the Matter of M. N. (A CHILD) [2008] IEHC 382. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=992&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 11.augustā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

saistīti ar vecāku atbildības, laulības lietām, gan arī vienotus un vienkāršotus nolēmumu atzīšanas un izpildes noteikumus vienas dalībvalsts pieņemto nolēmumu atzīšanai vai izpildīšanai citā dalībvalstī.

Attiecībā uz bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jautājumiem Briseles IIbis Regula, *pirmkārt*, papildina atsevišķus Hāgas konvencijas noteikumus. *Otrkārt*, Briseles IIbis Regulas noteikumi ierobežo atsevišķus Hāgas konvencijas noteikumus, attiecīgi prevalējot pār tiem. Briseles IIbis Regula papildina Hāgas konvencijas bērna prettiesiskas nolaupīšanas izpratni, ierobežo Hāgas konvencijā paredzēto bērna neatgriešana pamatu piemērošanu, papildina arī ar detalizētāku procesuālo kārtību tiesu sadarbībai. Tāpēc svarīgi nošķirt, kādos gadījumos piemēro tikai Hāgas konvenciju un kādos gadījumos piemēro paralēli gan Hāgas konvenciju, gan Briseles IIbis Regulu. Attiecībās ar ES dalībvalsti un kādu trešo valsti, kas ir Hāgas konvencijas līgumslēdzēja valsts, piemēro tikai un vienīgi Hāgas konvencijas noteikumus, piemēram, gadījumos, kad bērnu nolaupa no Norvēģijas uz Latviju vai otrādi. Savukārt atbilstoši Briseles IIbis Regulas noteikumiem attiecībā uz bērna nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem attiecībās starp ES dalībvalstīm paralēli piemēro gan Hāgas konvenciju, gan arī Briseles IIbis Regulu. Līdz ar to situācijās, kad bērns, piemēram, no Vācijas ir nolaupīts uz Latviju vai otrādi, šie tiesību akti bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas gadījumos jāpiemēro paralēli.

Ņemot vērā to, ka Latvija ir ES dalībvalsts un pēc statistikas datiem bērni visbiežāk no Latvijas un uz Latviju tiek nolaupīti no ES dalībvalstīm, nevis trešajām valstīm, kas ir Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstis,⁷⁷ turpmāk darbā tiks veikta detalizēta Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas mijiedarbības nianšu un problēmjaudājumu analīze.⁷⁸

1.4. Latvijas nacionālais regulējums un tā mijiedarbība ar Hāgas konvenciju

Ne vien ES tiesību akti vai citas starptautiskās konvencijas stiprina vai papildina Hāgas konvencijas piemērošanu, arī katras valsts nacionālajam regulējumam ir liela nozīme Hāgas konvencijas efektīvā piemērošanā.

Latvijā Hāgas konvencija ir apstiprināta ar likumu,⁷⁹ jo tā paredz likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus Satversmes 68.panta izpratnē. Tādi jautājumi kā tiesu kompetence izlemt jautājumu par to, vai bērna nolaupīšana ir bijusi prettiesiska, vai pastāv nosacījumi bērna neatgriešanai,

---

⁷⁷ Tieslietu ministrijas sniegtā informācija. Plašāk par to skat. pielikumā Nr.3.

⁷⁸ Sk. darba trešo nodaļu.

⁷⁹ Likums „Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, nr.151.

procesuālos termiņus lēmumu pieņemšanā un citus jautājumus Latvijā risina procesuālās normas, kas ir likumu regulēšanas priekšmets.

Latvijas nacionālais regulējums no 2002.gada 1.februāra līdz 2006.gada 11.oktobrim bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jautājumos balstījās uz Hāgas konvencijas tiešu piemērošanu Latvijā atbilstoši likumam „Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”, kas paredz Saeimas apstiprināto starptautisko līgumu prioritāti pār nacionālajām normām gadījumos, kad starptautiskais līgums paredz citādus noteikumus, nekā nacionālās normas.⁸⁰ Tā kā Latvijas nacionālās normas pamatā neparedzēja regulējumu šajos jautājumos, tad lielā mērā Hāgas konvencija bija arī tas tiesību akts, kas jāpiemēro. Protams, Hāgas konvencijas tieša piemērošana neietekmēja un neietekmē tos jautājumus, kuru risinājumu Hāgas konvencija pakļauj katras valsts nacionālajām materiālajām normām, piemēram, par aizgādības noteikšanu, bērna parastās dzīvesvietas noteikšanu, kā arī vispārējiem civilprocesuāliem noteikumiem bērnu lietās.

Sākot ar 2005.gada 1.maiju regulējums pārrobežu bērna nolaupīšanas gadījumos paralēli balstījās arī uz Briseles IIbis Regulas noteikumiem. Neskatoties uz to, ka Briseles IIbis Regula ir tieši piemērojams ES tiesību akts, tā paredz arī noteikumus,⁸¹ kas dalībvalstīm ir jāievieš ar savām nacionālajām normām vai kuru piemērošana ir atkarīga no nacionālā regulējuma. Tomēr papildus regulējums nacionālajos tiesību aktos, lai Latvijas nacionālajām iestādēm un arī jebkuram indivīdam būtu skaidrāki noteikumi, kā piemērot Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumus, līdz tam netika izstrādāts.

Tikai 2006.gada 11.oktobrī stājās spēkā grozījumi CPL,⁸² kuru viens no mērķiem bija padarīt skaidrākus noteikumus Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā. Attiecīgi CPL F daļas “Starptautiskais Civilprocess” piecpadsmitā sadaļa “Starptautiskā civilprocesuālā sadarbība” tika papildināta ar jaunu 77.¹ un 77.² nodaļu tieši par bērnu nolaupīšanas jautājumu risināšanas procesuālo kārtību. Tā kā saskaņā ar Hāgas konvenciju bērna atgriešanas priekšnoteikums ir nolaupīšanas prettiesiskums,⁸³ tad gadījumos, kad bērns no Latvijas ir prettiesiski nolaupīts uz citu valsti, CPL 77.¹nodaļas mērķis ir ļaut personai vērsties Latvijas tiesās, lai konstatētu bērna nolaupīšanas prettiesiskuma faktu un rezultātā ārvalstij jau iesniegt pamatotu pieprasījumu par bērna atgriešanu.⁸⁴ Taču šis regulējums CPL neliedz personai vērsties tieši attiecīgajā ārvalstu centrālajā iestādē vai tiesā

---

⁸⁰ Likums „Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 13.janvāris, nr.11. Minētā likuma 13.pants paredz, ka, ja starptautiskajā līgumā, kuru Saeima ir apstiprinājusi, paredzēti citādi noteikumi nekā Latvijas Republikas likumdošanas aktos, tiek piemēroti starptautiskā līguma noteikumi.

⁸¹ Briseles IIbis Regulas 11.pants., 53.pants.

⁸² Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 27.septembris, nr.154.

⁸³ Hāgas konvencijas 3.pants.

⁸⁴ CPL 77.¹ nodaļa.

ar atbilstošu pieteikumu par bērna atgriešanu, jo tādu iespēju jebkurā gadījumā personai paredz Hāgas konvencija.⁸⁵ Savukārt jautājumos par bērnu prettiesisku aizvešanu uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā CPL 77.²nodaļa nodrošina Hāgas konvencijas 11.-13.panta, kā arī Briseles IIbis Regulas 10. un 11.pantu ieviešanu jeb papildināšanu ar nacionālajām normām. CPL ir papildināts ar noteikumiem, kas regulē lietu izskatīšanas kārtību, piemēram, pieteikuma iesniegšanas kārtību par bērna atgriešanu bērna dzīvesvietas valstī, noteic arī nacionālās piekritības normas, kā arī Rīgas centra rajona tiesas, apgabaltiesu kompetenci un Latvijas tiesu pieņemto nolēmuma pārsūdzēšanas kārtību. Šie noteikumi arī lielā mērā ir saistīti ar sešu nedēļu termiņu lēmuma pieņemšanai par bērna atgriešanu, ko netieši paredz gan Hāgas konvencija,⁸⁶ gan tieši noteic Briseles IIbis Regula.⁸⁷ Šo CPL nodaļu noteikumi regulē procesuāla rakstura jautājumus, kas saistīti ar bērna atgriešanu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas gadījumos. Tomēr jāuzsver, ka attiecīgajos gadījumos paralēli CPL jāpiemēro arī Briseles IIbis Regula atbilstoši regulas tiešās piemērojamības principam un Hāgas konvencijas noteikumi atbilstoši likumam „Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem” un Vīnes konvencijā par starptautisko līgumu tiesībām paredzētajam vispārīgajam principam *pacta sunt servanda* un noteikumam, ka valsts nevar atsaukties uz nacionālajām normām, lai nepildītu no līguma izrietošās saistības.⁸⁸

Neskatoties uz to, ka CPL 77.¹ un 77.² nodaļa ir samērā jauna, tajās jau ir veikti daži grozījumi. Pirmais grozījums tika izdarīts ar 2009.gada 5.februāra likumu⁸⁹ CPL 77.²nodaļas 644.²⁰ pantā par lēmuma spēkā stāšanos un pārsūdzēšanu, paredzot, ka tajos gadījumos, kad lēmums pieņemts bez lietas dalībnieka klātbūtnes, termiņu blakus sūdzības iesniegšanai skaita nevis no dienas, kad viņš saņēmis lēmuma norakstu, kā tas bija paredzēts iepriekšējā redakcijā, bet no lēmuma noraksta izsniegšanas dienas. Šis grozījums ir cieši saistīts ar citiem grozījumiem, kas CPL tika izdarīti ar 2009.gada 5.februāra likumu. Līdz ar šiem grozījumiem CPL tika grozīts līdz šim CPL paredzētais termiņu skaitījums, paredzot dokumentu izsniegšanas datumu, nevis nosūtīšanas pasludināšanas datumu.

Nākamie grozījumi, kas tika veikti abu nodaļu vairākos pantos,⁹⁰ tika izdarīti ar 2009.gada 12.jūnija likumu.⁹¹ Šie grozījumi ir saistīti ar centrālās iestādes, kas īsteno Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā paredzētās funkcijas, maiņu. Ņemot vērā to, ka Bērnu un ģimenes lietu ministrija

⁸⁵ Hāgas konvencijas 8. un 29.pants.

⁸⁶ Hāgas konvencijas 11.pants.

⁸⁷ Briseles IIbis Regulas 11.pants.

⁸⁸ Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Latvijas Vēstnesis, 2003. 3.aprīlis, nr.52. Minētās konvencijas 26. un 27.pants.

⁸⁹ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 25.februāris, nr.31.

⁹⁰ CPL 644.¹¹ pantā, 644.¹² pantā, 644.¹⁸ pantā, 644.²² pantā.

⁹¹ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 30.jūnijs, nr.100.

tika reorganizēta, tās atsevišķas funkcijas tostarp Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas jautājumos pārņēma Tieslietu ministrija.

Trešie grozījumi šobrīd atrodas Saeimā, kas 10.Saeimā ir pieņemti pirmajā lasījumā 2010.gada 17.novembrī,⁹² bet iesniegti Saeimā šie grozījumi jau bija 9.Saeimas laikā – 2010.gada 29.janvārī un pirmajā lasījumā 9.Saeimā šie grozījumi tika pieņemti 2010.gada 25.februārī.⁹³ Šie ir būtiski un apjomīgi grozījumi, kas paredz īpašu kārtību tiesas nolēmumu izpildei. Grozījumi ir saistīti ar nolēmumu izpildi par bērna atgriešanu valstī, kas bija viņa parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas. Grozījumu nepieciešamību šajā jautājumā pamatoja praksē jau apzinātās problēmas un neskaidrības. Attiecībā uz izpildes jautājumiem ir paredzēts būtiski grozīt atsevišķus CPL 77.² nodaļas noteikumus, piemēram, CPL 644.¹⁹ pantā ieviest prasību tiesai lēmumā par bērna atgriešanu norādīt termiņu lēmuma labprātīgai izpildei un, ja iespējams, lēmuma labprātīgas izpildes kārtību. Tiesai arī jānorāda, ka, ja lēmums netiks pildīts labprātīgi, var tikt uzsākta lēmuma piespiedu izpilde.

Ņemot vērā to, ka Saeimā šobrīd atrodas CPL 77.¹ un 77.² nodaļu būtiski uzlabojumi, autore uzskata, ka ir īstais laiks pievērsties, kas arī tiks darīts turpmāk darbā,⁹⁴ šo nodaļu pašreizējā regulējuma, kā arī atsevišķu grozījumu analīzei, lai izvērtētu, vai esošais un paredzamais regulējums atbilst Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem un mērķiem, nepieciešamības gadījumā piedāvājot iespējamus uzlabojumus.

---

⁹² Likumprojekts “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁹³ Likumprojekts “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/webAll?SearchView&Query=%28\[NumberTxt\]=1681%29&SearchMax=0&SearchOrder=4](http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/webAll?SearchView&Query=%28[NumberTxt]=1681%29&SearchMax=0&SearchOrder=4) [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁹⁴ Sk. darba ceturto nodaļu.

Otrā nodaļa. Hāgas konvencijas piemērošanas būtiskākie aspekti

2.1. Bērna atgriešanas priekšnosacījumi Hāgas konvencijas izpratnē

Lai izvērtētu jautājumu, vai bērns ir vai nav atgriežams pēc tā prettiesiskas nolaupīšanas, atbilstoši Hāgas konvencijai ir jākonstatē divi priekšnosacījumi – bērna parastā dzīvesvieta pirms tā nolaupīšanas un bērna nolaupīšanas jeb aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskums. Tad, kad ir konstatēts, ka bērna parastās dzīvesvietas valsts ir tā valsts, no kuras tas ir bijis prettiesiski aizvests vai aizturēts, ir jāvērtē bērna nolaupīšanas prettiesiskums un jākonstatē, vai ir pārkāptas personas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību. Ja atbilstoši šiem priekšnosacījumiem bērna atgriešana ir pamatota, tad jākonstatē, vai tomēr nav piemērojams kāds no bērna neatgriešanas pamatiem, kas pieļauj bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, ko arī autore dealizēti apskatīs šajā nodaļā.

2.1.1. Bērna parastās dzīvesvietas problemātika bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā

2.1.1.1. Angļu valodas termina „*habitual residence*” terminoloģijas īpatnības latviešu valodā

Hāgas konvencijas tulkojuma latviešu valodas tekstā lieto terminu „pastāvīgā dzīvesvieta” (*habitual residence* – angļ. val.). Kaut arī termins „pastāvīgā dzīvesvieta”, kas tiek izmantots kā tulkojums angļu valodas terminam „*habitual residence*”, tiesību aktos⁹⁵ un juridiskajā literatūrā⁹⁶ latviešu valodā ir sastopams samērā bieži, autore nevar piekrist šāda termina lietojumam vairāku apsvērumu dēļ.

Pirmkārt, termins „pastāvīgā dzīvesvieta” latviešu valodā kā tulkojums angļu valodas terminam „*habitual residence*” ir juridiski neprecīzs un maldinošs. Vārds „pastāvīgā” norāda uz to, ka

⁹⁵ Sk., piemēram, Briseles IIbis Regulas 3., 8., 9., 10.pantu; Padomes 2000.gada 22.decembra Regulas Nr.44/2001 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās 4., 13., 17., 19.pantu. Publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 4.sējuma 42.-64.lpp; Padomes 2008.gada 18.decembra Regulas Nr.4/2009 (EK) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās 4., 8., 32.pantu. Publicēta OV 2009.gada 10.janvārī L 7, 1.-79.lpp.; Padomes 2010.gada 20.decembra Regulas Nr.1259/2010 (ES), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai, 5., 6., 7.pantu. Publicēta OV 2010.gada 29.decembrī L 343, 10. - 16.lpp.

⁹⁶ Kalnmeiere D. Bērna atdošanas radīts kaitējuma risks un bērna iebildumi pret atgriešanu. Jurista Vārds, 2010. 16.februāris, nr.7, 25.lpp.; Kalnmeiere, D. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē un piekrišana bērna pārrobežu nolaupīšanai. Jurista Vārds, 2010. 9.februāris, nr.6, 12.lpp.; Palčevska D. Eiropas procedūru piemērošanas jautājumi. Jurista Vārds, 2009. 3.marts, nr.9, 9.lpp.

dzīvesvietai jābūt nepārtrauktai, ilgstošai, nemainīgai. Pie tam latviešu valodas vārdam „pastāvīgs” atbilst attiecīgs cits angļu valodas vārds „*permanent*”. Pēc autores domām termins „pastāvīgā dzīvesvieta” pēc būtības atbilst termina „*domicils*” būtībai jeb, citiem vārdiem sakot, latviešu valodas termini „*domicils*” un „pastāvīgā dzīvesvieta” ir sinonīmi. Par to, ka šie termini ir sinonīmi, neliecina neviens Latvijas tiesību akts. Zināmu norādi var meklēt Civillikuma Ievada⁹⁷ 7.pantā, kurā ir paredzēta personas dzīves vietas (*domicila*) definīcija. Tomēr likumdevējs terminam „*domicils*” kā sinonīmu lieto terminu „dzīves vieta”, nevis „pastāvīgā dzīvesvieta”, kas būtu juridiski korektāk, ņemot vērā Civillikuma 7.pantā paredzēto, proti, “[d]zīves vieta (*domicils*) ir tā vieta, kur persona ir labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot izteiktu nodomu tur pastāvīgi dzīvot vai darboties.” Savukārt angļu valodas vārdam „*habitual*” atbilstošs tulkojums latviešu valodā būtu „parasts”. Vārds „parasts” norāda uz to, ka dzīvesvietai jābūt ierastai, vispārpieņemtai, bet nebūt nepārtrauktai, nemainīgai. Tāpēc jau šie termini angļu valodā tiek nošķirti, lai norādītu uz dažādu personas saikni ar valsti, vai nu parastu vai pastāvīgu.

Otrkārt, ir vērojams, ka atsevišķos tiesību aktos latviešu valodā kā angļu valodas terminam „*habitual residence*” atbilstošs termins netiek lietots termins „pastāvīgā dzīvesvieta”, bet tiek lietots, piemēram, „pastāvīgā mītnesvieta”.⁹⁸ Līdzīga situācija pastāv arī juridiskajā literatūrā. Piemēram, *Dr.habil.iur.* J.Bojārs⁹⁹ un I.Papāne¹⁰⁰ angļu valodas terminam „*habitual residence*” latviešu valodā lieto terminu „parastā rezidence”. Savukārt B.Rudevska uzskata, ka angļu valodas terminam „*habitual residence*” latviešu valodā atbilstoši būtu lietot terminu „ierastā uzturēšanās vieta”.¹⁰¹ Vārdnīcās arī ir vērojams atšķirīgs šā termina lietojums. Piemēram, angļu valodas terminam „*habitual residence*” latviešu valodā tiek lietots termins „ierastā dzīvesvieta”.¹⁰²

Šo apsvērumu dēļ autore ierosina angļu valodas terminu „*habitual residence*” tiesību aktos latviešu valodā lietot kā „parastā dzīvesvieta”, kas juridiski precīzi atspoguļotu šā termina būtību un neradītu problēmas šā termina sajaukšanā ar terminu „*domicils*”, kuru raksturo pastāvīguma un nemainīguma elements. Vienlaikus autore neuzskata par atbilstošu vārda „dzīvesvieta” vietā lietot vārdu „rezidence”. Tā kā paralēli starptautisko un ES tiesību aktiem starptautisko privāttiesību un

⁹⁷ Civillikums. Ievads: LR likums. Ziņotājs, 1992. 30.jūlijs, nr.29.

⁹⁸ Sk., piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulas (EK) Nr.593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām, (Roma I) 4., 5., 6.pantu. Publicēta OV 2008.gada 4.jūlijā L 177, 6.-16.lpp.; Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 11.jūnija Regulas (EK) Nr.864/2007 par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām, (Roma II) 4., 5., 10.pantu. Publicēta OV 2007.gada 31.jūlijā L 199, 40.-49.lpp.

⁹⁹ Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības II. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2010, 278.lpp.

¹⁰⁰ Papāne I. Latvijas tiesu prakse vecāku īstenotas bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Jurista Vārds, 2009. 10.februāris, nr.6, 13.-14.lpp.

¹⁰¹ Rudevska B. Eiropas maksājuma rīkojuma procedūra: piemērošana un problēmjaucājumi. Jurista Vārds, 2009. 16.jūnijs, nr.24/25, 42.lpp.

¹⁰² Latviešu-Angļu-Latviešu Juridisko Terminu Vārdnīca. Chicago: American Bar Association, 273.lpp.

starptautiskā civilprocesa jautājumos, izšķirot strīdu ar ārvalsts elementu Latvijas tiesās, jāpiemēro arī nacionālais regulējums, lielākoties tas ir CPL, autore uzskata, ka būtu tikai lietderīgi saglabāt konsekvenci terminu lietojumā ar nacionālajā regulējumā lietoto terminoloģiju līdzīgā jautājumā, lai neradītu tiesību piemērotājos neizpratni par iespējamām juridiskajām atšķirībām. Līdz ar to, lai tiktu ievērota konsekvence attiecībā uz šī termina lietojumu latviešu valodas tiesību aktos, autore ierosina to apstiprināt Latvijas Zinātņu akadēmijas (turpmāk - LZA) Terminoloģijas komisijā.

2.1.1.2. Bērna parastās dzīvesvietas īpatnības Hāgas konvencijas piemērošanā ārvalstu doktrīnā un tiesu praksē

Bērna parastā dzīvesvieta kā piesaistes faktors kolīziju normām un kā jurisdikcijas pamats ģimenes tiesību jomā ir ieviests dēļ tā elastīguma, kas spēj atbildēt uz mūsdienu sabiedrības prasībām. Bērna parastā dzīvesvieta atšķirībā no pilsonības ļauj ar bērnu saistītos tiesību jautājumus pakļaut tās valsts likumiem vai jurisdikcijai, ar kuru bērns ir gan faktiski, gan juridiski saistīts, nevis tikai juridiski, kā tas būtu gadījumos, kad bērns pilsonības valstī faktiski nemaz nedzīvo. Pie tam *HCCH* turpina atteikties no bērna parastās dzīvesvietas definīcijas iekļaušanas tās izstrādātajās konvencijās. Hāgas 1996.gada konvencijas izstrādes procesā bērna parastās dzīvesvietas definīcija arī netika ieviesta, kaut gan vairākas valstis uzsvēra definīcijas nepieciešamību šajā konvencijā.¹⁰³

Hāgas konvencijā bērna parastā dzīvesvieta ir būtisks elements tās piemērošanā:

1) bērna parastās dzīvesvietas noteikšana ir priekšnosacījums tam, lai konstatētu, vai ir bijis aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpums. Šo tiesību pārkāpumu konstatē saskaņā ar tās valsts regulējumu, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas;

2) bērna parastās dzīvesvietas iestādēm ir jāsniedz informācija gan par situāciju, kādā atrodas bērns,¹⁰⁴ gan arī jāpieņem lēmums vai kāds cits apstiprinājums, ka bērna nolaupīšana ir bijusi prettiesiska;¹⁰⁵

3) persona tieši var iesniegt pieprasījumu par bērna atgriešanu bērna parastās dzīvesvietas valsts centrālajai iestādei;¹⁰⁶

---

¹⁰³ Lagarde P. Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl34.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.553.

¹⁰⁴ Hāgas konvencijas 13.pants

¹⁰⁵ Hāgas konvencijas 15.pants.

¹⁰⁶ Hāgas konvencijas 8.pants.

4) valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, lielākajā daļā gadījumu ir valsts, uz kuru bērns būs jāatgriež.

Ņemot vērā valstu nacionālo regulējumu un tiesu praksi Hāgas konvencijas piemērošanā, doktrīnā tiek izdalīti trīs parastās dzīvesvietas noteikšanas modeļi: „*atkarības modelis*”,¹⁰⁷ „*vecāku tiesību modelis*”¹⁰⁸ un „*uz bērnu centrēts modelis*”¹⁰⁹ jeb „*neatkarības modelis*.”¹¹⁰ Visi šie parastās dzīvesvietas noteikšanas modeļi pēc savas būtības ir atšķirīgi.

„*Atkarības modeli*” raksturo tas, ka bērna parasto dzīvesvietu noteic pēc viņa vecāku parastās dzīvesvietas. Taču gadījumā, ja vecāki dzīvo šķirti, par bērna parasto dzīvesvietu uzskata to vietu, pie kura no vecākiem bērnam „ir mājas”.¹¹¹ Ārvalstu tiesu prakse norāda uz to, ka „atkarības modeli” visbiežāk piemēro situācijās, kad bērns ir agrīnā vecumā, jo tad bērns pats nespēj sev noteikt parasto dzīvesvietu. Piemēram, lietā *Re A. (Minors) (Abduction: Habitual Residence)*¹¹² Anglijas tiesa atzina, ka bērnu parastā dzīvesvieta ir tur, kur ir bērnu vecāku parastā dzīvesvieta. Pie līdzīgas atziņas nonāca arī Anglijas tiesa lietā *Re B. (Minors) (Abduction)*¹¹³ un lietā *Re F. (A Minor) (Child Abduction)*.¹¹⁴

Var būt arī situācijas, kad vecāki ir aizsūtījuši bērnu mācīties skolā vai ārstēties klīnikā citā valstī un attiecīgi pēc tam kāds no bērna vecākiem prettieski aizved viņu no šīs valsts. Vai šāds vecāku nodoms bērnam sniegt izglītību vai ārstniecību citā valstī nozīmē to, ka bērns iegūst jaunu parasto dzīvesvietu šajā citā valstī? Ārvalstu tiesu prakse norāda, kamēr ģimene dzīvo vienā nedalītā saimniecībā un tās parastā dzīvesvieta ir vienā valstī, ārvalsts, kurā bērns iegūst izglītību, nevar kļūt par tā parasto dzīvesvietu.¹¹⁵ Šādos gadījumos arī ir redzama pieturēšanās pie „*atkarības modeļa*”. Sākotnēji varētu šķist, ka šādu pieeju varētu kritizēt, jo netiek ņemts vērā bērna statuss un jaunā dzīve ārvalstī. Tomēr grūti iedomāties situāciju, ka tiek konstatēta bērna parastā dzīvesvieta ārvalstī tikai tāpēc, ka bērns mācās gadu šīs valsts skolā un tanī pašā laikā tam ir maz zināšanu par šīs valsts tradīcijām, dzīves līmeni, iespējams, valodu, un tanī pašā laikā tam ir cieši un regulāri kontakti ar ģimeni, draugiem iepriekšējā dzīvesvietas valstī. Vai šajā gadījumā tik tiešām var uzskatīt, ka bērns

¹⁰⁷ Angļu valodā tiek lietots termins „*the dependency model*”.

¹⁰⁸ Angļu valodā tiek lietots termins „*the parental rights model*”.

¹⁰⁹ Angļu valodā tiek lietots termins „*the child-centered model*”.

¹¹⁰ Angļu valodā tiek lietots termins „*the independency model*”.

¹¹¹ Schuz R. Habitual Residence of Children under the Hague Child Abduction Convention - Theory and Practice. *Child and Family Law Quarterly*, 2001, Vol.13, Nr.1, p.7.

¹¹² *Re A. (Minors) (Abduction: Habitual Residence)* [1996] 1 WLR 25. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0038.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].

¹¹³ *Re B. (Minors) (Abduction) (No. 1)* [1993] 1 FLR 988. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0172.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].

¹¹⁴ *Re F. (A Minor) (Child Abduction)* [1992] 1 FLR 548, [1992] *Fam Law* 195. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0040.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].

¹¹⁵ Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.92.

tomēr ir ieguvis jaunu parasto dzīvesvietu un attiecīgi ir pakļauts šīs valsts tiesību aktiem? Šajā gadījumā tas nebūtu samērīgi ar bērna interesēm, jo šādi parastā dzīvesvieta ir noteikta mākslīgi, bez jebkādiem kritērijiem, kas norādītu uz patiesi ciešu saikni bērnam ar šo valsti. Izskaidrojošais ziņojums par Hāgas 1996.gada konvenciju arī norāda, ka bērna pagaidu prombūtne no tā parastās dzīvesvietas valsts, piemēram, brīvdienu vai mācību dēļ principā nemaina bērna parasto dzīvesvietu.¹¹⁶

„*Vecāku tiesību modeli*” raksturo tas, ka bērna parasto dzīvesvietu noteic pēc tā vecāka parastās dzīvesvietas, kuram ir tiesības noteikt bērna parasto dzīvesvietu neatkarīgi no tā, kur bērns faktiski dzīvo. Gadījumā, ja šādas tiesības ir abiem no vecākiem, tad neviens nav tiesīgs bērna parasto dzīvesvietu mainīt bez otra piekrišanas.¹¹⁷ Piemēram, lietā *Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)*¹¹⁸ Anglijas tiesa atzīmēja, ja bērns atrodas tikai viena vecāka atsevišķā aizgādībā, tad neizbēgami tā parastā dzīvesvieta būs tāda pati kā viņa vecākam.

„*Uz bērnu centrēts modelis*” jeb „*neatkarības modelis*” ir vērsts uz bērna interešu ievērošanu kā autonomam indivīdam, neņemot vērā parastās dzīvesvietas noteikšanā bērna sasaisti ar tā vecāku dzīvesvietu, bet ņemot vērā tieši bērna saikni ar konkrēto valsti, nevis vecāku saikni vai nodomu ar konkrēto valsti.¹¹⁹ Šis modelis ir visbiežāk sastopams ārvalstu tiesu nolēmumos. Piemēram, lietā *Feder v. Evans-Feders*¹²⁰ ASV tiesa atzina, ka jebkura bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā ir jāņem vērā bērna personība un jāanalizē visi apstākļi, kas saistīti ar bērna uzturēšanos noteiktā vietā. Vienlaikus tiesa atzina, ka bērna parastā dzīvesvieta ir vieta, kurā bērns fiziski atradies ilgāku laiku, kas ir pietiekams, lai bērns šajā vietā aklimatizētos, un kura no bērna viedokļa sasniedz noteiktu mērķi. Lietā *Re S. (A Minor) (Custody: Habitual Residence)*¹²¹ tiesa noteica, ka bērna parastā dzīvesvieta nevar mainīties divu dienu laikā, pie tam, ja bērnu aizved persona, kurai nav nekādu tiesību pār bērnu. Kā norādīja tiesa, atbildes katrā konkrētajā situācijā jāsniedz pašai tiesai, izvērtējot visus pierādījumus un lietas apstākļus.

Atbildot uz jautājumu, vai vispār bērns var iegūt jaunu parasto dzīvesvietu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, jāatzīmē, ka zināmu laiku atpakaļ pastāvēja vienprātība jautājumā par to, ka ar bērna prettiesisku nolaupīšanu bērns nezaudē parasto dzīvesvietu valstī, no kuras tas ir bijis nolaupīts. Bērna

¹¹⁶ Lagarde P. Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/exp134.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.553.

¹¹⁷ Schuz R. Habitual Residence of Children under the Hague Child Abduction Convention - Theory and Practice. Child and Family Law Quarterly, 2001, Vol.13, Nr.1, p.10.

¹¹⁸ Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights) [1990] 2 AC 562, [1990] 2 All ER 961, [1990] 2 FLR 450, sub nom C. v. S. (A Minor) (Abduction). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0002.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].

¹¹⁹ Schuz R. Habitual Residence of Children under the Hague Child Abduction Convention - Theory and Practice. Child and Family Law Quarterly, 2001, Vol.13, Nr.1, p.13.

¹²⁰ Feder v. Evans-Feder, 63 F.3d 217 (3d Cir. 1995). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0083.htm> [aplūkots 2010.gada 20.jūlijā].

¹²¹ Re S. (A Minor) (Custody: Habitual Residence) [1998] AC 750, [1997] 3 WLR 597. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0003.htm> [aplūkots 2010.gada 20.jūlijā].

parastā dzīvesvieta turpina saglabāties tajā valstī, kur bērns ir dzīvojis pirms nolaupīšanas. Iepriekš arī pastāvēja uzskats, ka bērna nolaupīšana nevar sekmēt bērna parastās dzīvesvietas maiņu pat tad, ja bērnu ir nolaupījis viens no tā vecākiem, jo pretējā gadījumā pieļautu iespēju leģitimēt prettiesisku rīcību, bērnu aizturot vai aizvedot uz citu valsti, kas nav tā parastā dzīvesvietas valsts. Parasto dzīvesvietu bija iespējams iegūt tiesiski un brīvprātīgi, nevis ar prettiesisku darbību. Taču pavisam nesen zinātnieku un tiesnešu vidū šī interpretācija ir mainījusies, uzskatot, ka noteiktos apstākļos bērns var tomēr iegūt parasto dzīvesvietu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts.¹²² Galvenie kritēriji bērna parastās dzīvesvietas maiņai ir pietiekama laika perioda pavadīšana jaunajā valstī un bērna integrēšanās jaunajā vidē.¹²³ Kā gan citādi var apgalvot, ka bērna parastā dzīvesvieta ir joprojām valstī, no kuras bērns bijis nolaupīts, ja valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, bērns ir nodzīvojis vairākus gadus un integrējies jaunajā vidē un sabiedrībā.¹²⁴ Piemēram, arī situācijā, kad viens no vecākiem atļauj otram vecākam pavadīt ar bērnu noteiktu laiku citā valstī, taču pēc norunātā laika bērns netiek atgriezts un bērna atgriešana netiek prasīta. Pat, ja šajā gadījumā ir notikusi bērna prettiesiska aizturēšana citā valstī, var būt pagājis pietiekams laiks, kurā bērns ir paspējis integrēties jaunajā vidē, un var izrādīties, ka bērns ir ieguvis jaunu parasto dzīvesvietu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Šādā gadījumā bērna atgriešana saskaņā ar Hāgas konvenciju nebūs iespējama.

Būtisks ir arī jautājums par Hāgas konvencijas piemērojamību gadījumos, kad bērnam pirms tā nolaupīšanas nav bijusi parastā dzīvesvieta kādā no līgumslēdzējām valstīm vai tieši otrādi, kad bērnam vienlaikus parastās dzīvesvietas ir vairākās valstīs.

Ir iespējamās situācijas, kad bērnam pirms nolaupīšanas nav parastā dzīvesvieta nevienā valstī. Šādu situāciju pieļauj Hāgas 1996.gada konvencija, kā arī Briseles IIbis Regula, paredzot bērna atrašanās vietu kā lietas piekritības pamatu tajos gadījumos, kad bērnam nav parastās dzīvesvietas kādā no dalībvalstīm.¹²⁵ Šie noteikumi pamatā attiecas uz tiem gadījumiem, kad bērns ir zaudējis vecākus, bērns ir pamests svešā valstī vai kad bērns pārvietojas kopā ar vecākiem, kas meklē patvērumu, vai citos līdzīgos gadījumos. Savukārt Hāgas konvencija nav piemērojama gadījumā, kad bērnam pirms nolaupīšanas nav bijusi parastā dzīvesvieta nevienā valstī, jo bērna faktiskā atrašanās vieta nedz kā lietu piekritības pamats, nedz kā piesaiste nav paredzēta Hāgas konvencijā. Līdz ar to, ja viens no vecākiem bērnu aizved vai patur pie sevis un pat, ja šādā gadījumā ar bērna aizvešanu tiek pārkāptas

---

¹²² Beaumont P.R., McEleavy P.E. The Hague Convention on International Child Abduction. Oxford: University Press, 1999, p.93.

¹²³ Lagarde P. Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl34.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.559.

¹²⁴ Beaumont P.R., McEleavy P.E. The Hague Convention on International Child Abduction. Oxford: University Press, 1999, p.94.

¹²⁵ Briseles IIbis Regulas 13.pants un Hāgas 1996.gada konvencijas 6.pants.

otra vecāka tiesības uz aizgādību, otram vecākam nav iespējas saskaņā ar Hāgas konvenciju vērsties ar pieteikumu par bērna atgriešanu, ja vien neizdodas noteikt, ka bērna parastā dzīvesvieta ir bijusi tajā valstī, no kuras bērns ir ticis nolaupīts. Tas tāpēc, ka Hāgas konvencijas mehānisms ir piesaistīts tieši bērna parastās dzīvesvietas valstij. Tieši no bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesību aktu regulējuma ir atkarīgs, vai ir bijusi prettiesiska bērna aizvešana vai aizturēšana un attiecīgi kādas personas tiesību aizskārums uz aizgādību vai aizbildnību. Ja nav zināma valsts, pēc kuras tiesību aktiem konstatēt prettiesiskumu un personas tiesību aizskārumu, un atbilstoši Hāgas konvencijai tā drīkst būt tikai bērna parastās dzīvesvietas valsts, tad nav iespējama nekāda tālāka rīcība saskaņā ar Hāgas konvenciju.

Gadījumi, kad bērnam pirms tā nolaupīšanas ir bijušas parastās dzīvesvietas vairākās valstīs arī var radīt jautājumu par to, vai Hāgas konvencija ir piemērojama. Var būt tādas situācijas, kad, neskatoties uz to, ka vecāki dzīvo dažādās valstīs, bērns var pavadīt vienādu laiku gan ar vienu, gan ar otru vecāku, kā arī būt līdzvērtīgi saistīts ar abām valstīm gan no interešu, draugu, gan izglītības viedokļa, ko mūsdienu apstākļos arī ir iespējams nodrošināt. Līdz ar to pilnībā ir iespējams, ka bērnam var būt vairākas dzīvesvietas dažādās valstīs. Piemēram, *S. Hanbury-Brown and R. Hanbury-Brown v. Director General of Community Services*¹²⁶ lietas ietvaros bērni bija prettiesiski aizvesti no ASV uz Austrāliju. Abi vecāki kopīgi īstenoja aizgādības tiesības. Bērni pārmaiņus dzīvoja gan pie tēva Austrālijā, gan pie mātes – ASV, līdz tēvs bez mātes piekrišanas bija aizvedis bērnus uz Austrāliju. Tiesvedības laikā tika norādīts, ka bērniem ir divas parastās dzīvesvietas. Lietas ietvaros tiesa noteica, ka Hāgas konvencija nav paredzēta situācijām, kad bērnam ir divas parastās dzīvesvietas, jo tas būtu pretēji Hāgas konvencijas mērķim un garam. Tāpēc tiesa secināja, ka Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos ir jācenšas konstatēt bērna vienīgo dzīvesvietu. Tāpēc arī tiesa secināja, ka bērna parastā dzīvesvietas tieši pirms prettiesiskas aizvešanas ir bijusi Austrālijā.

Taču kā Latvijas tiesām rīkoties līdzīgā situācijā, konstatējot, ka bērna parastā dzīvesvieta ir vairākās valstīs? Viena iespēja būtu piemērot Hāgas konvenciju arī gadījumos, kad bērnam ir divas parastās dzīvesvietas dažādās valstīs, un mēģināt tieši noteikt, kura bija bērna parastās dzīvesvietas valsts tieši pirms nolaupīšanas. Otrā iespēja varētu būt tiesvedības izbeigšana, uzskatot, ka Hāgas konvencija nav piemērojama, ja bērnam ir vairākas dzīvesvietas, un ka jautājums ir risināms nevis ar Hāgas konvencijas mehānismu, bet risinot strīdu par aizgādības tiesību īstenošanu pēc būtības. No vienas puses Hāgas konvencija tieši neparedz, ka bērnam var būt tikai viena dzīvesvieta, uzsverot tikai to, ka bērnam jābūt parastai dzīvesvietai līgumslēdzējā valstī tieši pirms nolaupīšanas.¹²⁷ Tādējādi

---

¹²⁶ *S. Hanbury-Brown and R. Hanbury-Brown v. Director General of Community Services (Central Authority)* (1996) FLC 92-671. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0069.htm> [aplūkots 2010.gada 3.martā].

¹²⁷ Hāgas konvencijas 3.pants.

varētu arī secināt, ka konvencijas gramatiskā konstrukcija neizslēdz, ka vienlaikus bērnam var būt parastā dzīvesvieta arī citā valstī, it īpaši, ja nacionālās normas šādu situāciju pieļauj. No otras puses, tomēr ir būtiski ņemt vērā arī tādu apsvērumu, ka situācijās, kad tiesai saskaņā ar Hāgas konvenciju būtu jālemj par bērna atgriešanu no tā parastās dzīvesvietas valsts uz otru bērna parastās dzīvesvietas valsti, var radīt īpaši komplicētu konvencijas piemērošanu vai pat padarīt to neiespējamu. Hāgas konvencija skaidri nodala bērna parastās dzīvesvietas valsts iestāžu kompetenci no valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, iestāžu kompetences, vienai paredzot plašas funkcijas un pienākums,¹²⁸ savukārt otrai – ierobežotu kompetenci.¹²⁹ Bet, ja abas valstis ir bērna parastās dzīvesvietas valstis, tad konvencijas piemērošanu ir grūti iedomāties. Pat, ja bērns būtu atgriežams uz kādu citu valsti, kas nav nedz viena vai otra bērna parastās dzīvesvietas valsts, arī tad Hāgas konvencijas piemērošanu būtu neiespējami iedomāties. Tā kā bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma un aizgādības (aizbildnības) tiesību aizskārums konstatēšana ir atkarīga no bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesību aktu regulējuma, tad piemērot vienlaikus vairāku bērna parastās dzīvesvietas valstu regulējumu var izrādīties neiespējami. No vienas valsts tiesību aktiem var izrietēt bērna nolaupīšanas prettiesiskums un otra vecāka aizgādības tiesību aizskārums, savukārt atbilstoši otras valsts tiesību aktiem bērna aizvešana vai aizturēšana var izrādīties tiesiska. Tādējādi var piekrist ārvalstu tiesu praksē sastopamām atziņām, ka bērna vienīgās parastās dzīvesvietas konstatēšana ir atbilstošs risinājums tādām situācijām, kad ir pamats uzskatīt, ka bērnam tās ir vairākas. Šāds risinājums atbilst konvencijas mērķim, jo aizsargā tās personas tiesības, kuras otra vecāka prettiesiska rīcība ir aizskārusi, un saglabā Hāgas konvencijas efektīvu piemērošanu atbilstoši tajā paredzētajiem noteikumiem bez sarežģījumiem.

2.1.1.3. Bērna parastās dzīvesvietas īpatnības Hāgas konvencijas piemērošanā Latvijas tiesu praksē

Būtiski arī vērst uzmanību uz Latvijas situāciju, proti, kā Latvijā konstatē bērna parasto dzīvesvietu un kādi problēmjaudājumi var rasties bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā. Latvijas situācijā bērna parastās dzīvesvietas konstatēšana ir tikpat neskaidra kā personas parastās dzīvesvietas gadījumā. Vienlaikus ir iespējams izdalīt vairākus iespējamus scenārijus, pēc kuriem varētu konstatēt bērna parasto dzīvesvietu, bet pēc autores domām neviens no tiem pietiekami pārlicinošu risinājumu nepiedāvā un līdz ar to tikai apstiprina šī jautājuma neskaidrību.

---

¹²⁸ Hāgas konvencijas 7., 9., 10.pants.

¹²⁹ Hāgas konvencijas 11. – 13.pants.

Pirmkārt, pastāv iespēja vadīties pēc Civillikuma Ievadā paredzētās personas dzīves vietas (domicila) izpratnes.¹³⁰ Taču šādā gadījumā nav skaidrs, vai šī izpratne attiecas arī uz personas parastās dzīvesvietas izpratni vai tikai uz personas domicila jeb pastāvīgās dzīvesvietas izpratni. Vēl jo vairāk nav skaidrs, vai šī izpratne attiecas uz bērna parastās dzīvesvietas konstatēšanu.

Otrkārt, iespējams, bērna parasto dzīvesvietu var noteikt pēc Civillikuma Ievada 15.panta, kas paredz, ka tiesiskās attiecības starp vecākiem un bērnu ir pakļautas Latvijas likumam, ja bērnam noteiktā dzīvesvieta ir Latvijā. Taču pēc autores domām šī norma ir kolīziju norma, kas paredz, kuras valsts likums ir piemērojams tiesiskajās attiecībās starp vecākiem un bērniem, piemēram, aizgādības tiesību jautājumos situācijā ar ārvalsts elementa esamību, nevis to, kādi apstākļi ir jāņem vērā, lai noteiktu, kurā valstī bērnam ir parastā dzīvesvieta.

Treškārt, pastāv iespēja bērna parasto dzīvesvietu noteikt pēc Civillikuma 177.panta, kas noteic, ka bērnam noteiktā dzīvesvieta ir tā, ko noteic tam vecāki, proti, izvēlas bērnam ģeogrāfisko dzīvesvietu un mājokli.¹³¹ Tomēr pēc autores domām šī norma nesniedz skaidru atbildi, vai ar bērna noteikto dzīvesvietu būtu jāsaprot arī bērna parastā dzīvesvieta. Tādējādi pastāv atklāts jautājums, vai bērna parastā dzīvesvieta var tikt piesaistīta vecāku nodomam pēc Civillikuma regulējuma.

Ceturtkārt, iespējams, var piemērot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.pantu, kas skaidro, ka par bērna dzīvesvietu šā likuma izpratnē uzskatāma viņa vecāku deklarētā dzīvesvieta. Ja bērna vecāku deklarētās dzīvesvietas atrodas dažādās administratīvajās teritorijās, par bērna dzīvesvietu uzskatāma tā vecāka deklarētā dzīvesvieta, pie kura viņš dzīvo. Ja bērna vecākiem vai bērnam nav deklarētas dzīvesvietas, par bērna dzīvesvietu uzskatāma viņa vecāku faktiskā dzīvesvieta.¹³² Taču jāatzīmē, ka Bērnu tiesību aizsardzības likuma regulējums bērna dzīvesvietas noteikšanā nav vērsts uz tiem gadījumiem, kad bērna vecāki dzīvo dažādās valstīs, bet ir piemērojams tad, kad bērna vecāki dzīvo dažādās Latvijas administratīvajās teritorijās.

Līdz ar to šobrīd Latvijas nacionālajā līmenī nepastāv jēdziena bērna parastā dzīvesvieta skaidra un noteikta definīcija. Iespējams tāpēc Latvijas tiesu praksē, izskatot lietas par bērna nolaupīšanu, praktiski nevienā no gadījumiem tiesas nekonstatē bērna parasto dzīvesvietu, vai nu šo jautājumu pilnībā ignorējot,¹³³ vai nu atzīstot, ka lietā nav strīda par bērna parasto dzīvesvietu.¹³⁴ Tomēr ir divas uzmanības vērtas lietas, kurās parādās tiesas vērtējums par bērna parastās dzīvesvietas

¹³⁰ Civillikuma Ievada 7.pants.

¹³¹ Civillikuma 177.pants. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības: LR likums. Ziņotājs, 1993. 10.jūnijs, nr. 22/23.

¹³² Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 19.jūnijs, nr.199/200.

¹³³ Piemēram, sk. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508. Minētajā lietā māte norādīja, ka mātes un meitas parastā dzīvesvieta ir Latvijā, taču šo jautājumu tiesa tā arī neizvērtēja.

¹³⁴ Piemēram, sk. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.C31287808; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 6.jūnija lēmums lietā Nr.C292666/08.

jautājumu. Lietā Nr.C36-0607 māte bērnu bija prettiesiski nolaupījusi no Zviedrijas uz Latviju. Pieteikumu par bērna atgriešanu māte atzina par nepamatotu, jo uzskatīja, ka viņas un dēla parastā dzīvesvieta ir Latvijā šādu apsvērumu dēļ: tas, ka viņa grūtniecības uzskaitē stājās Latvijā, arī bērnu dzemdēja Latvijā, apprecējās Latvijā, viņiem ir Latvijas pilsonība, viņai piederošās mantas glabājas Latvijā un viņi ir deklarējuši savu dzīvesvietu Latvijā. Pie tam māte uzskatīja, ka tas, ka bērns četrus gadus faktiski ir dzīvojis Zviedrijā, nemaina bērna parasto dzīvesvietu. Tiesa uzskatīja, ka bērna parastā dzīvesvieta ir Zviedrijā, jo ģimene pēdējos četrus gadus faktiski dzīvoja Zviedrijā, saņēma pabalstus, bērns apmēram gadu apmeklēja bērnudārzu Zviedrijā, viņiem bija piešķirts sociālais dzīvoklis. Tiesa atzina, ka minētie apstākļi norāda uz to, ka bērna parastā dzīvesvieta ir Zviedrijā, lai arī viņa dzīvesvieta bija deklarēta Latvijā un viņš katru gadu viesojās Latvijā.¹³⁵ No minētās lietas secināms, ka tiesa visdrīzāk ir piemērojusi „*atkarības modeli*”, analizējot ģimenes situāciju kopumā un bērna vietu tajā, kaut arī ir vērojama „*uz bērnu centrēta modeļa*” pazīmju piemērošana, analizējot apstākļus, kas saistīti tikai ar bērnu, piemēram, bērnudārza apmeklēšanu. Lietā Nr.C20279706 bija prasīta bērna atgriešana no Latvijas uz Lielbritāniju. Apelācijas instances tiesa atzina, ka bērna atrašanās Lielbritānijā, lai apgūtu angļu valodu, nerada jaunu parasto dzīvesvietu, jo bērna parastā dzīvesvieta vienmēr ir bijusi Latvijā. Pie tam tiesa norādīja, tā kā bērna abu vecāku parastā dzīvesvieta ir Latvijā, tad nekādi nav iespējams uzskatīt, ka nepilngadīga bērna parastā dzīvesvieta ir citā valstī, jo viņš nevar bez vecāku piekrišanas pats izlemt savu dzīvesvietu. Vienlaikus lietā tiesa atzīmēja, ka fakts, ka bērnam piešķirts Lielbritānijas parastā iedzīvotāja statuss, ir nepietiekams, lai viņu pakļautu Lielbritānijas jurisdikcijai.¹³⁶ No minētās lietas secināms, ka tiesa ir piemērojusi „*atkarības modeli*”, piesaistot bērna parasto dzīvesvietu tā vecāku parastajai dzīvesvietai. Taču pēc autores domām stingra pieturēšanās pie „*atkarības modeļa*” ierobežo veikt vispusīgu situācijas izvērtējumu, jo ierobežo iespēju atsevišķi ņemt vērā bērna saikni ar attiecīgo valsti, kas pēc autores domām nav pieņemams. Autore uzskata, ka, vērtējot jautājumu tieši attiecībā uz bērnu parasto dzīvesvietu, jāņem vērā visi apstākļi, kas ar to ir saistīti kādā valstī, piemēram, sociālie apstākļi, izglītības iespējas, valodu zināšanas, tostarp saikne ar attiecīgo valsti, piemēram, pilsonība, dzīvošanas ilgums.

2.1.1.4. Bērna parastās dzīvesvietas vienota izpratne Hāgas konvencijas piemērošanā

Kā jau tika minēts iepriekš, bērna parastās dzīvesvietas precīza noteikšana būtiski ietekmē tālāko Hāgas konvencijas piemērošanu, jo no tās ir atkarīgs jautājums par to, vai kādas valsts tiesa ir

¹³⁵ Talsu rajona tiesas 2007.gada 3.decembra lēmums lietā Nr.C36-0607.

¹³⁶ Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007. gada 16. februāra lēmums lietā Nr.C20279706.

kompetenta izskatīt jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu¹³⁷ un kuras valsts tiesa ir tiesīga izlemt pēc būtības aizgādības vai aizbildnības jautājumus. Gadījumā, ja tiesa konstatē, ka bērna parastā dzīvesvieta ir valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, tiesai nav vairs pamata lemt par bērna atgriešanu vai neatgriešanu saskaņā ar Hāgas konvenciju. Savukārt tās valsts tiesai, kas bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, nav vairs pamata izlemt jautājumu par aizgādības vai aizbildnības tiesībām. Tiklīdz par bērna parasto dzīvesvietu kļūst valsts, uz kuru tas ir nolaupīts, tiesības lemt par aizgādības vai aizbildnības tiesībām iegūst šīs valsts kompetentās tiesas.

No iepriekš apskatītās tiesu prakses bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā, turklāt pat neatkarīgi no tā, kāds bērna parastās dzīvesvietas noteikšanas modelis attiecīgajā lietā ir izmantots, var secināt trīs būtiskus kritērijus parastās dzīvesvietas noteikšanai: vecāku nodoms, laika periods, kas pavadīts valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, kam jābūt ilgtermiņa, nevis īslaicīgam vai pagaidu, un faktiskā bērna saikne ar valsti. Ja jau tiesu prakse ir izkristalizējusi vairākus kritērijus bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā, tad, iespējams, Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā ir pamats atsākt diskusijas, lai Hāgas konvencijā tomēr ieviestu bērna parastās dzīvesvietas definīciju jeb skaidrojumu konvencijas piemērošanas nolūkos. Tieši šis jautājums tika pacelts pavisam nesen. *HCCH* Piektās Speciālās Komisijas 2006.gada ziņojumā par Hāgas konvencijas darbības pārskatu norādīts, ka parastās dzīvesvietas definīcijas ieviešana ierobežotu Hāgas konvencijas garu, jo parastā dzīvesvieta ir fakta jautājums, ko izvērtē, ņemot vērā katru situāciju atsevišķi, tiesām īstenojot rīcības brīvību šajā jautājumā. Izvērtējot, vai bērnam ir parastā dzīvesvieta noteiktā valstī, būtu jāņem vērā bērna skološana, laiks, kas pavadīts kādā noteiktā vietā, ģimenes apmešanās noteiktajā vietā un bērna integrācija.¹³⁸ Pie tam ziņojumā ir norādīts, ka bērna parastās dzīvesvietas izpratne jānošķir no vairāk subjektīvās domicila izpratnes.

Jāatgādina, ka starptautiskajās privāttiesībās ir pazīstamas vairākas piesaistes. Visbiežāk saistībā ar fizisku personu gan valstu nacionālais regulējums, gan arī starptautiskais un ES regulējums izmanto domicilu (*domicile* – angļ.val.)¹³⁹ un parasto dzīvesvietu (*habitual residence* – angļ.val.).¹⁴⁰

¹³⁷ Sachs C. Child Abduction – the Hague Convention and Recent Case-law. Family Law, 1993, Vol.23, p.530.

¹³⁸ Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.45.

¹³⁹ Piemēram, Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL). Pieejams: <http://www.umbrecht.ch/pdf/SwissPIL.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art. 20; Loi portant le Code de droit international privé (1) (Belges). Pieejams: <http://staatsbladclip.zita.be/moniteur/lois/2004/07/27/loi-2004009511.html> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī], Art.5., 23., 44. Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās 2., 5., 6., 9.pants. Publicēta OV 2007.gada 21.decembrī L 339 3.-41.lpp., arī OV 2009.gada 10.jūnijā L 147 5.-

Mazāk, bet sastopamas ir arī šādas piesaistes: pilsonība (*nationality, citizenship* – angl.val.)¹⁴¹ un dzīvesvieta (*residence* – angl.val.).¹⁴² Tomēr rodas jautājums, kāpēc starptautiskās privāttiesības izdala vairākas šīs piesaistes un nelieto tikai vienu no tām. Pēc autores domām tas ir tāpēc, ka katra no šīm personiskajām piesaistēm norāda uz personas saiknes pakāpi ar valsti, atrisina tās neskaidrības, ko, iespējams, rada kāda cita piesaiste. Pilsonība, piemēram, norāda uz samērā ciešu personas saikni ar valsti, bet noteiktā situācijā šī saikne var būt cieša tikai juridiski, bet ne faktiski, proti, gadījumos, kad persona savas pilsonības valstī nedzīvo. Savukārt personas parastā dzīvesvieta var norādīt uz mazāk ciešu saikni ar valsti nekā pilsonība, jo parastās dzīvesvietas gadījumā personai var būt tikai faktiska saikne ar valsti, bet ne obligāti valstiskā piederība šai valstij. Savukārt tieši personas nodoms noteiktajā valstī pastāvīgi dzīvot, apmesties, darboties nošķir domicila koncepciju no parastās dzīvesvietas koncepcijas. Kā norāda *Dr.habil.iur.* J.Bojārs, parastās dzīvesvietas koncepcija tika radīta ar nolūku, lai novērstu ar domicila koncepciju saistītas problēmas. Pirmā to ierosināja HCCH un tālāk šo koncepciju pārņēma Anglija un citas valstis savos nacionālajos likumos.¹⁴³ Piemēram, Anglijā domicilu, ko sauc par „tiesiskām mājām” veido vairāki faktori: personai jābūt pie vesela saprāta (*sane person* – angl.val.), vecākai par 16 gadiem, personai fiziski labprātīgi jāatrodas valstī un jābūt nodomam palikt valstī uz nenoteiktu laika periodu.¹⁴⁴ Arī Zviedrijā personas domicilu veido divi faktori: personas atrašanās valstī un nodoms tajā dzīvot pastāvīgi. Taču Zviedrijā tiesu prakse, nosakot personas domicilu, lielāku

---

43.lpp.; Padomes 2000.gada 22.decembra Regulas Nr.44/2001 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās 2., 5., 6., 9.pants.

¹⁴⁰ Piemēram, Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL). Pieejams: <http://www.umbricht.ch/pdf/SwissPIL.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art.20; Loi portant le Code de droit international privé (1) (Belges). Pieejams: <http://staatsbladclip.zita.be/moniteur/lois/2004/07/27/loi-2004009511.html> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī], Art.32., 35., 36; Convention of 1 June 1970 on the Recognition of Divorces and Legal Separations. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=80 [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Article 2; Convention of 14 March 1978 on Celebration and Recognition of the Validity of Marriages. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=88 [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art.3; Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās 5., 13.pants; Briseles IIbis Regulas 3., 8., 9., 10.pants; Padomes 2000.gada 22.decembra Regulas Nr.44/2001 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās 4., 13., 17., 19.pants.

¹⁴¹ Piemēram, Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL). Pieejams: <http://www.umbricht.ch/pdf/SwissPIL.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art.22; Private International Law Act (Estonia). Pieejams: <http://www.reei.org/reei%2013/DIPr%20Estonia.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art.11; Loi portant le Code de droit international privé (1) (Belges). Pieejams: <http://staatsbladclip.zita.be/moniteur/lois/2004/07/27/loi-2004009511.html> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī], Art.17., 34., 37; Convention of 1 June 1970 on the Recognition of Divorces and Legal Separations. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=80 [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art.2; Convention of 14 March 1978 on Celebration and Recognition of the Validity of Marriages. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=88 [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Art.3.

¹⁴² Private International Law Act (Estonia). Pieejams: <http://www.reei.org/reei%2013/DIPr%20Estonia.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī], Article 10.

¹⁴³ Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības II. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2010, 276.lpp. ISBN 978-9934-0-1355-3.

¹⁴⁴ Study on Matrimonial Property Regimes and the Property of Unmarried Couples in Private International Law and Internal Law, National Report of United Kingdom, England. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/england_report_en.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.17-18.

uzmanību pievērš nevis tieši personas nodomam, bet personas būtiskai un ilgstošai saiknei ar valsti. Jāatzīmē, ka tāpēc Zviedrijā domicila izpratne neatšķiras no parastās dzīvesvietas izpratnes.¹⁴⁵ Tāpēc ne vienmēr domicila koncepciju var uzskatīt par subjektīvu jeb saistītu ar personas nodomu. Protams, bieži vien tas tā var būt, bet ir iespējami arī izņēmumi. Tā, piemēram, saskaņā ar Beļģijas regulējumu, personai veidojas domicils Beļģijā, ja tā ir reģistrējusies iedzīvotāju reģistrā un nav nozīmes tam, vai šī persona vēlas savu dzīvi saistīt ar Beļģiju.¹⁴⁶

Autore uzskata, ka *HCCH* Piektā Speciālā Komisija ir vēlējusies norādīt, ka parastās dzīvesvietas jēdziens ir jānošķir no domicila jēdziena, jo tos visbiežāk veido atšķirīgi kritēriji. Ja domicila izpratni veido personas subjektīvs nodoms, tad parastās dzīvesvietas noteikšana ir saistīta ar fakta jautājumu. Pēc autores domām šādi ir mēģināts uzsvartu likt nevis uz to, ka bērna parasto dzīvesvietu vienmēr veido vecāku nodoms, bet bērna saikne ar konkrēto valsti.

Neskatoties uz to, ka vēl pavisam nesen ir bijis neveiksmīgs mēģinājums risināt jautājumu par bērna parasto dzīvesvietu Hāgas konvencijā, pēc autores domām pie šī jautājuma būtu jāatgriežas Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā, ņemot vērā to, ka jautājums par bērna parasto dzīvesvietu kopš 2009.gada 2.aprīļa ir jau atrisināts ES līmenī. Līdz šim datumam pastāvēja tikai atsevišķas norādes, kā interpretēt bērna parasto dzīvesvietu, jo parastās dzīvesvietas jēdziens nebija definēts arī Briseles IIbis Regulā. Praktiskā rokasgrāmata Briseles IIbis Regulas piemērošanai¹⁴⁷ norādīja, ka bērna parastā dzīvesvieta neattiecas uz jebkuru parastās dzīvesvietas jēdzienu saskaņā ar valsts nacionālo tiesību aktiem, bet gan uz autonomu Kopienas tiesību aktu jēdzienu. Tomēr līdz ar EST 2009.gada 2.aprīļa spriedumu lietā C-523/07 *A* ir izvirzīti vairāki kritēriji bērna parastās dzīvesvietas konstatēšanā Briseles IIbis Regulas piemērošanas nolūkos vecāku atbildības lietās. *A* lietā, kas nav saistīta ar bērna pārrobežu nolaupīšanas jautājumiem, EST norādīja, ka jēdziens parastā dzīvesvieta Briseles IIbis Regulas 8.panta 1.punkta¹⁴⁸ izpratnē ir jāinterpretē tādējādi, ka šī dzīvesvieta atbilst vietai, ko raksturo bērna zināma integrācija sociālajā un ģimenes vidē. Šajā sakarā vērā ir īpaši ir jāņem ilgums, regularitāte, apstākļi, uzturēšanās dalībvalsts teritorijā, kā arī ģimenes pārcelšanās šajā valstī iemesli, bērna pilsonība, izglītošanas vieta

---

¹⁴⁵ Örnsved P. Comparative Law Study on Rules of Conflicts of Jurisdiction and Conflicts of Law Concerning Wills and Successions in the Member States of the European Union, National Report of Sweden. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/report_conflicts_suede.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.710.

¹⁴⁶ Schlosser P. Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice, signed at Luxembourg, 9 October 1978. *Official Journal*, C 59, 5 March 1979, p.79.

¹⁴⁷ Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008.gada 15.jūlijā], 21.lpp.

¹⁴⁸ Briseles IIbis Regulas 8.panta 1.punkts paredz, ka „[D]alībvalsts tiesām ir piekritīgas lietas par vecāku atbildību par bērnu, kura parastā dzīvesvieta ir šajā dalībvalstī brīdī, kad tiesā iesniegta prasība”.

un apstākļi, valodu zināšanas, kā arī bērna ģimenes un sociālie sakari minētajā valstī. Bērna parastā dzīvesvieta ir jānosaka valsts tiesai, ņemot vērā visus katrā konkrētā gadījumā pastāvošos faktiskos apstākļus.¹⁴⁹ Pēc autores domām EST, paredzot bērna parastās dzīvesvietas noteikšanas kritērijus, ir ņēmusi vērā augstāk apskatītos bērna parastās dzīvesvietas noteikšanas modeļus un tos apvienojusi vienā kopējā bērna parastās dzīvesvietas izpratnē.

EST izvirzītie kritēriji bērna parastās dzīvesvietas konstatēšanā ir izmantojami, piemērojot Briseles IIbis Regulu vecāku atbildības lietās. Taču pēc autores domām tie būtu izmantojami, arī piemērojot Briseles IIbis Regulas 11.pantu jautājumā par bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem, kas ir cieši saistīts ar Hāgas konvencijas piemērošanu divu iesmesļu dēļ.

Pirmkārt, ir neloģiski piemērot dažādus bērna parastās dzīvesvietas noteikšanas kritērijus atšķirībā no piemērojamā tiesību akta apskatāmo jautājumu loka, kas vienlīdz ir saistīti ar bērna parastās dzīvesvietas noteikšanas jautājumu. Respektīvi, gan vecāku atbildības lietās, gan arī bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās, uz ko attiecas Briseles IIbis Regula, bērna parastā dzīvesvieta tiek izmantota par noteicošo kritēriju attiecīgo jautājumu izlemšanā.

Otrkārt, EST bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā ir izvirzījusi kritērijus, kas ir būtiski un kas jau ir izkristalizēti tiesu praksē bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās Hāgas konvencijas piemērošanā. Piemēram, laika periods EST bērna parastās dzīvesvietas skaidrojumā atbilst ilgumam un regularitātes kriterijam. Bērna faktiskā saikne ar valsti atbilst kritērijiem attiecībā uz izglītošanas vietu un apstākļiem, valodu zināšanām, kā arī bērna ģimenes un sociālajiem sakariem minētajā valstī. Savukārt vecāku nodoms atbilst kritērijam par ģimenes pārcelšanās iemesliem uz konkrēto valsti.

Protams, trešajām valstīm EST izvirzītie kritēriji nav saistoši, tāpēc tās visdrīzāk piemēros savu nacionālo regulējumu bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā vai arī vadīsies no nacionālās tiesu prakses izvirzītām atziņām. Tomēr nav izslēgts, ka EST izvirzītie kritēriji bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā var būt jauna motivācija pārstrādāt nacionālo regulējumu vai pārskatīt līdzšinējo tiesu praksi. HCCH Piektās Speciālās Komisijas 2006.gada ziņojumā par Hāgas konvencijas darbības pārskatu norādīts, ka EST var pieņemt lēmumu attiecībā uz parastās dzīvesvietas jautājumu, kas būs saistošs ES dalībvalstīm un var būt motivējošs arī trešajām valstīm.¹⁵⁰ Jāņem vērā, ka līdz ar EST spriedumu *A* lietā bērna parastās dzīvesvietas izpratne jau būs vienota 27 ES dalībvalstīs, kas nozīmē

¹⁴⁹ EST 2009.gada 2.aprīļa spriedums lietā: C-523/07 A, ECR, p. I-02805, 44.p.

¹⁵⁰ Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.44.

arī 27 Hāgas konvencijas līgumslēdzējās valstīs, jo visas ES dalībvalstis ir arī Hāgas konvencijas līgumslēdzējās valstis.¹⁵¹

Pēc autores domām maksimāli būtu jātuvinā Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas vienota interpretācija un piemērošana, jo „šobrīd bērna parastās dzīvesvietas noteikšana Hāgas konvencijas piemērošanā nav vienota un augstāk apskatīto triju modeļu pastāvēšana rada nenoteiktību”¹⁵². Tāpēc EST izvirzītos kritērijus bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā būtu lietderīgi izvērtēt Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā. Protams, nav izslēgts, ka vienota nostāja visu Hāgas konvencijas līgumslēdzēju valstu vidū šajā jautājumā nebūs iespējama, jo jau šobrīd ārvalstu literatūrā var redzēt kritiku par EST izvirzītajiem kritērijiem bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā. Piemēram, profesors P.Bomons (*P.Beaumont*) uzskata, ka strīdīgs un nepamatots ir pilsonības kritērijs bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā, jo parastā dzīvesvieta un pilsonība ir divas dažādas piesaistes. Kā norāda profesors P.Bomons „pilsonība, nenozīmē nedz to, ka persona dzīvo savas pilsonības valstī, nedz to, ka tā šajā valstī dzīvo „parasti”. Daudz cilvēku ir kādas valsts pilsoņi, kuri savu pilsonības valsti tikai apmeklē un parasti tajā nedzīvo.”¹⁵³

Neskatoties uz kritiku par EST izvirzītajiem bērna parastās dzīvesvietas kritērijiem, autore uzskata, ka šis jautājums būtu iekļaujams pie Hāgas konvencijas pārskatāmajiem jautājumiem, meklējot iespējamu kompromisu bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos. Paredzot vienotu skaidrojumu vai kritērijus bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos, jo šādi tiktu izslēgtas pārāk krasas atšķirības Hāgas konvencijas noteikumu izpratnē, kādas pastāv šobrīd, pamatojoties uz dažādiem modeļiem bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā. Ir iespējama visu šo modeļu apvienošana vienotā skaidrojumā vai vienotu kritēriju izstrāde, kā rezultātā vairs nebūtu iespējama situācija, ka kāda līgumslēdzēja valsts dod priekšroku tikai viena vai otra modeļa piemērošanai. Būtiski atzīmēt, ka ir jāveicina situācija, ka bērna parasto dzīvesvietu Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos interpretētu autonomi. Vienotas bērna parastās dzīvesvietas interpretāciju uzsver arī *HCCH* Otrās Speciālās Komisijas 1993.gada ziņojums par Hāgas konvencijas darbības pārskatu. Ziņojumā ir norādīts, ka jēdzienam “parastā dzīvesvieta” normāli jābūt interpretētam starptautiski, nevis atsaucoties uz nacionāliem tiesību aktiem.¹⁵⁴ Tāpēc pēc autores domām bērna parastās dzīvesvietas vienots skaidrojums Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos veicinātu to, ka tiesas bērna

¹⁵¹ Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24 [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

¹⁵² Schuz R. Habitual Residence of Children under the Hague Child Abduction Convention - Theory and Practice. *Child and Family Law Quarterly*, 2001, Vol.13, Nr.1, p.1.

¹⁵³ Beaumont P.R. Piekritība pārrobežu lietās par vecāku atbildību. Rēzekne: SIA „Latgales druka”, 2010, 17.lpp.

¹⁵⁴ Report of the Second Special Commission Meeting to Review the Operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction held 18-21 January 1993. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abdrpt93e.pdf> [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.12.

parastās dzīvesvietas noteikšanā nevadītos no nacionālajām tiesību normām, kas noteic kritērijus bērna parastās dzīvesvietas konstatēšanai, vai arī no tiesu prakses ceļā noteiktiem bērna parastās dzīvesvietas kritērijiem. Vienoti kritēriji bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā, piemērojot Hāgas konvenciju, nodrošinātu līdzīgus līgumslēdzēju valstu tiesu secinājumus par to, vai Hāgas konvencija ir piemērojama un pēc kuras valsts tiesību aktiem ir vērtējams bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskums un attiecīgi personas aizgādības (aizbildnības) tiesību aizskārums. Turklāt šī izpratne būtu līdzīga neatkarīgi no tā, kuras līgumslēdzējas valsts tiesās būtu uzsākts tiesvedības process bērna atgriešanas jautājumā un veicinātu līgumslēdzēju valstu lielāku savstarpēju uzticēšanos.

2.1.2. Bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanas problemātika

Hāgas konvencijas izpratnē

2.1.2.1. Aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamati bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanā

Hāgas konvencija noteic aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatus ar mērķi tos aizsargāt un atzīt par prettiesisku to aizskārumu. Pie tam būtiski, ka aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatiem ir jāizriet no tās valsts regulējuma, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas.

Hāgas konvencija paredz, ka, jo īpaši¹⁵⁵ tiesības uz aizgādību vai aizbildnību var tikt nodibinātas ar likumu, ar tiesas vai administratīvu lēmumu vai ar vienošanos, kurai saskaņā ar attiecīgās valsts regulējumu ir juridisks spēks.¹⁵⁶ Šādi Hāgas konvencijas mērķis ir aptvert aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatus pēc iespējas plašāk, lai izvairītos no iespējamām nepilnībām šo tiesību izpratnē.¹⁵⁷ Līdz ar to bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanā aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamati ir konstruēti tādejādi, lai aptvertu tos aizgādību vai aizbildnību tiesību dibināšanas pamatus, kas paredzēti dažādu valstu nacionālajās normās. Tā, piemēram, Latvijas tiesību sistēma paredz visus trīs Hāgas konvencijā tieši pieminētos aizgādības un aizbildnības rašanās pamatus. Latvijā aizgādības tiesības izriet vai nu no likuma,¹⁵⁸ vai nu no tiesas nolēmuma vai arī

¹⁵⁵ Hāgas konvencijas 3.panta tulkojumā latviešu valodā nav iztulkots angļu valodas vārds „*in particular*”, proti, latviešu valodā vārds „jo īpaši”.

¹⁵⁶ Hāgas konvencijas 3.pants.

¹⁵⁷ Beaumont P.R., McEleavy P.E. The Hague Convention on International Child Abduction. Oxford: University Press, 1999, p.45.

¹⁵⁸ Civillikuma 177.pants paredz, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā.

pusēm vienojoties.¹⁵⁹ Savukārt Latvijā aizbildnību ir iespējams nodibināt tikai uz viena no Hāgas konvencijā minētajiem pamatiem, proti, uz likuma pamata, ar bāriņtiesas lēmumu ieceļot aizbildņus.¹⁶⁰

Taču būtiski atzīmēt, ka Hāgas konvencijas tekstā tieši paredzētais aizgādības vai aizbildnības tiesību dibināšanas pamatu uzskaitījums nav izsmeļošs, par ko liecina Hāgas konvencijas 3.pantā paredzētie vārdi „*jo īpaši*”. Līdz ar to var tikt izmantoti arī citi aizgādības tiesību rašanās pamati. Šo Hāgas konvencijā paredzēto iespēju paplašināt konvencijā minēto uzskaitījumu ir izmantojušas Anglijas tiesas, secinot, ka Hāgas konvencija neaprobežo aizgādības vai aizbildnības tiesību nodibināšanu vien ar likumu, tiesas vai administratīvās iestādes lēmumu vai vienošanos. Piemēram, lietā *Re O. (Child Abduction: Custody Rights)*¹⁶¹ bērna māte aizveda bērnu no Vācijas uz Angliju, taču pirms aizvešanas bērns nodzīvoja pie vecvecākiem Vācijā 14 mēnešus. Šo 14 mēnešu laikā bērna māte Anglijā meklēja atbilstošu mājokli, jo pagaidu mājoklī bija pārāk maz vietas dzīvei kopā ar bērnu. Bērna vecvecāki iesniedza pieteikumu par bērna atgriešanu Vācijā, neskatoties uz to, ka viņi nebija bērna likumīgie aizbildņi. Šajā lietā Anglijas tiesa atzina, ka faktiski šos 14 mēnešus tikai bērna vecvecāki īstenoja rūpes pār bērnu, māte ar bērnu kontaktējās minimāli un attiecīgi nespēlēja lielu lomu bērna aprūpē. Māte savukārt norādīja, ka bija atdevusi bērnu vecvecākiem uz pagaidu laiku, kamēr iekārtosies. Tomēr tiesa nolēma, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizvešana un to, ka bērns ir jāatgriež. Anglijas tiesa šajā lietā neveica izvērtējumu, vai šādu aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatu pieļauj tās valsts regulējums, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, proti, Vācijas likums, kaut arī to pieprasa Hāgas konvencija. Anglijas tiesa uzskatīja, ka šāds konstatējums atbilst konvencijas objektam un mērķim – aptvert aizgādības tiesības to plašākajā izpratnē. Lietā *Re W. (Child Abduction: Unmarried Father)*¹⁶² Anglijas tiesa arī atzina, ka bērnu aizvešana ir prettiesiska, neskatoties uz to, ka bērnu aizvešanas brīdī tēvam nebija likumīgas tiesības pār bērniem, bet pirms bērnu aizvešanas tēvs bija uzsācis procesu par aizgādības tiesību un saskarsmes tiesību piešķiršanu. Tiesa atzina par pietiekamu, ka aizgādības tiesību pārkāpums Hāgas konvencijas izpratnē veidojas pat tad, kad šādas tiesības vēl nepastāv, bet ir uzsākts process par to iegūšanu.

No Anglijas tiesu prakses izriet, ka tiesas var paplašināt Hāgas konvencijā paredzētos aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatus un attiecināt uz tādām situācijām, kad bērna nolaupītājs ir bērna vecāks, kura aizgādībā atrodas bērns, bet bērns ir nolaupīts no personām, kas

---

¹⁵⁹ Civillikuma 178.¹ pants paredz, ka tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi. Otram vecākam ir saskarsmes tiesība atbilstoši šā likuma 181. un 182.panta noteikumiem.

¹⁶⁰ Civillikuma 239.pants.

¹⁶¹ *Re O. (Child Abduction: Custody Rights)* [1997] 2 FLR 702, [1997] Fam Law 781. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0005.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].

¹⁶² *Re W. (Child Abduction: Unmarried Father)* [1999] Fam 1, [1998] 2 FLR 146, [1998] Fam Law 452. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0006.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].

faktiski īsteno bērna aprūpi. Tātad tie varētu būt tādi gadījumi, kad bērna vecāks uz laiku uztic rūpes par bērnu vai nu vecākam, kas neīsteno aizgādības tiesības, bērna vecvecākiem, radniekiem vai citai personai, piemēram, bērna auklei. Tomēr rodas jautājums, vai Anglijas tiesu panāktais risinājums ir patiešām saskaņots ar Hāgas konvencijas mērķi un garu? Risinājums, ko piedāvā Anglijas tiesu prakse, autores ieskatā aiziet pārāk tālu, neskatoties uz to, ka Hāgas konvencijas mērķis ir aptvert pēc iespējas plašākus aizgādības tiesību rašanās pamatus. Tomēr šie pamati ir jāvērtē pirmām kārtām atbilstoši tās valsts regulējumam, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, neskatoties uz tiesas vēlmi, piesaucot Hāgas konvencijas mērķi un garu, šīs tiesības paplašināt un attiecināt uz to personu loku, kurām šīs tiesības attiecīgās valsts regulējums nemaz neparedz.

Pēc autores domām Latvijas tiesību sistēmai un arī tiesu praksei Anglijas tiesu prakse nevarētu būt par labu piemēru Hāgas konvencijas piemērošanā. Saskaņā ar Latvijas nacionālo regulējumu aizgādība ir „vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās un kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi, bet, ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Ikdienas aizgādību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Vecāku kopīga aizgādība izbeidzas, nodibinot uz vecāku vienošanās vai tiesas nolēmuma pamata viena vecāka atsevišķu aizgādību.”¹⁶³ Pieņemsim situācijā, kad māte ir atstājusi pilnvaru rūpēties par bērnu vecvecākiem viņas prombūtnes laikā, šajā gadījumā ar to aizgādības tiesības bērna vecvecākiem netiek nodibinātas un joprojām tās pēc likuma ir saglabātas mātei. Līdz ar to mātei ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi, arī tiesības noteikt bērna dzīvesvietu, arī izvēloties tam mājokli. Šajā gadījumā bērna atstāšana pie vecvecākiem ar to piekrišanu arī būtu jāuzskata kā mātes aizgādības tiesību īstenošana, nosakot bērnam dzīvesvietu un pagaidu mājokli. Tāpēc šāda situācija ar bērna atstāšanu pie vecvecākiem uz pilnvaras pamata nenodibina aizgādības vai aizbildnības tiesības, kaut arī vecvecāki faktiski īsteno bērna aprūpi mātes prombūtnes laikā.

Anglijas tiesu prakse norāda uz vēl vienu būtisku aspektu, kas ir saistīts ar Hāgas konvencijā paredzēto aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatu interpretāciju. Anglijas tiesas ne vienmēr piekrīt valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, nacionālajās normās paredzētajam aizgādības vai aizbildnības tiesību regulējumam, bet konstatē, vai bērns ir prettiesiski nolaupīts atbilstoši Hāgas konvencijas mērķim un garam, atsaucoties uz savu nacionālo regulējumu, kas līdzīgā situācijā pieļautu konstatēt tiesību uz aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpumu. Lietā *Re D. (Abduction: Custody Rights)*¹⁶⁴ māte aizveda bērnus no Zimbabves uz Angliju. Zimbabves

¹⁶³ Civillikuma 177., 178. un 178.¹ pants.

¹⁶⁴ *Re D. (Abduction: Custody Rights)* [1999] 2 FLR 626. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0262.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].

likumi noteic, ka gadījumā, ja bērnu vecāki uzsāk dzīvot šķirtā saimniecībā, bērnu māte iegūst atsevišķu aizgādību pār bērniem līdz nolēmuma pieņemšanai jautājumā par aizgādības tiesībām. Lietas ietvaros tēvs apgalvoja, ka bērnu vecāki nav uzsākuši šķirtu dzīvi, bet māte ir vienkārši bērnus aizvedusi prom, par to nepaziņojot tēvam. Anglijas tiesa norādīja, ka tā nevēlas interpretēt Zimbabves nacionālās tiesību normas attiecībā uz aizgādības tiesību jautājumiem, bet norādīja, ka spriež tiesu atbilstoši Hāgas konvencijas mērķim un garam, lai veicinātu bērnu atgriešanu, ja ir notikusi to prettiesiska nolaupīšana. Tiesa norādīja, ka vēlas piemērot tās tiesības, kas attiecas uz Hāgas konvenciju atbilstoši tam veidam, kā tas tiek darīts Anglijas tiesu praksē. Tāpēc tiesai nebija šaubu, ka ir notikusi bērnu prettiesiska aizvešana no Hāgas konvencijas noteikumu viedokļa. Pie līdzīga secinājuma bija nonākusi arī Anglijas tiesa lietā *Re F. (A Minor)(Abduction: Custody Rights Abroad)*.¹⁶⁵ Pēc lietas materiāliem bērns bija pārvietots no ASV uz Angliju. Kolorādo štata tiesību akti paredz, ka katrs no vecākiem var rīkoties ar bērnu neatkarīgi no otra, pat izvest bērnu no valsts, neatkarīgi no otra vecāka vēlmēm. Anglijas tiesa noteica, ka tomēr no Hāgas konvencijas noteikumu viedokļa tēvs īsteno aizgādības tiesības Hāgas konvencijas izpratnē, jo ar aizvešanu māte ir aizskārusi tēva kopīgās aizgādības tiesības. Tiesa secināja, ka šāda rīcība ir tēva aizgādības tiesību pārkāpums saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem un attiecīgi bērna aizvešana ir bijusi prettiesiska.

HCCH Otrā Speciālā Komisija 1993.gadā, veicot Hāgas konvencijas darbības pārskatu, secināja, ka “tiesības uz aizgādību vai aizbildnību” ir jāinterpretē atbilstoši Hāgas konvencijas mērķim, struktūrai un tajā paredzētajām definīcijām, kas ne vienmēr var atbilst valstu nacionālajai šo tiesību izpratnei un būtībai.¹⁶⁶ No tā var secināt, ka Speciālā Komisija apstiprina Anglijas tiesu secinājumus par aizgādības un aizbildnības tiesību izpratni Hāgas konvencijā.

Var piekrist tam, ka, lemjot par iespējamo aizgādības tiesību pārkāpumu, jāņem vērā Hāgas konvencijas gars un mērķis – pēc iespējas plašāk aizsargāt personu aizgādības tiesības. Bet vienlaikus ir būtiski ņemt vērā, ka Hāgas konvencijas mērķis nav arī harmonizēt konvencijas līgumslēdzēju valstu materiālo tiesību normas, ieviešot visās valstīs vienādu aizgādības tiesību saturu un izpratni. Hāgas konvencija uzsver arī to, ka aizgādības vai aizbildnības tiesību iespējamais pārkāpums ir jākonstatē atbilstoši valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, regulējumam. Tas nozīmē, ka bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā Hāgas konvencijas piemērošana būtiski

---

¹⁶⁵ *Re F. (A Minor)(Abduction: Custody Rights Abroad)* [1995] Fam 224, [1995] 3 WLR 339, [1995] Fam Law 534. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0008.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].

¹⁶⁶ Report of the Second Special Commission Meeting to Review the Operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction held 18-21 January 1993. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abdrpt93e.pdf> [aplūkots 2008.gada 20.augustā], p.12.

mijiedarbojas ar valstu nacionālo materiālo normu piemērošanu.¹⁶⁷ Tādejādi Hāgas konvencijas piemērošanā ir būtiski ievērot ne tikai tās garu un mērķi, bet arī tajā paredzēto atsauci uz nacionālo normu piemērošanu. Turklāt, interpretējot aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpumu, atsauce uz Hāgas konvencijas garu un mērķi nebūtu darāma ar nolūku pietuvināt ārvalsts nacionālo regulējumu tiesas valstī pastāvošam regulējumam un neatbilstības gadījumā, to vienkārši ignorējot un nepiemērojot. Tāpēc autore uzskata, ka Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā būtu izvērtējams jautājums par aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatu izpratnes vienvēdošanu. Svarīgi piebilst, ka Latvijā tas tomēr nebūtu iespējams, jo Civillikuma Ievada regulējums paredz, ka tikai tajos gadījumos, kad nav iespējams noskaidrot ārvalsts likuma saturu, pieņemams, ka ārvalsts likums paredz to pašu, ko Latvijas likums.¹⁶⁸

Šobrīd Latvijas tiesu praksē tiek pievērsta īpaša uzmanība bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā.¹⁶⁹ Latvijas tiesas vērtē attiecīgo ārvalstu likumus aizgādības vai aizbildnības jautājumos. Piemēram, vairākos gadījumos tas ir bijis Anglijas likums,¹⁷⁰ ir analizēts arī Vācijas¹⁷¹ un Zviedrijas likums.¹⁷² Latvijas tiesas ir vērtējušas arī pušu vienošanās šajos jautājumos un šādu vienošanos juridiskās sekas pēc attiecīgās ārvalsts likuma.¹⁷³ Tiesas ir arī vērtējušas, vai bērna parastās dzīvesvietas valstī ir pieņemts nolēmums aizgādības vai aizbildnības jautājumos un vai tas ir stājies likumīgā spēkā.¹⁷⁴ Savukārt iepriekš bija vērojams, ka Latvijas tiesas uzreiz sāk vērtēt jautājumu, vai bērns ir vai nav atgriežams, pamatojoties uz neatgriešanas pamatiem, nemaz nekonstatējot, vai bērna aizvešana vai aizturēšana ir bijusi prettiesiska. Piemēram, lietā Nr.C33055206 tiesa nevērtēja, vai saskaņā ar Norvēģijas nacionālo regulējumu vecākiem ir tiesības noslēgt vienošanos par kopīgu aizgādību un dalītām ikdienas rūpēm un dzīvesvietu kopējam bērnam un kādas ir šādas vienošanās juridiskais spēks.¹⁷⁵ Pie tam jāatzīmē, ka šobrīd Latvijas tiesas strikti pieturas pie Hāgas konvencijā paredzētā un vērtē bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskumu atbilstoši tās valsts regulējumam, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas. Latvijas tiesas nepiemēro paplašināti atsauci uz bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesību aktiem, kā tas ir vērojams Anglijas tiesu praksē. Tāpēc

¹⁶⁷ Skudra A., Kucina I. Briseles IIbis Regulas un Hāgas 1980.gada konvencijas normu piemērošana bērnu nolaupīšanas lietās Latvijas tiesās. Rēzekne: SIA „Latgales druka”, 2010, 41.lpp.

¹⁶⁸ Civillikuma Ievada 22.pants.

¹⁶⁹ Skudra A., Kucina I. Briseles IIbis Regulas un Hāgas 1980.gada konvencijas normu piemērošana bērnu nolaupīšanas lietās Latvijas tiesās. Rēzekne: SIA „Latgales druka”, 2010, 41.lpp.

¹⁷⁰ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.33140508; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 6.jūnija lēmums lietā Nr.C292666/08; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 12.marta lēmums lietā Nr.C33095508.

¹⁷¹ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.

¹⁷² Talsu rajona tiesas 2007.gada 3.decembra lēmums lietā Nr.C36-0607.

¹⁷³ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 4.novembra lēmumu lietā Nr.C33241308.

¹⁷⁴ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.

¹⁷⁵ Rīgas rajona tiesas 2006. gada 18. aprīļa lēmums lietā Nr. C33055206.

Latvijas tiesu prakse šajā ziņā pēc autores domām ir labs piemērs Hāgas konvencijas piemērošanā. Tikai vienā lietā tiesa bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskumu konstatēja atbilstoši Latvijas likumam. Tiesa uzskatīja, ka, izlemjot lietu, tiesai jāvadās no LR likumdošanas, nevis pēc Lielbritānijas likumiem, jo saskaņā ar Civillikuma 15.pantu vecāku un bērnu personiskās un mantiskās attiecības noteicamas pēc Latvijas likuma, ja personai, kam pieder vecāku vara, dzīvesvieta ir Latvijā.¹⁷⁶ Šajā gadījumā tiesa nav atbilstoši piemērojusi Hāgas konvenciju, kas noteic, saskaņā ar kuras valsts regulējumu ir jākonstatē bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskums, bet kļūdaini piemērojusi Latvijas nacionālo regulējumu.

2.1.2.2. Materiālo vai kolīziju normu piemērošana bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma konstatēšanā

Kā jau minēts iepriekš, saskaņā ar Hāgas konvenciju bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā aizgādību vai aizbildnību tiesību pakāpumu noteic atbilstoši tās valsts tiesību aktiem, kur bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas.¹⁷⁷ Šī norma starptautiskajās privāttiesībās tiek dēvēta par *renvoi*.¹⁷⁸ *Renvoi* latviešu valodā publicētajos ES tiesību aktos tiek dēvēta par atgriezenisko norādi,¹⁷⁹ savukārt juridiskajā literatūrā – par norādi.¹⁸⁰ Atbilstoši *renvoi* izpratnei aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpumu būtu jānoteic saskaņā ar tās valsts kolīziju normām, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, un attiecīgi kolīziju normas noved pie piemērojamā likuma. Hāgas konvencijas izskaidrojošais ziņojums arī paskaidro, ka Hāgas konvencija, atsaucoties uz tās valsts tiesību aktu piemērošanu, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, ietver arī šīs valsts kolīziju normu piemērošanu.¹⁸¹ Šāda regulējuma mērķis ir aptvert pēc iespējas plašāku aizgādības tiesību izpratni jeb klasifikāciju dažādās valstīs un paredzēt bērna tiesību lielāku

---

¹⁷⁶ Liepājas tiesas 2006.gada 13.decembra lēmums lietā Nr.C20-279706/12.

¹⁷⁷ Hāgas konvencijas 3.pants.

¹⁷⁸ Beaumont P.R. Article 3 of the Hague Convention on International Child Abduction: the role of courts in granting themselves custody rights. Osaka, Japan: the Faculty of Law Kansai University, 2001, p.52.

¹⁷⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 11.jūlija Regulas (EK) Nr.864/2007 par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (Roma II), 24.pants. Publicēta OV 2007.gada 31.jūlijā L 199, 40.-49.lpp.; Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulas (EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I), 20.pants. Publicēta OV 2008.gada 4.jūlijā L 177, 6.-16.lpp.

¹⁸⁰ Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības II. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2010, 271.lpp. ISBN 978-9934-0-1355-3. *Dr.habil.iur.* J.Bojārs personīgajā sarunā ar I.Kucinu norādīja, ka tomēr precīzāk būtu *renvoi* latviešu valodā dēvēt par atgriezenisko norādi. Bojārs J. I.Kucinas personīga saruna ar Dr.habil.iur. J.Bojāru, Latvijas Universitātes profesoru, 2011.

¹⁸¹ Pérez-Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/exp128.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.33.

aizsardzību.¹⁸² Pie tam Hāgas konvencijas izskaidrojošais ziņojums noteic, ka Hāgas konvencijas regulējums atkāpjas no 1955.gada izveidotās tradīcijas *HCCH* ietvaros attiecībā uz piemērojamo likumu. Tradicionāli kolīziju normas norādīja uz attiecīgās ārvalsts iekšējo jeb materiālo tiesību aktu piemērošanu, kas pēc būtības izslēdza ārvalsts kolīziju normu piemērošanu.¹⁸³ Taču rodas jautājums, vai šādi Hāgas konvencijas noteikumi par *renvoi* piemērošanu bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā sevi ir attaisnojuši arī praksē? Hāgas konvencijas piemērošana praksē nesniedz apliecinājumu tam, ka tiesas ar norādi uz tās valsts regulējuma piemērošanu, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, saprastu arī šīs valsts kolīziju normas. Tiesas nav atsaukušās uz valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, kolīziju normām un nav vērtējušas arī iespējamo to piemērošanu. Tiesas automātiski piemēro tās valsts materiālo tiesību normas, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas.¹⁸⁴ Šāda tiesu rīcība varētu būt attaisnojama ar sekojošo, pirmkārt, Hāgas konvencija neparedz tiešu atsauci uz tās valsts kolīziju normu piemērošanu, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas. Otrkārt, nepastāv arī tiesu prakse Hāgas konvencijas piemērošanā, kas apliecinātu kolīziju normu piemērošanu.

Pēc autores domām atbilstošākais risinājums bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā ir tās valsts materiālo tiesību normu piemērošana, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas. Šis risinājums ir visatbilstošākais bērna interesēm, jo „novērš norāžu ķēdes rašanos no vienas uz otrās un trešās valsts tiesībām vai pat uz pirmās valsts tiesībām.”¹⁸⁵ Tas arī ļauj tiesai ātri nonākt pie piemērojamām materiālo tiesību normām un uzsākt jautājuma izpriešanu pēc būtības, nevis ilgstoši kolīziju normās meklēt, kuras valsts likums vispār ir piemērojams. Pieņemsim situāciju, ka bērns, Lietuvas pilsonis, ir prettiesiski nolaupīts no Polijas uz Latviju un ka bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas bija Polijā. Ja Hāgas konvenciju piemēro tā, ka ar valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, regulējumu (Polijas likumu) saprot šīs valsts kolīziju normas, tad šajā gadījumā kolīziju normas izriet no Līguma starp Latvijas Republiku un Polijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās. Līgums paredz, ka

---

¹⁸² Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.46. ISBN 0-19-826064-4.

¹⁸³ Ārvalstu iekšējo tiesību aktu piemērošanu paredz, piemēram, Hāgas konvencijas par ceļu satiksmes negadījumiem piemērojamo likumu 3.pants. Hāgas konvencija par ceļu satiksmes negadījumiem piemērojamo likumu. Latvijas Vēstnesis, 2000. 30.jūnijs, nr.244/246. Līdzīgu regulējumu paredz *Convention of 2 October 1973 on the Law Applicable to Products Liability*. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=84 [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā], Article 4.

¹⁸⁴ Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.47. ISBN 0-19-826064-4.

¹⁸⁵ Bojārs J. I.Kucinas personīga saruna ar Dr.habil.iur. J.Bojāru, Latvijas Universitātes profesoru, 2010.

vecāku atbildības lietās ir piemērojams bērna pilsonības valsts likums.¹⁸⁶ Faktiski tas nozīmē Lietuvas likuma piemērošanu, lai konstatētu, vai ir noticis aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpums. Savukārt, ja Hāgas konvenciju piemēro tā, ka ar valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, regulējumu saprot šis valsts materiālo tiesību normas, tad uzreiz ir piemērojamas Polijas materiālo tiesību normas. Šajā piemērā kolīziju normu piemērošanas rezultātā būtu piemērojams Lietuvas nacionālais regulējums, lai noteiktu, vai ir noticis aizgādības tiesību pārkāpums. Taču šajā piemērā Lietuvas nacionālā regulējuma piemērošana, uz kuru norāda tiesiskās palīdzības līgumā paredzētās kolīziju normas, nav atbilstoša bērna interesēm, jo bērna pilsonība, iespējams, ir vienīgā saikne ar šo valsti. Tāpēc situācijā, kad aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpums ir nosakāms saskaņā ar valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, kolīziju normām, kas norāda uz citas valsts likuma, nevis bērna parastās dzīvesvietas valsts likuma piemērošanu, šīs citas valsts likuma piemērošana ne vienmēr var atbilst bērna interesēm un saiknei ar šo citu valsti. Pēc autores domām pašreizējā tiesu prakse, kurā konsekventi piemēro valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, materiālo tiesību normas, ir bērna interesēm atbilstošākais risinājums.

Pie tam mūsdienās ir vērojama plaša tendence atteikties no *renvoi* doktrīnas. Šobrīd pēdējais starptautiskais tiesību akts, kas izstrādāts *HCCH* pārrobežu ģimenes tiesību jomā, proti, Protokols par tiesību aktiem, kas piemērojami uzturēšanas saistību lietās, paredz, ka ar „tiesību aktiem” šā Protokola izpratnē būtu jāsaprot valsts spēkā esošus tiesību aktus, izņemot kolīziju normas.¹⁸⁷ Tāpat ES regulējums konsekventi turpina atteikties no *renvoi* doktrīnas starptautisko privāttiesību jomā, piemēram, kā līgumtiesību, tā arī deliktuālo tiesību jomā.¹⁸⁸ Burtiski nesen ir pieņemta arī regula, kas attiecas uz piemērojamiem tiesību aktiem laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai. Šajā tiesību aktā, kas skar pārrobežu ģimenes tiesību jautājumus, Eiropas likumdevējs arī ir atteicies pieļaut *renvoi* doktrīnu, paredzot, ka, ja šajā regulā ir paredzēta kādas valsts tiesību aktu piemērošana, tas attiecas uz tiesību normām, kuras ir spēkā attiecīgajā valstī, izņemot šīs valsts starptautisko privāttiesību normas.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Līguma starp Latvijas Republiku un Polijas Republiku par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās 31.pants. Latvijas Republikas un Polijas Republikas līgums par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās. Latvijas Vēstnesis, 1995. 7.februāris, nr.19.

¹⁸⁷ Piemēram, Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=133 [aplūkots 2010.gada 10.augustā], Article 12.

¹⁸⁸ Piemēram, Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 17.jūnija Regulas Nr.593/2008 (EK), par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I), 20.pants; Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 11.jūlija Regulas (EK) Nr.864/2007 par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (Roma II), 24.pants.

¹⁸⁹ Padomes 2010.gada 20.decembra Regulas Nr.1259/2010 (ES), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai, 11.pants. Publicēta OV 2010.gada 29.decembrī L 343, 10. - 16.lpp. Kā arī sk. Proposal for a Council Regulation (EU) implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. Pieejams: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010PC0105R\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010PC0105R(01):EN:HTML) [aplūkots 2010.gada 18.augustā], Article 6.

Rezultātā autore ierosina pie Hāgas konvencijas pārsaktīšanas izvērtēt jautājumu, vai, ņemot vērā līgumslēdzēju valstu tiesu praksi un starptautisko privāttiesību mūsdienu attīstības tendences jautājumā par *renvoi*, nebūtu uzlabojami Hāgas konvencijas noteikumi jautājumā par bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanu, paredzot, ka „*Hāgas konvencijas 3.pantā paredzētā atsauce uz valsts, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas, tiesību aktu piemērošanu neietver šīs valsts kolīziju normu piemērošanu.*”

2.1.3. Jēdzienu - bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana, nodalīšana

Saskaņā ar Hāgas konvenciju bērna nolaupīšana var izpausties divos veidos: prettiesiskā aizvešanā vai prettiesiskā aizturēšanā.¹⁹⁰ Hāgas konvencijas noteikumi tieši neparedz, kādas ir atšķirības starp šiem diviem jēdzieniem. Bet, lai konstatētu, ka ir notikusi bērna prettiesiska nolaupīšana, Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkā ir jānošķir, vai bērns ir bijis prettiesiski aizvests vai prettiesiski aizturēts.

Prettiesiska aizturēšana izpaužas tajos gadījumos, kad bērns netiek atgriezts pēc noteikta laika perioda valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms aizturēšanas. Tipisks piemērs tam, kā prettiesiska aizturēšana izpaužas, ir gadījumi, kad bērns netiek atgriezts savā parastās dzīvesvietas valstī pēc saskarsmes tiesību īstenošanai noteiktā laika periodā citā valstī. Līdz ar to bērna aizturēšana izpaužas gadījumos, kad bērnam jābūt atgrieztam pie personas, kura īsteno atsevišķo vai kopīgo aizgādību pār bērnu, bet bērnu prettiesiski aiztur citā valstī un persona, kurai ir aizgādības tiesības, nepiekrīt bērna palikšanai šajā citā valstī. Tātad Hāgas konvencijas izpratnē bērna prettiesiska aizturēšana notiek jau tās valsts jurisdikcijā, kurā bērns ir pavadījis kādu laiku, sākotnēji uz tiesiska pamata, un kura nav bērna parastās dzīvesvietas valsts.

Savukārt bērna prettiesiska aizvešana notiek tad, kad bērnu aizved no tā parastās dzīvesvietas valsts jurisdikcijas, pārkāpjot attiecīgās valsts likumu, tiesas vai administratīvās iestādes nolēmumu vai vienošanos starp vecākiem. Tātad no Hāgas konvencijas noteikumu viedokļa bērna prettiesiska aizvešana notiek no tās valsts jurisdikcijas, kurā bērnam ir parastā dzīvesvieta.

Arī ārvalstu tiesu prakse liecina, ka bērna prettiesiska aizvešana un aizturēšana ir nošķirami jēdzieni. Piemēram, lietā *Re H.; Re S. (Abduction: Custody Rights)*¹⁹¹ Ontario Augstākā tiesa noteica mātei aizgādības tiesības, tēvam saskarsmes tiesības, nosakot, ka neviens no vecākiem nedrīkst izvest

---

¹⁹⁰ Hāgas konvencijas 3.pants.

¹⁹¹ *Re H.; Re S. (Abduction: Custody Rights)* [1991] 2 AC 476. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0115.htm> [aplūkots 2008.gada 23.oktobrī].

bērnus no Ontario Augstākās tiesas jurisdikcijas. Tēvs pēc saskarsmes tiesību īstenošanas neatgriezta bērnus atpakaļ mātei. Māte atrada bērnus Anglijā tikai pēc 3 gadiem un tad arī iesniedza pieteikumu par to atgriešanu. Pēc Anglijas tiesas viedokļa bērna prettiesiska aizturēšana citā līgumslēdzējā valstī, nevis bērna parastās dzīvesvietas valstī, var notikt gadījumos, kad bērns uz šo valsti ir aizvests likumīgi (piemēram, saskaņā ar tiesas lēmumu vai vecākiem savstarpēji vienojoties), bet šajā valstī tiek prettiesiski aizturēts (piemēram, pretēji tiesas lēmumam vai pušu savstarpējā vienošanās paredzētajam), uz to brīdi, kad bērna jau ir jābūt atgrieztam tā parastās dzīvesvietas valstī. Pēc tiesas viedokļa prettiesiska aizvešana un aizturēšana ir savstarpēji izslēdzoši (*mutually exclusive* – angl.val.) jēdzieni. Minētajā lietā tiesa atzina, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizvešana, nevis aizturēšana.

Tomēr atsevišķās situācijās var rasties jautājums par prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas nošķiršanu, kaut arī sākotnēji šķiet, ka šos divus notikumus ir samērā viegli nošķirt. Var nebūt skaidrs, vai ir notikusi prettiesiska aizvešana vai aizturēšana gadījumos, kad sākotnēji nekāds ierobežojums attiecībā uz bērna izvešanu no tā parastās dzīvesvietas valsts jurisdikcijas nav noteikts, bet viens no vecākiem iegūst aizgādības tiesības pār bērnu pēc tam, kad bērns ir izvests no tā parastās dzīvesvietas valsts jurisdikcijas. Rezultātā rodas jautājums, vai šis vecāks var izmantot Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu un teikt, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizturēšana citā līgumslēdzējā valstī? Lietā *Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)*¹⁹² pirms bērna nolaupīšanas bērna vecāku starpā nebija pieņemts nekāds nolēmums, nedz arī vecāku starpā noslēgta vienošanās par aizgādības tiesību īstenošanu. Māte bērnu aizveda no Austrālijas uz Angliju. Pēc bērna aizvešanas Austrālijas ģimenes tiesa tēvam noteica atsevišķu aizgādību pār bērnu un secināja, ka bērna aizvešana uz Angliju ir prettiesiska. Pēc pieteikuma par bērna atgriešanu Austrālijā iesniegšanas Anglijas iestādēm, Anglijas tiesa noteica, ka saskaņā ar Austrālijas tiesību aktiem gadījumā, ja bērna vecāki nav precējušies, mātei ir atsevišķas aizgādības tiesības pār bērnu, ja nu vienīgi bērna tēvs tiesā neiegūst sev šādas tiesības. Līdz ar to tiesa atzina, ka laikā, kad bērns ir ticis aizvests uz Angliju, māte īstenoja tai ar likumu piešķirtās tiesības. Tāpēc no Hāgas konvencijas noteikumu viedokļa šādu rīcību nevar uzskatīt par bērna prettiesisku aizvešanu. Vienlaikus tiesa norādīja, ka pat, ja arī šajā situācijā varētu uzskatīt, ka bērns ir prettiesiski aizturēts, tomēr saskaņā ar visiem apstākļiem pēc bērna aizvešanas uz Angliju, bērns ir zaudējis parasto dzīvesvietu Austrālijā ar pārvietošanās brīdi un ir ieguvis jaunu parasto dzīvesvietu Anglijā. Tāpēc bērns netika atgriezts. Savukārt jau citā lietā *Re S. (A Minor) (Custody:*

---

¹⁹² *Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* [1990] 2 AC 562, [1990] 2 All ER 961, [1990] 2 FLR 450, sub nom C. v. S. (A Minor) (Abduction). Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?fuseaction=convtext.showFull&code=2&lng=1> aplūkots 2008.gada 27.oktobrī].

Habitual Residence)¹⁹³ tiesa noteica, ka ir notikusi prettiesiska aizturēšana, kaut arī sākotnēji nepastāvēja nekāds ierobežojums attiecībā uz bērna izvešanu no valsts. Minētās lietas ietvaros vecāki nebija precējušies un tēvam nebija noteiktas aizgādības tiesības pār bērnu. Pēc mātes nāves bērna tante un vecāmāte aizveda bērnu no Anglijas uz Īriju, nepaziņojot par to tēvam. Pēc tam Anglijas tiesa noteica tēvam pagaidu aprūpes tiesības, paredzot, ka bērnam jābūt atgrieztam. Īrijas tiesa secināja, ka lietas apstākļi liecina par to, ka nav notikusi bērna prettiesiska aizvešana, jo bērns tika aizvests, nepārkāpjot tēva tiesības, jo tajā laikā tēvam šīs tiesības nemaz nebija noteiktas. Tomēr noslēgumā Īrijas tiesa secināja, ka pat, ja sākotnēji bērns ir aizvests likumīgi, tad bērna palikšana citā valstī var kļūt par prettiesisku aizturēšanu, jo šajā periodā tēvs tiesas ceļā ir ieguvis aizgādības tiesības pār bērnu. Rezultātā tiesa nolēma, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizturēšana.

Kas attiecas uz Latvijas tiesu praksi, jāatzīmē, ka Latvijas tiesas ne vienmēr nošķir bērna prettiesisku aizvešanu no bērna prettiesiskas aizturēšanas. Piemēram, lietā Nr.C31193208 bērna prettiesiska aizvešana tika sajaukta ar bērna prettiesisku aizturēšanu. No lietas apstākļiem izrietēja, ka māte ar tēva piekrišanu kopā ar bērnu devās uz Latviju ciemoties, absolot atgriezties Vācijā noteiktā laikā, taču tā arī norunātajā datumā neatgriezās. Saskaņā ar Vācijas nacionālo regulējumu abiem vecākiem bija kopīga aizgādība pār bērnu. Pirmās instances tiesa precīzi konstatēja, ka ir notikusi prettiesiska bērna aizturēšana,¹⁹⁴ savukārt apelācijas instances tiesa atzina, ka bērns ir prettiesiski pārvietots no Vācijas uz Latviju.¹⁹⁵ Apelācijas instances tiesa kļūdaini konstatēja, ka bērns ir prettiesiski pārvietots uz Latviju, jo bērna aizvešana uz Latviju notika ar tēva piekrišanu, tātad likumīgi, savukārt bērns noteiktajā termiņā netika atgriezts, tādējādi tika prettiesiski aizturēts Latvijā. Savukārt citā lietā tika secināts, ka pēc bērna prettiesiskas aizvešanas ir sekojusi bērna prettiesiska aizturēšana. Lietā tika konstatēts, ka bērns no Itālijas uz Latviju tika aizvests bez tēva piekrišanas, tātad prettiesiski. Saskaņā ar Itālijas tiesu nolēmumiem aizbildnība pār bērnu bija bērna mātei, taču tēvam bija tiesības paturēt bērnu pie sevis noteiktos gadījumos. Pie tam Itālijas tiesa noteica, ka gadījumā, ja māte atstāj Itāliju, tad bērna aizvešana no Itālijas var notikt tikai ar tēva piekrišanu. Lieldienu brīvdienās bez tēva piekrišanas bērns kopā ar māti devās no Itālijas uz Latviju, taču Itālijā vairs neatgriezās. Latvijas pirmās instances tiesa atzina, ka konkrētajā gadījumā ir notikusi prettiesiska bērna aizvešana un tiek turpināta prettiesiska bērna aizturēšana.¹⁹⁶ Tiesa kļūdaini izdarīja šādu secinājumu, jo bērns no Itālijas uz Latviju tika aizvests prettiesiski, proti, bez tēva piekrišanas. Tātad, prettiesiska darbība jau notika līdz ar bērna

¹⁹³ Re S. (A Minor) (Custody: Habitual Residence) [1998] AC 750, [1997] 3 WLR 597. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0003.htm> [aplūkots 2008.gada 18.novembrī].

¹⁹⁴ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr. C31193208.

¹⁹⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008.gada 10.septembra lēmums lietā Nr.C31193208.

¹⁹⁶ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. C30-1553/5-2007.g.

aizvešanu no Itālijas un otra prettiesiska darbība, proti, aizturēšana Latvijā, tai vairs nevar sekot. Citā lietā Latvijas tiesa nonāca pie secinājuma, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizvešana, kaut arī pēc visiem apstākļiem izrietēja, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizturēšana. No lietas apstākļiem izrietēja, ka māte ir aizvedusi bērnu no Austrālijas uz Latviju. Māte apgalvoja, ka bērna aizvešana ir tiesiska, jo pieteicējam nav aizbildnības tiesību pār bērnu, jo viņš nav bērna bioloģiskais tēvs un nav reģistrēts kā bērna tēvs. Tomēr pēc bērna aizvešanas uz Latviju Austrālijas kompetentā tiesa pieņēma nolēmumu, kurā noteica, ka abiem – gan mātei, gan arī pieteikuma iesniedzējam ir kopīga vecāku atbildība attiecībā uz bērnu.¹⁹⁷ Tātad minētās lietas ietvaros notika bērna prettiesiska aizturēšana Latvijā. Bērna aizvešana bija tiesiska, jo vēl nebija atrisināts jautājums par vecāku atbildību pār bērnu. Tikai pēc bērna aizvešanas šis jautājums tika atrisināts, piešķirot kopīgas aizgādības tiesības gan mātei, gan pieteikuma iesniedzējam, tāpēc bērns tika aizturēts Latvijā prettiesiski. Šāda Latvijas tiesu prakse liecina par to, ka Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos tiesas nespēj nošķirt bērna prettiesisku aizvešanu no bērna prettiesiskas aizturēšanas.

Autore uzskata, ka prettiesiska aizvešana un aizturēšana ir divas dažādas prettiesiskas darbības jeb viens no otra nodalīti tiesībpārkāpumi. Nav iespējams, ka šie divi jēdzieni pārklātos.¹⁹⁸ Hāgas konvencijā šie jēdzieni tiek nošķirti ar noteiktu mērķi, jo no brīža, kad iestājas viens vai otrs notikums, sākas personas tiesību uz aizgādību vai aizbildnību aizskārums. Līdz ar to, ja ir notikusi prettiesiska aizvešana, proti, bērna prettiesiska izvešana no valsts, tad pēc šī notikuma nevar sekot prettiesiska aizturēšana, proti, bērna likumīga izvešana no valsts, jo bērns jau vienreiz būs izvests no valsts prettiesiski. Tāpat ir bērna prettiesiskas aizturēšanas gadījumos, proti, ja bērns ir prettiesiski aizturēts kādā valstī, tad prettiesiska aizvešana uz šo valsti vairs nevar sekot. Var būt tādi bērna prettiesiskas aizturēšanas gadījumi, kad bērns tiek izvests no valsts likumīgi, taču pēc kāda laika tālāk no šīs valsts tiek prettiesiski aizvests uz citu valsti. Ir iespējami gadījumi, kad bērns kopā ar vienu no vecākiem, kam ar otru vecāku ir kopīgas aizgādības tiesības, dodas ceļojumā uz kādu konkrētu valsti uz noteiktu laiku, kam ir piekritis otrs vecāks. Taču pēc šī laika bērns netiek atgriezts, bet tiek aizvests vēl uz citu valsti. Šajos gadījumos nevar uzskatīt, ka prettiesiskai aizturēšanai ir sekojusi prettiesiska aizvešana. Ja reiz kāds prettiesisks notikums ir iestājies, tad pēc autores domām Hāgas konvencijas piemērošanā nav svarīgi, kādi notikumi ir sekojuši pēc pirmā notikuma, kas ir uzskatāms par prettiesisku.

Autore piekrīt ārvalstu tiesu praksei jautājumā par prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas nošķiršanu, kad sākotnēji vienam vecākam nekāds ierobežojums bērna izvešanas laikā no tā parastās

---

¹⁹⁷ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.C31287808.

¹⁹⁸ Morris J.H.C., Clean D.Mc., Beevers K. The Conflict of Laws. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell Ltd., 2005, p. 296.

dzīvesvietas valsts nav bijis, bet vēlāk otrs vecāks iegūst aizgādības tiesības pār bērnu un vēlas izmantot Hāgas konvencijas mehānismu, lai atgrieztu bērnu. Šajā gadījumā bērna izvešana no valsts ir notikusi likumīgi, jo nekāds ierobežojums vienam vecākam rēķināties ar otru vecāka viedokli bērna izvešanai nepastāvēja. Taču, ja bērns netiek atgriezts pēc tam, kad otra persona ir ieguvusi aizgādības tiesības, tad jau jāuzskata, ka ir notikusi bērna prettiesiska aizturēšana.

2.1.4. Bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas brīdis

Hāgas konvencijas piemērošanā ir svarīgi zināt, no kura brīža ir notikusi bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana, jo šis brīdis ir būtisks jautājuma izlemšanā par bērna atgriešanu vai neatgriešanu. Atbilstoši Hāgas konvencijas noteikumiem ir jānodrošina bērna tūlītēja atgriešana, ja starp bērna prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu un lietas uzsākšanu attiecīgajā iestādē ir pagājis mazāk nekā gads.¹⁹⁹

Bērna prettiesiskas aizvešanas brīdi nav grūti konstatēt, jo aizvešana ir saistīta ar aizgādības tiesību pārkāpuma brīdi. Personai ir samērā viegli konstatēt prettiesiskas aizvešanas brīdi, jo, pastāvot kopīgai aizgādībai, viens vecāks bez otra vecāka piekrišanas vienpusēji izvēlas bērnam citu dzīvesvietu un aizved to uz citu valsti. Taču attiecībā uz prettiesiskas aizturēšanas brīdi šis jautājums nav tik viennozīmīgs. Bērnu no valsts var izvest likumīgi uz noteiktu saskarsmes tiesību izmantošanas laiku un paredzētajā laikā neatgriezt atpakaļ. Vai prettiesiskas aizturēšanas brīdis ir tad, kad bērnam ir jābūt atgrieztam atpakaļ vai tas var iestāties arī agrāk - šo jautājumu nepieciešams atsevišķi izvērtēt.

Hāgas konvencija tieši nenoteic, no kura brīža uzskata, ka bērns ir prettiesiski aizturēts citā valstī. Šis jautājums ir atstāts izlemšanai tiesu praksē. Tāpēc var rasties atšķirīga šī brīža noteikšana, jo konvencija nesniedz atbildi, vai bērna prettiesiska aizturēšana ir uzskatāma par notikušu brīdī, kad persona izlemj (personas nodoms) neatgriezt bērnu jau tad, kad vēl nav iestājies termiņš bērna atgriešanai, vai kad persona faktiski neatgriež bērnu jau pēc bērna atgriešanas termiņa iestāšanās. Tāpat nav viennozīmīgi skaidrs, piemēram, no kura brīža uzskata, ka bērns ir prettiesiski aizturēts citā valstī, gadījumā, ja starp pusēm ir noslēgta vienošanās, atbilstoši kurai līdz konkrētam datumam bērnu var izvest no tā parastās dzīvesvietas valsts un viņš ir jāatgriež konkrētajā laikā, bet vēl līdz noteiktā perioda beigām persona, pie kuras ir bērns, paziņo, ka bērnu neatgriežīs.

Ārvalstu tiesu praksē ir vērojams, ka par prettiesiskas aizturēšanas brīdi uzskata personas nodomu paturēt bērnu valstī, uz kuru bērns ir likumīgi aizvests, pat, ja vēl nav iestājies bērna

---

¹⁹⁹ Hāgas konvencijas 12.panta pirmā daļa.

atgriešanai noteiktais termiņš. Piemēram, lietā *Re S. (Minors) (Abduction: Wrongful Retention)*²⁰⁰ vecāki kopā ar bērniem pārcēlās uz dzīvi Anglijā, lai tur gadu veiktu pētniecības darbus. Tomēr šī gada laikā tēvs, nodzīvojot nepilnus astoņus mēnešus Anglijā, atgriezās Izraēlā un iesniedza pieteikumu par bērnu atgriešanu Izraēlā. Māte paziņoja, ka nevēlas atgriezties Izraēlā, jo kopā ar bērniem vēlas dzīvot turpmāk Anglijā. Anglijas tiesa pieņēma lēmumu par bērnu atgriešanu Izraēlā, uzskatot, ka tomēr no Hāgas konvencijas noteikumu viedokļa ir notikusi bērna prettiesiska aizturēšana, neskatoties uz to, ka laika periods, līdz kuram māte ar bērniem varēja likumīgi palikt Anglijā, nebija iestājies. Arī lietā *P. v. The Secretary for Justice*²⁰¹ Jaunzēlandes tiesa uzskatīja, ka ir notikusi prettiesiska bērnu aizturēšana, neskatoties uz to, ka pušu vienošanās paredzētais termiņš bērnu atgriešanai vēl nebija iestājies. Bērnu vecāki bija vienojušies, ka īstenos kopīgu aizgādību pār bērniem un ka bērni divus gadus dzīvos pie mātes Jaunzēlandē un tad divus gadus pie tēva Austrālijā. Taču, piecus mēnešus atrodoties Jaunzēlandē, māte nolēma neatgriezt bērnus Austrālijā un cēla prasību par atsevišķas aizgādības tiesību piešķiršanu. Par prettiesiskas aizturēšanas brīdi tiesa uzskatīja brīdi, kad māte cēla prasību par atsevišķas aizgādības tiesību noteikšanu viņai, jo šādi māte mēģināja atņemt tēvam aizgādības tiesības. Kaut gan jāatzīmē, ka pārsūdzībā Jaunzēlandes tiesa atzina, ka prettiesiska aizturēšana tomēr nav bijusi, jo mātei nebija nodoma palikt Jaunzēlandē, ja tai atsevišķas aizgādības tiesības nepiešķir. Māte tikai vēlējās, lai Jaunzēlandes tiesa pieļauj lietas izskatīšanu savā jurisdikcijā un ļauj bērnus paturēt Jaunzēlandē. Tiesa piekrita, ka, iespējams, šāda rīcība neatbilst pušu vienošanās paredzētajam, bet, kamēr Jaunzēlandes tiesas nepārņem jurisdikciju un neizlemj mātei piešķirt atsevišķu aizgādību vai pagarināt vienošanās paredzēto termiņu bērnu palikšanai Jaunzēlandē, vai, ja māte norunātajā termiņā bērnus neatgriež, tikmēr nevar uzskatīt, ka ir notikusi bērnu prettiesiska aizturēšana.²⁰²

Ja par prettiesiskas aizturēšanas brīdi var uzskatīt personas nodomu, tad ir būtiski arī noteikt, vai bērna aizturēšanas brīdis ir brīdis, kad personai šāds nodoms ir radies, vai tas ir brīdis, kad par to tiek informēts otrs vecāks vai aizbildnis. Atbildes uz šiem jautājumiem sniedz tikai ārvalstu tiesu prakse. Piemēram, lietā *Re S. (Minors) (Abduction: Wrongful Retention)*²⁰³ tiesa norādīja, ka mātes paziņojumu izteikšanas brīdi par nevēlēšanos kopā ar bērniem atgriezties bērnu parastās dzīvesvietas valstī var uzskatīt par prettiesiskas aizturēšanas sākuma periodu.

²⁰⁰ Re S. (Minors) (Abduction: Wrongful Retention) [1994] Fam 70. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0117.htm> [aplūkots 2008.gada 26.oktobrī].

²⁰¹ P. v. The Secretary for Justice [2003] NZLR 54, [2003] NZFLR 673. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0575.htm> [aplūkots 2008.gada 29.oktobrī].

²⁰² P. v. Secretary for Justice [2004] 2 NZLR 28. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0583.htm> [aplūkots 2008.gada 29.oktobrī].

²⁰³ Re S. (Minors) (Abduction: Wrongful Retention) [1994] Fam 70. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0117.htm> [aplūkots 2008.gada 29.oktobrī].

Tomēr pēc autores domām, kamēr persona ar bērnu attiecīgajā valstī uzturas likumīgi, tikmēr nevar izmantot Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu bērna atgriešanai. Kamēr viss notiek likumīgi, tikmēr Hāgas konvencija nedarbojas, jo jebkurā brīdī bērna potenciālais nolaupītājs var arī pārdomāt un bērnu atgriezt noteiktajā termiņā. Pie tam potenciālajam bērna nolaupītājam var rasties nodoms palikt ar bērnu citā valstī, atrodoties bērna parastās dzīvesvietas valsts jurisdikcijā, kad nemaz nepastāv iespēja piemērot Hāgas konvenciju. Autores nostāju šajā jautājumā apstiprina arī ārvalstu tiesu praksē paustās atziņas. Tā, piemēram, lietā *Toren v. Toren*²⁰⁴ ASV tiesa atzina, ka pat, ja bērnu tēvs pierādītu mātes nodomu aizturēt bērnus ASV pirms bērna atgriešanai noteiktā termiņa beigām, viņa pieteikums netiktu apmierināts, jo viņš prasītu aizsardzību pret priekšlaicīgu (*anticipatory* – angl.val.) pārkāpumu, bet Hāgas konvencija paredz aizsardzību tikai pret faktiski notikušu prettiesisku aizturēšanu. Līdzīga atziņa tika pausta lietā *Watson v. Jamieson*²⁰⁵ un lietā *Re H.B. (Abduction: Children's Objections)*.²⁰⁶

Ņemot vērā to, ka ārvalstu tiesu praksē pastāv atšķirīga interpretācija bērna prettiesiskas aizturēšanas brīža noteikšanā, autore šajā sakarā ierosina Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā izvērtēt vairākus jautājumus. Autore uzskata, ka, pirmkārt, Hāgas konvencijas Protokolam būtu jāsniedz atbilde uz to, kurā brīdī personas nodomu bērnu neatgriezt valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms aizvešanas, var uzskatīt par prettiesiskas aizturēšanas brīdi. Otrkārt, Hāgas konvencijas Protokolā būtu jānoteic, vai šis brīdis sākas tad, kad personai šāds nodoms ir radies, vai tomēr tad, kad persona par savu nodomu ir paziņojusi otram vecākam vai aizbildnim. Autores ieskatā Hāgas konvencijas piemērošana būtu pieļaujama tikai tad, kad ir viennozīmīgi skaidrs, ka tiesām ir notikusi prettiesiska bērna aizturēšana citā valstī, proti, ir noticis tiesībpārkāpums – noteiktajā termiņā bērns nav atgriezts. Ņemot vērā Hāgas konvencijas mērķi aizsargāt bērna intereses, tās piemērošana nebūtu pieļaujama preventīvu pasākumu veikšanai, kad pastāv tikai iespēja bērna prettiesiskai aizturēšanai kādā valstī. Turklāt nav arī skaidrs, kādam būtu jābūt rezultātam šādai preventīvai bērna atgriešanas tiesvedībai – vai patiešām tiesām būtu piešķiramas pilnvaras atgriezt bērnu tā parastās dzīvesvietas valstī, pirms iestāties termiņš bērna atgriešanai, kas izriet no pušu vienošanās, likuma vai tiesas nolēmuma. Hāgas konvencijas piemērošana preventīvi tikai negatīvi ietekmētu bērnu, jo bērna potenciālās valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesai būtu jāuzsāk tiesvedības process bērna atgriešanas lietā, jāiesaista šajā procesā arī bērns, kas vien var izrādīties traumatiski un radīt nevajadzīgu saspīlējumu personu attiecībās.

²⁰⁴ *Toren v. Toren*, 191 F.3d 23 (1st Cir. 1999). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0584.htm> [aplūkots 2008.gada 30.oktobrī].

²⁰⁵ *Watson v. Jamieson* 1998 SLT 180. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=75&lng=1&sl=2> [aplūkots 2008.gada 26.oktobrī]. Nolēmums pilns teksts nav pieejams.

²⁰⁶ *Re H.B. (Abduction: Children's Objections)* [1997] 1 FLR 392. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0018.htm> [aplūkots 2008.gada 26.oktobrī].

2.2. Bērna neatgriešanas pamatu piemērošanas problemātika bērnu pārrobežu civiltiesiskās nolaupīšanas lietās

Hāgas konvencijā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu piemērošana ir būtiska no tā aspekta, ka to konstatēšana pieļauj bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir prettiesiski aizvests vai aizturēts jeb nolaupīts, un nepieļauj bērna atgriešanu. Hāgas konvencija pieļauj bērna neatgriešanu šādos gadījumos:

- 1) kad bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē pēc tā nolaupīšanas;²⁰⁷
- 2) kad atgriešana bērnu varētu pakļaut fiziskam vai psiholoģiskam kaitējumam vai citādi varētu nostādīt bērnu neciešamā situācijā;²⁰⁸
- 3) kad bērns iebilst pret atgriešanu;²⁰⁹
- 4) kad persona, institūcija vai cita struktūrvienība, kurai ir aprūpe pār bērna personu, bērna aizvešanas vai aizturēšanas laikā faktiski nav īstenojusi savas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību, ir piekritusi bērna aizvešanai vai aizturēšanai vai arī nav iebildusi pret to;²¹⁰
- 5) kad to nepieļauj pieteikuma saņēmējvalsts pamatprincipi par cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzību.²¹¹

2.2.1. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē

Hāgas konvencija paredz, ka tiesai vai administratīvajai iestādei pat, ja lietas izskatīšana ir uzsākta pēc gada termiņa beigām, jāizdod rīkojums par bērna atgriešanu, ja vien netiek pierādīts, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē.²¹² Sākotnēji šķiet, ka šādam Hāgas konvencijas noteikumam nevajadzētu radīt grūtības tā piemērošanā, jo vienīgi jāpierāda, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē. Savukārt, pētot tiesu praksi šī noteikuma piemērošanā, rodas iespaids, ka arī vienkāršs noteikums var sagādāt grūtības.

Saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem, lai būtu pieļaujams atsaukties uz bērna neatgriešanas pamatu, pamatojoties uz bērna iedzīvošanos jaunajā vidē, lietas izskatīšanai ir jābūt

²⁰⁷ Hāgas konvencijas 12.panta otrā daļa.

²⁰⁸ Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkts, autores redakcija.

²⁰⁹ Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa.

²¹⁰ Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „a” punkts, autores redakcija.

²¹¹ Hāgas konvencijas 20.pants. Autore darbā detalizēti neanalizē šo bērna neatgriešana pamatu, jo šā pamata iekļaušana Hāgas konvencijā ir apšaubīta un tiek uzskatīts, ka Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkts aptver visa veida situācijas, tostarp cilvēktiesību pārkāpumus.

²¹² Hāgas konvencijas 12.panta otrā daļa.

uzsāktai tiesā (vai administratīvajā iestādē) pēc gada kopš bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Līdz ar to gada termiņš ietekmē bērna iedzīvošanos jaunajā vidē. Jāatzīmē, ka Hāgas konvencijas 12.panta otrās daļas tulkojumā latviešu valodā vārdi „*ja lietas izskatīšana ir uzsākta*” (*even where the proceedings have been commenced* – angl.val.) ir juridiski neprecīzi un var novest pie nepareizas Hāgas konvencijas piemērošanas. Ar vārdiem „*ja lietas izskatīšana ir uzsākta*” saprot jau lietas spriešanu pēc būtības, kas pēc autores domām neatbilst Hāgas konvencijas saturam. Bērna iedzīvošanās konstatēšanā ir būtiski noteikt atskaites punktu, no kura ir skaitāms minētais gada termiņš un tas būtu jāsaista ar brīdi, kad tiesā tiek uzsākta pirmā iespējamā procesuālā darbība. Jebkura nākamā procesuālā darbība un laiks šo procesuālo darbību veikšanai var ietekmēt bērna iedzīvošanos valstī, uz kuru tas ir nolauptis. Pēc autores domām tiesvedības procesu nevajadzētu saistīt ar bērna iedzīvošanos un tam nevajadzētu vispār ietekmēt bērna iedzīvošanos, jo kā tas tiks analizēts tālāk, bērna iedzīvošanos ietekmē vairāki faktori, kas saistīti ar situāciju ģimenē, sociālajā vidē. Tāpēc autore uzskata, ka atbilstošākais tulkojums latviešu valodā būtu „*ja tiesvedība uzsākta*”. Pie tam arī LZA Terminoloģijas komisija par atbilstošu tulkojumu angļu valodas vārdam „*proceedings*” latviešu valodā ierosina lietot „*tiesvedība*”.²¹³ Kaut arī tulkojuma neprecizitātes ir novēršamas konvencijas atbilstošas iztulkošanas ceļā, vārdi „*ja tiesvedība uzsākta*” ir jebkurā gadījumā izvērtējami tieši no Hāgas konvencijas piemērošanas viedokļa. Rodas jautājums, pirmkārt, vai gada termiņš jāskaita no tiesvedības uzsākšanas centrālajā iestādē, kas visbiežāk ir bērna atgriešanas procesa pirmais solis? Vai tomēr no tiesvedības uzsākšanas tiesā (vai administratīvajā iestādē)? Jāatzīmē, ka lielākajā daļā gadījumos Hāgas konvencijā paredzētās centrālo iestāžu funkcijas veic ministrijas, kas attiecīgajās valstīs var veikt administratīvo iestāžu funkcijas. Daudzās valstīs Hāgas konvencijā paredzētās centrālo iestāžu funkcijas veic tieslietu ministrijas (Austrija, Bulgārija, Itālija, Igaunija, Somija, Francija, Izraēla), citās – iekšlietu ministrijas (Slovēnija, Īslande), citās – ārlietu ministrijas (Zviedrija), bet vēl citās – labklājības ministrijas (Lietuva, Horvātija).²¹⁴ Tāpēc jautājums par termiņa skaitījumu ir aktuāls tieši no tā viedokļa, vai centrālās iestādes, kas valstīs veic administratīvo iestāžu funkcijas, var tikt uzskatītas par administratīvajām iestādēm no Hāgas konvencijas piemērošanas viedokļa un tāpēc kurā iestādē – centrālajā iestādē, kas attiecīgajā valstī veic administratīvo iestāžu funkcijas, vai tiesā (vai administratīvajā iestādē), – procesa uzsākšanu var uzskatīt par tiesvedības uzsākšanas brīdi.

²¹³ LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.24 „Par ES dokumentu tulkojumus un *EUROVOC* tēzaurā lietojamo juridisko terminu saraksta apstiprināšanu”. Latvijas Vēstnesis, 2003. 16.jūlijs, nr.105.(*EUROVOC* – Eiropas Savienības daudzvalodu vārdnīca).

²¹⁴ Hague Conference on Private International Law. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.authprint&cid=24 [aplūkots 2011.gada 18.janvārī].

Pēc autores domām atbildi uz pirmo jautājumu sniedz lieta *Wojcik v. Wojcik*.²¹⁵ Lietā tika vērtēts jautājums, kopš kura brīža saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem uzskata, ka ir uzsākta tiesvedība. Tiesa uzskatīja, ka Hāgas konvencijas struktūra ir veidota tā, ka konkrēti konvencijas noteikumi attiecas uz centrālo iestāžu pienākumiem²¹⁶ un citi – uz tiesas (vai administratīvās iestādes) lomu pieteikuma izskatīšanā par bērna atgriešanu.²¹⁷ Tāpēc tiesa noraidīja pieteicēja argumentāciju par to, ka tiesvedību uzskata par uzsāktu ar brīdi, kad iesniegums tiek iesniegts centrālajai iestādei, secinot, ka Hāgas konvencijas 12.panta otrā daļa attiecas uz tiesas (vai administratīvās iestādes) lomu pieprasījuma par bērna atgriešanu izskatīšanā. Pie tam tiesa atzina, ka atsevišķās valstīs jautājumus par bērna atgriešanu izlemj administratīvās iestādes, kas nav centrālās iestādes no Hāgas konvencijas piemērošanas viedokļa, nevis tiesas. Tāpēc Hāgas konvencijā paredzēti līdzvērtīgi pienākumi kā tiesām, tā arī administratīvajām iestādēm, ko nevar jaukt ar paredzētajiem pienākumiem centrālajām iestādēm.

Ja termiņu skaita no tiesvedības uzsākšanas tiesā (vai administratīvajā iestādē), tad rodas pakārtots jautājums, vai šis termiņš būtu jāskaita no pieteikuma iesniegšanas tiesā, lietas ierosināšanas vai lietas izskatīšanas pēc būtības? *Re N. (Minors) (Abduction)*²¹⁸ lietā tiesa atzina, ka bērna iedzīvošanās konstatēšanā ir būtisks tiesvedības uzsākšanas, nevis lietas izskatīšanas brīdis, jo jebkura aizkavēšanās lietas izskatīšanā nevēlami var ietekmēt gala rezultātu. Latvijā ir izskanējis viedoklis, ka bērna iedzīvošanās jaunajā vidē ir jākonstatē tiesvedības uzsākšanas brīdī, nevis brīdī, kad lietu uzsāk izskatīt pēc būtības.²¹⁹ Pēc autores domām šī pieeja nebūtu atbalstāma, jo nav skaidrs, kas arī šajā gadījumā tiek saprasts ar tiesvedības uzsākšanu. Visticamāk Latvijas situācijā tā būtu lietas ierosināšana. Taču pēc autores domām var būt arī tādas situācijas, kad no pieteikuma iesniegšanas tiesā līdz lietas ierosināšanai var paiet ilgāks laiks, kas savukārt var ietekmēt bērna iedzīvošanos jaunajā vidē. Tāpēc autore sliecas uzskatīt, ka bērna iedzīvošanās konstatēšanā atbilstošākais būtu pieteikuma iesniegšanas brīdis.

---

²¹⁵ *Wojcik v. Wojcik*, 959 F. Supp.413 (E.D. Mich. 1997). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0105.htm> [aplūkots 2010.gada 10.martā].

²¹⁶ Hāgas konvencijas 6.pants paredz centrālo iestāžu nozīmēšanu, savukārt 7.pants paredz jau konkrētus pienākumus, kurus centrālajām iestādēm ir jāveic, lai īstenotu Hāgas konvencijā paredzēto saistību izpildi. Arī Hāgas konvencijas 11.pants paredz, ja tiesas vai administratīvās iestādes, kurām lieta ir piekritīga, nav pieņēmušas lēmumu 6 nedēļu laikā no lietas uzsākšanas datuma, pieprasījuma iesniedzējam vai pieprasījuma saņēmējas centrālajai iestādei pēc savas iniciatīvas vai pēc pieprasījuma iesniedzējas valsts centrālās iestādes lūguma ir tiesības prasīt paskaidrojumu par aizkavēšanās iemeslu. Pie tam Hāgas konvencijas 30.pants paredz, ka jebkurš pieprasījums, kas iesniegts centrālajām iestādēm vai tieši tiesām vai administratīvajām iestādēm, ir pieņemams tiesās vai administratīvajās iestādēs.

²¹⁷ Hāgas konvencijas 11., 12., 13., 29.pants.

²¹⁸ *Re N. (Minors) (Abduction)* [1991] 1 FLR 413. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0106.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].

²¹⁹ Kalnmeiere D. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē un piekrišana bērna pārrobežu nolaupīšanai. *Jurista Vārds*, 2010. 9.februāris, nr.6, 13.lpp.

Ņemot vērā to, ka ir vērojamas neskaidrības Hāgas konvencijas 12.panta otrās daļas interpretācijā, autore uzskata, ka ir jāveic attiecīgi uzlabojumi Hāgas konvencijā. Atšķirīgs laika termiņu skaitījums Hāgas konvencijas līgumslēdzēju valstu vidū nevēlami iespaido vienotu Hāgas konvencijas interpretāciju jautājumā par bērna iedzīvošanos jaunajā vidē. Tāpēc autore ierosina Hāgas konvencijas Protokolā paredzēt šādu normu:

„Hāgas konvencijas 12.panta otrās daļas piemērošanas nolūkos gada termiņš ir jāskaita no pieprasījuma iesniegšanas dienas tiesā vai administratīvajā iestādē, nevis centrālajā iestādē.”

Hāgas konvencija nesniedz arī norādes, pēc kādiem kritērijiem konstatēt bērna iedzīvošanos jaunajā vidē. Tas ir atstāts tiesu prakses ziņā. Pēc autores domām ir pamatoti, ka šis jautājums ir atstāts tiesu prakses ziņā, jo praksē dzīves situācijas ir tik atšķirīgas, ka nebūtu atbilstoši tām paredzēt kādus vienotus kritērijus Hāgas konvencijas tekstā. Piemēram, augstāk pieminētā lieta *Re N. (Minors) (Abduction)*²²⁰ ir būtiska no tāda aspekta, jo tiesa ir sniegusi izvērstu skaidrojumu tam, kas veido iedzīvošanos jaunajā vidē. Tiesa secināja, ka iedzīvošanās jaunajā vidē ietver divus aspektus: fizisko elementu, proti, iekārtošanos jaunajā vidē un sabiedrībā, un emocionālo elementu, kas sevī ietver drošību un stabilitāti, atzīmējot, ka jauna vide ir kas vairāk nekā tikai pielāgošanās tai. Ar iedzīvošanos jaunajā vidē Hāgas konvencija pieprasa konstatēt, ka bērns ir pieņemts jaunajā sabiedrībā, tam jaunajā vidē rodas stabilitāte, veidojas arī emocionāla piesaiste jaunajai videi. Vienlaikus lietā tiesa nosprieda, ka iedzīvošanās jaunajā vidē sevī ietver vietu, mājas, skolas biedrus, draugus, aktivitātes un iespējas, bet ne attiecības, piemēram, ar māti, ar kuru bērnam pārsvarā ir siltas un tuvas. Pie tam tiesa atzina, ka tiesām ir jāņem vērā un jāvērtē konkrētās lietas apstākļi. Piemēram, fakts, ka māte ir iedzīvojusies Anglijā, nevar būt par pamatu secinājumam, ka arī bērni ir iedzīvojušies Anglijā. Māte sākotnēji ar bērniem dzīvoja pie bērnu vecāsmātes aptuveni 11 mēnešus, un pārējo laiku bērni kopā ar māti dzīvoja jau jaunajās mājās. Tiesa secināja, ka bērni lielāko daļu no Anglijā pavadītā laika ir dzīvojuši vecāsmātes mājās, un tikai neilgu laiku ir nodzīvojuši savās jaunajās mājās, kas attiecīgi arī nenodibina būtisku saikni ar jauno vidi. Ņemot vērā visus lietas apstākļus, tiesa nolēma izdot rīkojumu par bērnu atgriešanu. Savukārt lietā *Soucie v. Soucie*²²¹ tiesa, vērtējot bērna iedzīvošanos jaunajā vidē, par pamatu ņēma bērna vecumu, norādot, ka bērns agrīnā vecumā nespēj iedzīvoties jaunā vidē, un tāpēc izdeva rīkojumu par bērna atgriešanu. Tiesa norādīja, ka trīs gadu vecumā bērna emocionālais un fiziskais elements ir saistīts ar māti, nevis ar vidi. Minētās lietas ietvaros bija pagājuši 18 mēneši kopš

---

²²⁰ *Re N. (Minors) (Abduction)* [1991] 1 FLR 413. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0106.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].

²²¹ *Soucie v. Soucie*, 1995 SC 134. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0107.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].

prettiesiskas aizvešanas brīža līdz procesa uzsākšanai par bērna atgriešanu. Lietā *Perrin v. Perrin*²²² tiesa secināja, ka no kopā 14 nodzīvotajiem mēnešiem Skotijā, tikai pēdējos trīs vai četrus mēnešus pirms bērna atgriešanas lietas uzsākšanas bērns ir dzīvojis savās jaunajās mājās kopā ar māti. Tāpēc tiesa secināja, ka iedzīvošanos jaunā vidē veido nevis tas, cik ilgu laiku bērns pavada valstī vai kādā pilsētā, bet tas, ka bērns dzīvo savās jaunajās un drošajās mājās, un izdeva rīkojumu par bērna atgriešanu. Lietā *In re Coffield*²²³ bērns prettiesiski bija aizvests no ASV uz Austrāliju. Bija pagājuši trīs gadi kopš bērna prettiesiskas aizvešanas līdz tika ierosināta lieta. Saskaņā ar Austrālijas tiesas nolēmumu bērns ir ticis atgriezts. Tiesa secināja, ka bērns piecu gadu vecumā bija spiests draudzēties ar tiem draugiem un radiem, ar ko tēvs tam bija ļāvis. Tēvs nebija iesniedzis pietiekamus pierādījumus tam, ka bērnam ir draugi viņa vecumā un atbilstoši tā interesēm. Līdz ar to pierādījumu trūkumu dēļ tiesa nekonstatēja, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē. Iedzīvošanas kontekstā interesanta ir arī lieta *State Central Authority v. Ayob*.²²⁴ Šajā lietā māte bija aizvedusi bērnu uz Malaiziju. Taču Hāgas konvencijā paredzētās tiesības tēvs nevarēja izmantot, jo Malaizija nav Hāgas konvencijas līgumslēdzēja valsts. Tēvam vien atlika gaidīt, kad māte bērnu izvedīs uz kādu no Hāgas konvencijas līgumslēdzējām valstīm. Tā arī notika. Māte kopā ar bērnu aizbrauca uz Austrāliju. Bija pagājuši aptuveni 18 mēneši kopš bērna prettiesiskas aizvešanas, līdz tika ierosināta lieta Austrālijā par bērna atgriešanu ASV. Tā kā visi 18 mēneši tika pavadīti Malaizijā, pēc tiesas domām Austrālijā bērns atradās tikai tranzītā. Tiesa nekonstatēja bērna iedzīvošanos jaunajā vidē, jo lietā nebija nekādu pierādījumu, kas par to liecinātu, un rezultātā pieņēma lēmumu par bērna atgriešanu.

Latvijas tiesu praksē arī ir bijuši gadījumi, kad tiesas vērtē bērna iedzīvošanās faktu jaunajā vidē. Vienā no gadījumiem bērns no Zviedrijas bija nolaupīts uz Latviju, un Latvijas tiesa atzina, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē, jo bērns runā tikai latviešu valodā, dzīvo lielā un draudzīgā ģimenē, viņam ir savas mājas (privātmāja), ikdienā blakus ir māte, vecāmāte, brālēni, māsīcas un citi radnieki. Tiesa nepieļāva kārtējo bērna dzīvesvietas maiņu, bērna pārvietošanu uz nestabilu vidi, par kuru viņš ir aizmirsis un kuras valodu nesaprot.²²⁵ Pēc autores domām minētais lēmums jāvērtē kritiski, jo saskaņā ar Hāgas konvenciju iedzīvošanos jaunajā vidē tiesai ir jāvērtē tikai tajā gadījumā, ja ir pagājis gads kopš bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Taču minētajā lietā kopš bērna prettiesiskas aizvešanas bija pagājuši tikai daži mēneši. Šādā situācijā bērna iedzīvošanās nav iespējama. Neskatoties uz šo lēmumu, jāatzīmē, ka kopumā Latvijas tiesas pamatoti piemēro Hāgas konvencijā

²²² Perrin v. Perrin 1994 SC 45. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0108.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].

²²³ In re Coffield, 96 Ohio App. 3d 52, 644 N.E.2d 662 (1994). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0138.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].

²²⁴ State Central Authority v. Ayob (1997) FLC 92 – 746, 21 Fam. LR 567. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0232.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].

²²⁵ Talsu rajona tiesas 2007.gada 3.decembra lēmums lietā Nr.C36-0607.

paredzēto un nevērtē bērna iedzīvošanos jaunajā vidē, ja nav pagājis gads kopš ir notikusi prettiesiska aizvešana vai aizturēšana.²²⁶

Pēc autores domām uzmanīgi būtu vērtējama ārvalstu tiesu prakse jautājumā par to, ka bērns agrīnā vecumā nespēj iedzīvoties jaunajā vidē. Protams, bērns sākotnējā attīstības posmā ir piesaistīts saviem vecākiem, taču tikpat viņa attīstību un izaugsmi var ietekmēt vide, kurā viņš atrodas. Tāpēc tiesai ir rūpīgi jāizvērtē, balstoties uz attiecīgo iestāžu vai personu sniegtajiem atzinumiem, vai konkrētajā situācijā bērns ir saistīts tikai ar personu, kas to nolaupījusi, un nav saistīts ar jauno vidi, vai tomēr bērns ir saistīts gan ar personu, gan jauno vidi.

Tikpat uzmanīgi būtu vērtējama ārvalstu tiesu prakse attiecībā uz tiem gadījumiem, kad bērns valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, dzīvo pagaidu mājās, piemēram, pie vecāsmātes, nevis bērna nolaupītāja mājās. Apstākļi vien, ka bērna nolaupītājs valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, meklē pastāvīgu mājvietu, nevar uzskatīt par kritēriju, ka bērns nevar iedzīvoties jaunajā vidē. Var gadīties arī tā, ka, pat dzīvojot pagaidu mājās, bērns būs iedzīvojies jaunajā vidē un sabiedrībā. Vienlaikus var būt arī gadījumi, kad bērns pagaidu mājās ir pavadījis pietiekami ilgu laiku prom no valsts, kas bija tā parastas dzīvesvietas valsts pirms nolaupīšanas, kas arī var veicināt bērna iedzīvošanos jaunajā vidē.

Neskatoties uz to, ka autore piekrīt tam, ka jautājums par iedzīvošanos jaunajā vidē tiek atstāts tiesu praksei, tomēr autore uzskata, ka par strīdīgajiem jautājumiem Hāgas konvencijā būtu lietderīgi veikt uzlabojumus. Tāpēc autore uzskata, ka Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā būtu vērts pievērsties jautājumam par to, vai tādi faktori kā bērna pagaidu mājas valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, vai bērna agrīnais vecums veido vai neveido iedzīvošanos jaunajā vidē. Attiecīgi precizējumi būtu veicami atkarībā no Hāgas konvencijas līgumslēdzēju valstu vienotas pozīcijas šajā jautājumā. Tomēr pēc autores domām bērna pagaidu mājas valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, un bērna agrīnais vecums atsevišķās situācijās var veidot iedzīvošanos jaunajā vidē.

2.2.2. Nopietna riska pastāvēšana, ka atgriešana bērnu varētu pakļaut fiziskam vai psiholoģiskam kaitējumam vai citādi varētu nostādīt bērnu neciešamā situācijā

Saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem,²²⁷ ja persona vai iestāde, kas iebilst pret bērna atgriešanu, pierāda, ka pastāv nopietns risks, ka atgriešana bērnu varētu pakļaut fiziskam vai psiholoģiskam kaitējumam vai citādi varētu nostādīt bērnu neciešamā situācijā, tiesai nav pienākuma

---

²²⁶ Piemēram, sk. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.C31287808; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.

²²⁷ Hāgas konvencijas 13.panta „b” punkts.

atgriezt bērnu. Personas, kas nolaupa bērnus, vēloties atstāt bērnus valstīs, uz kurām tie ir nolaupīti, visbiežāk atsaucas uz šo neatgriešanas pamatu. Būtiski, ka ārvalstu tiesas šauri iztulko šo neatgriešanas pamatu,²²⁸ proti, reti pieļauj bērna neatgriešanu uz šī pamata. Latvijas tiesu praksē šī panta sašaurinātas iztulkošanas piemēri ir redzami tikai kopš 2008.gada, iespējams, lielā mērā pateicoties 2007.gada 26.oktobrī Latvijā rīkotajai starptautiskajai konferencei, kura tika veltīta Hāgas konvencijas jautājumiem.²²⁹

Šis bērna neatgriešanas pamats sastāv no trim elementiem: iespējama nopietna fiziska kaitējuma, nopietna psiholoģiska kaitējuma un nopietnas neciešamas situācijas riska. Katru no šiem elementiem var piemērot atsevišķi, kaut gan nav izslēgta arī iespēja piemērot vairākus elementus vienlaicīgi.²³⁰ Lai tomēr izprastu katra elementu būtību un to, kāpēc tiesu prakse ir kategoriski iestājusies par šī neatgriešanas pamata sašaurinātu interpretāciju, ir būtiski apskatīt tos katru atsevišķi.

2.2.2.1. Nopietns fiziska kaitējuma risks

Nopietns fiziska kaitējuma risks atsevišķi kā viens no bērna neatgriešanas pamata elementiem ārvalstu tiesu praksē no bērnu nolaupītāju puses tiek piesaukts samērā reti.²³¹ Fiziska kaitējuma nopietns risks var rasties situācijās, kad bērnam jau ir bijis nodarīts fizisks kaitējums. Pie tam, lai šo bērna neatgriešanas pamatu varētu piemērot, atbilstoši var būt tikai tādi pierādījumi, kas apliecina fiziska kaitējuma nodarīšanu bērnam tā parastās dzīvesvietas valstī vēl pirms nolaupīšanas, jo, ja riska esamība tiek attiecināta tikai uz nākotni, pamatojoties tikai uz pušu apgalvojumiem, tad ir grūtības to patiesi atzīt kā pierādītu faktu un attiecīgi par pamatotu risku.

Lielākajā daļā ārvalstu nolēmumos tiesas atzīst, ka, piemēram, atsaukšanās uz to, ka tēvs būs aizskāris bērna dzimumneaizskaramību vai pielietojis vardarbību pret bērnu, ne vienmēr var atzīt par pamatu bērnu neatgriezt. Tiesas uzskata, ja šajā gadījumā pastāv pierādījumi tam, ka bērna parastās

²²⁸ Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī], p.9.

²²⁹ Starptautiskā konference „Eiropas Civiltiesību diena Latvijā” notika 2007.gada 26.oktobrī. To organizēja Tieslietu ministrija sadarbībā ar Bērnu un ģimenes lietu ministriju un Tiesu administrāciju. Konference tika organizēta tiesnešiem un tiesnešu palīgiem par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Konference notika divās daļās. Pirmajā daļā uzstājās Skotijas Aberdīnas Universitātes profesors P. R. Bomons (*P. R. Beaumont*) ar lekciju par 1980.gada Hāgas konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem problēmjaudājumu analīzi. Savukārt otrajā daļā notika praktiskās nodarbības: darbs grupās, kāzusu risināšana un apspriešana. Tieši šajā konferencē tika liks akcents uz sašaurinātu Hāgas konvencijas 13.panta „b” punkta piemērošanu.

²³⁰ Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.139.

²³¹ *Ibid*, 142.

dzīvesvietas valstī tiks nodrošināta pietiekama bērna aizsardzība, piemēram, tiks uzraudzītas personas tikšanās reizes ar bērnu, vai, piemēram, pastāvēs pierādījumi, ka persona pirms bērna nolaupīšanas jau ir veikusi pasākumus, lai bērna tikšanās reizes ar otru personu būtu uzraudzītas, bērns ir jāatgriež. Piemēram, lietā *Re M. (Abduction: Acquiescence)*²³² tiesa nonāca pie secinājuma, ka bērns pirms nolaupīšanas ir bijis fiziski ietekmēts, taču māte jau pirms bērna prettiesiskas aizvešanas bija veikusi visus iespējamus aizsardzības pasākumus, piemēram, lai tēva un bērna tikšanās reizes būtu uzraudzītas mātes klātbūtnē. Pie tam bērns turpināja dzīvot kopā ar māti atsevišķi no tēva. Tāpat arī lietā *In re Interest of Zarate*²³³ ASV tiesa noraidīja mātes argumentus par bērna tēva seksuālu uzmākšanos bērnam. Tiesa uzskatīja, ka, neskatoties uz notikušo, māte nevienu par šo notikumu nav informējusi un ir turpinājusi dzīvot kopā ar bērna tēvu.

Ir arī tādas situācijas, kad bērnu nolaupītāji norāda, ka tieši personas, kas iesniegusi pieprasījumu par bērna atgriešanu, vardarbība pret pašu nolaupītāju var radīt bērnam Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto kaitējumu. Tātad tiek minēta nevis vardarbība pret pašu bērnu, bet pret bērna nolaupītāju. Jāatzīmē, ka mūsdienās arvien pieaug tādu gadījumu skaits, kad tieši bērnu mātes cieš no vardarbības ģimenē un šī vardarbība izpaužas dažādos veidos, proti, tā var būt gan fiziska, gan emocionāla, gan arī seksuāla un pat ekonomiska.²³⁴ Ārvalstu literatūrā ir izskanējis viedoklis, ka vardarbība pret māti var attaisnot riska esamību un pieļaut bērna neatgriešanu. Tomēr, lai vardarbību pret nolaupītāju nepārprotami aptvertu ar fiziska kaitējuma riska izpratni attiecībā uz bērnu Hāgas konvencijas piemērošanā, būtu nepieciešami grozījumi konvencijā šajā jautājumā.²³⁵ Jo īpaši tāpēc, ka tajā pašā laikā ārvalstu tiesas šādās situācijās turpina sašaurināti piemērot Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto neatgriešanas pamatu, cieši pieturoties pie Hāgas konvencijas mērķa. Tā, piemēram, *Re W. (Abduction: Domestic Violence)*²³⁶ lietā māte bija nolaupījusi bērnu no Dienvidāfrikas uz Angliju. Māte norādīja, ka pirms bērna nolaupīšanas bērna tēvs bija vairākkārt pielietojis pret viņu vardarbību. Māte piekrita, ka Dienvidāfrikas tiesas var nodrošināt tai

---

²³² *Re M. (Abduction: Acquiescence)* [1996] 1 FLR 315. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0021.htm> [aplūkots 2009.gada 1.jūlijā].

²³³ *In re Interest of Zarate*, No. 96 C 50394 (N.D. Ill. Dec. 23, 1996). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0134.htm> [aplūkots 2009.gada 1.jūlijā].

²³⁴ Chamberland J. Article 13(1)(b) and Domestic Violence: The Canadian Situation. *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2003, Vol.5, p.17; De Silva S. The International Parental Child Abduction Service of the International Social Service Australian Branch. *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2006, Vol.11, p.63; Humphreys C. Focusing on Safety – Domestic Violence and the Role of Child Contact Centres. *Child and Family Law Quarterly*, 2003, Vol.15, p.237.

²³⁵ Chamberland J. Domestic Violence and International Child Abduction: Some Avenues of Reflection. *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2005, Vol.10, p.71.; Weiner M.H. International Child Abduction and the Escape from Domestic Violence. *Fordham Law Review*, 2000-2001, Vol.69, p.706.

²³⁶ *Re W. (Abduction: Domestic Violence)* [2004] EWHC 1247. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0599.htm> [aplūkots 2009.gada 1.jūlijā].

pienācīgu aizsardzību pēc atgriešanas, taču uzskatīja, ka tik un tā bērns pēc atgriešanas tiks pakļauts kaitējumam, jo, pirmkārt, tēva attieksme pret māti liegs iespēju tai pienācīgi uzņemties rūpes pār bērnu. Otrkārt, bērns tiks pakļauts emocionālai spriedzei, jo māte atradīsies nepārtrauktā stresā. Tiesa uzskatīja, ka mātes argumenti ir tikai pieņēmumi, proti, „kas būtu, ja būtu”, un lietā nav pierādīts, ka tiešām bērns tiks pakļauts riskam.

Latvijā bērnu nolaupītāji, kas pārsvarā ir bērnu mātes, tiesā nereti norāda, ka bērns nav atgriežams, jo pastāv fizisks risks bērna atgriešanas gadījumā, minot argumentu, ka bērna tēvs ir vardarbīgs pret bērnu un bērna māti un ka bērnam un mātei draud nāves briesmas. Tomēr lielākajā daļā gadījumos Latvijas tiesas atzīst šos argumentus par nepamatotiem, jo lietā nav iesniegti pierādījumi, kas apstiprinātu šos argumentus.²³⁷ Noklausoties pat pušu ierakstītās sarunas, tiesas nav bijušas pārliecinātas par vardarbību vai nāves briesmām, jo sarunas pārsvarā ir liecinājušas par neatrisinātām laulāto domstarpībām.²³⁸ Jāatzīmē, ka Latvijas tiesu prakses ietvaros Latvijas tiesām nav nācies vērtēt, vai bērns vai māte pēc atgriešanas tiks pienācīgi aizsargāti no iespējamā fiziska kaitējuma riska, jo līdz šī neatgriešanas pamata piemērošanai Latvijas tiesas nav nonākušas. Lielākoties tāpēc, ka mātes pirms bērna nolaupīšanas, saskaroties ar vardarbību gan pret sevi, gan bērnu, nav pieprasījušas iespējamo aizsardzību, kas varētu kalpot kā pierādījums bērna neatgriešanas pamata piemērošanai, ja iespējamie aizsardzības pasākumi pēc tiesas domām izrādītos nepienācīgi. Piemēram, vienā no gadījumiem, kad bērns no Apvienotās Karalistes bija nolaupīts uz Latviju un bija pakļauts vardarbībai, pat vēl atrodoties Apvienotajā Karalistē, māte nebija vērsusies šīs valsts tiesībsargājošās iestādēs, jo bija kauns par vardarbību ģimenē, kā arī nebija ticības, ka kāds varētu reāli palīdzēt.²³⁹ Citā gadījumā māte nebija vērsusies tiesībsargājošajās iestādēs, jo neticēja, ka svešā valstī tiks piešķirta ticamība mutvārdu liecībām, kā arī baidījās par savu un sava bērna dzīvību un veselību.²⁴⁰ Savukārt vēl citā gadījumā, neskatoties uz bīstamu situāciju ģimenē, māte turpināja dzīvot ar bērna tēvu un nevērsās pēc nepieciešamās aizsardzības.²⁴¹

Ņemot vērā apskatīto tiesu praksi, tādās valstīs kā ASV un Anglija tāds fizisks kaitējums kā vardarbība pret bērnu vai māti vai seksuāla uzmākšanās bērnam vai mātei pārsvarā netiek uzskatīts kā nopietns risks bērna atgriešanai no Hāgas konvencijas piemērošanas viedokļa. Vēl jo vairāk nopietna riska esamība lielākoties tiek izslēgta arī tajos gadījumos, kad ir saskatāma vardarbība pret pašu

²³⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2009.gada 26.janvāra lēmums lietā Nr.C31287808; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2008.gada 4.septembra lēmums lietā Nr.C33140508; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508.

²³⁸ Piemēram, sk. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508.

²³⁹ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508.

²⁴⁰ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508.

²⁴¹ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.

nolaupītāju. Šāda tiesu prakse – pamatota ar vēlmi neiedragāt Hāgas konvencijas mērķi, ārvalstu literatūrā tomēr tiek kritizēta²⁴² un tiek pausta nožēla, ka par mērķi ir kļuvusi nevis bērna drošība, bet augsta atgriešanas statistika.²⁴³ Pēc autores domām, no vienas puses, šādu tiesu nostāju nevajadzētu uzskatīt par atkāpšanos no bērnu tiesību aizsardzības, bet drīzāk saistīt ar to, ka bērna atgriešana ne vienmēr ir saistīta ar nopietnu fiziska kaitējuma risku Hāgas konvencijas civiltiesisko aspektu izpratnē, ko rada seksuālā uzmākšanās vai vardarbība, bet tomēr tā ir saistīta ar krimināltiesiskajiem aspektiem un atbilstošajiem tiesiskajiem līdzekļiem bērnu tiesību aizsardzībai. Savukārt, no otras puses, šādu tiesu nostāju ne vienmēr var attaisnot, jo, ja ir pamats uzskatīt, ka pirms bērna nolaupīšanas patiešām bija pielietota vardarbība pret bērnu vai nolaupītāju, tiesas rīcībā jābūt neapgāžamiem pierādījumiem par to, ka bērns vai bērna nolaupītājs pēc atgriešanas tiks pienācīgi aizsargāts. Tiklīdz pastāv kaut mazākas šaubas, bērns nebūtu jāatgriež. Nebūtu atbilstoši saņemt kaut kādus pierādījumus par iespējamo aizsardzību un uzreiz lemt par bērna atgriešanu. Pierādījumi ir ne vien jāsaņem, bet arī jāizvērtē un jāpieņem atbilstošs lēmums par labu bērna interesēm, nevis par labu šī neatgriešanas pamata sašaurinātai interpretācijai.

2.2.2.2. Nopietns psiholoģiska kaitējuma risks

Nopietns psiholoģiska kaitējuma risks kā bērna neatgriešanas pamats ārvalstu tiesu praksē ir sastopams visvairāk, taču tā atzīšana par īstu pamatu bērna neatgriešanai ir izrādījusies samērā retos gadījumos.²⁴⁴

Kā liecina ārvalstu tiesu prakse, bērnu nolaupītāji visbiežāk kā kritēriju nopietnam psiholoģiska kaitējuma riskam izmanto argumentu, ka atsakās atgriezties kopā ar bērnu valstī, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, un tādējādi bērna atšķiršana no personas, kas to nolaupījusi, rada bērnam nopietnu psiholoģisku kaitējumu.²⁴⁵

Pēc autores domām, ja puses nevēlēšanās atgriezties kopā ar bērnu piemērotu kā bērna neatgriešanas pamatu, tad tikai šis pamats arī tiktu izmantots no bērnu nolaupītāju puses, un pārējie bērna neatgriešanas pamati Hāgas konvencijā vairs nebūtu nepieciešami. Ārvalstu tiesas arī atzīst, ka nevēlēšanās atgriezties kopā ar bērnu nevar kalpot par pamatu bērna neatgriešanai, tajā pašā laikā

---

²⁴² Kaye M. The Hague Convention and the Flight from Domestic Violence: How Women and Children are Being Returned by Coach and Four. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 1999, Vol.13, p.191.

²⁴³ Fisher S. How Far Did the Conclusions of the Fifth Meeting of the Special Commission Advance the Interpretation of Article 13(1)B, Grave Risk Defence? *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2007, Vol.12, p.55.

²⁴⁴ Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.143.

²⁴⁵ *Ibid*, 145.

apzinoties, ka psiholoģisks kaitējums šajā situācijā bērnam tiek nodarīts. Lietā *C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad)*²⁴⁶ māte prettiesiski aizveda bērnu no Austrālijas uz Angliju. Māte atsaucās uz Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas “b” punktu, norādot, ka, ja bērnam ir jāatgriežas un māte kopā ar bērnu neatgriezīsies, tad bērna atgriešana bērnam radīs psiholoģiska kaitējuma nopietnu risku. Tiesa uzdeva jautājumu, vai māte var pati radīt psiholoģiska kaitējuma nopietnu risku un tad uz to atsaukties? Vai tāds ir Hāgas konvencijas mērķis? Māte ar savām darbībām bērnam rada psiholoģisku kaitējumu jau tajā brīdī, kad bērnu aizved no tās vides, kurā viņš ir nodzīvojis būtisku daļu sava mūža, un kad pārrauj bērna saikni ar otru vecāku. Tāpēc tiesa šādu mātes apgalvojumu neuzskatīja par pamatotu. Pie līdzīga secinājuma arī nonāca Skotijas tiesa *Starr v. Starr*²⁴⁷ lietā, izlemjot neatgriezt bērnu ASV. Autores ieskatā pusei jāapzinās, ka ar tās rīcību bērnam tiek nodarīts psiholoģiska kaitējuma nopietns risks, jo tas ir puses ziņā palīdzēt bērnam kā fiziski, tā arī garīgi, pie tam apzinoties, ka šī palīdzība varētu tikt sniegta, atgriežoties kopā ar bērnu. Pēc autores domām tas, ka puse iebilst pret iespēju atgriezties kopā ar bērnu, nevarētu būt automātisks arguments tiesai tomēr atgriezt bērnu. Tiesai jebkurā gadījumā ir jāpārlicinās, ka bērna atgriešana neradīs tam nopietna psiholoģiska kaitējuma risku. Taču nenoliedzami ir tas, ka puses piekrišana atgriezties kopā ar bērnu netieši varētu pārlicināt tiesu tomēr bērnu atgriezt, jo tādā gadījumā bērns varētu izrādīties drošībā, jo persona, pie kuras bērns ir pieradis, būs kopā ar viņu.

Latvijas tiesu praksē ir vērojami dažādi kritēriji, kas pēc bērnu nolaupītāju domām var bērnam radīt psiholoģisku kaitējumu. Piemēram, vienā no gadījumiem bērnam psiholoģisks kaitējums izpaužas tad, kad bērna tēvs nodara miesas bojājumus bērna mātei.²⁴⁸ Otrā gadījumā – psiholoģiskais kaitējums izpaužas kā psiholoģiska agresija pret bērnu.²⁴⁹ Tiesas minētos kaitējumus ir atzinušas par nepamatotiem, jo tie nav bijuši pierādīti. Savukārt citā gadījumā Latvijas tiesa atzina, ka laulāto savstarpējās attiecības, kas ir saspringtas, bērna tēva dzīvesveids, kas liecina par ilgstošu alkohola lietošanu, un mātes nomāktība var ietekmēt bērna emocionālo stāvokli un var nodarīt bērnam psiholoģisku kaitējumu. Rezultātā tiesa atzina, ka ir iegūti pierādījumi, ka bērna atgriešana Zviedrijā sagādās tam psiholoģisku kaitējumu.²⁵⁰ Minētais lēmums pēc autores domām ir vērtējams kritiski, jo tiesa ir vērtējusi tikai tos apstākļus, kas saistīti ar situāciju ģimenē, proti, laulāto savstarpējās attiecības, veselības rakstura problēmas, kas izriet no neatrisinātām problēmām ģimenē. Tiesa nav vērtējusi

²⁴⁶ *C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad)* [1989] 1 WLR 654. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0034.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

²⁴⁷ *Starr v. Starr*, 1999 SLT 335. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=195&lng=1&sl=2> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

²⁴⁸ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.

²⁴⁹ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508.

²⁵⁰ Talsu rajona tiesas 2007.gada 3.decembra lēmums lietā Nr.C36-0607.

iespējamo kaitējumu no bērna interešu viedokļa. Minētajā lietā tiesa pēc būtības ir izlēmusi, ka bērnam ir jāpaliek ar māti, jo „tēvs ir slikts.” Tomēr tiesai, izskatot bērna atgriešanas pieprasījumus saskaņā ar Hāgas konvenciju, nav jāizlemj aizgādības tiesību jautājums, bet jālemj par to, vai un kāpēc bērns ir vai nav atgriežams. Tikai vienā gadījumā Latvijas tiesa ir vērtējusi, vai tas, ka bērna nolaupītājs atsakās atgriezties kopā ar bērnu valstī, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, un ka tādējādi bērna atgriešana atšķirtu viņu no bērna nolaupītāja, var radīt bērnam nopietnu psiholoģisku kaitējumu. Latvijas tiesa atzina, ka nav pieļaujama bērna un mātes kontakta pārtraukšana, kā arī bērna ierastās dzīvesvietas un režīma izjaukšana, pretējā gadījumā bērns var tikt nopietni traumēts ar neparedzamām sekām viņa psihiskai veselībai. Māte arī norādīja, ka tā nevēlas un tai arī nav iespējas dzīvot Itālijā finansiālu apsvērumu dēļ un sekot līdz bērnam uz Itāliju. Tiesa neapšaubīja, ka bērna tēvs atsevišķos gadījumos ir sekmīgi uzraudzījis bērnu, taču tiesa uzskatīja kā būtisku apstākli to, ka bērns pirms aizvešanas ir dzīvojis kopā ar māti un arī iepriekš Itālijas tiesa bija izlēmusi, ka bērna audzināšana nav iespējama bez mātes klātbūtnes un ka bērna uzticēšana tikai tēvam nav iedomājama, ņemot vērā bērna agrīno vecumu. Jāpiebilst, ka vēlāk jau pēc bērna nolaupīšanas Itālijas tiesa šo nolēmumu mainīja, piešķirot pagaidu aizgādības tiesības bērna tēvam. Līdz ar to Latvijas tiesa uzskatīja, ka bērna atšķiršana no mātes, ar ko bērns ir nodzīvojis visu mūžu, sagādās bērnam psiholoģiskas ciešanas un kaitējumu psihiskai veselībai.²⁵¹ Minēto Latvijas tiesas lēmumu var vērtēt dažādi. Autore sliecas uzskatīt, ka šis lēmums varētu būt parauglēmums bērna neatgriešanas pamatu izvērtēšanā Latvijas tiesās, ja tiesa būtu izvērtējusi vēl divus apstākļus. Pirmkārt, tiesai lēmumā vajadzēja analizēt apstākli, vai bērna tēvs pēc bērna nolaupīšanas fiziski ir vai nav kontaktējies ar bērnu, proti, vai ir izrādījis interesi par attiecību un saskarsmes atjaunošanu ar bērnu. Otrkārt, tiesai vajadzēja izprasīt pierādījumus, vai Itālija var nodrošināt mātei un bērnam sociālo palīdzību, lai māte varētu atgriezties kopā ar bērnu un lai Itālijā pēc būtības varētu izlemt jautājumu par aizgādības tiesībām, jo nenoliedzami no lietas apstākļiem izrietēja, ka mātes klātbūtne bērna atgriešanas gadījumā būtu nepieciešama bērna veselīgas un līdzsvarotas attīstības dēļ.

2.2.2.3. Nopietnas neciešamas situācijas risks

Nopietnas neciešamas situācijas riska iekļaušana bērna neatgriešanas pamatu skaitā ir nepieciešama, lai aizsargātu bērna intereses arī tajos gadījumos, kad nepastāv nopietns fiziska vai psiholoģiska kaitējuma risks, bet ir citāds apdraudējuma risks.

---

²⁵¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. C30-1553/5-2007.g

Svarīgs jautājums ir, kas var radīt vai kad pastāv neciešama situācija. Atsaucoties uz neciešamas situācijas esamību, nolaupītājs mēģina atsaukties uz kādiem citiem apstākļiem, kas ir atšķirīgi no psiholoģiska vai fiziska kaitējuma, bet varētu līdzvērtīgi radīt negatīvu ietekmi bērnam atgriešanas gadījumā. Iespējams, ka neciešamu situāciju var radīt apstākļi, ka bērns līdz ar atgriešanu nonāks sliktākos materiālos apstākļos, vai arī apstākļi, ka pēc bērna atgriešanas bērnam būs sliktākas izglītības iespējas un attiecīgi izaugsme un attīstība. Taču vairākos ārvalstu nolēmumos ir norādīts, ka dzīvošana labākos apstākļos pēc prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas nevar būt par pamatu, lai bērnu neatgrieztu. Piemēram, jau augstāk pieminētajā lietā *Friedrich v. Friedrich*²⁵² tiesa norādīja, ka neciešama situācija nevarētu rasties gadījumos, kad bērnam jāatgriežas mājās, kur nauda nenāk viegli, vai kur izglītības un citas iespējas ir vairāk ierobežotas nekā valstī, uz kuru bērns ir aizvests vai kurā bērns ir prettiesiski aizturēts. Līdzīgi arī *Re M. (Abduction: Undertakings)*²⁵³ lietā tiesa noteica, ka gadījumā, ja ģimene būs spiesta dzīvot Izraēlā un pārtikt no valsts pabalstiem, var izrādīties, ka ģimene neatradīsies tikpat labā materiālā stāvoklī, kā tas ir bijis pie vecāsmātes Londonā, kur bērns dzīvoja pēc tā prettiesiskas aizvešanas. Taču tiesa atzina, ka tas nerada neciešamu situāciju un nevar kalpot par pamatu neizdot rīkojumu par bērna atgriešanu. Tomēr šīs lietas ietvaros tiesa norādīja uz piemēru situācijai, kad var veidoties neciešamas situācijas risks, proti, tad, kad bērni pēc atgriešanas nonāktu uz ielas, nesāņemot ne pajumti, ne arī palīdzību no valsts. Līdzīgi arī *H. v. H.*²⁵⁴ lietā ir mēģināts ieskicēt, kādi kritēriji varētu veidot nopietnu neciešamas situācijas risku. Lietas ietvaros bērns bija prettiesiski aizvesti no ASV uz Jaunzēlandi. Māte norādīja, ka bērns tiks pakļauts neciešamai situācijai, jo viņa nedosies bērnam līdzī uz ASV. Jaunzēlandes tiesa savā nolēmumā definēja, kas tiek izprasts ar “neciešamu”, proti, neciešams ir kaut kas tāds, ko nav iespējams paciest. Tas vienkārši nevar būt dzīves izjaukšana vai trauma, apgrūtinājums vai dusmas. Tam jābūt ilgstošam, pēc būtības nopietnam, ko nevar paciest.

Kaut gan fiziska vai psiholoģiska kaitējuma risks ir bērna neatgriešanas pamata atsevišķs elements, atsevišķas ārvalstu tiesas tomēr neciešamu situāciju saista tikai ar fiziska vai psiholoģiska kaitējuma nopietnu risku. Piemēram, *Re N. (Minors) (Abduction)*²⁵⁵ lietā tiesnesis norādīja, ka nopietns neciešamas situācijas risks ir savstarpēji saistīts ar nopietnu fiziska vai psiholoģiska kaitējuma risku.

---

²⁵² *Friedrich v. Friedrich*, 78 F.3d 1060 (6th Cir. 1996). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0082.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

²⁵³ *Re M. (Abduction: Undertakings)* [1995] 1 FLR 1021. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0020.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

²⁵⁴ *H. v. H.* [1995] 12 FRNZ 498. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0030.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

²⁵⁵ *Re N. (Minors) (Abduction)* [1991] 1 FLR 413, [1991] Fam Law 367. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0106.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

Tāpat arī *Friedrich v. Friedrich*²⁵⁶ lietā tiesa norādīja, ka neciešamas situācijas piemērs varētu būt tas, ka pēc tam, kad viens no vecākiem bērnu seksuāli izmantojis, otrs vecāks nolaupa bērnu, lai aizsargātu to no vajāšanas, savukārt vecāks, kas būs bērnu izmantojis, iesniedz pieprasījumu par bērna atgriešanu saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem.

Pēc autore domām grūti ir novilkt robežu starp kritērijiem, kas veido psiholoģiskā vai fiziskā kaitējuma risku, no neciešamas situācijas riska kritērijiem. Arguments, piemēram, par to, ka bērns pēc atgriešanas nonāks sliktākos materiālos apstākļos vai tam būs sliktākas izaugsmes un attīstības iespējas, tikpat labi var tikt piesaukts nopietna psiholoģiska kaitējuma riska gadījumos. Tāpat arī situācijā, kad bērns ir seksuāli izmantots un bērnam būtu jāatgriežas iepriekšējā dzīvesvietā un tādos pašos dzīves apstākļos, nenodrošinot nekādus aizsardzības pasākumus, bērns pēc atgriešanas var tikt pakļauts ne tikai psiholoģiskam vai fiziskam kaitējumam, bet arī neciešamai situācijai kā tādai. Tāpēc ir pamatoti neciešamas situācijas risku saistīt ar fiziska vai psiholoģiska kaitējuma nopietnu risku vai otrādi. Līdzīgi arī no Latvijas tiesu prakses ir redzams, ka, izlemjot pieprasījumus par bērna atgriešanu saskaņā ar Hāgas konvenciju, neciešamas situācijas risku nepiemēro kā atsevišķu bērna neatgriešanas pamatu. Neciešamas situācijas risku pārsvarā aplūko līdz ar psiholoģiska kaitējuma nopietna riska esamību.²⁵⁷

2.2.2.4. ECT secinājumi bērna neatgriešanas pamatu piemērošanas jautājumos

Hāgas konvencija paredz vairākus bērna neatgriešanas pamatus, kas pēc bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas pieļauj tā palikšanu valstī, kur bērns atrodas pēc nolaupīšanas. Tieši bērna neatgriešanas pamats – nopietna riska pastāvēšana, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs neciešamu situāciju (Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkts) – ir visstrīdīgākais jautājums Hāgas konvencijas piemērošanā. Turklāt nereti personas, uzskatot, ka šis neatgriešanas pamats netiek piemērots pienācīgi, atsaucas uz Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumu.

Ne Hāgas konvencija, ne arī ārvalstu tiesu prakse nav izstrādājusi vienotus kritērijus, pēc kuriem tiesai vadīties, piemērojot Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu. Līdzīgi arī ECT ir norādījusi, ka, izvērtējot bērna neatgriešanas pamatus, nacionālajām tiesām ir jāpieņem *in concreto* pieeja katrā konkrētajā gadījumā, ņemot vērā objektīvus

---

²⁵⁶ *Friedrich v. Friedrich*, 78 F.3d 1060 (6th Cir. 1996). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0082.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

²⁵⁷ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. C30-1553/5-2007.g

apsvērumus attiecībā uz katru bērnu un tā vidi.²⁵⁸ Tomēr pēc autores domām, izvērtējot ECT praksi Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkta piemērošanā, var secināt dažas vadlīnijas, pēc kurām nacionālajām tiesām būtu jāvadās, interpretējot, vai konkrētajā situācijā pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju.

ECT savā praksē ir vērtējusi vairākus kritērijus, kas var veidot nopietnu risku, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju. Visbiežāk ECT ir vērtējusi jau pieminēto bērnu nolaupītāju argumentu, ka bērnam psiholoģisku kaitējumu vai citādi neciešamu situāciju radīs tas, ka bērna nolaupītājs nevar atgriezties kopā ar bērnu tā pastāvīgās dzīvesvietas valstī. Tam par pamatu tiek minēti vairāki iemesli, piemēram, ka personai nav materiālu līdzekļu iztikai bērna iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas valstī, ka šajā valstī ir zaudēts darbs, nav arī mājvietas, ka tiks liegta piekļuve tiesām bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī, ka šajā valstī pret šo personu tiks uzsākts kriminālprocess par bērna nolaupīšanu. Turklāt vienmēr tiek uzsvērts, ka bērna atšķiršana no personas, kas nolaupījusi bērnu, radīs tam psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju.

Lietā *Maumousseau and Washington v. France*²⁵⁹ māte kopā ar meitu 2003.gada 17.maijā no ASV devās uz Franciju pavadīt brīvdienas, kam vīrs piekrita. Rezultātā māte nolēma kopā ar meitu palikt Francijā, neskatoties uz tēva iebildumiem. 2003.gada jūnijā Ņujorkas Ģimenes tiesa tēvam piešķīra pagaidu aizgādības tiesības un noteica, ka meitai ir jādzīvo kopā ar tēvu un ka mātei ir nekavējoties meita jāatgriež. 2003.gada septembrī tēvs iesniedza pieprasījumu par meitas atgriešanu. 2004.gada 15.janvārī Francijas tiesa pirmajā instancē atteica bērna atgriešanu, uzskatot, ka bērna atgriešana sagādās tam nopietnu psiholoģisku kaitējumu. Savukārt, pārsūdzot šo spriedumu, tika nolemts, ka bērns ir nekavējoties jāatgriež. 2005.gada jūnijā kasācijas tiesvedībā šis lēmums palika nemainīts. Paralēli tiesvedībai Francijā Ņujorkas Ģimenes tiesa 2004.gada 8.martā piešķīra atsevišķas aizgādības tiesības tēvam, mātei tiesvedībā nepiedaloties, un noteica, ka tiesa saglabā jurisdikciju pārskatīt bērna labākās intereses.

ECT tiesā māte uzskatīja, ka Francijas tiesas pārāk šauri iztulko Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktu un ka viņas meitas labākās intereses nav pienācīgi izvērtētas, piemērojot Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktu, kas attiecīgi veido tiesību uz ģimenes dzīvi pārkāpumu, kuras aizsargā Eiropas Konvencijas 8. pants. Māte uzskatīja, ka meitas atšķiršana no mātes 3,5 gadu vecumā un jo īpaši tas, ka māte nevar kopā ar meitu atgriezties ASV, meitai rada neciešamu situāciju. Māte uzskatīja, ka Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkts aptver visa veida

---

²⁵⁸ ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*, para.72.

²⁵⁹ ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*.

kaitējumu, ieskaitot sekas, kuras rada bērna atšķiršana, lai nodrošinātu saskanīgu starptautisko konvenciju piemērošanu.

ECT nepiekrīta mātes apgalvojumiem. ECT, pirmkārt, norādīja, ka, piekrītot mātes argumentiem, Hāgas konvencijas būtība un tās primārais mērķis tiktu apdraudēts, tādējādi ECT uzsvēra, ka izņēmumi bērna atgriešanai jāinterpretē šauri. Mērķis ir novērst *de facto* situācijas, ko bērna nolaupītājs prettiesiski rada, laika ritumam ejot, tādējādi veiksmīgi iegūstot tiesisku atzīšanu.²⁶⁰ Otrkārt, ECT uzskatīja, ka jēdzienam bērna „labākās intereses” ir jābūt galvenajam apsvērumam jebkurā Hāgas konvencijas procesā (*the concept of the child's “best interests” is also a primary consideration in the context of the procedures provided for in the Hague Convention – angl.val.*). Šajā sakarā šim jēdzienam ir raksturīgs tas, ka bērnam ir tiesības netikt atņemtam no viena vecāka un paturētam pie otra vecāka, proti, pie vecāka, kurš pamatoti vai nepamatoti uzskata, ka viņam ir līdzīgas vai lielākas tiesības attiecībā uz bērnu.²⁶¹ Šajā lietā ECT uzskatīja, ka Francijas tiesas ir padziļināti izvērtējušas ģimenes situāciju un daudzu faktoru esamību, jo īpaši faktiskas, emocionālas, psiholoģiskas, materiālas un medicīniskas dabas jautājumus. Tāpat tās ir sabalansēti un pamatoti izvērtējušas katras personas intereses, lai noteiktu labāko risinājumu bērnam,²⁶² vienlaikus uzsverot, ka bērna neatgriešanas pamatiem jābūt iztulkotiem sašaurināti²⁶³ un ka bērna aizgādības vai aizbildnības tiesību jautājums ir izlemjams tās valsts jurisdikcijā, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas.²⁶⁴

Šajā lietā māte arī sūdzējās, ka ir pārkāptas tās tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, ko garantē Eiropas Konvencijas 6.panta 1.punkts. Māte uzskatīja, ka, izlemjot bērnu atgriezt, Francijas iestādes pārliecinoši nesniedza nekādas garantijas, ka viņas tiesības tiks aizsargātas, proti, ka viņai tiks saglabāta pieeja ASV tiesām jautājumā par aizgādību un saskarsmes tiesībām. Ņemot vērā to, ka tēvam tika piešķirtas atsevišķas aizgādības tiesības, viņa uzskatīja, ka tai tiks liegta iespēja brīvi ieceļot un izceļot no ASV. Māte norādīja, ka iekļūšana ASV var tikt atteikta personai, kura kavē ASV pilsonim īstenot tā aizgādības tiesības. Turklāt pat, ja viņa arī nokļūtu ASV, viņai tiktu liegta iespēja satikties ar meitu, jo saskaņā ar Ņujorkas Ģimenes tiesas spriedumu tikties var tikai tiesas ēkā un pirms katras tikšanās reizes mātei ir jāiemaksā 50,000 dolāru liels depozīts, kas ir ievērojama naudas summa. Šie apsvērumi pēc mātes domām liedz tai iespēju efektīvi pārstāvēt savas intereses ASV tiesās.

---

²⁶⁰ ECT spriedums lietā: 39388/05 Maumousseau and Washington v. France, para.73.

²⁶¹ ECT spriedums lietā: 39388/05 Maumousseau and Washington v. France, para.68.

²⁶² ECT spriedums lietā: 39388/05 Maumousseau and Washington v. France, para.74.

²⁶³ Ibid, para.73.

²⁶⁴ Ibid, para.69.

ECT šos mātes apsvērumus noraidīja, pirmkārt, uzskatot, ka mātes bažas ieceļot un izceļot no ASV ir tikai teorētiskas, otrkārt, Ņujorkas Ģimenes tiesa savā 2004.gada 8.marta spriedumā norādīja, ka tā saglabā jurisdikciju pārskatīt jautājumu par aizgādības tiesībām pēc mātes pieteikuma, kas norāda uz to, ka mātei nav liegta pieeja ASV tiesām un tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu.

Savā 2006.gada 11.decembra lēmumā par iesnieguma Nr.41092/06 pieņemamību²⁶⁵ ECT noraidīja mātes iesniegumu par to, ka ir pārkāptas Eiropas Konvencijas 8.pantā garantētās tiesības. 2004.gada septembrī māte prettiesiski nolaupīja meitu no ASV un aizveda uz Vāciju. Tiesvedībā par bērna atgriešanu Vācijas apelācijas instances tiesa nolēma, ka bērns jāatgriež ASV. Māte savā pieteikumā ECT norādīja, ka Vācijas tiesas, izlemjot jautājumu par bērna atgriešanu, nepareizi ir interpretējušas Hāgas konvenciju. Māte uzskatīja, ka lēmums par meitas atgriešanu ASV ir nepamatots vairāku apsvērumu dēļ. Pirmkārt, meitai bija tikai 2,5 gadi un viņa dzīvoja ģimenē Vācijā divus gadus. Otrkārt, māte izteica bažas, ka pēc atgriešanas ASV tā var tikt arestēta. Treškārt, māte bažījās, ka tā nevarēs uzturēt sevi un meitu pēc atgriešanas ASV, jo tai vairs nav darba atļaujas. Ceturtkārt, tā kā ASV māte tika uzskatīta par „nolaupītāju”, tiesvedība jautājumā par aizgādības tiesībām diez vai būtu ar iznākumu par labu viņai. ECT piekrita, ka pastāv zināms risks meitas un mātes atšķiršanā, taču jāpatur prātā Hāgas konvencijas mērķis un būtība. Hāgas konvencijā paredzēto mērķu sasniegšana sagādā grūtības kā abiem vecākiem, tā arī bērnam. ECT norādīja, ka Vācijas tiesa ir ņēmusi vērā atsevišķas grūtības, jo Vācijas tiesas saistībā ar paredzamo tiesvedību ASV par aizgādības tiesībām ir noteikušas pienākumu tēvam maksāt uzturlīdzekļus bērnam četrus mēnešus un divus mēnešus apmaksāt dzīvojamo telpu izdevumus mātei un meitai. Pie tam ECT atzīmēja, ka arguments par to, ka ASV tiesas lems par sliktu pieteicējai, izlemjot jautājumu par aizgādības tiesībām, grauj Hāgas konvencijas galveno premisu un nevar tikt atbalstīts. Jāatzīmē, ka ECT savā lēmumā atsevišķi nevērtēja to apstākli, ko uzskatīja par būtisku Vācijas tiesa, proti, mātes argumentu tikt arestētai pēc atgriešanas ASV. Vācijas tiesa šo argumentu uzskatīja par nepamatotu, jo ASV iestādes garantēja, ka tas nenotiks, un arī tēvs atsauca pieteikumu par kriminālprocesa ierosināšanu. ECT savā lēmumā tikai vispārīgi norādīja, ka piekrīt Vācijas tiesas veiktajai analīzei par bērna atgriešanu, kas ir ne tikai pamatota, bet arī pietiekama Eiropas Konvencijas 8.panta otrās daļas nolūkam, tādējādi nesaskatot Eiropas Konvencijas pārkāpumu.²⁶⁶

Bērna neatgriešanas pamatu interpretācija ir redzama arī ECT 2009.gada 8.janvāra lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*,²⁶⁷ kaut gan minētais spriedums tika pārsūdzēts Lielajā palātā.

²⁶⁵ ECT lēmums: as to the Admissibility of Application no.41092/06.

²⁶⁶ ECT lēmums: as to the Admissibility of Application no.41092/06.

²⁶⁷ ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*.

ECT Lielā palāta pieņēma jaunu spriedumu²⁶⁸ šajā lietā, kas ievērojami pārskata iepriekšējā spriedumā izdarītos secinājumus. Atbilstoši lietas apstākļiem 2005.gadā māte prettiesiski nolauņēja dēlu no Izraēlas uz Šveici. 2006.gada 22.maijā Šveices centrālā iestāde saņēma no Izraēlas centrālās iestādes pieteikumu par bērna atgriešanu. Šveices tiesas pirmajā un otrajā instancē nolēma neatgriezt bērnu, uzskatot, ka bērna atgriešana sagādās tam nopietnu psiholoģisku kaitējumu un citādi radīs tam neciešamu situāciju. Savukārt galīgajā pārsūdzībā Šveices augstākās instances tiesa nolēma, ka bērns ir jāatgriež Izraēlā. Māte savā sūdzībā ECT norādīja, ka Šveices tiesa ir nepienācīgi piemērojusi Hāgas konvenciju, uzskatot, ka bērna atgriešana sagādās tam psiholoģisku un fizisku kaitējumu. Māte norādīja, ka uz psiholoģisko un fizisko kaitējumu norāda tādi apsvērumi kā tēva sliktā attieksme pret māti un draudi to nogalināt; tēva reliģiskais fanātisms un vēlme vienpusēji uzspiest dēlam noteiktu dzīvesveidu un ultra-ortodoksālo reliģisko izglītību; uzturlīdzekļu nemaksāšana no tēva puses, par ko tam jau draud apcietinājums; apstākļi, ka tēvs saskarsmes tiesības ar dēlu drīkst īstenot tikai sociālā darbinieka klātbūtnē u.c. iemesli. Visu šo apsvērumu pamatā ir mātes nevēlēšanās atgriezties Izraēlā, uzsverot, ka dēla atgriešana Izraēlā bez mātes sagādās tam būtisku psiholoģisku kaitējumu, uz ko ir arī norādījis tiesu eksperts savā atzinumā. Pie tam māte ir norādījusi, ka pret viņu var uzsākt kriminālvajāšanu, ja viņa atgriezīsies Izraēlā. Savukārt viņas ieslodzījuma iespējamība var radīt neatgriezeniskas sekas uz bērnu, jo tas visdrīzāk tiks nodots aprūpei. Izraēlas iestādes nav sniegušas nekādas garantijas, ka pret māti netiks izvirzītas nekādas kriminālā rakstura sankcijas.

ECT Lielās palātas spriedums *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ir izsaucis lielu ažiotažu juristu,²⁶⁹ tiesību zinātnieku²⁷⁰ un pat studentu vidū,²⁷¹ jo viedokļi dalās par to, vai šis spriedums ienes vai neienes jaunu pavērsieni Hāgas konvencijas piemērošanā. Tāpēc autore vēlas sniegt savu vērtējumu un analīzi par minēto spriedumu.

Pašas lielākās diskusijas ir izraisījis ECT secinājums, ka bērna labākajām interesēm jābūt izvērtētām katrā konkrētajā gadījumā, norādot, ka bērna labāko interešu izvērtējums ir atkarīgs no dažādiem apstākļiem, jo īpaši bērna vecuma un brieduma, vecāku klātbūtnes esamības vai neesamības,

²⁶⁸ ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*.

²⁶⁹ Hodson D. Swiss clockmakers fail to tell the time: ECHR allows abduction after many delays. Pieejams: <http://www.internationalfamilylawfirm.com/2010/08/more-on-neulinger-shuruk-v-switzerland.html> [aplūkots 2010.gada 21.augustā]; Morely J. A Momentous and Disturbing Ruling in Europe on the Hague Abduction Convention. Pieejams: <http://www.internationalfamilylawfirm.com/2010/07/momentous-and-disturbing-ruling-in.html> [aplūkots 2010.gada 21.augustā].

²⁷⁰ Beaumont P.R. I.Kucinas personīga saruna ar P.R.Beaumont, Aberdīnas Universitātes profesoru, Skotija, 2010. Profesors P.Beaumont izrādīja neizpratni par minēto spriedumu, jo īpaši jautājumā par bērna labāko interešu izvērtējumu.

²⁷¹ Walker L. The Impact of the Hague Abduction Convention on the Rights of the Family In the Case-law of the European Court of Human Rights and the UN Human Rights Committee: The Danger of *Neulinger*. *Journal on Private International Law*, 2010. December, Vol.6, Nr.3, p.649; Walker L. The Development of the Hague Children's Conventions under the Influence of Civil and Political Rights. A thesis presented for the degree of LLM by research at the University of Aberdeen, 2010.

bērna vides un pieredzes.²⁷² Pie tam ECT norādīja, ka tiesām, kas lemj par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, vispusīgi ir jāizvērtē ģimenes situācija.²⁷³ Hāgas konvencijas filozofija un tiesu prakse gandrīz 30 gadu garumā norāda uz to, ka bērna labākās intereses visatbilstošāk var izvērtēt tikai tās valsts tiesas, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms tā prettiesiskas nolaupīšanas, jo tikai to jurisdikcijā ir aizgādības un aizbildnības jautājumu izlemšana pēc būtības. Tāpēc vairāki juristi uzskata, ka ECT līdz ar šādu secinājumu par bērna nolaupīšanas valsts tiesu kompetenci ir krasi mainījusi Hāgas konvencijas filozofiju un turpmāko tiesu praksi Eiropas valstu vidū Hāgas konvencijas piemērošanā.²⁷⁴ Autore arī sliecas uzskatīt, ka šie ECT secinājumi būtu uzskatāmi par norādi nacionālajām tiesām bērna atgriešanas jautājumos vispusīgi izvērtēt bērna labākās intereses, pretēji Hāgas konvencijas filozofijai un līdzšinējai tiesu praksei. Šo atziņu pamato divi apsvērumi. Pirmkārt, lietā *Maumousseau and Washington v. France* ECT uzsvēra, ka ir maksimāli jāsašaurina Hāgas konvencijā paredzēto neatgriešanas pamatu piemērošana,²⁷⁵ tomēr lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* šāda norāde nepastāv, no kā var secināt, ka ECT bērna neatgriešanas pamatu izpratni un piemērošanu pilnībā atstāj nacionālo tiesu ziņā. Otrkārt, ECT ar saviem secinājumiem ir piešķīrusi lielu uzmanību jautājumiem pēc būtības, piemēram, kas attiecas uz bērna interesēm, situāciju ģimenē, izdarot to izvērstu analīzi. Autore piekrīt, ka ECT ar savu spriedumu ir vēlējusies mainīt Hāgas konvencijas filozofiju un līdzšinējo tiesu praksi, kā arī piekrīt I.Reines domām, ka „ar spriedumu lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ECT salika pa plauktiņiem to, ko tā neizdarīja lietā *Maumousseau and Washington v. France*. ECT ar secinājumu par bērna vispusīgu interešu izvērtējuma nepieciešamību bērna atgriešanas procesā beidzot ir atzinusi, ka bērns nav aploksne, ko var nosūtīt atpakaļ adresātam. Bērna atgriešanas jautājumu nevar spriest pēc tiem pašiem kritērijiem, pēc kuriem spriež īpašuma atgriešanu likumīgajam īpašniekam, beidzot noraidot arhaisko principu, uz ko balstās Hāgas konvencija.”²⁷⁶ Šādi ECT ir nostādījusi Hāgas konvencijas piemērošanu duālā situācijā, proti, Eiropas valstīm tagad ir pienākums bērna neatgriešanas pamatus piemērot no bērna labāko interešu viedokļa izvērtējuma, savukārt pārējām līgumslēdzējām valstīm – atstājot minēto jautājumu atklātu.

---

²⁷² ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, para.138.

²⁷³ *Ibid.*, para.139.

²⁷⁴ Reine I. I.Kucinas personīga saruna ar I.Reini, MK Pārstāvi starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās, 2010. Hodson D. *Swiss clockmakers fail to tell the time: ECHR allows abduction after many delays*. Pieejams: <http://www.internationalfamilylawfirm.com/2010/08/more-on-neulinger-shuruk-v-switzerland.html> [aplūkots 2010.gada 21.augustā]; Morely J. *A Momentous and Disturbing Ruling in Europe on the Hague Abduction Convention*. Pieejams: <http://www.internationalfamilylawfirm.com/2010/07/momentous-and-disturbing-ruling-in.html> [aplūkots 2010.gada 21.augustā].

²⁷⁵ ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*, para.73.

²⁷⁶ Reine I. I.Kucinas personīga saruna ar I.Reini, MK Pārstāvi starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās, 2010.

Tomēr jāatzīmē, ka pastāv arī pretējs uzskats, – ka šie ECT secinājumi ir jāinterpretē kopsakarā ar secinājumiem lietā *Maumousseau and Washington v. France*. Tas nozīmē, ka bērna labākās intereses ir jāizvērtē Hāgas konvencijas piemērošanas gaismā, proti, ņemot vērā Hāgas konvencijā paredzēto, sašaurināto bērna neatgriešanas pamatu izpratni. ECT prasība pēc vispusīga ģimenes stāvokļa izvērtējuma nenozīmē, ka tiesai, lemjot par bērna atgriešanu, ir pienākums vērtēt aizgādības vai aizbildnības jautājumus pēc būtības. Šādu rīcību jebkurā gadījumā Hāgas konvencija aizliedz.²⁷⁷ Šis alternatīvais viedoklis par abu ECT spriedumu mijiedarbību arī neuzskata, ka ar spriedumu lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* tiek pārskatīta iepriekšējā ECT tiesu prakse, gluži pretēji neskaitāmās atsauces uz lietā *Maumousseau and Washington v. France* izdarītajiem secinājumiem drīzāk liecina par to, ka spriedums lietā *Maumousseau and Washington v. France* netiek pārskatīts. Tomēr tajā pašā laikā tiek paustas bažas, ka šo ECT secinājumu turpmākā ieviešana praksē ir atkarīga no ECT sprieduma lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* interpretācijas.

Otrs būtisks jautājums, kam pievēršas ECT spriedumā lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, ir bērna neatgriešana, pamatojoties uz to, ka māte pēc atgriešanas var tikt apcietināta. ECT norāda, ka Izraēlas iestādes vēstulē ir apgalvojušas, ka māte netiks apcietināta, ja vien tiks ievēroti Izraēlas iestāžu izvirzītie nosacījumi. ECT atzīmēja, ka šādas garantijas tomēr neizslēdz iespējamās apsūdzības celšanu pret māti, tāpēc šādos apstākļos bērna atgriešana neatbilst bērna labākajām interesēm, jo māte visticamāk ir vienīgā persona, ar kuru bērns ir saistīts.²⁷⁸ Tāpēc ECT attaisno bērna neatgriešanu, jo mātes atgriešanās kopā ar bērnu nav iespējama. Gadījumā, ja māti apcietina pēc atgriešanās Izraēlā, paliek atklāts jautājums, kas uzņemsies rūpes par bērnu, jo tēvs visticamāk tas nebūs, ņemot vērā viņa līdzšinējo uzvedību un ierobežotos finanšu līdzekļus, pie tam viņš nekad nav atsevišķi dzīvojis ar bērnu un nav redzējis to pēc aizvešanas.²⁷⁹ Interesanti, ka šā jautājuma izvērtējumā ECT apšaubu valstu savstarpējās uzticēšanās principu. Pēc autores domām no minētā secinājuma var izdarīt vēl vienu būtisku atziņu, proti, ECT nevērtē, ka gadījumā, ja māte neatgriežas kopā ar bērnu iespējamā apcietinājuma dēļ un ja tēvs nav spējīgs uzņemties rūpes pār bērnu, bērnu var ievietot sociālajā aprūpē pēc tā atgriešanas. Autores ieskatā ECT uzsver mātes lomas nozīmi bērna labklājībā un attīstībā, norādot, ka māte šajā lietā visticamāk ir vienīgā persona, ar kuru bērns ir saistīts.²⁸⁰ Līdz ar to bērna aizsardzība, ko iespējams varētu nodrošināt sociālā aprūpē pēc tā atgriešanas, ja māte

---

²⁷⁷ Hāgas konvencijas 16.pants; Walker L. The Development of the Hague Children's Conventions under the Influence of Civil and Political Rights. A thesis presented for the degree of LLM by research at the University of Aberdeen, 2010, p.41.; Beaumont P.R. I.Kucinas personīga saruna ar P.R.Beaumont, Aberdīnas Universitātes profesoru, Skotija, 2010. Profesors P.R. Beaumont piekrita L.Walker izdarītajiem secinājumiem par šo spriedumu.

²⁷⁸ ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, para.149.

²⁷⁹ *Ibid*, para.149.

²⁸⁰ *Ibid*, para.149.

neatgriežas kopā ar bērnu un tēvs nav spējīgs uzņemties rūpes par bērnu, arī visticamāk neatbilst bērna labākajām interesēm.

Trešais būtiskais jautājums, kas izriet no lietas *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, ir saistīts ar laika ritumu un apstākļu maiņu, kas var attaisnot bērna neatgriešanu. Šajā lietā ECT attaisno bērna neatgriešanu, ņemot vērā to, ka ir pagājuši vairāki gadi, kopš bērns atrodas Šveicē, un šajā laikā bērns ir iedzīvojušies vidē. Kaut arī ECT atzīst, ka bērns ir vēl tādā vecumā, kad spēj ātri pielāgoties apstākļu maiņām, ECT uzskata, ka konkrētajā gadījumā bērna atrašana no tā pastāvīgās vides atstās nopietnas sekas uz bērnu.²⁸¹ Pie tam ECT norāda uz būtisku apstākļu maiņu situācijā kopumā, uzsverot, ka kopš bērna nolaupīšanas tēvs nav redzējis bērnu, ir jau trešo reizi apprecējies, pret viņu otrā bijusī sieva ir ierosinājusi tiesvedību par uzturlīdzekļu piedziņu un Izraēlas tiesas ir noteikušas tēvam iespēju satikties ar bērnu divreiz nedēļā tikai attiecīgā personāla uzraudzībā. Šo apsvērumu vadīta ECT nolēma, ka šāda situācija nav atbilstoša bērna labklājībai un attīstībai pēc tā atgriešanas.²⁸²

Jāatzīmē, ka lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ECT neanalizē, vai ir bijuši kavējumi no iesaistīto valsts iestāžu puses. Šim jautājumam ECT bija detalizēti pievērsusies vairākos savos iepriekšējos spriedumos Hāgas konvencijas lietās. Vērtējot iesaistīto valstu iestāžu rīcību, ECT atzina, ka Hāgas konvencijas 11.pants pieprasa tiesai rīkoties nekavējoties bērna atgriešanas procesos, un jebkura bezdarbība, kas ilgst vairāk kā sešas nedēļas, var būt par pamatu kavējumam.²⁸³ Pie tam ECT ir jau iepriekšējos spriedumos atzīmējusi, ka būtisku apstākļu maiņu nevar izraisīt valsts nespēja veikt visus pasākumus, kas ir pamatoti sagaidāmi, lai nodrošinātu lēmuma par bērnu atgriešanu izpildi.²⁸⁴ Spriedumā lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ir vērojama tikai atsauce uz šo ECT iepriekš izdarīto secinājumu, taču to, vai konkrētajā lietā ir bijuši kavējumi, tiesa nevērtē, kaut arī kopš tiesvedības ierosināšanas par bērna atgriešanu līdz ECT Lielās palātas spriedumam ir pagājuši četri gadi. No tiem gads ir pavadīts tiesvedības procesos trijās instances tiesās Šveicē un gandrīz trīs gadi – līdz galīgā lēmuma pieņemšanai ECT. Iespējams, secinājumu šajā jautājumā nav tādēļ, ka ECT nesaskatīja kavējumu esamību. Pēc autores domām vērtējuma neesamība par iespējamiem kavējumiem tiesvedības procesiem šajā lietā ļauj izteikt Hāgas konvencijas garam pretēju atziņu, ka tiesvedības procesi ar visām iespējamām pārsūdzībām Hāgas konvencijas lietās var novest pie tā, ka vairs nav būtiski atjaunot *status quo ante*, kas bija pastāvējis pirms prettiesiskas nolaupīšanas. Tādējādi var secināt, ka laika ritums un apstākļu maiņa var labvēlīgi ietekmēt bērna nolaupītāja pozīciju paturēt

²⁸¹ ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, para.147.

²⁸² *Ibid*, para.148.

²⁸³ ECT spriedums lietā: 31679/96 *Ignaccolo-Zenide v. Romania*, para.102.; ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.83; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.73.

²⁸⁴ ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.88; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 *Sylvester v. Austria*, para.63.

bērnu nolaupīšanas valstī. Tomēr jāatzīmē, ka spriedumā lietā *Maumousseau and Washington v. France* ECT norāda, ka bērna nolaupītājs ar prettiesisku darbību, laika ritumam ejot, nevar iegūt šādas situācijas tiesisku atzīšanu jeb padarīt to leģitīmu.²⁸⁵ Taču, kā jau minēts, lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ECT atzīst, ka laika ritumam pat neatkarīgi no tā, vai ir bijusi procesa kavēšanās, ir ietekme uz prettiesiskas darbības leģitimizāciju. Tas savukārt liecina par to, ka šajā jautājumā līdz ar spriedumu lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* ECT izdarītie secinājumi lietā *Maumousseau and Washington v. France* tomēr ir grozīti, kaut arī tiešas atsauces uz to lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* nav.

Analizējot ECT praksi, ir grūti izdarīt viennozīmīgus secinājumus Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkta piemērošanā. Taču atsevišķos jautājumos var tomēr mēģināt secināt vairākus kritērijus, kas ECT ieskatā ir būtiski šī neatgriešanas pamata piemērošanā. Pēc autore domām ECT izvirza vairākus kritērijus, kas izslēdz nopietna riska pastāvēšanu, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju:

1) tas, ka bērna nolaupītājam ir liegta iespēja bērna pastāvīgās dzīvesvietas valstī efektīvi aizstāvēt savas tiesības jautājumā par aizgādības vai saskarsmes tiesībām, neiztur ECT kritiku gadījumos, kad šis valsts tiesas vai kompetentās iestādes ir lēmušas par labu bērna nolaupītāja un bērna interesēm²⁸⁶;

2) tas, ka bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesas lems par sliktu personai, kas prettiesiski ir aizvedusi vai aizturējusi bērnu, jo šī persona attiecīgajā valstī tiek uzskatīta par „nolaupītāju,” nav guvusi ECT atbalstu, jo ECT uzskata, ka šādi tiek grauta Hāgas konvencijas galvenā premisa – atgriezt bērnu pēc iespējas ātrāk un bērna parastās dzīvesvietas valstī risināt strīdu par aizgādības (aizbildnības) tiesībām²⁸⁷.

Tajā pašā laikā ECT izvirza arī vairākus kritērijus, kas pamato nopietna riska pastāvēšanu, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju:

1) iespējamais apcietinājums un kriminālā rakstura sankciju piemērošana pret bērna nolaupītāju pēc tā atgriešanas var nonākt pretrunā bērna labākajām interesēm, ja dotajā situācijā bērna nolaupītājs ir galvenais bērna aprūpētājs un pēc bērna atgriešanas nevar paļauties uz pieteikuma iesniedzēja par bērna atgriešanu rūpēm pār bērnu. Pie tam ECT izvirza nosacījumu, ka bērna neatgriešana pieļaujama tādā gadījumā, ja valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, kompetentās iestādes nesniedz pietiekamas garantijas, ka šādas darbības pret bērna nolaupītāju netiks veiktas, un ka bērna

---

²⁸⁵ ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*, para.73.

²⁸⁶ ECT lēmums: as to the Admissibility of Application no.41092/06; ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*, para.101.

²⁸⁷ ECT lēmums: as to the Admissibility of Application no.41092/06.

nolaupītājs ir galvenais bērna aprūpētājs²⁸⁸. Pie tam ECT atzīmē, ka pie šādiem apstākļiem bērna nolaupītāja nevēlēšanās vai nespēja atgriezties kopā ar bērnu var izrādīties par nesamērīgu iejaukšanos tā ģimenes dzīvē un veidot Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumu²⁸⁹;

3) laika ritums un apstākļu maiņa²⁹⁰.

Pēc autores domām spriedums lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* īpaši norāda uz to, ka Hāgas konvencija bez tās uzlabojumiem pēc gandrīz 30 gadus darbības ir novecojusi un ka ir nepieciešama tās pārskatīšana mūsdienu attīstības tendenču gaismā. Viens no būtiskākajiem apsvērumiem, kas arī lielā mērā ir ietekmējis ECT judikatūru, ir bērna nolaupītāja profila (*profile* – angl.val.) maiņa. Pēdējos gados lielākajā daļā gadījumos bērnus nolaupa to galvenie aprūpētāji, kas visbiežāk ir mātes,²⁹¹ nevis personas, kurām ir daudz mazāka, iespējams, pat minimāla saskare ar bērnu ikdienā, kas bija raksturīgs bērna nolaupītāja profils Hāgas konvencijas izstrādes un darbības pirmsākumos.

2.2.2.5. Uzlabojumi Hāgas konvencijas noteikumos par neatgriešanas pamatu, kas saistīts ar nopietnu risku

Rodas jautājums, kāpēc Hāgas konvencijā vispār ir paredzēti bērna neatgriešanas pamati, ja jau mērķis ir nodrošināt bērna ātru atgriešanu tā parastās dzīvesvietas valstī un aizsargāt personas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību. Šie neatgriešanas pamati ir iekļauti ar domu, ka ne vienmēr bērna atgriešana var atbilst bērna interesēm, jo Hāgas konvencijas mērķis nenoliedzami ir saistīts ar bērna interešu aizsardzību.²⁹² Vērtējot Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto neatgriešanas pamatu, jāņem vērā bērna intereses, proti, vai atgriešana atbilst vai neatbilst bērna interesēm.

Pēc autores domām ir iespējamās vairākas situācijas, kurās iespējams saskatīt neatbilstību bērna interesēm un kurās būtu pamats piemērot Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā

²⁸⁸ ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, para.149.

²⁸⁹ *Ibid*, para.150-151.

²⁹⁰ *Ibid*, 147-148.

²⁹¹ Izvērtējot 2003.gada datus, ir secināms, ka 68% no bērnu nolaupītājiem ir mātes un tikai 29% ir bērnu tēvi. Pie tam tikai 30% no nolaupītājiem ir tēvi, kas ir galvenie bērnu aprūpētāji vai aprūpi daļa kopīgi ar māti, kur savukārt 85% no nolaupītājiem galvenās aprūpētājas ir mātes vai aprūpi daļa kopā ar tēvu. (Lowe N. Prel. Doc. No 3, Part I, of September 2008 - A statistical analysis of applications made in 2003 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (2007 update). Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/wop/abd_pd03e1_2007.pdf [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā], p.21-22.).

²⁹² Pérez-Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/exp128.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.49.

paredzēto neatgriešanas pamatu, neskatoties uz to, ka ārvalstu tiesu prakse ir atzinusi, ka šis neatgriešanas pamats ir interpretējams maksimāli sašaurināti.

Pirmkārt, Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzētā neatgriešanas pamata piemērošana būtu pamatota situācijās, kad valstī vai valsts daļā, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, notiek karš, nemieri, terora darbības vai pastāv bads, kā rezultātā bērna intereses nevar pienācīgi ievērot un īstenot. Tomēr ārvalstu tiesu prakse šajā jautājumā nav viennozīmīga. Lietā *Friedrich v. Friedrich*²⁹³ ASV tiesa norādīja, ka bērna atgriešana kara, bada vai nemieru zonā var pakļaut bērnu neciešamam kaitējumam. Tāpat arī lietā *T.B. v. J.B. (Abduction: Grave Risk of Harm)*²⁹⁴ Anglijas tiesa pieļāva, ka kaitējumu bērnam pēc tā atgriešanas var radīt, piemēram, pilsoņu kara izcelšanās vai nemieri. Savukārt lietā *Re S. (A Child) (Abduction: Grave Risk of Harm)*²⁹⁵ Anglijas tiesa atteica izdot rīkojumu par meitenes neatgriešanu, neskatoties uz to, ka Izraēlā pastāvēja kara stāvoklis terora aktu dēļ. Tiesa nonāca pie secinājuma, ka bērns pēc atgriešanas tiks pakļauts tāda rakstura kaitējumam, kādam ir pakļauta jebkura Izraēlā esoša persona, nevis kādam īpašam kaitējumam attiecībā uz konkrēto bērnu pēc tā atgriešanas. Tiesa uzskatīja, ka problēma nav tanī apstākļi, ka Izraēlā pastāv kara stāvoklis terora aktu dēļ, bet tanī, vai šis bērns būs pakļauts kaitējumam pēc atgriešanas Izraēlā. Līdzīgi arī *Silverman v. Silverman*²⁹⁶ lietā ASV tiesa, izlemjot jautājumu atgriezt vai neatgriezt bērnus, uzsvēra, ka sniegtie pierādījumi balstās vienīgi uz vispārīga rakstura vardarbību, kas valda Izraēlā un kas apdraud jebkuru. Lietas ietvaros tiesa nekonstatēja, ka pastāv „kara zona”, kurā bērni tiks noteikti pakļauti kaitējumam, tāpēc tika izdots rīkojums par to atgriešanu.

Kā secināms no jaunākās tiesu prakses, būtiskākais ir tas, lai ārkārtas situācija valstī tieši skartu konkrēto bērnu, par kuru jālemj tās valsts tiesai, uz kuru bērns ir nolaupīts, izlemjot jautājumu par atgriešanu vai neatgriešanu. Tātad jāpastāv īpašam riskam, kas var tieši skart konkrētu bērnu. Tie riski, kuriem var būt pakļauts jebkurš attiecīgās valsts iedzīvotājs, neattaisno lēmuma par bērna neatgriešanu pieņemšanu. Ārvalstu literatūrā ir redzama līdzīga pieeja. Piemēram, P.Riplijs (*P.Ripley*) norāda, - ja bērnam ir jāatgriežas dzīvot debesskrāpī Ņujorkā vai jānododas mājās caur Glāzgovas lidostu, - vai tas ir pamats pieņemt lēmumu par bērna neatgriešanu? Atbilde uz šo jautājumu ir nē.²⁹⁷ Tāpat arī

²⁹³ *Friedrich v. Friedrich*, 78 F.3d 1060 (6th Cir. 1996). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0082.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].

²⁹⁴ *T.B. v. J.B. (Abduction: Grave Risk of Harm)* [2001] 2 FLR 515. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0419.htm> [aplūkots 2010.gada 20.februārī].

²⁹⁵ *Re S. (A Child) (Abduction: Grave Risk of Harm)* [2002] EWCA Civ 908 515. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0469.htm> [aplūkots 2010.gada 20.februārī].

²⁹⁶ *Silverman v. Silverman*, 338 F.3d 886 (8th Cir. 2003) 515. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0530.htm> [aplūkots 2010.gada 20.februārī].

²⁹⁷ Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol.4, Nr.3, p.449.

E.Frīdmans (*E.Freedman*) norāda, ka „terorisma izmantošana pret civiliedzīvotājiem ir kļuvusi par starptautisku fenomenu un attiecīgām iestādēm būtu jālemj īpaši uzmanīgi, pirms pieņemt lēmumu par bērna atgriešanu tādēļ, ka ārkārtas situācija, kas saistīta ar terorisma draudiem valstī, bērnam patiešām rada nopietna psiholoģiska kaitējuma risku.”²⁹⁸

Tomēr pēc autore domām, ja valstī vai valsts daļā notiek karš, nemieri, terora darbības vai pastāv bads, valsts ir pakļauta ārkārtas situācijai un tajā tiek veikti drošības pasākumi, lēmums par bērna neatgriešanu būtu attaisnojams. Nav būtiski, vai bērns pēc atgriešanas tiks pakļauts īpaša rakstura kaitējumam vai vispārīga rakstura kaitējumam, kam var būt pakļauts jebkurš, kas atrodas valstī, kurā bērnam jāatgriežas. Autore iestājas pret kaitējuma diferenciāciju, jo bērna atgriešana jāvērtē no bērna interešu ievērošanas un aizsardzības aspekta neatkarīgi no kaitējuma veida. Protams, var būt situācijas, kad visa valsts ir pakļauta draudiem, taču var būt arī tādas situācijas, kad draudiem ir pakļauta valsts atsevišķa daļa vai tikai dažas vietas. Tāpēc pēc autore domām tiesai, izlemjot jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, visticamāk ir jākonstatē, vai draudi pastāv valsts tajā daļā, kurā bērnam būtu jāatgriežas un jāpārlicinās par draudu patieso dabu.

Otrkārt, pēc autore domām samērā būtiska uzmanība jāpievērš jautājumam par to, vai bērna nolaupītājam pēc atgriešanas tiks saglabātas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu jautājumā par aizgādību vai aizbildnību, lai pienācīgi aizstāvētu savas un bērna tiesības un intereses. Šā jautājuma būtību ilustrē vairākas situācijas.

Pirmā situācija: bērna nolaupītājam ir liegta ieceļošana un izceļošana bērna parastajā dzīvesvietas valstī. ECT lietā *Maumousseau un Washington v. France* šajā jautājumā konkrētu viedokli nesniedza, jo ieceļošanas aizlieguma arguments tika atzīts kā varbūtība.²⁹⁹ Tomēr, ja kādā situācijā šāds aizliegums pastāvētu, rodas jautājums, vai šāds kritērijs var būt pamats bērnu neatgriezt, ņemot vērā, ka bērna nolaupītājs nespēs efektīvi pārstāvēt savas un bērna tiesības jautājumā par aizgādību vai aizbildnību bērna parastās dzīvesvietas valstī. Pēc autore domām pieeja bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesām nebūtu liegta, ja bērna nolaupītājam pastāvētu iespēja saņemt juridisko palīdzību vai valsts garantēto bezmaksas juridisko palīdzību un bērna nolaupītāja klātbūtne valstī nebūtu obligāta.

Otrā situācija: bērna nolaupītāja nepārejoša slimība, kuras rezultātā viņš/viņa nevar kopā ar bērnu atgriezties bērna parastās dzīvesvietas valstī un realizēt savas tiesības jautājumā par aizgādību vai aizbildnību. Pēc autore domām arī šajā situācijā līdzīgi kā pirmās situācijas gadījumā ir jāņem vērā

---

²⁹⁸ Freedman E. International Terrorism and the Grave Physical Risk Defence of the Hague Convention in International Child Abduction. *International Family Law Journal*, 2002, p.60.

²⁹⁹ ECT spriedums lietā: 39388/05 *Maumousseau and Washington v. France*, para.100.

tas, vai bērna nolaupītājam pastāv iespēja saņemt juridisko palīdzību vai valsts garantēto bezmaksas juridisko palīdzību un bērna nolaupītāja klātbūtne valstī nav obligāta.

Trešā situācija: bērna nolaupītājam nav pienācīgi paziņots par tiesas sēdi bērna parastās dzīvesvietas valstī, kurā pēc otra vecāka pieteikuma izskata jautājumu par aizgādību vai aizbildnību. Rezultātā ir pieņemts aizmugurisks nolēmums par labu otram vecākam, kas ir stājies spēkā un nav pārsūdzams. Pie tam bērna nolaupītājam nav bijusi iespēja šādu nolēmumu pārsūdzēt, jo arī nolēmums nav tam paziņots. Pēc autore domām šāds arguments tomēr ir būtisks, jo šādā situācijā bērna parastās dzīvesvietas valstī bērna nolaupītājam ir bijusi liegta iespēja aizstāvēt savas un bērna tiesības, iespējams, pat neatgriezeniski, ja pieņemtais nolēmums ir galīgs un vairs nav pārsūdzams. Minētā situācija ir līdzīga tiem gadījumiem, kad nav pieļaujama vienā valstī pieņemtā nolēmuma atzīšana citā valstī, pamatojoties uz starptautisko privāttiesību procesos vispārpieņemtiem nolēmuma neatzīšanas pamatiem. Starptautiskajās privāttiesībās pārrobežu civillietās un ģimenes lietās pastāv vairāki tiesību akti, kas noteic kārtību un nosacījumus, kā vienā dalībvalstī pieņemtu spriedumu var atzīt un izpildīt citā dalībvalstī, piemēram, Padomes 2000.gada 22.decembra Regula Nr.44/2001 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās, kas pazīstama ar nosaukumu „Briseles I Regula” un Briseles IIbis Regula. Parasti kādas valsts nolēmums atbilstoši valstu suverenitātes principam nav automātiski saistošs citai valstij vai personai, kas atrodas ārpus tās teritorijas. Taču ir iespējams panākt, lai šāds nolēmums kļūtu saistošs arī ārpus šīs valsts robežām, bet tāpēc ir jāievēro noteikta kārtība un nosacījumi. Taču ir arī ierobežojumi, kad šāds nolēmums var nekļūt saistošs citā valstī. Šos ierobežojumus ES tiesību instrumenti sauc par neatzīšanas pamatiem. Un viens no šādiem neatzīšanas pamatiem ir tāds, ka nolēmums ir taisīts aizmuguriski, proti, kad atbildētājam nav pietiekami savlaicīgi uzrādīts dokuments vai līdzīgs dokuments, uz kura pamata ierosināta lieta.³⁰⁰ Uz šāda pamata nav pieļaujama vienā dalībvalstī pieņemta nolēmuma atzīšana citā dalībvalstī. Pēc autore domām šāda neatzīšanas pamata filozofija var tikt izmantota arī bērnu pārrobežu civiltiesiskās nolaupīšanas lietās, kad jāizlemj jautājums par bērna neatgriešanu.

Treškārt, bērna nepārejoša un smaga slimība, kas traucē bērnam atgriezties tā parastās dzīvesvietas valstī. Pēc autore domām šāds arguments arī var izrādīties pamatots apstākļi bērna neatgriešanas lēmuma pieņemšanai. Slima bērna pārvietošana no vienas valsts uz otru, lai izlemtu jautājumu par aizgādību vai aizbildnību, radītu viņam ne vien emocionālā rakstura traumu, bet arī, iespējams, fiziska rakstura ciešanas. Ņemot vērā bērna intereses, tomēr šādā situācijā būtu jāpieļauj, ka

---

³⁰⁰ Briseles I Regulas 34.panta 2.punkts un Briseles IIbis Regulas 22.panta „b” punkts.

jautājumu par aizgādību vai aizbildnību izlemj tās valsts tiesas, uz kuru bērns ir nolaupīts, tādējādi šādos izņēmuma apstākļos attaisnojot jurisdikcijas maiņu šajā jautājumā.

Ceturtkārt, atklāts jautājums var būt par to, vai iespējamais apcietinājums un kriminālā rakstura sankciju piemērošana pret nolaupītāju, kas konkrētajā situācijā ir galvenais bērna aprūpētājs, bērna parastās dzīvesvietas valstī attaisno lēmuma par bērna neatgriešanu pieņemšanu. Pēc ECT domām šāds arguments pieļauj bērna neatgriešanas lēmuma pieņemšanu. Autore piekrīt ECT pieejai šajā jautājumā. Ja nacionālā tiesa nonāk pie secinājuma, ka bērna nolaupītājs ir galvenais bērna aprūpētājs, kuru atgriešanās gadījumā bērna parastās dzīvesvietas valstī var pakļaut kriminālā rakstura sankciju piemērošanai, kā rezultātā bērnu var nodot sociālajai aprūpei, nonāk pretrunā bērna cilvēktiesībām. Lai šādā situācijā pieņemtu lēmumu par bērna atgriešanu, tiesai jāsaņem pamatotas garantijas, ka bērna nolaupītāju nepakļaus kriminālvajāšanai pēc viņa atgriešanas. Pirmkārt, šādi pastāvēs pārliecība, ka bērna atgriešana ir droša un atbilst tā interesēm, kas arī ir viens no Hāgas konvencijas galvenajiem principiem. Otrkārt, pastāvēs arī zināma pārliecība, ka bērna nolaupītājs saņems ātru un taisnīgu pieeju tiesām jautājumā par aizgādību vai aizbildnību, jo netiks uzsāks kriminālprocess pret to. Protams, šāda pieeja Hāgas konvencijas interpretācijā var radīt bažas. Ja bērna nolaupītājs bērna atgriešanas procesā var uzstāt uz to, lai viņam sniedz garantijas, ka viņu nesauks pie kriminālatbildības par bērna nolaupīšanu, tas var palielināt nolaupīto bērnu gadījumu skaitu. Rezultātā bērna nolaupītājs iegūst imunitāti par veikto likumpārkāpumu un, iespējams, arī nākošos strīdus attiecībā uz bērnu izvēlēties risināt līdzīgā veidā. Taču par labu šīs pieejas atbalstīšanai pastāv būtiskāki argumenti, ko arī ir uzsvērusi ECT spriedumā lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*,³⁰¹ kas ir saistīti ar bērna labāko interešu ievērošanu, nevis bažām par nolaupīto bērnu skaita pieaugumu. Turklāt ECT arī ir uzsvērusi, ka garantijas par nesaukšanu pie kriminālatbildības ir jāvērtē kopā ar bērna nolaupītāja statusu bērna dzīvē un iespējām bērnam saņemt atbilstošu ģimenes locekļu aprūpi savā parastās dzīvesvietas valstī pēc atgriešanas.

Piektkārt, bērna nolaupītāja nevēlēšanās vai nevarēšana atgriezties kopā ar bērnu, ja bērna nolaupītājs ir galvenais bērna aprūpētājs vairākos apstākļos var pamatot bērna neatgriešanu, pamatojoties uz nopietna riska draudiem attiecībā uz bērnu.

Pagājušā gadsimta 70-tajos un 80-tajos gados, kad tika izstrādāta Hāgas konvencija un tika uzsākta tās piemērošana, bērnu nolaupīšanas gadījumiem bija raksturīgi, ka bērnus nolaupīja tādas personas, kuras minimāli vai faktiski vispār nepiedalījās aizgādības vai aizbildnības tiesību īstenošanā. Pārsvārā tie bija tēvi, kas emociju uzplūdu brīžos izvēlējās ar šādu rīcību ņemt būtiskāku dalību bērna

---

³⁰¹ ECT spriedums lietā: 41615/07 *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, para.149.

dzīvē. Tas bija tāpēc, ka šajā laika periodā dominēja mātes loma aizgādības un aizbildnības tiesību jautājumos, jo īpaši attiecībā uz maziem bērniem. Nolaupot bērnus, šādi tēvi pretojās nolēmumiem aizgādības vai aizbildnības jautājumos, jo parasti atsevišķas aizgādības tiesības tika piešķirtas bērnu mātēm, bet tēviem tika liegta piekļuve bērniem.³⁰² Mūsdienās situācija ir pilnīgi pretēja un, kā jau minēts iepriekš, norāda uz to, ka bērna nolaupītāja profils ir mainījies. Izvērtējot 2003.gada datus, var secināt, ka 68% no bērnu nolaupītājiem ir mātes un tikai 29% ir bērnu tēvi. Pie tam tikai 30% gadījumos nolaupītāji ir tādi tēvi, kas ir galvenie bērnu aprūpētāji vai aprūpi daļa kopīgi ar māti. Savukārt 85% gadījumos nolaupītāji ir mātes, kuras ir galvenās bērna aprūpētājas vai aprūpi daļa kopā ar tēvu.³⁰³ Bērna nolaupītāja profila maiņa liecina par divām lietām, pirmkārt, mūsdienās bērnus pārsvarā nolaupa mātes, un, otrkārt, ka mātes ir galvenās bērnu aprūpētājas.³⁰⁴ Līdz ar to vairs nepastāv tā situācija, kas bija raksturīga pirms 30 gadiem. Tāpēc rodas loģisks jautājums, vai, ņemot vērā to, ka ir mainījies bērna nolaupītāja profils, nebūtu arī jāpārskata Hāgas konvencija jautājumā par neatgriešanas pamatiem, jo Hāgas konvencijas izstrādes laikā par pamatu tika ņemts cits nolaupītāja profils, jo īpaši tēva loma bērnu nolaupīšanā un mātes dominējoša loma aizgādības (aizbildnības) tiesību jautājumos.

Ārvalstu literatūrā ir sastopama atšķirīga attieksme šajā jautājumā. M.Frīmens (*M.Freeman*) norāda, ka tas ir būtisks un izšķirošs faktors situācijās, kad bērnus nolaupa tā primārais aprūpētājs. Šādos gadījumos bērnam ir jāpaliek kopā ar primāro aprūpētāju.³⁰⁵ Līdzīgi arī A.Buhers (*A.Bucher*) aicina „maigāk” piemērot Hāgas konvenciju, kad bērna nolaupītājs ir tā galvenais aprūpētājs.³⁰⁶ Savukārt P.Riplijs (*P.Ripley*) kategoriski ir pret Hāgas konvencijas izmaiņām jautājumā par bērna neatgriešanu, kad to nolaupa galvenais aprūpētājs,³⁰⁷ uzskatot, ka Hāgas konvencijas mehānisms pilnībā ir atbilstošs arī šādiem gadījumiem. Nevienam nav noslēpums, ka visi šie autori runājot par bērna nolaupītāju – galveno aprūpētāju, faktiski runā par bērna māti.

---

³⁰² Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol. 4, Nr.3, p.454.

³⁰³ Lowe N. Prel. Doc. No 3, Part I, of September 2008 - A statistical analysis of applications made in 2003 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (2007 update). Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/wop/abd_pd03e1_2007.pdf [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā], p.21-22.

³⁰⁴ Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol.4, Nr.3, p.455.

³⁰⁵ Freeman M. In the Best Interests of Internationally Abducted Children? – Plural, Singular, Neither or Both? *International Family Law Journal*, 2002, p.77.

³⁰⁶ Bucher A. The New Swiss Federal Act on International Child Abduction. *Journal of Private International Law*, 2008. August, Vol.4, Nr.2, p.139.

³⁰⁷ Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol.4, Nr.3, p.455-456.

Ārvalstu tiesu prakse šajā jautājumā arī nav viennozīmīga. Tā, piemēram, *MacMillan v. MacMillan*³⁰⁸ lietā māte bērnu aizveda uz Skotiju no Austrālijas, kur bērns dzīvojis līdz aizvešanai. Laulība bija šķirta un abiem vecākiem bija noteiktas kopīgas aizgādības tiesības. Skotijas tiesa konstatēja, ka māte finansiālu apstākļu dēļ nespēj atgriezties kopā ar bērnu, līdz ar to bērns pēc atgriešanas var nonākt tikai un vienīgi tēva aprūpē. Tiesa konstatēja, ka tēvs savā laikā ir cietis no alkohola atkarības un depresijas. Pie tam tiesa norādīja, ka, kamēr tēva psihiskais stāvoklis ir labs, nekāds kaitējums bērnam nevar notikt, savukārt gadījumā, ja tēva psihiskais stāvoklis pasliktinās, pastāv bažas, ka tas bērnam var radīt psiholoģisku vai fizisku kaitējumu. Rezultātā tāpēc, ka bērns pēc atgriešanas būtu faktiski tikai un vienīgi tēva aprūpē, bērns netika atgriezts. Savukārt *Re J.E. (Child Abduction)*³⁰⁹ lietā māte – galvenais bērna aprūpētājs bērnu nolaupīja no ASV uz Jaunzēlandi. Lietas ietvaros tiesa analizēja, vai bērna atgriešana sagādās tam nopietnu risku, jo māte nevēlējās atgriezties kopā ar bērnu, jo uzskatīja, ka attiecību pārtraukšana ar tēvu atbilst viņas un bērna labākajām interesēm. Jaunzēlandes tiesa nonāca pie secinājuma, ka bērnam ir savas tiesības, kas nav atkarīgas no viņa tēva vai mātes tiesībām un nevar pieņemt, ka bērna labklājība un laime ir atkarīga no mātes labklājības un laimes. Pie tam tiesa izvērtēja tēva personību un nonāca pie secinājuma, ka viņš nav persona, kas rada izteikti negatīvu iespaidu. Lietā *T.B. v. J.B. (Abduction: Grave Risk of Harm)*³¹⁰ māte – galvenais bērnu aprūpētājs, bērnus nolaupīja no Jaunzēlandes uz Apvienoto Karalisti. Māte nevēlējās atgriezties Jaunzēlandē vairāku apsvērumu dēļ, tajā skaitā tāpēc, ka mātei bija sliktas attiecības ar bērnu tēvu, kā arī tāpēc, ka viņa nespēs pienācīgi rūpēties par bērniem, jo pēc atgriešanās Jaunzēlandē viņa sastapsies ar finansiālā rakstura problēmām, nodarbinātības jautājumu un nomācošām attiecībām no bērna tēva puses. Pie tam mātei bija tieksme uz depresiju, tāpēc viņa uzskatīja, ka pēc atgriešanās depresīvās lēkmes palielināsies un tas arī būs papildus iemesls, kāpēc viņa pienācīgi nevarēs aprūpēt bērnus. Anglijas tiesas visus šos argumentus noraidīja, uzskatot, ka māte var izmantot Jaunzēlandē paredzētos aizsardzības pasākumus, kas skar ne tikai attiecību sakārtošanu ar tēvu, bet arī nepieciešamās medicīniskās palīdzības saņemšanā. Anglijas tiesa apzinājās, ka māte ir galvenais bērnu aprūpētājs, taču tas, ka māte nevēlas izmantot attiecīgus aizsardzības pasākumus Jaunzēlandē, nav pamats secināt, ka pastāv nopietna risks. Uz māti gulstas pienākums pierādīt, ka pat, ja tā veiktu attiecīgus pasākumus sevis un bērnu aizsardzības nodrošināšanā, aizsardzība netiktu pienācīgi

³⁰⁸ MacMillan v. MacMillan 1989 SLT 350, 1989 SCLR 243. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?fuseaction=convtext.showFull&code=25&lng=1> [aplūkots 2010.gada 21.februārī]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

³⁰⁹ Re J.E. (Child Abduction) [1993] 11 FRNZ 84. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0029.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].

³¹⁰ T.B. v. J.B. (Abduction: Grave Risk of Harm) [2001] 2 FLR 515. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0419.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].

nodrošināta. Šādu pierādījumu lietā nebija. Lietas ietvaros tā arī netika noskaidrots, ka māte pēc atgriešanas sastapsies ar finansiāla vai nodarbinātības rakstura problēmām. Anglijas tiesa apzinājās, ka pēdējos gados ir vērojama bērna nolaupītāja profila maiņa, proti, mātes – nolaupītājas lomas pieaugums, taču Hāgas konvencijā nav veikti kādi uzlabojumi šajā sakarā, tāpēc Hāgas konvencijas interpretācijai neatgriešanas pamatu piemērošanā jābūt tādai pašai kā līdz šim, proti, maksimāli sašaurinātai. Savukārt citā lietā Kanādas tiesa pievērsa būtisku uzmanību mātes primārajai lomai bērnu aprūpē kopš to dzimšanas. Tiesa atzina, ka bērnu atšķiršana no mātes radīs tiem neciešamu situāciju. Tiesa atzīmēja, ka māte nevar atgriezties kopā ar bērniem tādēļ, ka pret viņu bērnu parastās dzīvesvietas valstī ir uzsākts kriminālprocess. Tiesa arī uzskatīja par pamatotu pierādījumu tēva neiesaistīšanos bērnu aprūpē un ņēma vērā apstākli, ka pēc bērnu atgriešanas tie tiktu nodoti trešo personu aprūpē. Balstoties uz šiem pamatiem, tiesa atzina, ka bērni tiktu pakļauti neciešamai situācijai un atteica to atgriešanu.³¹¹

Tomēr ir arī tādas valstis, kurām valstiskā līmenī ir skaidrs, ka ir nepieciešami uzlabojumi Hāgas konvencijā neatgriešanas pamatu piemērošanas jautājumos. Tā, piemēram, Šveice ir spērusi drosmīgu soli un nacionālajā regulējumā ieviesusi Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkta saistošu piemērošanas skaidrojumu. Kā norāda A.Buhers (*A.Bucher*), Šveices likums uzliek par pienākumu Šveices tiesām īpaši pievērst uzmanību tieši bērna situācijai gadījumos, kad nolaupītājs, parasti māte, nevar atgriezties kopā ar bērnu un kad bērnu nevar uzticēt tēvam un tāpēc bērns pēc atgriešanas var tikt ievietots aprūpē, un rezultātā šķirts no abiem vecākiem.³¹² Kaut gan jau šobrīd šī Šveices uzdrīkstēšanās tiek kritizēta, uzskatot, ka šādi tā palielina neatgriezto bērnu skaitu, kā arī pretēji Hāgas konvencijas mērķim ierobežo iespējas valstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, izskatīt aizgādības vai aizbildnības jautājumu pēc būtības, kur to būtu visatbilstošāk darīt.³¹³

Šim jautājumam jau ir bijusi pievērsta uzmanība arī *HCCH* Speciālās Komisijas ietvaros. Tā, piemēram, *HCCH* Otrās Speciālās Komisijas laikā 1993.gadā,³¹⁴ izvērtējot Hāgas konvencijā paredzētos bērna neatgriešanas pamatus, tika izteikti priekšlikumus, ka bērna neatgriešana būtu

---

³¹¹ Decision of 9 March 1999, [1999] R.D.F. 298. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=335&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 21.februārī]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

³¹² Bucher A. The New Swiss Federal Act on International Child Abduction. *Journal of Private International Law*, 2008. August, Vol.4, Nr.2, p.157.

³¹³ Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol. 4, Nr.3, p.459.

³¹⁴ Report of the Second Special Commission Meeting to Review the Operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction held 18-21 January 1993. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abdrpt93e.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā], p.20.

pieļaujama, pamatojoties uz psiholoģiska kaitējuma riska pastāvēšanu tajos gadījumos, kad pavisam mazs bērns lielāko daļu savas dzīves ir pavadījis kopā ar personu, kas to prettiesiski nolaupījusi, un pie tam neatceras savu otru vecāku. Taču šis priekšlikums tika noraidīts, jo atsaukšanās uz to, ka bērns lielāko daļu savas dzīves ir pavadījis kopā ar māti, tāpēc mātes drīkst bērnu nolaupīt, neattaisno Hāgas konvencijas mērķi aizsargāt personas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību, ja šīs tiesības tiek pārkāptas ar bērna nolaupīšanu.

Pēc autore domām Hāgas konvencijas neatgriešanas pamatu izvērtēšanai situācijā, kad bērnu nolaupa māte, kas ir bērna galvenais aprūpētājs, vajadzētu būt īpaši izvērstai. Nebūtu pieļaujams uzreiz secināt, ka pilnīgi visās situācijās bērns nav jāatgriež, ja to nolaupa māte, kas ir bērna galvenais aprūpētājs. Šādi Hāgas konvencija zaudētu savu ietekmi un nolaupīto bērnu skaits tiešām tikai pieaugtu. Turklāt autoresprāt šādās situācijās ir būtiski vairāki aspekti. Pirmais no tiem ir tāds, ka tiesai būtu jāizvērtē, vai bērnam būtu jāatgriežas valstī vai tomēr tēva aprūpē. Otrais – tiesai būtu jāvērtē tēva personība, ja viņš ir tas, pie kura bērnam rezultātā tomēr vajadzēs atgriezties. Ja māte nevar atgriezties kopā ar bērnu pamatotu apstākļu dēļ un tēvam ir piešķirtas tiesības tikai noteiktā laikā satikties ar bērnu, tad rodas jautājums, vai bērna atgriešana atbilst bērna labākajām interesēm? Savukārt, ja bērnam būtu jāatgriežas tēva aprūpē, var būt gadījumi, kad bērna tēvs, piemēram, ir garīgi nelīdzsvarots vai pret to ir celta apsūdzība krimināllietā vai pat tas jau izcieš cietumsodu, vai arī šāda veida situācijās bērna atgriešana ir bērna interesēs? Labākajā gadījumā šajās situācijās var pieņemt pagaidu nolēmumu par to, ka rūpes par bērnu uzņemas valsts iestādes, līdz jautājuma izlemšanai par aizgādību, tādējādi apliecinot, ka valsts veiks aizsardzības pasākumus pēc bērna atgriešanas. Taču rodas nākamais jautājums, vai tas atbilst bērna labākajām interesēm - atgriezties valstī, kurā bērnu, kaut vai tikai noteiktu laiku aprūpēs valsts iestādes, nevis tā persona, kas par viņu ir rūpējusies visu dzīvi? Vai šādi bērnam netiks radīta psiholoģiska trauma, jo šādi bērnu pilnīgi noteikti atrauj gan no ierastā dzīves režīma, gan labklājības, salīdzinot ar situāciju, kad blakus ir bijusi un to aprūpējusi māte? Vai šī trauma nebūtu jo īpaši liela gados maziem bērniem?

Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, autore ir nonākusi pie secinājuma, ka visiem gadījumiem vienādu atbilžu nav. Saskaņā ar ANO Konvenciju par bērna tiesībām bērnam ir tiesības uz personiskām attiecībām un tiešiem kontaktiem ar abiem vecākiem.³¹⁵ Tāpēc nav izslēgts, ka situācijās, kad mātei ir piešķirtas atsevišķas aizgādības tiesības, bet tēvam tikai saskarsmes tiesības, bērnam var būt cieša saikne ar tēvu un valsti, no kuras tas ir bijis nolaupīts. Taču var būt arī situācijas, ka bērnam ir negatīva attieksme kā pret tēvu, tā arī pret valsti, no kuras tas ir ticis nolaupīts. Bērna nodošana valsts

---

³¹⁵ ANO konvencijas par bērna tiesībām 9.panta trešā daļa.

iestāžu aprūpē, no vienas puses, nav pats sliktākais variants bērna interešu aizsardzībai, jo, pirmkārt, bērns valsts iestāžu aprūpē atradīsies tikai noteiktu laiku, proti, līdz tiek pieņemts lēmums aizgādības tiesību jautājumā. Otrkārt, bērns nepaliks uz ielas bez pajumtes, bet tā aprūpe tiks turpināta. No otras puses, bērna atraušana no mātes un ievietošana, piemēram, bērnu namā, var radīt bērnam smagu traumu, kuras sekas var būt dažādas. Nereti bērni pat saslīkst, ja neatrodas sev tuvu personu aprūpē, citi kļūst agresīvi, zaudē uzticību gan svešiem, gan tuviem cilvēkiem, vai mēģina bēguļot un dažiem tas arī izdodas. Iespējams, ka augstāk pieminētajās situācijās bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesas jautājumu par aizgādības tiesībām izlemj par labu mātei – galvenajai bērna aprūpētājai, ļaujot tai kopā ar bērnu dzīvot arī citā valstī³¹⁶ un atrisinot jautājumu par bērna dzīvesvietas noteikšanu, kuru līdz šim ietekmēt varēja tēvs, nepiekrītot bērna aizvešanai uz citu valsti. Tomēr rezultātā bērna atgriešana šādās situācijās izrādīsies tikai tukša rīcība.³¹⁷ Līdz ar to veidosies situācijas, ka bērnu kā „futbola bumbu” mētā no vienas valsts uz otru bez būtiskas nepieciešamības. Šāda atgriešana nedod faktiski nekādu rezultātu iesaistītajām personām.³¹⁸ Hāgas konvencijas viens no mērķiem ir nodrošināt, ka jautājumu par aizgādības vai aizbildnības tiesībām izlemj bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesas. Šāda noteikuma iekļaušana ir pamatojama ar to, ka bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesas vislabāk ir piemērotas tikt galā ar šo uzdevumu un bērna interešu ievērošanu, ņemot vērā tuvuma, izmaksu, laika ekonomijas kritēriju. Bērna atgriešana tā parastās dzīvesvietas valstī domāta, lai ievērotu bērna intereses arī jautājumā par aizgādības tiesību noteikšanu. Taču, vai bērna interesēs ir atgriezties, ja ir acīmredzami skaidrs, ka māte tik un tā arī turpmāk saglabās galvenā aprūpētāja lomu? Protams, tiesai, kura bērna nolaupīšanas valstī lemj par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, nav jāvērtē aizgādības tiesības pēc būtības, bet tai jābūt drošai, ka arī pēc atgriešanas bērna intereses tiks ievērotas un aizsargātas. Tāpēc šajā situācijā būtiski izvērtēt, pie kā bērnam jāatgriežas un kādos apstākļos.

Ņemot vērā minēto, pēc autores domām ir nepieciešama Hāgas konvencijas uzlabošana jautājumā par nolaupīto bērnu neatgriešanas pamatiem. Kā jau tika minēts, Hāgas konvencijas uzlabojumi būtu jāveic Protokolā, kas būtu Hāgas konvencijas neatņemama sastāvdaļa. Autores ieskatā uzlabojumiem:

pirmkārt, ir jāgarantē, ka bērns un bērna nolaupītājs saņem ātru un taisnīgu pieeju tiesām jautājumā par aizgādību vai aizbildnību bērna parastās dzīvesvietas valstī. Eiropas Konvencijas 6.panta pārkāpums rodas, ja bērnu atgriež tā parastās dzīvesvietas valstī, bet bērna nolaupītājs saskaras ar

---

³¹⁶ Freeman M. In the Best Interests of Internationally Abducted Children? – Plural, Singular, Neither or Both? *International Family Law Journal*, 2002, p.77.

³¹⁷ *Ibid*, p.77.

³¹⁸ Bucher A. The New Swiss Federal Act on International Child Abduction. *Journal of Private International Law*, 2008. August, Vol.4, Nr.2, p.159.

„rupjiem pārkāpumiem tā tiesībās uz taisnu tiesu”.³¹⁹ Iespējamā bērna nolaupītāja saukšana pie kriminālatbildības par bērna nolaupīšanu, iebraukšanas aizliegums tam vai bērna nolaupītāja vai bērna smaga, nepārejoša slimība, kur rezultātā bērna nolaupītājs nespēj aizstāvēt savas un bērna tiesības jautājumā par aizgādību vai aizbildnību, - šie apstākļi var būt pamats lēmuma pieņemšanai par bērna neatgriešanu, ja tie pārkāpj personas tiesības uz taisnu tiesu;

otrkārt, uzlabojumiem ir jāgarantē, ka bērna atgriešana atbilst bērna interesēm, jo īpaši situācijās, kad bērnu nolaupa tā galvenais aprūpētājs – māte. Šajā sakarā var rasties jautājums par to, kā noteikt, ka māte ir bērna galvenais aprūpētājs. Protams, teorētiski to var izsecināt, bet juridiski var būt grūti noteikt. Vai situācijā, kad vecāki īsteno kopīgas aizgādības tiesības un bērnu nolaupa māte, šajā situācijā var apgalvot, ka tikai māte ir bērna galvenais aprūpētājs? Var būt to, kurš ir galvenais aprūpētājs, var noteikt pēc tā, ar kuru no vecākiem bērns vairāk dzīvo vai ar kuru no vecākiem vairāk laika pavada kopā? Taču ne vienmēr to ir vienkārši noteikt, jo bērns var dzīvot pie vecākiem aptuveni vienādu laika periodu vai pat dažādus laikus, bet būt vienādi cieši saistīts ar abiem vecākiem. Var būt arī situācijas, kad bērnu nolaupa vēl tajā laikā, kad ģimene dzīvo kopā, nevis šķirti. Iespējams, situācijā, kad mātei ir piešķirtas atsevišķas aizgādības tiesības, bet tēvam saskarsmes tiesības, ir vieglāk noteikt, kas ir bērna galvenais aprūpētājs. Tomēr arī noteikti ne visos gadījumos. Tāpēc autore sliecas uzskatīt, ka Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstis nespēs panākt risinājumu šajā jautājumā. Šis jautājums būtiski skar katras valsts materiālās tiesības vecāku atbildības jautājumos, jo faktiski ievieš jaunu personu kategoriju aizgādības (aizbildnības) tiesību jomā – bērna galvenais aprūpētājs. Pie tam vienoties par bērna galvenā aprūpētāja būtību grūtības sagādās arī tas, ka šodien praksē arvien vairāk tiek īstenota kopīga vecāku atbildība ģimenēs.³²⁰ Tāpēc, kamēr nepastāv regulējums vai pat definīcija, kā noteikt bērna galveno aprūpētāju bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās, grozījumos Hāgas konvencijā par bērna neatgriešanas pamatiem nebūtu jāliek uzsvars uz galvenā aprūpētāja lomu bērna dzīvē, bet izstrādājot attiecīgo regulējumu, tomēr tas jāpatur prātā;

treškārt, uzlabojumiem ir jāgarantē, ka bērna interesēs ir atgriezties drošā vidē.

Ņemot vērā minēto, autore ierosina veikt grozījumus Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā, paredzot:

„Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkta izpratnē bērna atgriešana radīs tam neciešamu situāciju, ja:

(a) nevar tikt saņemta ātra un taisnīga pieeja tiesām jautājumā par aizgādību vai

³¹⁹ ECT spriedums lietā: 39388/05 Maumousseau and Washington v. France, para.99.

³²⁰ Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. Journal on Private International Law, 2008. December, Vol.4, Nr.3, p.456.

aizbildnību valstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas;

(b) bērna nolaupītājs pamatoti nespēj atgriezties valstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, un bērna ievietošana valsts aprūpē vai atgriešana pie personas, kas iesniedza pieteikumu par bērna atgriešanu, ir acīmredzami pretrunā bērna interesēm;

(c) valstī vai valsts daļā, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, ir karš, nemieri, terora darbības vai bads un bērna atgriešana tajā ir acīmredzami pretrunā bērna interesēm”.

2.2.3. Aizgādības tiesību neizmantošana vai piekrišana aizvešanai vai aizturēšanai bērna aizvešanas vai aizturēšanas laikā no tās personas, institūcijas vai citas struktūrvienības puses, kurai ir aprūpe pār bērna personu

Saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem ir pieļaujams bērnu neatgriezt, ja persona, institūcija vai cita struktūrvienība, kurai ir aprūpe pār bērna personu, bērna aizvešanas vai aizturēšanas laikā faktiski nav īstenojusi savas tiesības uz aizgādību vai aizbildnību, ir piekritusi bērna aizvešanai vai aizturēšanai vai arī nav iebildusi pret to.³²¹ Šis neatgriešanas pamats sastāv no trim alternatīviem neatgriešanas elementiem: personas vai iestādes tiesību uz aizbildnību vai aizgādību neizmantošana; piekrišana aizvešanai vai aizturēšanai; vai neiebilšana pret aizvešanu vai aizturēšanu. Katru no šiem elementiem tiesa var piemērot atsevišķi, kaut gan nav izslēgta arī iespēja piemērot vairākus elementus vienlaicīgi. Lai izprastu katra elementa būtību, ir nepieciešams tos apskatīt atsevišķi, taču jāatzīmē, ka ārvalstu tiesu praksē šī neatgriešanas pamata piemērošana nav izraisījusi lielas neskaidrības.

Pastāv situācijas, kad persona, kura uzņēmusies rūpes par bērnu, aizvešanas vai aizturēšanas laikā faktiski neizmanto savas tiesības uz aizbildnību vai aizgādību. Hāgas konvencija aizgādības tiesībām izvirza priekšnoteikumus,³²² un viens no tiem ir rūpes par bērnu. Taču Hāgas konvencija neparedz, saskaņā ar kuras valsts tiesību aktiem ir jākonstatē, vai persona ir efektīvi izmantojusi savas aizgādības vai aizbildnības tiesības un ir rūpējusies par bērnu pirms bērna nolaupīšanas. No konvencijas tieši neizriet, vai tas ir jākonstatē atbilstoši tiesas valsts likumiem, vai atbilstoši bērna parastās dzīvesvietas tiesību aktiem. Uz šo jautājumu var atbildēt divējādi. No vienas puses var uzskatīt, ka jautājums par to, saskaņā ar kuras valsts tiesību aktiem ir jākonstatē, vai persona ir efektīvi izmantojusi savas aizgādības vai aizbildnības tiesības un rūpējusies pār bērnu pirms bērna nolaupīšanas, ir atstāts tiesu prakses ziņā. No otras puses var ņemt vērā Hāgas konvencijas

³²¹ Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „a” punkts.

³²² Hāgas konvencijas 5.pants.

noteikumus,³²³ kas paredz, ka aizgādības vai aizbildnības tiesību pārkāpums ir jākonstatē atbilstoši bērna parastās dzīvesvietas tiesību aktiem, jo arī šajā gadījumā tiesai ir jākonstatē, vai persona ir efektīvi īstenojusi šīs tiesības pirms bērna nolaupīšanas. Tāpēc, lai konstatētu, vai persona ir efektīvi izmantojusi savas aizgādības vai aizbildnības tiesības un rūpējusies par bērnu pirms bērna nolaupīšanas, ir piemērojami bērna parastās dzīvesvietas tiesību akti.

Saskaņā ar šo bērna neatgriešanas pamata elementu izriet, ja persona šīs rūpes neīsteno, neskatoties uz to, ka bērns ir tās aizgādībā, tad tas var būt par pamatu bērna neatgriešanai. Aizgādības vai aizbildnības tiesības ir īstenotas efektīvi, ja persona īsteno rūpes par bērnu arī tad, kad persona ar bērnu nedzīvo kopā un neīsteno tā ikdienas aizgādību, bet tikai noteiktos laika periodos īsteno bērna aizgādību. Tāpat arī aizgādības tiesību efektīva izmantošana būtu saskatāma tajos gadījumos, kad to nav iespējams veikt pamatotu apstākļu dēļ, piemēram, slimības gadījumā vai izglītības iegūšanas nolūkos.

Svarīgi arī atzīmēt, kā šis bērna neatgriešanas pamata elements atbilst Latvijas tiesību sistēmai. Latvijas tiesību izpratnē rūpes par bērnu nozīmē viņa aprūpi, uzraudzību un tiesības noteikt viņa dzīvesvietu.³²⁴ Savukārt bērna aprūpes tiesības Latvijā bāriņtiesa var vecākiem atņemt, piemēram, ja pastāv faktiski šķēršļi, kas kādam no vecākiem liedz iespēju aprūpēt bērnu.³²⁵ Gadījumā, ja ir bijuši šķēršļi kādam no vecākiem īstenot aprūpes tiesības un attiecīgi bāriņtiesa šim vecākam ir atņēmusi bērna aprūpes tiesības, tad šādā situācijā šāda vecāka pieprasījumu par bērna atgriešanu tiesai nav jāapmierina. Taču rodas jautājums, vai persona var atsaukties uz Hāgas konvencijas noteikumiem, lai paturētu bērnu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, ja, piemēram, otrs vecāks rūpes pār bērnu neīsteno faktiski, bet bāriņtiesa juridiski tam nav atņēmusi aprūpes tiesības? Pēc autores domām atsaukšanās uz Hāgas konvencijas noteikumiem ir pieļaujama, ja vien persona, kas uz to atsaucas, spēj pierādīt, ka otrs vecāks ilgāku laiku nav efektīvi īstenojis rūpes par bērnu ne jau tāpēc, ka tam par pamatu būtu kāds objektīvs vai pamatots šķērslis, bet tāpēc, ka šai personai nav bijusi vēlēšanās satikties ar savu bērnu. Šādos gadījumos bāriņtiesas lēmums par aprūpes tiesību atņemšanu nebūtu nepieciešams.

Otrais šā bērna neatgriešanas pamata elements ir saistīts ar piekrišanu bērna aizvešanai un aizturēšanai. Savukārt, trešais bērna neatgriešanas pamata elements attiecas uz iebildumiem pret bērna nolaupīšanu. Piekrišana un iebilšana pret bērna aizvešanu vai aizturēšanu ir savstarpēji saistīti, jo visbiežāk viena puse apgalvos, ka otra puse ir piekritusi bērna aizvešanai vai aizturēšanai, savukārt otra puse apgalvos, ka tā ir iebildusi pret bērna aizvešanu vai aizturēšanu. Šeit svarīgi ir ņemt vērā laika

---

³²³ Hāgas konvencijas 3.pants.

³²⁴ Civillikuma 177.pants.

³²⁵ Civillikuma 203.pants.

faktoru, - jo ilgāku laiku persona nepieprasa bērna atgriešanu, jo lielāks pamats uzskatīt, ka persona neiebilst aizvešanai vai aizturēšanai. Pie tam jāatceras, jo ilgāk persona nepieprasa bērna atgriešanu, jo lielāka ir varbūtība, ka bērns iedzīvojas jaunajā vidē un notiek bērna parastās dzīvesvietas maiņa. Savukārt līdz ko bērns savu parasto dzīvesvietu, kas bija pirms nolaupīšanas, zaudē un iegūst jaunu dzīvesvietu, Hāgas konvencija vairs nav piemērojama.

Vērtējot puses rīcību, kāpēc tā nav iebildusi pret bērna nolaupīšanu, tiesām vajadzētu ņemt vērā personas motīvus un iemeslus, kāpēc tā nav iebildusi pret aizvešanu vai aizturēšanu. Piemēram, iemesls var būt tas, ka persona ir saņēmusi kļūdainu juridisko palīdzību.³²⁶ Neprecīzs padoms var personu maldināt attiecībā uz Hāgas konvencijas piemērošanu. Var būt arī situācijas, kad persona sākotnēji piekrīt bērna aizvešanai vai aizturēšanai, taču vēlāk iebilst un iesniedz pieprasījumu par bērna atgriešanu, izmantojot Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu. Kā šādu situāciju tiesai vērtēt? Šeit labs piemērs ir lieta *Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights)*,³²⁷ kurā divi bērni tika aizvesti no Austrālijas uz Angliju. Trīs dienas pēc aizvešanas tēvs uzrakstīja mātei vēstuli ar norādi, ka viņas rīcība nav tiesiska, taču tēvs negrasījās cīnīties par aizgādības tiesībām ar viņu, viņš vienīgi lūdza saglabāt ar bērniem kontaktu. Taču vēlāk, uzzinot par Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu, tēvs uzrakstīja mātei, ka vēlas atgriezt bērnus atpakaļ. Tiesvedības laikā mātes advokāti apgalvoja, ka pirmā tēva vēstule bija samērā skaidra un nepārprotama un liecināja par to, ka tēvs ir piekritis mātes rīcībai. Tiesa norādīja, ka šajā brīdī tēvam nebija zināms Hāgas konvencijā paredzētais mehānisms, tāpēc vēlāka iebilšana pret bērnu aizvešanu ir bijusi pamatota. Autores ieskatā minētais nolēmums neatspoguļo labāko tiesu praksi Hāgas konvencijas piemērošanā. Atbilstoši minētajam nolēmumam bērna neatgriešanas pamats – personas piekrišana bērna nolaupīšanai Hāgas konvencijā faktiski zaudē jēgu. Atbilstoši šim nolēmumam pat, ja persona sākotnēji ir piekritusi bērna aizvešanai, tā vienmēr var pārdomāt un izlemt atsaukties uz Hāgas konvenciju un apgalvot, ka bērns tomēr ir nolaupīts, atsaucoties uz to, ka persona līdz šim nav zinājusi par Hāgas konvencijā paredzēto iespēju bērnu atgriezt. Šāda tiesu prakse neliecina par labu piemēru Hāgas konvencijas piemērošanā un atbilstošu bērna interešu ievērošanu, un nevar veidot precedentu līdzīgu gadījumu atrisināšanai.

2.2.4. Bērna iebildumi pret atgriešanu

---

³²⁶ Re H.B. (Abduction: Children's Objections) [1997] 1 FLR 392. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0018.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].

³²⁷ Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights) [1992] Fam 106. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0048.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].

Kā vēl viens pamats bērna neatgriešanai ir bērna iebildumi pret atgriešanu, ja tas ir sasniedzis attiecīgu vecumu un brieduma pakāpi, lai spētu atbildēt par saviem uzskatiem.³²⁸ Šis neatgriešanas pamats ir neatkarīgs no pārējiem neatgriešanas pamatiem, kas paredzēti Hāgas konvencijā. Līdz ar to pamatoti bērna iebildumi nepieļauj tā neatgriešanu valstī, no kuras tas ir prettiesiski nolaupīts. Tomēr šis neatgriešanas pamats neliedz bērna iebildumus pret atgriešanu izvērtēt neatkarīgi no tā, vai pastāv kāds no citiem bērna neatgriešanas pamatiem. Tāpat Hāgas konvencijas noteikumi neliedz tiesai, vērtējot kādu no citiem bērnu neatgriešanas pamatiem, noskaidrot bērna viedokli par atgriešanu.

Jāatzīmē, ka Hāgas konvencijas tulkojums attiecībā uz noteikumiem par bērna iebildumiem nav precīzs. Hāgas konvencijas 13.panta otrās daļas tulkojuma latviešu valodas teksts paredz, ka pamats bērna neatgriešanai ir bērna iebildumi pret atgriešanu, „*ja tas ir sasniedzis attiecīgu vecumu un brieduma pakāpi, lai spētu atbildēt par saviem uzskatiem*”. Šāds tulkojums ir lingvistiski un juridiski neprecīzs, jo bērns nenes juridisko atbildību par saviem uzskatiem. Pēc autores domām atbilstošākais tulkojums ir, ka pamats bērna neatgriešanai ir bērna iebildumi pret atgriešanu, „*ja tas ir sasniedzis vecumu un brieduma pakāpi, kas ir atbilstoša, lai ņemtu vērā tā viedokli.*”³²⁹

Hāgas konvencija neparedz procesuālo regulējumu bērna viedokļa noskaidrošanai jeb bērna uzklaušīšanai. Tāpēc šajā jautājumā piemēro valstu nacionālo procesuālo regulējumu. Tādēļ uzmanības vērti ir atsevišķi Hāgas konvencijas noteikumi par bērna viedokļa noskaidrošanu, lai izvērtētu, vai ir nepieciešami grozījumi Hāgas konvencijā šajā jautājumā. Pirmkārt, uzmanība jāpievērš Hāgas konvencijas 13.panta otrajā daļā paredzētajiem vārdiem: „*ja tai (tiesai vai administratīvajai iestādei) kļūst zināms, ka bērns iebilst pret atgriešanu*”. No tiem pietiekami skaidri neizriet, vai tiesai pašai jāpieņem lēmums par bērna uzklaušīšanu, vai tomēr tiesai šāds lēmums jāpieņem pēc puses lūguma, vai tomēr tiesai bērns jāuzklauš tikai tad, kad tai kļūst zināms, ka bērns iebilst, jo kāda no pusēm atsauca uz bērna iebildumiem vai uz to norāda lietas apstākļi? Otrkārt, Hāgas konvencijā nav arī paredzēts bērna vecums un brieduma pakāpe, kas būtu atbilstoša bērna iebildumu ņemšanai vērā. Tāpēc autore šos jautājumus un to, vai šis neskaidrības negatīvi ietekmē Hāgas konvencijas vienotu piemērošanu, ir izvērtējusi detalizētāk tālāk darbā.

2.2.4.1. Bērna iebildumu pierādījuma nasta

³²⁸ Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa.

³²⁹ Hāgas konvencijas 13.panta otrās daļas teksts angļu valodā: „The judicial or administrative authority may also refuse to order the return of the child if it finds that the child objects to being returned and has attained an age and degree of maturity at which it is appropriate to take account of its views”.

Anglijā un Skotijā nepastāv vadlīnijas par to, kā bērna iebildumi var nonākt līdz tiesai, tāpēc tiek prezumēts, ka tas primāri gulstās uz personu, kura bērnu nolaupījusi. Līdzīgs regulējums ir arī Austrālijā un Jaunzēlandē.³³⁰ Savukārt Latvijā bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās tiek uzsvērta tiesas loma bērna uzklaušīšanā.³³¹ Pēc autore domām tāda Hāgas konvencijas izpratne, ka pienākums pierādīt to, ka bērns iebilst pret atgriešanu, gulstās uz bērna nolaupītāju, nav atbilstošākais risinājums bērna viedokļa noskaidrošanai. Piemēram, var būt situācijas, ka bērna nolaupītājs rīkojas tikai savās interesēs un līdz tiesai nenonāk ziņas par to, ka īstenībā bērns vēlas atgriezties. Bērna nolaupītājs var būt ieinteresēts pierādīt tikai to, ka bērns iebilst pret atgriešanu. Taču var būt arī tādas situācijas, ka bērna nolaupītājs savu interešu vadīts neinformē tiesu par bērna iebildumiem pret atgriešanu, lai izvairītos no iespējamās tiesvedības un attiecīgām sekām. Tā, piemēram, *Re M. (A Minor) (Child Abduction)*³³² lietā māte, kura bija prettiesiski aizvedusi bērnus, tiesvedības procesā piekrita tomēr bērņus atgriezt Austrālijā pie tēva. Tiesa izdeva piekrišanas rīkojumu (*consent order* – angļ.val.), taču vecākā zēna iebildumi par atgriešanu tā arī nenonāca līdz tiesai. Iesēdinot zēnus lidmašīnā, vecākais bērns mēģināja atvērt avārijas izeju un izkļūt ārā no lidmašīnas, kā rezultātā lidmašīnas pilots atteicās lidot, kamēr bērni atradās lidmašīnā. Šis ir viens no spriedumiem, kas atspoguļo, ka tomēr tiesām vajadzētu neatkarīgi no citu personu pierādījumiem, iebildumiem un apgalvojumiem noskaidrot, vai bērns iebilst vai neiebilst pret atgriešanu, nevis atstāt šo jautājumu risinājumu tās personas ieskatiem, kas bērnu nolaupījusi. Tāpēc autore uzskata, ka Hāgas konvencijas pareizas interpretācijas nolūkos bērna viedokļa noskaidrošana būtu jābalsta uz tiesas aktīvu rīcību un Hāgas konvencijas Protokolā būtu jāparedz:

„Hāgas konvencijas 13.panta otrās daļas piemērošanas nolūkos tiesa vai administratīvā iestāde noskaidro bērna viedokli par atgriešanu.”

2.2.4.2. Bērna vecums un brieduma pakāpe

Gan ANO Konvencija par bērna tiesībām,³³³ gan arī Hāgas konvencija³³⁴ bērna viedokļa uzklaušīšanai izvirza divus kritērijus – bērna vecumu un brieduma pakāpi. Tomēr neviens no šiem tiesību instrumentiem neparedz šo kritēriju piemērošanas robežas, proti, vai bērns ir sasniedzis atbilstošu vecumu un brieduma pakāpi, lai viņš būtu spējīgs saprātīgi formulēt savu viedokli. Tāpēc

³³⁰ Beaumont P.R., McEleavy P.E. *The Hague Convention on International Child Abduction*. Oxford: University Press, 1999, p.181.

³³¹ CPL 644.¹⁹ pants.

³³² *Re M. (A Minor) (Child Abduction)* [1994] 1 FLR 390, [1994] Fam Law 242. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0056.htm> [aplūkots 2010.gada 22.februārī].

³³³ ANO Konvencijas par bērna tiesībām 12.pants.

³³⁴ Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa.

valstu nacionālā regulējuma ziņā vai tiesu prakses ziņā ir noteikt šo kritēriju piemērošanas robežas. Jāatzīmē, ka valstu nacionālais regulējums ir samērā atšķirīgs. Tā, piemēram, vairākās valstīs ir noteikts vecums, kuru sasniedzot, bērns ir jāuzklausā vienmēr, piemēram, Šveicē pieļaujama vecums bērna uzklausīšanai ir noteikts seši gadi. Savukārt Rumānijā un Bulgārijā – 10 gadi, pieļaujot, ka bērni, kas jaunāki par 10 gadiem var tikt uzklausīti, ja tie ir sasnieguši atbilstošu attīstības pakāpi un ja tiesa uzklausīšanu uzskata par vajadzīgu. Norvēģijā, Nīderlandē, Zviedrijā un Dānijā vienmēr tiek uzklausīti bērni, kas ir vecāki par 12 gadiem. Taču daudzās citās valstīs vecumu, kuru sasniedzot, tiek uzklausīts bērns, noteic tiesu prakse, piemēram, Īslandē praksē bērni virs 12 gadiem tiek uzklausīti vienmēr. Līdzīgi arī Portugālē parasti uzklausā bērnus, kas sasnieguši 12 gadus.³³⁵ Kanādas tiesa atzina par atbilstošu arī 11 gadus veca zēna vecuma un brieduma pakāpi, lai ņemtu vērā viņa viedokli.³³⁶ Anglijas tiesu prakse arī liecina par to, ka tiek uzklausīti gados vecāki bērni. Piemēram, lietā *Re S. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)*³³⁷ Anglijas tiesa atzina, ka deviņus gadus vecas meitenes intelektuālais briedums atbilst 12 gadu veca bērna briedumam, kaut arī tiesa atzina, ka emocionālā ziņā meitene vēl ir ļoti trausla un atbilst savam vecumam. Tomēr rezultātā, ņemot vērā bērna pamatotos, izvērstos un argumentētos iebildumus, tiesa nolēma bērnu neatgriezt Francijā. Līdzīgi arī *B. v. K. (Child Abduction)*³³⁸ lietā Anglijas tiesa atzina par atbilstošu vecumu un brieduma pakāpi bērniem septiņu un deviņu gadu vecumā, lai viedokli ņemtu vērā. ASV tiesās ir nedaudz savādāka pieeja šajā jautājumā. Tā, piemēram, lietā *Tahan v. Duquette*³³⁹ ASV tiesa uzskatīja, ka Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa vienkārši neattiecas uz deviņu gadu vecumu sasniegušu bērnu. Lietā *Sheikh v. Cahill*³⁴⁰ tiesa arī uzskatīja, ka deviņus gadus vecs bērns nav sasniedzis pietiekamu vecumu un brieduma pakāpi, lai viņa viedokli ņemtu vērā. Citu valstu prakse liecina tomēr arī par jaunāku bērnu viedokļa uzklausīšanu. Tā Francijā tiesa ir bijusi uzklausījusi sešus gadus vecu bērnu.³⁴¹ Līdzīgi arī Latvijas tiesas uzskata, ka trīs gadus³⁴² vai četrus gadus³⁴³ veci bērni nav sasnieguši tādu vecumu un brieduma pakāpi, lai spētu

³³⁵ Informācija iegūta no Tieslietu ministrijas, kas apzināja valstu centrālās iestādes Hāgas konvencijas piemērošanā.

³³⁶ *Wilson v. Challis*, [1992] O.J. No. 563 (Q.L.). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0768.htm> [aplūkots 2010.gada 22.februārī].

³³⁷ *Re S. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* [1993] Fam 242. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0087.htm> [aplūkots 2010.gada 22.februārī].

³³⁸ *B. v. K. (Child Abduction)* [1993] 1 FCR 382. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0058.htm> [aplūkots 2010.gada 22.februārī].

³³⁹ *Tahan v. Duquette*, 259 N.J. Super. 328, 613 A.2d 486 (App. Div. 1992). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0155.htm> [aplūkots 2010.gada 23.februārī].

³⁴⁰ *Sheikh v. Cahill*, 145 Misc. 2d 171, 546 N.Y.S.2d 517 (Sup. Ct. 1989). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0206.htm> [aplūkots 2010.gada 23.februārī].

³⁴¹ *CA Grenoble 29/03/2000 M. v. F.* Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0274.htm> [aplūkots 2010.gada 23.februārī].

³⁴² Piemēram, sk. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.C31287808; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.

izteikt savu viedokli par atgriešanu. Tomēr gandrīz septiņus gadus veca bērna vecums un brieduma pakāpe ir atbilstoša, lai tas spētu formulēt viedokli par atgriešanu.³⁴⁴ Rezultātā autore secina, ka Hāgas konvencijas piemērošanas prakse liecina, ka bērnu uzklauššana vecumā līdz septiņiem gadiem visdrīzāk ir izņēmums, nekā ierasta kārtība.

Var rasties jautājums, kāpēc Hāgas konvencijas vienvēidīgas piemērošanas nolūkos tajā nevarētu paredzēt minimālā vecuma norādi, kas ļautu noteikt, vai bērns ir sasniedzis pietiekamu vecumu un brieduma pakāpi, lai spētu formulēt savu viedokli un viņa iebildumi tiktu ņemti vērā? Atbilde uz šo jautājumu ir meklējama Hāgas konvencijas izstrādes pirmsākumos. Pagājušā gadsimta 80-tajos gados, izstrādājot Hāgas konvenciju, visi mēģinājumi paredzēt minimālo vecumu, izrādījās nesekmīgi, jo neviens no priekšlikumiem nešķīta atbilstošs. Tāpēc labākais risinājums bija atstāt šo jautājumu neatrisinātu un ļaut tiesām pašām īstenot rīcības brīvību.³⁴⁵ Autore sliecas uzskatīt, ka pat pēc 30 gadus ilgas Hāgas konvencijas darbības praksē nav iespējams panākt vienotus standartus bērna vecuma un brieduma pakāpes konstatēšanai, jo katrs bērns un katra lieta ir individuāla. Tiesu prakse liecina, ka tiek uzklaušīti gados vecāki bērni, savukārt bērna uzklauššana agrīnā vecumā visdrīzāk tiek uzskatīta vairāk par izņēmumu. Pie tam bērna uzklauššana nav absolūta, jo tieši bērna vecums un brieduma pakāpe ir noteicošais, lai tiesa pieņemtu lēmumu, vai attiecīgais bērns ir jāuzklauš. Bērna vecums un brieduma pakāpe pēc autores domām ir paredzēts kā Hāgas konvencijā, tā arī ANO Konvencijā par bērna tiesībām tieši tādēļ, ka šie abi elementi ir saistīti ar bērna primārajām interesēm. Tieši bērna primārās intereses ir tās, kuras jāievēro visos tiesvedības procesos, kas ir saistīti ar bērnu. Var būt situācijas, ka bērna brieduma pakāpi nevar uzskatīt par atbilstošu bērna uzklauššanai, piemēram, kad bērns ilgu laiku ir atradies abu vecāku ietekmē, nepārtraukti dzīvojis ģimenes konfliktos un saspīlētās attiecībās. Pēc autores domām šādā situācijā no bērna interešu ievērošanas viedokļa būtu jāuzskata, ka bērns nav sasniedzis tādu brieduma pakāpi, kas būtu atbilstoša, lai bērnu uzklaušītu. Šajā gadījumā bērna uzklauššana var pakļaut bērnu kārtējai psiholoģiskai traumai, izvēlei starp abiem vecākiem, iespējamam kārtējā strīda pārdzīvojumam, kas var izraisīties tiesas zālē. Taču šo secinājumu nevar attiecināt un vispārināt uz jebkura vecuma bērnu, jo var būt situācijas, kad vecāki bērni, piemēram, 15 gadu vecumā pie šādiem apstākļiem var normāli un adekvāti izteikt savu viedokli. Tāpēc tiesām ir jāsiglabā rīcības brīvība izlemt, vai bērnu uzklaušīt un vai uzklauššana būs atbilstoša bērna

³⁴³ Piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. C30-1553/5-2007.g. Šajā lietā tiesa kļūdaini norāda uz Civillikumu, uzskatot, ka Civillikuma paredz, ka bērna viedokli var noskaidrot, ja bērns sasniedzis 7 gadu vecumu.

³⁴⁴ Liepājas tiesas 2006.gada 13.decembra lēmums lietā Nr.C20-279706/12.

³⁴⁵ Pérez-Vera, E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/exp128.pdf> [aplūkots 2010.gada 23.februārī], 21.

labākajām interesēm. To, ka bērna tiesības tikt uzklausītam nav absolūtas, ir uzsvērusi arī EST lietā *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*.³⁴⁶

Vienlaikus pēc autores domām grozījumos Hāgas konvencijā attiecībā uz bērna viedokļa uzklausīšanu paredzot tiesām pienākumu noskaidrot bērna viedokli, valstu tiesu apziņa attiecībā uz bērna uzklausīšanu mainītos. Šādi bērna viedokļa uzklausīšana būtu pienākums visos gadījumos, kad tas ir atbilstoši bērna vecumam un briedumam, nevis būtu atstāts tiesas ieskatam un būtu veikts tikai atsevišķos gadījumos. Šādi arī tiesas rūpētos, lai bērnu uzklausītu neatkarīgi no tā, vai tam ir pieci vai 12 gadi, protams, izslēdzot bērna uzklausīšanu tādā vecumā, kad tas nav atbilstoši.

2.2.4.3. Bērna iebildumu nozīme

Ja tiesa konstatē, ka bērns iebilst pret atgriešanu un sasniedz pietiekamu vecumu un brieduma pakāpi, lai formulētu savu viedokli, tad tiesai vēl ir arī jānoskaidro, kāpēc bērns iebilst pret atgriešanu. Tāpēc būtu jāpievērš uzmanība bērna iebildumu nozīmei, jo atkarībā no tiem, tiesa lemj par vai pret tā atgriešanu.

Tā, piemēram, ja tiesa nonāk pie secinājuma, ka bērns iebilst tāpēc, ka vēlas palikt kopā ar personu, kas to ir prettiesiski aizvedusi vai aizturējusi, vai konstatē, ka bērna viedoklis ir formulēts kādas personas iespaidā, tad nav šaubu, ka šādam bērna iebildumam nav liela svara. Lietā *Wilson v. Challis*³⁴⁷ Kanādas tiesa secināja, ka zēna iebildumi ir formulēti pēc paša bērna izvēles un gribas un tuvinieki viņa viedokli nav ietekmējuši. Tāpat arī lietā *Re R. (A Minor Abduction)*³⁴⁸ Anglijas tiesa ņēma vērā 14 gadus vecas meitenes viedokli jautājumā par atgriešanu Vācijā. Tiesa nonāca pie secinājuma, ka meitene atradās zem abu vecāku spiediena, taču meitene pati bija nonākusi pie secinājuma, ka viņa nevēlas atgriezties Vācijā, jo viņas dzīve Vācijā bija neciešama. Pie tam meitene draudēja ar pašnāvību gadījumā, ja tai būs jāatgriežas.

Bērna iebildumiem liela nozīme ir tajos gadījumos, kad bērna viedoklis atspoguļojas inteliģenta un prātīga lēmuma veidā. Tā, piemēram, jau augstāk pieminētajā *Re S. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)*³⁴⁹ lietā tiesnesis uzklausīja meitenes viedokli par to, kāpēc viņa nevēlas atgriezties Francijā. Meitene izklāstīja saprotami un sakarīgi savu viedokli par nevēlēšanos atgriezties.

³⁴⁶ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī], para.66. *ECR nav publicēts.*

³⁴⁷ *Wilson v. Challis*, [1992] O.J. No. 563 (Q.L.). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0768.htm> [aplūkots 2010.gada 25.februārī].

³⁴⁸ *Re R. (A Minor Abduction)* [1992] 1 FLR 105. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0059.htm> [aplūkots 2010.gada 25.februārī].

³⁴⁹ *Re S. (A Minor) (Abduction: Custody Rights)* [1993] Fam 242. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0087.htm> [aplūkots 2010.gada 25.februārī].

Meitene nevēlējās atgriezties uz Francijas skolu un vidi, jo jutās neiederīga un atstumta skolēnu vidū, ņemot vērā to, ka Francijā viņas ģimene bija iebraucēji, nevis vietējie iedzīvotāji. Pie tam meitene bija pakļauta tēva ietekmei, jo viņa apgalvoja, ka tēvs ir uzspiedis meitai iedzīvoties Francijas skolas sistēmā un ka tā meitenei ir bijusi negatīva pieredze, kas nav atstājusi patīkamas atmiņas par Franciju. Balstoties uz bērna viedokļa uzklaušīšanu un iebildumiem pret atgriešanu, tiesa izdeva rīkojumu par bērna neatgriešanu. Lietā *Urness v. Minto*³⁵⁰ 11 gadus veca zēna iebildumi par nevēlēšanos dzīvot ASV un iegūt tajā izglītību tiesa uzskatīja par pamatotiem, lai pieņemtu rīkojumu par bērna neatgriešanu. Tāpat arī gandrīz septiņus gadus veca zēna iebildumus par nevēlēšanos dzīvot Anglijā Latvijas tiesa uzskatīja par pamatotiem iebildumiem.³⁵¹

Protams, pamatoti, loģiski un saprātīgi bērna iebildumi ir vienkāršākie gadījumi Hāgas konvencijas 13.panta otrās daļas piemērošanā, taču nebūt nav vienīgie.³⁵² Pēc autores domām rūpīgi ir jāizvērtē arī tādi argumenti, kad bērns nevēlas atgriezties valstī, kas bija tā parastās dzīvesvietas valsts pirms nolaupīšanas, dēļ pieprasījuma iesniedzēja. No vienas puses bērna viedokli par sliktu vai par labu kādai no personām var uzskatīt par aizgādības tiesību jautājumu, kuru saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem ir pieļaujams izlemt tikai tajā valstī, kas bija bērna parastās dzīvesvietas valsts pirms nolaupīšanas.³⁵³ Tāpēc var šķist, ka bērna nevēlēšanos atgriezties tās personas aprūpē, kas ir iesniegusi pieteikumu par atgriešanu, automātiski būtu jānoraida. Taču atsevišķos gadījumos šāda rīcība var būt pārsteidzīga. Var būt situācijas, kad bērna nolaupītājs pamatotu apstākļu dēļ nevar atgriezties valstī, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, un rezultātā bērnam jāatgriežas personas, kas iesniedza pieteikumu par tā atgriešanu, aprūpē. Taču izrādās, ka šī persona, pirms bērna nolaupīšanas, pret to ir pielietojusi vardarbību. Tāpēc bērna iebildumi balstās tikai uz nevēlēšanos atgriezties otras personas attieksmes dēļ. Protams, tiesa var atzīt, ka šādā situācijā bērnam pēc atgriešanas netiks radīts kaitējums, jo, piemēram, ir nodrošināti pietiekami aizsardzības pasākumi, lai novērstu vardarbību pret bērnu valstī, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, un neņemt bērna iebildumus vērā. Taču lietā *Re M. (Minors) (Abduction)*³⁵⁴ tiesa uzskatīja bērnu viedokli par nevēlēšanos atgriezties valstī sava tēva iepriekšējās uzvedības dēļ par pamatotu, lai tos neatgrieztu, kaut arī secināja, ka pēc atgriešanas kaitējums tiem netiks radīts. Tas nozīmē, ka tiesa var konstatēt, ka Hāgas konvencijas

³⁵⁰ *Urness v. Minto* 1994 SC 249. Pieejams: http://www.incatat.com/index.cfm?act=search_detail&cid=79&lng=1&sl=2 [aplūkots 2010.gada 25.februārī]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

³⁵¹ Liepājas tiesas 2006.gada 13.decembra lēmums lietā Nr.C20-279706/12.

³⁵² Kalnmeiere D. Bērna atdošanas radīts kaitējuma risks un bērna iebildumi pret atgriešanu. *Jurista Vārds*, 2010. 16.februāris, nr.7, 26.lpp.

³⁵³ Hāgas konvencijas 16.pants.

³⁵⁴ *Re M. (Minors) (Abduction)* [1992] 2 FCR 608. Pieejams: http://www.incatat.com/index.cfm?act=search_detail&cid=162&lng=1&sl=2 [aplūkots 2010.gada 25.februārī]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

13.panta pirmās daļas „b” punkts nav piemērojams, jo tiesa nesaskata, ka var tikt nodarīts kaitējums bērnam pēc tā atgriešanas, taču tiesa var piemērot Hāgas konvencijas 13.panta otro daļu, uzskatot par pamatotiem bērna iebildumus par neatgriešanu.

Pēc autores domām bērna viedokļa izvērtēšanā, proti, kādus bērna iebildumus uzskatīt par pamatotiem, lai piemērotu Hāgas konvencijas 13.panta otro daļu, uzlabojumi Hāgas konvencijā nav nepieciešami. Katra situācija, ar ko saskaras tiesa, ir atšķirīga un bērna viedoklis jautājumā par atgriešanu arī katrā situācijā ir individuāls. Vienā situācijā par pamatotiem var uzskatīt bērna iebildumus neatgriezties valstī, kas bija parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, jo bērns atsaucas uz to, ka viņam ir problemātiski iedzīvoties šīs valsts vidē, citā gadījumā bērnam var būt problemātiski pieņemt attiecīgās valsts izglītības sistēmu. Savukārt vēl citā gadījumā bērna iebildumu pamatā var būt kādas personas negatīva attieksme. Autores ieskatā tiesu prakse jau ir izkristalizējusi vairākus vienotus kritērijus bērnu iebildumu viedokļa izvērtēšanā, kas tiek uzskatīti par pamatotiem un pietiekamiem bērnu neatgriešanai.

2.2.4.4. Tiesas rīcības brīvība

Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa pieļauj, ka tiesa var pieņemt lēmumu par bērna neatgriešanu, pamatojoties uz bērna iebildumiem. Tas nozīmē, ka pat, ja bērns ieilst pret atgriešanu, tiesa pēc sava ieskata var izlemt par bērna atgriešanu. Līdz ar to bērna uzklauššana Hāgas konvencijas piemērošanā nebūt nenozīmē obligātu bērna viedokļa ņemšanu vērā.

Tā kā Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos bērna tūlītēja atgriešana atbilst bērna labākajām interesēm, bērna iebildumiem pret atgriešanu jābūt tik būtiskiem, lai pārliecinātu tiesu, ka bērna labākajās interesēs ir palikt valstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Pēc autores domām tiesas pieturas pie Hāgas konvencijas mērķa un lemj par labu bērna atgriešanai, neskatoties uz tā iebildumiem pret atgriešanu, jo uzskata, ka bērna viedoklis nereti ir saistīts ar bērna attieksmes paušanu pret abiem vecākiem, kas jau ir aizgādības vai aizbildnības tiesību jautājums. Lai izvairītos no iespējamām pārsūdzībām, un lai neviena puse nevarētu uzskatīt, ka, izvērtējot bērna viedokli, tiesa jau izlemj aizgādības jautājumu pēc būtības, tiesas nereti lemj bērnu atgriezt, apzinoties, ka aizgādības vai aizbildnības jautājumu pēc būtības jāizlemj un bērna viedokli jāuzklauša tās valsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas. Pēc autores domām šāda tiesu pieeja noteikti neatbilst bērna labākajām interesēm. Tiesām, lemjot par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, ir būtiski uzklaušīt bērna viedokli arī tad, ja tiesa nelemj par aizgādības vai aizbildnības jautājumu pēc būtības. Tiesas nedrīkst ignorēt bērna viedokli pilnībā, to nemaz nevērtēt un neanalizēt un paļauties uz to, ka citas valsts tiesas uzklaušīs bērna

viedokli jautājumā par aizgādību vai aizbildnību. Šāda tiesu nostāja ir pretēja bērna tiesībām tikt uzklautam visos tajos jautājumos, kas skar bērnu, kas jau pirmām kārtām izriet no ANO Konvencijas par bērna tiesībām.

Ja bērns iebilst pret atgriešanu, bet tiesa šo viedokli neņem vērā, būtu tikai loģiski, ka tiesa savu viedokli šajā jautājumā motivētu nolēmumā, lai tas būtu pieejams bērnam, vai pat izskaidrotu bērnam.³⁵⁵ Ja tiesas viedoklis, kas ir pretējs bērna viedoklim, bērnam netiek pienācīgi izskaidrots, bērns jutīsies aizskarts un nenovērtēts un visticamāk nevēlēsies sadarboties ar citu tiesu, kas turpmāk izlems jautājumu par aizgādības vai aizbildnības tiesībām.

2.3. Izpildes jautājumi Hāgas konvencijas piemērošanā³⁵⁶

Nedz Hāgas konvencija, nedz arī Briseles IIbis Regula neparedz regulējumu tam, kā izpildīt nolēmumus par bērnu atgriešanu uz citu valsti. Vienīgais, kas ir paredzēts Hāgas konvencijā šajā jautājumā ir tas, ka viens no konvencijas mērķiem ir nodrošināt bērnu, kuri nelikumīgi aizvesti uz vai aizturēti kādā no līgumslēdzējām pusēm, ātru atgriešanu,³⁵⁷ un ka līgumslēdzēju valstu tiesām vai administratīvajām iestādēm, veicot bērna atgriešanas procedūru, ir jārikojas ātri.³⁵⁸ Līdz ar to Hāgas konvencija paredz tikai to, ka Hāgas konvencijas līgumslēdzējām valstīm ir jānodrošina ātra bērnu atgriešana, taču līdzekļi un pasākumi, kā to panākt, ir atstāti valstu nacionālā regulējuma ziņā. Līdzīgi arī Briseles IIbis Regula paredz, ka izpildes procedūru reglamentē izpildes dalībvalsts tiesību akti.³⁵⁹

Tas, ka saskaņā ar Hāgas konvenciju vai Briseles IIbis Regulu tiek pieņemts atbilstošs nolēmums par bērna atgriešanu, bet, piemēram, valstu nacionālā regulējuma nepilnību dēļ tas turpmāk netiek efektīvi izpildīts, nozīmē to, ka tiek traucēta Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas mērķu īstenošana, proti, nodrošināt bērna ātru atgriešanu.

2.3.1. Ieskats dažādu valstu nacionālajā regulējumā

Ja ieskatās valstu nacionālajā regulējumā izpildes jautājumos ģimenes tiesību jomā, tad jāatzīmē, ka tas ir samērā atšķirīgs un atsevišķās valstīs īpaša izpildes kārtība šādiem nolēmumiem

---

³⁵⁵ Vigers S. From Enthusiasm to Action: Mediating Return Applications Arising Under the Hague Child Abduction Convention. A thesis presented for the degree of Master of Laws (by research) at the University of Aberdeen, 2009, p. 99.

³⁵⁶ Šajā apakšnodaļā pamatā ir izmantots autores raksts, sk. Kucina I. Nolēmumu izpilde bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Jurista Vārds, 2010. 9.marts, nr.10.

³⁵⁷ Hāgas konvencijas 1.pants.

³⁵⁸ Hāgas konvencijas 11.pants.

³⁵⁹ Briseles IIbis Regulas 47.pants.

vispār nav paredzēta. Daudzās valstīs nepastāv īpašs nolēmumu izpildes regulējums par bērnu atgriešanu uz citu valsti. Taču dažās valstīs, piemēram, Dānijā³⁶⁰ un Slovākijā³⁶¹ attiecībā uz nolēmumu izpildi par bērnu atgriešanu uz citu valsti piemēro vispārējo kārtību, ko piemēro attiecībā uz nolēmumu izpildi ģimenes tiesību jomā, piemēram, attiecībā uz aizgādības un saskarsmes tiesību nodrošināšanu. Tomēr ir arī tādas valstis, kurās līdzās vispārējai kārtībai par nolēmumu izpildi ģimenes tiesību jomā ir paredzēts speciāls regulējums attiecībā uz nolēmumu izpildi par bērnu atgriešanu uz citu valsti, piemēram, Ungārijā³⁶² un Nīderlande.³⁶³

Ungārijā tiesas nolēmumā parasti jau tiek doti norādījumi par izpildi, piemēram, tiesa var norādīt, vai bērns jāatgriež pieteicējam vai tā pārstāvim. Tiesa var arī norādīt, kur un kad jānotiek bērna nodošanai. Bērna atgriešanu var organizēt pats pieteicējs, taču, ja tas lūdz centrālās iestādes palīdzību, tad centrālajai iestādei jāveic visi nepieciešamie pasākumi atgriešanas nodrošināšanai bērna parastās dzīvesvietas valstī, piemēram, kas attiecas uz bērna pasi, vīzu, biļetēm. Gadījumā, ja izpilde nenotiek labprātīgi tiesas norādītajā laikā un vietā, tad izpilde notiek atbilstoši vispārējiem piespiedu izpildes noteikumiem.³⁶⁴

Nīderlandē Tieslietu ministrija ir izdevusi protokolu, kas satur instrukcijas centrālās iestādes darbībai. Šo instrukciju īsumā var raksturot šādi. Centrālā iestāde aicina parādnieku vai tā pārstāvi uz pārrunām. Gadījumā, ja parādnieks ir gatavs sadarboties un labprātīgi izpildīt nolēmumu, tad centrālā iestāde pieprasa garantijas, ka tas tiešām tiks izpildīts, piemēram, biļešu kopijas. Centrālā iestāde visu laiku seko, kā tiek pildīts solītais, informējot par to bērna parastās dzīvesvietas valsts centrālo iestādi. Gadījumā, ja parādnieks nesadarbojas, tad centrālā iestāde ir tiesīga vērsties pie prokurora uzsākt piespiedu izpildi, kurā piedalās arī policija. Parasti šādu nolēmumu izpildē piedalās arī visi iespējamie bērnu tiesību eksperti un speciālisti. Var būt gadījumi, ka bērns tiek slēpts, tad prokurors saņem atļauju noklausīties attiecīgās personas telefonsarunas. Ja bērnu uzreiz nevar nodot pieteicējam, bērnu ievieto pagaidu audžuģimenē vai tiek meklēti citi risinājumi. Tiesa var pieņemt arī pagaidu nolēmumu, ar kuru

---

³⁶⁰ P.Gjørtler P., Kronborg A. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 9 National Report Denmark. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/denmark_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.10.

³⁶¹ Pavelková, B. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 26 National Report Slovak Republic. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/slovakia_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.14.

³⁶² Szeibert-Erdős O. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 15 National Report Hungary. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.16-17.

³⁶³ Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 22 National Report The Netherlands. Baarsma N.A., B-J. van het Kaar., M.J. de Rooij., Nijssen A.J., Schmidt G.E., Vlaardingerbroek P. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.15.

³⁶⁴ Szeibert-Erdős O. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 15 National Report Hungary. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.16-17.

piešķir aizgādības tiesības specializētai aizgādības aģentūrai. Tad bērns ir jānodod šai iestādei, kura tālāk bērnu ievieto pagaidu audžuģimenē vai bērnu centrā. Visi turpmākie pasākumi par bērna atgriešanu tiek risināti ar šo iestādi.³⁶⁵

Valstu nacionālajā vispārējā regulējumā attiecībā uz nolēmumu izpildi ģimenes tiesību jomā, ko piemēro arī uz nolēmumu izpildi par bērnu atgriešanu uz citu valsti, arī ir vērojamas atšķirības. Piemēram, ja nolēmums netiek pildīts labprātīgi, atsevišķās valstīs ir iespējama naudas soda piemērošana, piemēram, Dānijā - 25 EUR dienā,³⁶⁶ Ungārijā - līdz 1930 EUR.³⁶⁷ Daudzās valstīs ir paredzēts, ka tiesa var lemt par bērna paņemšanu ar varu, piemēram, Zviedrijā³⁶⁸ un Dānijā.³⁶⁹ Atsevišķās valstīs tiesa var izlemt jautājumu par kriminālprocesa uzsākšanu. Piemēram, Beļģijā ir paredzēta brīvības atņemšana no 8 dienām līdz gadam un/vai naudas sods no 26 līdz 1000 EUR,³⁷⁰ Polijā ir paredzēta brīvības atņemšana līdz 3 gadiem,³⁷¹ savukārt Slovēnijā – brīvības atņemšana no 1 līdz 5 gadiem.³⁷² Dažas valstis paredz, ka izpildes procesā var ņemt vērā arī bērna viedokli, ja bērns iebilst pret izpildi, piemēram, Zviedrijā³⁷³ un Slovēnijā.³⁷⁴

Katra valsts, izpildot nolēmumus par bērnu atgriešanu uz citu valsti, vadās no nacionālā regulējuma. Tomēr atsevišķos gadījumos tas var izrādīties pārāk vispārīgs vai pat vispār nepastāvēt, kas rezultātā var novest pie neefektīvas nolēmuma izpildes un attiecīgi negatīvi ietekmēt Hāgas

---

³⁶⁵ Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 22 National Report The Netherlands. Baarsma N.A., B.J. van het Kaar., M.J. de Rooij., Nijssen A.J., Schmidt G.E., Vlaardingerbroek P. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.15.

³⁶⁶ P.Gjørtler P., Kronborg A. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 9 National Report Denmark. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/denmark_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.8,10.

³⁶⁷ Szeibert-Erdős O. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 15 National Report Hungary. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.3.

³⁶⁸ Örtenghed K. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 28 National Report Sweden. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/sweden_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.10.

³⁶⁹ P.Gjørtler P., Kronborg A. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 9 National Report Denmark. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/denmark_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.8.

³⁷⁰ Pertegás M., Swennen F. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 6 National Report Belgium. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/belgium_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.11.

³⁷¹ Bagan-Kurluta K. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 23 National Report Poland. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/poland_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.12.

³⁷² Pavelková, B. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 26 National Report Slovak Republic. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/slovakia_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.6.

³⁷³ Örtenghed K. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 28 National Report Sweden. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/sweden_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.13.

³⁷⁴ Pavelková, B. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 26 National Report Slovak Republic. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/slovakia_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā], p.12.

konvencijas un Briseles IIbis Regulas mērķu sasniegšanu un bērna interešu uz ātru atgriešanu ievērošanu.

2.3.2. Ieskats Latvijas nacionālā regulējumā un tā iespējami uzlabojumi

Latvijā īpaša kārtība nolēmumu izpildei par bērnu atgriešanu uz citu valsti nav paredzēta. Tāpēc, kādam var likties, ka ir iespējams aizbildināties ar normatīvā regulējuma nepilnībām un šādus nolēmumus var nepildīt. Taču pēc autores domām atsaukšanās uz normatīvā regulējuma trūkumiem nevar būt pamats nolēmumu neizpildei par bērna atgriešanu uz citu valsti. Jau kopš 2002.gada 1.februāra, kad Latvijā tika uzsākta Hāgas konvencijas piemērošana, un kopš 2005.gada 1.marta, kad Latvijā tika uzsākta Briseles IIbis Regulas piemērošana, Latvijai tāpat kā citām valstīm, kuras piemēro šos tiesību instrumentus, ir jābūt spējīgai izpildīt nolēmumus par bērnu atgriešanu uz citu valsti. Savukārt atsaukšanās uz normatīvā regulējuma nepilnībām nozīmē to, ka netiek pildītas uzņemtās starptautiskās un ES saistības. Pie tam nolēmumu nepildīšana par bērnu atgriešanu uz citu valsti būtiski kaitētu, pirmkārt, bērna interesēm, jo šādi var tikt aizskartas bērna labākās intereses. Otrkārt, šādu nolēmumu nepildīšana normatīvā regulējuma nepilnību dēļ kaitētu arī valsts interesēm, jo, ja valsts nespēj nodrošināt, ievērot un pildīt uzņemtās starptautiskās un ES saistības, var iestāties valsts atbildība. Tāpēc pat, ja īpaša kārtība nolēmumu izpildei bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā Latvijas nacionālā regulējumā nav paredzēta, tomēr šādu nolēmumu izpilde Latvijā ir jāveic, vadoties no vispārējā izpildu procesa regulējuma, kas paredzēts CPL.

Atbilstoši vispārējam regulējumam tiesa spriedumā var uzlikt pienākumu atbildētājam izpildīt noteiktas darbības,³⁷⁵ taču, ja atbildētājs tam uzlikto pienākumu nepilda, var iestāties CPL 620.pantā paredzētās sekas. Ja tiesas nolēmums uzliet pienākumu atbildētājam atgriezt bērnu tā parastās dzīvesvietas valstī, bet atbildētājs šo pienākumu nepilda, tad jāpiemēro CPL 620.panta otrā vai trešā daļa un par turpmākajām darbībām saistībā ar tiesas nolēmuma izpildi jālemj pašai tiesai. Tiesa var arī vadīties no CPL 557.panta un paredzēt noteiktus piespiedu izpildes līdzekļus nolēmumā, jo saskaņā ar CPL 557.pantu piespiedu izpildes līdzekļi ir arī citi līdzekļi, kas norādīti spriedumā. Šiem līdzekļu veidiem CPL nav atrunāta īpaša piespiedu izpildes kārtība. Tāpēc, ja tiesa lēmumā paredz likumā neparedzētus piespiedu izpildes līdzekļus, tiesu izpildītājam šāds nolēmums tik un tā jāpilda, piemērojot šos nolēmumā noteiktos piespiedu līdzekļus. Protams, šie risinājumi nav paši labākie, jo parāk daudzus jautājumus atstāj atklātus, un rezultātā nolēmums var arī netikt izpildīts vai arī tā izpilde

---

³⁷⁵ CPL 197.panta otrā daļa.

var izrādīties neefektīva. Praksē visbiežāk, ja persona nepilda nolēmumu, kas uzliek pienākumu personai atgriezt bērnu tā parastās dzīvesvietas valstī, tiesu izpildītājs sastāda aktu par nolēmuma neizpildīšanu un nosūta to tiesai.³⁷⁶ Šajā gadījumā tiesu izpildītājs pats pēc tam neveic bērna atgriešanu, to nedara arī neviena cita iestāde un rezultātā bērns paliek neatgriezts, un nolēmuma izpilde netiek panākta. Šobrīd viss ir atkarīgs tikai un vienīgi no nolaupītāja paša vēlmes izpildīt nolēmumā paredzēto. Gadījumā, ja nolaupītājs nepilda nolēmumā paredzēto, nav tiesisku un efektīvu iespēju vērsties pret šo personu, saukt to pie tādas atbildības, kas motivētu to izpildīt nolēmumu. Tajā pašā laikā likums neparedz arī nevienai valsts iestādei vai personai kompetenci nodrošināt bērna atgriešanu, iespējams, pat izmantojot kādus piespiedu mehānismus, lai panāktu nolēmuma izpildi. Tāpēc šādu nolēmumu izpildē būtu nepieciešama īpaša un skaidrāk atrunāta kārtība, tā kā šie nolēmumi skar bērna labākās intereses.

Skaidrs regulējums nolēmumu izpildei par bērnu atgriešanu uz citu valsti noteikti būtu ieguvums gan tiesību piemērotājiem, gan arī piedzinējiem. Tāpēc Tieslietu ministrijas iniciatīva uzņemties grozījumu izstrādi CPL³⁷⁷ un citos saistītajos tiesību aktos³⁷⁸ ir pat ļoti aktuāla un nepieciešama. Grozījumi vēl ir jāizvērtē Saeimai un visdrīzāk arī Saeimā notiks plašas debātes šajā jautājumā, ņemot vērā šā jautājuma nozīmīgumu un lielo plašsaziņas līdzekļu interesi par Latvijas tiesās līdz šim izskatītajām bērnu pārrobežu civiltiesiskās nolaupīšanas lietām. Neskatoties uz to, ka Saeimā likumprojektu pakete vēl nav izskatīta galīgā lasījumā un Tieslietu ministrijas piedāvātās redakcijas vēl var mainīties, jau šobrīd autore var sniegt savu vērtējumu par izstrādātajiem grozījumiem nolēmumu izpildei par bērnu atgriešanu uz citu valsti.

Nolēmumu izpilde, kas saistīta ar bērnu atgriešanu, skar ļoti jūtīgus un sarežģītus jautājumus, kuriem ir nepieciešams labi izsvērts un apdomāts risinājums. Pēc autores domām šādu izvērstu un pārdomātu risinājumu piedāvā Tieslietu ministrijas izstrādātie grozījumi. Grozījumi atrisina līdz šim pastāvošās nepilnības izpildu regulējumā par bērnu atgriešanu uz citu valsti. Grozījumi, piemēram, beidzot sniedz atbildi uz to, kādas darbības jāveic piedzinējam, ja parādnieks neizpilda nolēmumu par bērna atgriešanu uz citu valsti labprātīgi. Grozījumi arī paredz noteikt, kā rīkoties, ja piedzinējs nepiedalās nolēmuma piespiedu izpildē, proti, bērna paņemšanas un nodošanas brīdī, kādas darbības

---

³⁷⁶ CPL 620.pants.

³⁷⁷ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

³⁷⁸ Likumprojekts „Grozījums Bērnu tiesību aizsardzības likumā”. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/A6B3741870FB4A0DC22577DE003EC3B3?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī] un likumprojekts „Grozījumi Bāriņtiesu likumā”. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/BBD91DAC98BD27C0C22577D800247E5F?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

turpmāk būtu jāveic, cik ilgā laika periodā. Grozījumi arī atrisina būtisku jautājumu par psihologa klātbūtni izpildes procesā. Tomēr, neskatoties uz grozījumu mērķi noteikt skaidru regulējumu nolēmumu izpildei par bērnu atgriešanu uz citu valsti, autore jau šobrīd saskata atsevišķas nepilnības piedāvātajā regulējumā, kas praksē var radīt tālākas sekas, jo nenodrošina Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulā paredzēto mērķu īstenošanu.

Pirmkārt, autores ieskatā grozījumi CPL neatrisina, cik ilgā laika periodā ir jāveic nolēmuma piespiedu izpildes darbības, lai atgrieztu bērnu. Līdz ar grozījumiem CPL tiek papildināts ar jaunu 620.¹³ pantu par nolēmumu par bērna atgriešanu uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, piespiedu izpildes kārtību. Atbilstoši šā panta ceturtajai daļai visas izpildu darbības veic bērna interesēs tā, lai veicinātu bērna nodošanu piedzinējam un pēc iespējas ātrāk izpildītu nolēmumu. Pēc autores domām šis regulējums neatrisina, cik ātri un efektīvi ir jādarbojas tiesu izpildītājam, lai nodrošinātu faktisku bērna atgriešanu. Pat bez šāda noteikuma ierakstīšanas CPL ir skaidrs, ka atbilstoši bērna tiesību aizsardzības principam visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas vai citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.³⁷⁹ Tāpēc neko jaunu šis noteikums neparedz, bet jautājums joprojām paliek atklāts. Kā liecina prakse, nereti izpildu darbību veikšana var ilgt pat gadiem ilgi un kādā daļā gadījumu tiesu izpildītāja rīcības dēļ.³⁸⁰ Tāpēc pēc autores domām CPL būtu nepieciešams noteikt tiesu izpildītāju darbību veikšanai noteiktus termiņus. Līdz ar to autore iesaka grozīt CPL jaunu 620.¹³ panta ceturto daļu un izteikt to šādā redakcijā:

„(4) Saņemot šā panta otrajā vai trešajā daļā minēto informāciju, tiesu izpildītājs nosaka vietas un laikus, kur un kad notiks nolēmuma piespiedu izpilde. Termiņš pirmajam izpildes mēģinājumam nevar būt garāks par 30 dienām, bet visas šajā nodaļā noteiktās izpildu darbības jāveic 60 dienu laikā no šā panta otrajā vai trešajā daļā minētās informācijas saņemšanas. Ja piedzinējs iesniedzis izpildei šā likuma 540.panta 8.punktā norādīto izpildu dokumentu un tajā norādīts termiņš lēmuma piespiedu izpildei, visas šajā nodaļā noteiktās izpildu darbības jāveic norādītajā termiņā.”

Autores priekšlikuma būtība ir šāda: saņemot informāciju no bāriņtiesas par bērna dienas režīmu, tiesu izpildītājs nosaka vietas un laikus, kur notiks nolēmuma piespiedu izpilde. Tiek noteikts termiņš pirmajam izpildes mēģinājumam, kas nevar būt garāks par 30 dienām. Šāda termiņa noteikšana ir nepieciešama no tāda aspekta, ka nereti tiesu izpildītāja noteiktajā vietā un laikā, kad notiek pirmais mēģinājums izpildīt nolēmumu, bērns nav sastopams, jo tiek rūpīgi slēpts. Tiek noteikts arī gala

³⁷⁹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta otrā daļa.

³⁸⁰ Tieslietu ministrijas sniegtā informācija, piemēram, kopš bērna prettiesiskas aizvešanas no Itālijas uz Latviju uz šodienu ir pagājuši jau vairāk kā četri gadi, taču lēmums par bērna atgriešanu Itālijā vēl joprojām nav izpildīts.

termiņš CPL jaunajā 74.³ nodaļā noteikto izpildu darbību veikšanai, proti, 60 dienu laikā no informācijas saņemšanas par bērna dienas režīmu no attiecīgās bāriņtiesas. Gala termiņš ir nepieciešams, lai tiesu izpildītājs darbotos ātri, efektīvi un ievērotu bērna tiesības un intereses, zinot, ka likums uzliek viņam par pienākumu veikt bērna atgriešanu noteiktajā laikā un līdz tam veikt likumā paredzētās darbības. Protams, var rasties arī sarežģītas situācijas, kur nav iespējams atgriezt bērnu 60 dienu laikā, jo bērna atrašanās vietu nolaupītājs var mainīt, iespējams, bērna nolaupītājs var mainīt arī bērna identitāti, viltojot bērna pasi, kur rezultātā bērna atrašana un vēl jo vairāk atgriešana var sagādāt grūtības. Arī bērna slimība var būt par pamatu izpildes kavējumam. Tāpēc termiņu noteikšana izpildu darbību veikšanai var būt efektīva tikai tad, kad termiņu ievērošana ir atkarīga no tiesu izpildītāja rīcības, līdz ko izpildes stadijā parādās no tiesu izpildītāja rīcības neatkarīgi apstākļi, kas kavē izpildi, jāpastāv mehānismam, kas ļautu šos termiņus neievērot. Pēc autores domām šajā gadījumā, lai nepārkāptu likumā noteiktos termiņus, tiesu izpildītājs ir tiesīgs iesniegt priekšlikumu par sprieduma izpildes atlikšanu, sadalīšanu termiņos, tā izpildes veida vai kārtības grozīšanu.³⁸¹

Gadījumā, ja tiesu izpildītājs no piedzinēja saņem CPL 540.panta 8.punktā norādīto izpildu dokumentu – ārvalsts tiesas vai kompetentās iestādes izsniegtu apliecību saskaņā ar Regulas Nr.2201/2003 41.panta 1.punktu – apliecību par saskarsmes tiesībām, vai 42.panta 1.punktu – apliecību par bērna atpakaļatdošanu, tad pēc autores priekšlikuma CPL jaunajā 74.³ nodaļā noteiktās izpildu darbības būtu jāveic tādā termiņā, kāds norādīts šajās apliecībās.

Otrkārt, saskaņā ar grozījumiem piedāvātajā CPL jaunajā 620.¹⁵ pantā par nolēmuma izpildes atlikšanu tiesa ir tiesīga atlikt nolēmuma izpildi divos gadījumos, ja:

- 1) saņemta slimnīcas vai psihiatra izziņa, kas apliecina, ka bērna nogādāšana atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, nav iespējama bērna veselības vai psiholoģiskā stāvokļa dēļ;
- 2) kopš bērna prettiesiskas aizvešanas ir pagājis vairāk nekā gads un bērns iebilst pret nogādāšanu atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta, un saņemts bāriņtiesas pieaicināta psihologa atzinums, ka nepieciešams laiks saiknes atjaunošanai starp bērnu un piedzinēju.

Šis pants attiecas uz divām situācijām. Pirmkārt, uz gadījumiem, kad nolaupītājs labprātīgi nepilda Latvijas tiesas lēmumu par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, un otrā - gadījumā, kad tiesu izpildītājs no piedzinēja saņem CPL 540.panta 8.punktā norādīto izpildu dokumentu.³⁸² Tāpēc, kādas sekas rada šis jaunais pants uz šīm divām situācijām, ir jāapskata atsevišķi.

³⁸¹ CPL 554.panta pirmā daļa.

³⁸² Ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes izsniegta apliecība saskaņā ar Regulas Nr.2201/2003 41.panta 1.punktu – apliecība par saskarsmes tiesībām, vai 42.panta 1.punktu – apliecība par bērna atpakaļatdošanu.

Pirmajā situācijā regulējums par nolēmuma izpildes atlikšanu bērna veselības vai psiholoģiskā stāvokļa dēļ pēc autores domām lielākajā daļā gadījumu praktiski nedarbosies, jo, lemjot par bērna atgriešanu vai neatgriešanu un izvērtējot Hāgas konvencijā paredzētos neatgriešanas pamatus, visticamāk tiesa bērna veselības vai psiholoģisko stāvokli jau būs izvērtējusi. Ja šāds lēmums nonāks līdz izpildei, tas nozīmē, ka, lemjot par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, tiesa, izvērtējot bērna stāvokli, nonāks pie secinājuma, ka bērns ir jāatgriež. Tāpēc rodas jautājums, vai izpildes stadijā tiesai vēlreiz šis stāvoklis būtu jāvērtē un cik drīz tas būtu darāms pēc lēmuma par bērna atgriešanu pieņemšanas? Vai pēc mēneša vai pat ātrāk pēc lēmuma par bērna atgriešanu pieņemšanas bērna veselības vai psiholoģiskais stāvoklis var krasi atšķirties no tā stāvokļa, kas bērnam bija tiesvedības laikā? Normālā situācijā visdrīzāk nē. Taču nav izslēgtas arī tādas situācijas, kad tas ir iespējams. Protams, var būt arī tādas situācijas, kad tiesa nolemj atgriezt bērnu, jo bērns nav iedzīvojis jaunajā vidē, nevērtējot bērna veselības stāvokli, taču lēmuma izpildes stadijā jautājums par bērna psiholoģisko stāvokli var kļūt aktuāls un, iespējams, pat var būt par pamatu lēmuma izpildes atlikšanai. Tāpēc izņēmuma gadījumā būtu pamatojama šīs normas piemērošana praksē. Pēc autores domām visbiežāk praksē šo normu izmantos pats bērna nolaupītājs, nevis piedzinējs vai tiesu izpildītājs, turklāt nav izslēgta arī šīs normas ļaunprātīga izmantošana ar mērķi paildzināt lēmuma izpildi. Tāpēc nav izslēgts, ka šī norma praksē darbosies kā „bērna neatgriešana pamats izpildu procesa stadijā”.

Atbilstoši grozījumiem CPL nolēmuma izpildes atlikšana ir iespējama arī tad, kad kopš bērna prettiesiskas aizvešanas ir pagājis vairāk nekā gads, bērns iebilst pret atgriešanu un ir saņemts bāriņtiesas pieaicināta psihologa atzinums, ka nepieciešams laiks saiknes atjaunošanai starp bērnu un piedzinēju. Tātad šajā gadījumā atlikt izpildi var, ja iestājas trīs nosacījumi, proti, pagājis gads kopš bērna prettiesiskas nolaupīšanas, bērns iebilst pret atgriešanu, saņemts bāriņtiesas atzinums par saiknes atjaunošanu starp bērnu un piedzinēju. Autore piekrīt, ka bērna iebildumiem izpildu procesa stadijā var būt liela nozīme, tomēr ne ar nosacījumu par gada termiņa izbeigšanos pēc bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Tiesvedībā par bērna atgriešanu vai neatgriešanu bērns visdrīzāk jau tiks uzklauts, un nav izslēgtas situācijas, ka lēmuma pieņemšanas dienā par bērna atgriešanu bērns Latvijā jau dzīvos tuvu gadam pēc tā nolaupīšanas. Tāpēc šādās situācijās nebūtu lietderīgi atkārtoti uzklaut bērnu. Pie tam saskaņā ar grozījumiem CPL ir pietiekami, ka bērns iebilst pret atgriešanu, lai pieņemtu lēmumu par izpildes procesa atlikšanu. Tātad tiesai nav jāvērtē ne bērna brieduma, ne arī vecuma pakāpe, lai uzklautu bērna viedokli, kā tas ir Hāgas konvencijas³⁸³ un Briseles IIbis Regulas gadījumā,³⁸⁴ kā arī nav nepieciešams konstatēt, ka tie ir pamatoti iebildumi, kurus tiesa vērtē kopā ar

---

³⁸³ Hāgas konvencijas 13.pants.

³⁸⁴ Briseles IIbis Regulas 11.panta 2.punkts.

pārējiem pierādījumiem un apstākļiem konkrētajā lietā. Rezultātā var būt tādas situācijas, kad piecus gadus vecs bērns iebilst pret atgriešanu izpildu procesa stadijā un tiesai šāds viedoklis ir jāņem vērā, ko tā, iespējams, ir zinājusi, bet nav ņēmusi vērā, lemjot par bērna atgriešanu vai neatgriešanu. Pie tam īsti nav saprotams, kādai un vai vispār ir jābūt atšķirībai starp bērna iebildumiem tiesvedības stadijā lietā par bērna atgriešanu vai neatgriešanu un iebildumiem šīs lietas izpildes stadijā. Ja tiesvedības stadijā tiesa bērna iebildumus nav ņēmusi vērā, savukārt izpildes stadijā atkal tiesā bērns izsaka tos pašus iebildumi, kurus tiesa jau ir vērtējusi tiesvedības stadijā - izpildes stadijā izteikti iebildumi ir automātiski tiesai saistoši?

Būtu jāapskata arī otrā situācija, kad tiesu izpildītājs no piedzinēja saņem CPL 540.panta 8.punktā norādīto izpildu dokumentu. Pēc autores domām šajā situācijā lēmuma atlikšanas pamatu paredzēšana CPL ir apšaubāma. Lai izsniegtu apliecību, bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesai ir jāievēro virkne nosacījumu, kas paredzēti Briseles IIbis Regulas 42.panta 2.punktā, tostarp jāuzklausā bērns, ja vien uzklauššana netiek uzskatīta par nepiemērotu, ņemot vērā viņa vai viņas vecumu vai brieduma pakāpi un jābūt sniegtai iespējai uzklaušt visas puses. Tas nozīmē, ka bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesai, pirms izsniegt attiecīgo apliecību, jāizvērtē, vai bērna neatgriešana, par kuru lēmusi valsts, uz kuru bērns ir nolauptīts, tiesa, ir pamatota, vēlreiz šo jautājumu izanalizējot un pārdomājot. Lielākajā daļā gadījumu apliecības izsniedz, ievērojot attiecīgos apliecības izsniegšanas nosacījumus, tajā skaitā arī par bērna uzklauššanu, kas liek apšaubīt, ka izpildes stadijā vēl būtu nepieciešams pārvērtēt bērna viedokli un, pamatojoties uz nacionālajā regulējumā ieviesto prasību par bērna iebildumu pieļaujamību nolēmuma izpildes stadijā, atteikt bērna atgriešanu. Ja bērnam ir veselības vai citāda rakstura problēmas, tad visdrīzāk šo apstākli bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa pamatoti izvērtēs un ņems vērā, un apliecība par bērna atgriešanu visticamāk neizsniegs vai arī izsniegs ar nosacījumu, ka bērna atgriešana jāveic pēc bērna ir izveseļošanās. Bērna viedoklis pirms apliecības izsniegšanas jāuzklausā, ja viņa vecums un brieduma pakāpe ir atbilstoša. Vienīgais gadījums, kad būtu pieļaujama bērna uzklauššana no jauna izpildu procesa stadijā - kad kopš apliecības izsniegšanas ir pagājis ievērojams laiks un bērns vēl nav atgriezts.

Ņemot vērā minēto, pēc autores domām grozījumos paredzētais CPL jaunais 620.¹⁵ pants par nolēmuma izpildes atlikšanu būtu pārstrādājams, jo grozījumos CPL paredzētā jauna norma par nolēmuma izpildes atlikšanu var samērā vienkārši izmantot ļaunprātīgi un nepamatoti, turklāt tās piemērošana ievērojami atšķiras no tā, ko paredz Hāgas konvencija un Briseles IIbis Regula jautājumā par bērna neatgriešanas pamatiem. Nacionālajā regulējumā plānotie pamati, kas pieļauj nolēmuma izpildes atlikšanu, salīdzinot ar bērna neatgriešanas pamatiem Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā, ir pakļauti samērā virspusējai analīzei un vērtējumam. Tiesvedībā par bērna atgriešanu tiesai ir

jāizvērtē daudz un dažādi lietas apstākļi, kas bieži vien ir pretrunīgi, lai izlemtu, vai atgriezt vai neatgriezt bērnu. Savukārt izpildu procesa stadijā būs pietiekami tikai ar dažiem samērā vienkārši izpildāmiem nosacījumiem, lai pieļautu lēmuma izpildes atlikšanu. Pēc autores domām šāda situācija nebūtu pieļaujama. Ja jau bērna neatgriešanas pamati ir pakļauti tiesas izvērstai analīzei un vērtējumam tiesvedības stadijā un ja rezultātā tiesa pieņem lēmumu par bērna atgriešanu, tad, lai izlemtu jautājumu par bērna neatgriešanu izpildes stadijā, tiesas atkārtotai kontrolei jābūt vēl stingrākai, lai pieļautu apturēt lēmuma par bērna atgriešanu izpildi.

Likumdevēja mērķis ir uzskaitīt konkrētus pamatus, kādos gadījumos lēmuma izpilde būtu jāatliek bērnu pārrobežu prettiesiskas nolaupīšanas lietās. Taču pēc autores domām, kā tas ir norādīts iepriekš, šīs normas ir nepilnīgas. Autore uzskata, ka normai par nolēmuma izpildes atlikšanu jābūt ar pietiekamu augstu abstrakcijas pakāpi, jo katra situācija ir individuāla un tās apstākļi atšķiras.

Tāpēc autore iesaka grozījumos paredzētajā CPL jaunā 620.¹⁵ panta pirmajā daļā izdarīt šādas izmaiņas:

„(1) Papildus šā likuma 554.pantā noteiktajam tiesu izpildītājs ir tiesīgs iesniegt rajona (pilsētas) tiesai, kura pieņēmusi nolēmumu par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta (77.²nodaļa), vai rajona (pilsētas) tiesai, kuras darbības teritorijā izpildāms ārvalstu tiesas vai iestādes izsniegtais šā likuma 540.panta 8.punktā norādītais izpildu dokuments, priekšlikumu par nolēmuma izpildes atlikšanu vai nolēmuma izpildes atteikumu, ja kopš galīgā nolēmuma par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta (77.²nodaļa), vai ārvalstu tiesas vai iestādes šā likuma 540.panta 8.punktā norādītā izpildu dokumenta izsniegšanas ir pagājis pietiekami ilgs laiks, kas norāda uz būtisku apstākļu maiņu. Būtisku apstākļu maiņa sevī ietver, jo īpaši, attiecībā uz bērnu - bērna veselības vai psiholoģiskā stāvokļa problēmas, bērna iebildumus pret atgriešanu, ja tā vecums vai brieduma pakāpe ir atbilstoša bērna uzklaušīšanai, bet attiecībā uz piedzinēju – intereses neizrādīšana pret bērnu iespējamās saiknes atjaunošanai.”

Attiecīgi būtu izdarāmas izmaiņas arī grozījumos paredzētajā CPL jaunā 620.¹⁵ panta trešajā daļā un to būtu jāizsaka šādā redakcijā: *„Pieņemot lēmumu par nolēmuma izpildes atlikšanu, tiesa norāda parādnieka un piedzinēja pienākumus laikā, kamēr nolēmuma izpilde atlikta, kā arī nepieciešamības gadījumā – kārtību, kādā atjaunojama saikne starp bērnu un piedzinēju.”*

Gadījumā, ja tiek atbalstīts priekšlikums paredzēt arī iespēju lēmuma atteikumam, attiecīgi būtu izdarāmi grozījumi CPL 563.panta pirmajā daļā, papildinot to ar jaunu 9.punktu, piemēram, šādā redakcijā: *„9) atteikta nolēmuma par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta (77.² nodaļa), vai ārvalstu tiesas vai iestādes izsniegtā šā likuma 540.panta 8.punktā norādītā izpildu dokumenta izpilde”.*

Autores priekšlikuma būtība: atbilstoši minētajam priekšlikumam ir iespējama nolēmuma izpildes atlikšana vai atteikšana gadījumā, kad kopš galīgā nolēmuma pieņemšanas par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta (77.² nodaļa), vai ārvalstu tiesas vai iestādes šā likuma 540.panta 8.punktā norādītā izpildu dokumenta izsniegšanas ir pagājis ievērojams laiks, kā rezultātā ir būtiski mainījušies apstākļi, piemēram, gan attiecībā uz bērnu, gan arī piedzinēju. Šāds priekšlikums atbilst ECT izdarītajiem secinājumiem lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, kur, pamatojoties uz laika ritumu un apstākļu maiņu, tiesa pieļāva nolēmuma par bērna atgriešanu neizpildi. Jāatzīmē, ka minētajā lietā ECT uzsvēra to, ka nav pieļaujama nolēmuma izpildes, nevis, ka būtu nepieciešamas nolēmuma izpildi atlikt, proti, konkrētajā lietā nebija sagaidāms, ka izpildi varētu turpināt, iestājos kādiem nosacījumiem vai veicot kādas noteiktas darbības. Tāpēc arī tā netika pieļauta vispār. Rezultātā CPL būtu nepieciešams mehānisms, lai arī pastāvētu iespēja atteikt nolēmuma izpildi. Autore saskata, ka šis jautājums būtu atstājams izlemšanai tiesas ziņā, analogi kā tas ir attiecībā uz nolēmuma izpildes atlikšanu. Tāpēc autore uzskata par pareizāku atstāt tiesas ziņā izlemt, vai konkrētajā situācijā nolēmuma izpilde ir atliekama vai atsakāma. Tā, piemēram, situācijā, kad bērnam ir veselības problēmas un tādēļ nav iespējams nodrošināt bērna tūlītēju atgriešanu, taču no lietas apstākļiem ir skaidrs, ka bērna veselība laika gaitā uzlabosies, tad būtu jāpieņem lēmums par nolēmuma izpildes atlikšanu. Savukārt, ja no situācijas apstākļiem ir skaidra būtisku apstākļu maiņa attiecībā uz piedzinēju, piemēram, ka piedzinējs ievērojamu laiku nav izrādījis interesi pār bērnu, nav meklējis iespējas saiknes atjaunošanai, vairs nespēj pienācīgi īstenot rūpes pār bērnu, nolēmuma izpilde būtu atsakāma.

2.3.3. ECT secinājumi par izpildes jautājumiem bērnu pārrobežu civiltiesiskās nolaupīšanas lietās

Tas, ka daudzu valstu nacionālā izpildes regulējumā par bērnu atgriešanu uz citu valsti ir būtiski trūkumi, liecina arī lietu skaits ECT tieši šajos jautājumos. Jau vairākas lietas ir nonākušas ECT redzeslokā, kur valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, ir pieņemts nolēmums par bērna atgriešanu tā parastās dzīvesvietas valstī, bet pieteicējs sūdzas, ka šīs valsts iestādes neveic adekvātus un efektīvus pasākumus, lai izpildītu šo nolēmumu. Ja ECT konstatē, ka šādi pasākumi netiek veikti, tad tā uzskata, ka valsts pārkāpj Eiropas Konvencijas 8.pantu, kas attiecas uz personas tiesībām uz privāto un ģimenes dzīvi.

Viena no pirmajām lietām, ko izskatīja ECT bērnu pārrobežu nolaupīšanas jautājumos, kas attiecas tieši uz nolēmuma par bērna atgriešanu izpildi, ir 2000.gada 25.janvāra lieta *Ignaccolo-Zenide*

v. *Romania*.³⁸⁵ Ģimenē, kas dzīvoja Francijā, 1981.gadā un 1984.gadā piedzima bērni. Tad laulātie 1989.gadā izšķīrās un 1990.gadā tēvs kopā ar bērniem aizbrauca uz ASV. Pēc gada Francijas tiesa abiem vecākiem piešķīra aizgādības tiesības, norādot, ka bērniem jādzīvo kopā ar māti, ļaujot tēvam satikties ar bērniem. Māte vēlējās ASV atzīt un izpildīt Francijas tiesas spriedumu, taču tēvs no tā izvairoties, 1994.gada martā aizveda bērnus no ASV uz Rumāniju. 1994.gada decembrī Rumānijas tiesa pieņēma lēmumu par bērnu atgriešanu. Bērniem šajā laikā bija 13 un 10 gadi. No 1994.gada decembra līdz 1995.gada decembrim notika četri mēģinājumi izpildīt Rumānijas tiesas lēmumu. Savukārt no 1995.gada decembra līdz 1997.gada janvārim vispār nekādi pasākumi netika veikti, lai to izpildītu. Tikai 1997.gada 29.janvārī, proti, pēc septiņiem gadiem, kopš tēvs sākotnēji bērnus aizveda uz ASV, notika pirmā tikšanās ar māti un bērniem, kad tiem jau bija attiecīgi 15 un 12 gadu, taču bērni nevēlējās atgriezties pie mātes. Tādēļ māte norādīja, ka neuzstāj, lai lēmums par bērnu atgriešanu tiktu pildīts. ECT nolēma, ka Rumānijas iestādes neveica adekvātus un efektīvus pasākumus attiecībā uz pieteicēja tiesību izpildi par bērnu atgriešanu, tādējādi pārkāpjot pieteicēja tiesības uz ģimenes dzīvi, ko garantē Eiropas Konvencijas 8.pants. ECT konstatēja, ka būtisks kavējums notika izpildes stadijā, proti, izpildes process ilga vairāk kā divus gadus un šajā laikā bija veikti tikai atsevišķi simboliski izpildes pasākumi, kas bija pietiekami, lai ECT konstatētu Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumu. Pie tam ECT atzina, ka 1997.gada 29.janvāra tikšanās liecināja par to, ka bērni tai pienācīgi netika sagatavoti ar sociālo darbinieku un psihologu palīdzību. Tikšanās notika skolā, ilga tikai pāris minūtes, kurā piedalījās daudzas personas, proti, skolotāji, ierēdņi, diplomāti, policists, pieteicējs un tā advokāts. Meitenes raudāja, kļiedza un grasījās bēgt, norādot, ka nevēlas redzēt māti. Tāpēc ECT uzsvēra sociālā darbinieka, psihologa vai psihiatra lomas iesaistes nozīmi, lai sagatavotu bērnus un pieteicēju tikšanās reizei.³⁸⁶

Uzmanības vērts ir arī ECT 2003.gada 26.jūnija spriedums lietā *Maire v. Portugal*.³⁸⁷ Šajā lietā bērns valstī, uz kuru tas tika nolaupīts, tika atrasts tikai pēc četriem gadiem un sešiem mēnešiem, kopš pieteikums par bērna atgriešanu no Francijas tika nosūtīts Portugāles centrālajai iestādei. Bērns (dzimis 1995.gadā) tika nolaupīts no Francijas uz Portugāli 1997.gada 3.jūnijā. Pieteikums par bērna atgriešanu Portugāles centrālajai iestādei tika nosūtīts pēc divām dienām. Portugāles iestādēm grūtības sagādāja mātes un bērna atrašana, tādēļ lēmums par bērna atgriešanu tika pieņemts tikai pēc diviem gadiem. Pie tam šis lēmums netika pildīts līdz pat 2001.gada decembrim, jo māte un bērns mainīja savu atrašanās vietu un tos nevarēja atrast līdz šim datumam. Vienlaikus 2001.gada decembrī tika iesniegts

---

³⁸⁵ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania.

³⁸⁶ Ibid, para.112.

³⁸⁷ ECT spriedums lietā: 48206/99 Maire v. Portugal.

pieteikums tiesā par to, lai no jauna izvērtētu jautājumu, vai atgriezt vai neatgriezt bērnu, jo tika uzskatīts, ka pēc tik ilga laika būtu nepieciešams bērnu uzklaut psihiatram. Tiesvedība šajā jautājumā Portugāles tiesās notika laikā, kad ECT jau bija pieņēmusi savu spriedumu 2003.gada jūnijā. Ņemot vērā minētās lietas apstākļus, ECT konstatēja acīmredzamu Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumu.

Uzmanības vērts ir arī ECT 2005.gada 25.augusta spriedums lietā *H.N. v. Poland*,³⁸⁸ kur bērnu atgriešana notika pēc trīs gadiem un septiņiem mēnešiem, kopš pieteikums par bērnu atgriešanu tika iesniegts Polijas centrālajai iestādei. 1999.gada augustā māte bērnus no Norvēģijas aizveda uz Poliju. Tā paša gada augustā tēvs iesniedza Polijas centrālajai iestādei pieprasījumu par bērnu atgriešanu. Tikai 2000.gada 2.martā Polijas tiesa pieņēma lēmumu par bērnu atgriešanu, savukārt bērni tika atgriezti 2002.gada jūlijā un 2003.gada aprīlī. ECT vērtēja, vai Polijas iestādes bija veikušas visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu 2000.gada 2.marta lēmuma par bērnu atgriešanu izpildi. ECT konstatēja, ka tiesvedības process sākās 1999.gada augustā, kad tika iesniegts pieteikums par bērnu atgriešanu, un noslēdzās 2003.gada aprīlī ar bērnu atgriešanu tēvam. Tātad process kopumā ilga trīs gadus, septiņus mēnešus un 16 dienas. Pēc ECT domām, šāds ilgs process pārsniedz saprātīgu laiku. Pie tam ECT konstatēja, ka Polijas tiesai vajadzēja divus mēnešus, lai iegūtu eksperta viedokli par to, vai bērnu atgriešana sagādās tiem psiholoģisku vai fizisku kaitējumu. ECT arī konstatēja, ka ilgu laiku nekāda tiesvedība Polijas tiesās vispār nenotika. ECT konstatēja bezdarbību arī izpildes stadijā, periodā no 8 līdz 12 nedēļai un to ECT uzskatīja par būtisku kavējumu bērnu atgriešanas procesā. Šajā lietā ECT skaidri izdalīja iestāžu kavējumus tiesvedības stadijā un kavējumus izpildes stadijā, un abi kavējumi kopumā veidoja Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumu.

ECT 2008.gada 8.janvāra spriedums lietā *P.P. v. Poland*³⁸⁹ arī ir jāpiemin, jo bērni kopš nolaupīšanas Polijā pavadīja sešus gadus. Māte prettiesiski aizturēja bērnus Polijā, neatgriežot tos no vasaras brīvdienām Itālijā. Tēvs pieteikumu par bērnu atgriešanu iesniedza 1999.gada 6.septembrī. Galīgais lēmums Polijas tiesās par bērnu atgriešanu tika pieņemts tikai 2001.gada 8.jūnijā. Šā lēmuma izpilde tika atlikta 2003.gada 14.oktobrī, jo māte bija iesniegusi pieteikumu mainīt lēmumu par bērnu atgriešanu. 2005.gada 11.oktobrī Polijas tiesas pieņēma lēmumu par bērnu neatgriešanu, ņemot vērā to, ka bija mainījušies apstākļi un pēc sešiem gadiem pēc bērnu prettiesiskas aizturēšanas Polijā bērni jau bija iedzīvojušies jaunajā vidē un tiesas secināja, ka tāpēc viņu atgriešana sagādās tiem psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju. Polijas tiesas savu lēmumu pamatoja ar Hāgas konvencijas 13.pantu. ECT saskatīja būtisku kavējumu izpildes stadijā, kur tiesu izpildītājam vajadzēja divus mēnešus, lai lūgtu māti atgriezt bērnus, un trīs mēnešus, lai izlemtu vairs neturpināt izpildi, kad

---

³⁸⁸ ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland.

³⁸⁹ ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland.

māte atteicās atgriezt bērnus. ECT saskatīja arī deviņu mēnešu bezdarbību no Polijas iestāžu puses, lai atrastu bērnus. Tiesa atzina, ka grūtības izpildes stadijā sagādāja bērnu slēpšana no mātes puses, taču tajā pašā laikā ECT saskatīja, ka Polijas iestādes nebija veikušas pietiekami efektīvus pasākumus pret māti. Rezultātā ECT atzina, ka Polijas iestādes šajā lietā kopumā tiesvedībai un izpildei bija atvēlējušas pārāk ilgu laiku, kas attiecīgi bija pamats Polijas atbildībai par Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumiem.

Uzmanības vērts ir arī ECT 2003.gada 24.aprīļa spriedums lietā *Sylvester v. Austria*.³⁹⁰ 1995.gada 30.oktobrī māte paņēma meitu bez tēva atļaujas un aizveda to no ASV uz Austriju. Nākamajā dienā tēvs uzsāka atgriešanas procesu Austrijā, balstoties uz Hāgas konvencijas noteikumiem. Austrijas tiesas trijās instancēs samērā ātri pieņēma līdzīgus lēmumus par bērna atgriešanu uz ASV, 1996.gada 27.februārī pieņemot galīgo lēmumu – pēc četriem mēnešiem kopš pieteikuma iesniegšanas. Taču grūtības radās izpildes stadijā. Bija tikai viens mēģinājums izpildīt lēmumu 1996.gada 10.maijā un pēc šī datuma izpilde tika atlikta, jo māte 1996.gada 15.maijā iesniedza pieteikumu tiesā par lēmuma izpildi. Šis pieteikums pēc visām pārsūdzībām tika izlemts ar galīgu lēmumu 1996.gada 15.oktobrī un tika apmierināts, bet rezultātā lieta tika nodota jaunai izskatīšanai rajona tiesā. Rajona tiesai vajadzēja vairāk kā piecus mēnešus, lai izprasītu eksperta-psihologa viedokli, kaut gan viņš jau bija iepazinies ar lietu, jo bija piedalījies iepriekšējā tiesvedībā. Rezultātā 1997.gada 29.aprīlī tika nolemts, ka bērns nav jāatgriež ASV, jo tas radītu bērnam psiholoģisku kaitējumu, jo tēvs bija kļuvis bērnam svešs. Šis lēmums tika atstāts negrozīts arī turpmākajos pārsūdzību procesos. ECT attiecībā uz grūtībām izpildes stadijā nolēma, ka būtisku apstākļu maiņa izņēmuma gadījumos var būt pamats neizpildīt galīgo lēmumu par bērna atgriešanu.³⁹¹ Taču ECT uzskatīja, ka šajā gadījumā Austrijas iestādes lēmuma izpildes procesam un ar to saistītajiem tiesvedības procesiem bija ļāvušas ilgt pārāk ilgu laiku.³⁹² Pie tam ECT atzīmēja, ka iestādes nebija veikušas nekādus pasākumus, lai radītu atbilstošus apstākļus lēmuma par bērna atgriešanu izpildei, kamēr risinājās tiesvedība saistībā ar lēmuma izpildi.³⁹³ Rezultātā tiesa nolēma, ka ir noticis Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpums.

Kopumā no ECT spriedumiem, kuros ECT ir vērtējusi iespējamus Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumus bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās, kas saistīti ar nolēmumu par bērnu atgriešanu izpildi, ECT uzsver vairākus nozīmīgus punktus, kuri būtu īpaši atzīmējami:

1) ECT norāda, ka tiesas procesi attiecībā uz vecāku atbildības nolēmumiem, kas ietver arī galīgā nolēmuma izpildi, pieprasa steidzamu rīcību, jo laika ritums var radīt nelabojamas sekas

³⁹⁰ ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 *Sylvester v. Austria*.

³⁹¹ *Ibid*, para.63.

³⁹² ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 *Sylvester v. Austria*, para.69.

³⁹³ ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 *Sylvester v. Austria*, para.70.

attiecībām starp bērnu un vecāku, kas nedzīvo ar bērnu. Tādējādi pasākuma atbilstība ir jāvērtē pēc tā izpildes ātruma.³⁹⁴

2) Hāgas konvencijas 11.pants pieprasa tiesai rīkoties nekavējoties jautājumā par bērna atgriešanu, un jebkuru bezdarbību, kas ilgst vairāk kā sešas nedēļas, var atzīt par kavējumu.³⁹⁵ Tas nozīmē, ka Hāgas konvencijas 11.pants attiecas ne vien uz tiesvedības stadijā izskatāmajiem jautājumiem, bet arī uz izpildes procesa stadiju.³⁹⁶

3) ECT norāda, ka katrai konvencijas līgumslēdzējai valstij ir jānodrošina adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai nodrošinātu to pozitīvo saistību izpildi, kas tām izriet no Eiropas Konvencijas 8.panta.³⁹⁷ Tas nozīmē, ka valstīm ir pienākums nodrošināt spēcīgu un ātru mehānismu, lai nodrošinātu nolēmumu par bērna atgriešanu izpildi.³⁹⁸

4) ECT atzīmē, kaut gan piespiedu pasākumi pret bērniem šajā sensitīvajā jomā nav vēlami, nav jāizslēdz sankciju izmantošana prettiesiskas rīcības gadījumā pret to vecāku, ar kuru kopā ir bērns.³⁹⁹

5) ECT vairākkārt atzīmē, ka Eiropas Konvencijas 8.pants ietver vecāka tiesības uz pasākumiem, lai atjaunotu saikni ar tā bērnu, un nacionālo iestāžu pienākumu veikt šādus pasākumus.⁴⁰⁰ Kaut gan nacionālo iestāžu pienākums veikt pasākumus nav absolūts, jo saiknes atjaunošana starp vecāku un bērnu, kas ilgāku laiku dzīvo kopā ar citu vecāku, nevar notikt nekavējoties un var pieprasīt sagatavošanās pasākumus. Sagatavošanās pasākumu daba un apjoms ir atkarīgs no katras lietas apstākļiem, bet visu iesaistīto saprašanās un sadarbība ir ļoti nozīmīgs elements. Kamēr nacionālajām iestādēm jādara viss iespējamais šīs sadarbības veicināšanai, jebkura piespiedu līdzekļa izmantošanai šajā jomā jābūt ierobežotai, jo visu iesaistīto interesēm un arī tiesībām un brīvībām jābūt ņemtām vērā, un jo īpaši bērna labākajām interesēm un viņa/viņas tiesībām, kas izriet no Eiropas Konvencijas 8.panta. Situācijā, kur saskarsme starp vecāku un bērnu pakļauj

---

³⁹⁴ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.102; ECT spriedums lietā: 48206/99 Maire v. Portugal, para.74; ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.83; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.71; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.60.

³⁹⁵ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.102; ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.83; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.73.

³⁹⁶ Beaumont P.R. The Jurisprudence of the European Court of Human Rights and the European Court of Justice on the Hague Convention on International Child Abduction. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.97.

³⁹⁷ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.108; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.68.

³⁹⁸ Beaumont P.R. The Jurisprudence of the European Court of Human Rights and the European Court of Justice on the Hague Convention on International Child Abduction. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.30.

³⁹⁹ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.106; ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.84; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.74.

⁴⁰⁰ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.94; ECT spriedums lietā: 48206/99 Maire v. Portugal, para.70; ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.81; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.71.

briesmām šādas intereses vai pārkāpj šādas intereses, nacionālām iestādēm ir pienākums nodrošināt līdzsvaru starp tām.⁴⁰¹

6) ECT atzīmē, ka pozitīvām saistībām, kur līgumslēdzējām valstīm uzliek Eiropas Konvencijas 8.pants jautājumā par saiknes atjaunošanu starp vecāku un tā bērnu jābūt interpretētām Hāgas konvencijas un Konvencijas par bērna tiesībām gaismā.⁴⁰²

7) ECT piekrīt, ka būtisku apstākļu maiņa izņēmuma gadījumos var būt pamats atteikt galīgā lēmuma izpildi par bērna atgriešanu. Ņemot vērā valstu pozitīvās saistības, kas tām izriet no Eiropas Konvencijas 8.panta, un vispārējo principu cienīt likumu, ECT vienlaikus atzīst, ka apstākļu maiņu nevar radīt pašas valsts bezdarbība vai nespēja veikt visus atbilstošos un saprātīgi sagaidāmos pasākumus, lai nodrošinātu lēmuma par bērna atgriešanu izpildi.⁴⁰³ Tas nozīmē, ka ECT pieļauj, ka lēmumu izpilde par bērna atgriešanu var tikt arī atteikta, taču tikai ar konkrētiem nosacījumiem, proti, pastāvot būtisku apstākļu maiņai un izņēmuma gadījumam. Tomēr jaunākais spriedums lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*⁴⁰⁴ ļauj izdarīt atziņu, ka iepriekš ECT izdarītie secinājumi šajā jautājumā ir pārskatāmi, jo no minētā sprieduma izriet, ka laika ritums un apstākļu maiņa attaisno bērna neatgriešanu. Taču ECT šajā spriedumā, pieļaujot lēmuma par bērna atgriešanu neizpildi, neatsaucas nedz uz *būtisku* apstākļu maiņu, nedz uz izņēmuma gadījumiem, nedz arī uz kavējumiem.

8) Lietās, kas saistītas ar lēmumu izpildi ģimenes tiesību jomā, ECT atkārtoti norāda, ka būtiski ir tas, ka nacionālās iestādes veic visus nepieciešamos soļus, lai veicinātu izpildi, kādi vien ir sagaidāmi, ņemot vērā katras lietas īpašos apstākļus.⁴⁰⁵

9) ECT uzsver sociālā darbinieka, psihologa vai psihiatra iesaistes nozīmīgumu, lai sagatavotu bērnu un pieteicēju tikšanās reizei, jo īpaši, ja tā notiek pēc pietiekami ilga laika.⁴⁰⁶

2.3.4. Iespējamās izmaiņas Hāgas konvencijā izpildes jautājumos

⁴⁰¹ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.94; ECT spriedums lietā: 48206/99 Maire v. Portugal, para.71; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.58.

⁴⁰² ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.95; ECT spriedums lietā: 48206/99 Maire v. Portugal, para.72; ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.85; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.75; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.57.

⁴⁰³ ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.88; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.63.

⁴⁰⁴ ECT spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v. Switzerland.

⁴⁰⁵ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.96; ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland, para.72; ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria, para.59.

⁴⁰⁶ ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania, para.112.

Kā redzams, ECT judikatūra liecina par daudz būtiskiem secinājumiem, vērtējot Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpumu bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Tāpēc darbā pie Hāgas konvencijas pārskatīšanas šie secinājumi noteikti jādiskutē un jāvērtē.

Viens no diskutablākajiem jautājumiem noteikti ir par to, vai izpildes stadijā ir pieļaujams mainīt nolēmumu par bērna atgriešanu un pieņemt nolēmumu par bērna neatgriešanu. Šis jautājums bija neskaidrs lietā *P.P. v. Poland* Poznaņas rajona tiesai, izpildes stadijā uzsākot izskatīt mātes pieteikumu mainīt lēmumu par bērnu atgriešanu Itālijā. Tiesai bija šaubas par to, vai ir pieļaujams mainīt lēmumu par bērnu atgriešanu, kas pieņemts, balstoties uz Hāgas konvenciju. Tādēļ šis jautājums tika adresēts apgabaltiesai, jo tas tiesai izraisīja ļoti nopietnas šaubas.⁴⁰⁷ Poznaņas apgabaltiesa nolēma, ka ir pieļaujams mainīt šādu lēmumu, taču attiecīgam procesam jābūt balstītam uz Hāgas konvenciju un izlemtam, balstoties uz konvencijas principiem. Tiesa atzina, ka lēmuma maiņa nevar būt pieļaujama dēļ valsts iestāžu nespējas veikt visus tos pasākumus, kas pamatoti sagaidāmi, lai izpildītu lēmumu.⁴⁰⁸ Rezultātā Polijas tiesa izpildes stadijā mainīja lēmumu un nolēma neatgriezt bērnus, pamatojoties uz Hāgas konvenciju, jo bērni bija iedzīvojušies jaunajā vidē un viņu atgriešana sagādātu bērniem psiholoģisku kaitējumu vai citādi radītu neciešamu situāciju.⁴⁰⁹ No lietas *Sylvester v. Austria* arī izriet, ka nacionālās iestādes ir pieļāvušas praksi mainīt lēmumu par bērna atgriešanu izpildes stadijā, balstoties uz Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktu.

Tikpat būtisks kā jautājums par bērna atgriešanas lēmuma pārvērtēšanu izpildes stadijā ir jautājums, vai ir pieļaujama nolēmuma par bērna atgriešanu neizpilde. Pēc sprieduma lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*⁴¹⁰ pieņemšanas atbilde uz šiem jautājumiem ir apstiprinoša. Līdz ar to ir pieļaujama gan nolēmuma par bērna atgriešanu pārskatīšana, gan arī šāda nolēmuma neizpilde. Tāpēc Hāgas konvencijā būtu skaidri jāparedz nosacījumi, pie kādiem tas būtu iespējams, gan ņemot ECT praksi, gan arī apsverot citus iespējamus nosacījumus. Viens no šādiem citiem nosacījumiem varētu būt bērna iebildumi pret atgriešanu izpildes stadijā. Taču tad jāpastāv arī kritērijam, cik ātri pēc nolēmuma pieņemšanas par bērna atgriešanu ir pieļaujams bērnu uzklaut atkārtoti. Otrs nosacījums, kad nolēmumu nebūtu pieļaujams pildīt vai arī kad būtu pieļaujama nolēmuma pārskatīšana pēc būtības, varētu būt gadījumi, kad bērna atgriešana ir bīstama tā dzīvībai. Bērna dzīvības apdraudējums var izpausties dažādos veidos, piemēram, medicīnisku apsvērumu dēļ, bīstamas situācijas valstī vai valsts daļā, uz kuru bērnam būtu jāatgriežas, dēļ, bērnam izteikto draudu dēļ. Jāatzīmē, lai izpildes stadijā bērnu neatgrieztu šā iemesla dēļ, ir būtiski, ka bērna dzīvības apdraudējumam arī būtu jārodas izpildes

⁴⁰⁷ ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland, para.44.

⁴⁰⁸ Ibid, para.46.

⁴⁰⁹ Ibid, para.51, 53.

⁴¹⁰ ECT spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v. Switzerland.

stadijā, jo visticamāk, ja šāds apdraudējums pastāvētu, izlemjot lietu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, tiesa šo apstākli izvērtētu un izpildes stadijā šis jautājums nebūtu aktuāls un atkārtoti vērtējams. Bērna neatgriešanas pamati izpildes stadijā katrā valstī būtu ieviešami, palāgojot tos konkrētas valsts tiesību sistēmai, piemēram, vienā valstī par bērna neatgriešanu izpildes stadijā varētu lemt tiesa, citā valstī, piemēram, tiesu izpildītājs.

Tie ir tikai daži no piemēriem, kur būtu nepieciešama regulējuma uzlabošana Hāgas konvencijā izpildes jautājumos, bet nebūt vienīgi. Noteikti ir jāņem vērā arī citi ECT būtiskākie secinājumi par bērna atgriešanas lietām saskaņā ar Hāgas konvenciju, kuras ir nonākušas līdz ECT līmenim. Kādam var šķist, ka ECT nolemtais skar tikai tiesvedībā iesaistītās valstis, tomēr jebkura cita valsts, kurā nav tāds regulējums un arīdzan prakse, kas jau šobrīd atbilst vai novērš ECT konstatētos pārkāpumus, ar kurām ir saskārušās šajās lietās iesaistītās valstis, jebkurā brīdī var nonākt līdzīgā situācijā. Pēc autores domām regulējumā noteikti nebūtu detalizēti aprakstāms pats izpildes process, bet jānorāda būtiskākie principi jeb vadlīnijas, ko valstīm jāievēro, īstenojot nolēmuma par bērna atgriešanu izpildi. Piemēram, regulējumā būtu nepieciešams paredzēt kaut vai pašu būtiskāko un, iespējams, pašsaprotamāko principu, proti, ka valstīm ir pienākums nodrošināt efektīvu un ātru mehānismu, lai nodrošinātu nolēmumu par bērna atgriešanu izpildi. Šāda principa ieviešana vien uzliktu valstīm pienākumu vai nu paredzēt jaunu regulējumu, kas nodrošina šī principa īstenošanu, vai nu pārskatīt jau esošo. Kā liecina ECT judikatūra, valstis izvairās no piespiedu pasākumu piemērošanas, tāpēc Hāgas konvencijas pārskatīšanas regulējumā būtu jāparedz, ka valstīm būtu jāparedz sankciju izmantošana prettiesiskas rīcības gadījumā no tā vecāka puses, ar kuru bērns ir kopā. Šajā regulējumā būtu jāparedz arī tas, ka izpildes jomā par bērna atgriešanu valstīm būtu jānodrošina sociālā darbinieka, psihologa vai psihiatra iesaiste, tādējādi mazinot psiholoģiska kaitējuma nodarīšanu gan bērnam, gan arī personai, no kuras bērns ir nolaupīts, jo īpaši, ja ir pagājis ilgs laiks kopš nolaupīšanas. Iespējams, tās ir tikai vispārējās vadlīnijas, taču nav jāaizmirst, ka izpildes joma par bērna atgriešanu ir tik jūtīga, ka var redzēt, ka nereti valstis netiek ar šīm lietām galā pat savā nacionālā mērogā. Tāpēc jo grūtāk tām būs vienoties par vienotu regulējumu tik jūtīgos jautājumos *HCCH* ietvaros.

Trešā nodaļa. Briseles IIbis Regula un tās būtiskākie apsketi bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā

3.1. Briseles IIbis Regulas galvenie principi

Briseles IIbis Regula papildina Briseles instrumentu saimi,⁴¹¹ bet tikai pārrobežu ģimenes tiesību jautājumos. Tāpēc Regula ir pazīstama ar nosaukumu „Briseles IIbis Regula” vai „Briseles IIa Regula.” Regula Latvijai kļuva saistoša nevis kopš pievienošanās ES 2004.gada 1.maijā, bet kopš 2005.gada 1.maija – kopš tās piemērošanas dienas toreizējās ES dalībvalstīs.⁴¹²

Ģimenes tiesību harmonizācija ES attīstījās samērā lēni, jo ES interešu loks pārsvarā centrējās uz ekonomisko jautājumu risināšanu, veicinot pakalpojumu un kapitāla brīvu kustību.⁴¹³ Taču mūsdienās ES lielu lomu ieņem arī personu brīva kustība. Lai veicinātu personu brīvu pārvietošanos, ES ietvaros notiek vairāku tiesību jautājumu harmonizācija. Tā ES tikai nesen ir notikusi ģimenes tiesību strauja attīstība, jo pēdējo 10 gadu laikā ir pieņemti vairāki būtiski instrumenti laulības lietās, vecāku atbildības lietās un uzturēšanas saistību lietās.⁴¹⁴ Taču ar to vien ģimenes tiesību jautājumu joma ES nav izsmelta, par ko liecina vairākas jaunas iniciatīvas šajā tiesību jomā, piemēram, laulāto mantisko attiecību jomā un citos laulību lietu jautājumos.⁴¹⁵

---

⁴¹¹ Padomes 2000.gada 22.decembra Regula Nr.44/2001 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās; Briseles 1968.gada 27.septembra Konvencija par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās. Briseles Konvencija (konsolidētā versija) to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēta OV 1998.gada 26.janvārī C 27, 1.-33.lpp.

⁴¹² Ar toreizējām ES dalībvalstīm ir domātas toreizējās 25 ES dalībvalstis, jo šobrīd Regulu piemēro 27 ES dalībvalstīs, tostarp Rumānijā un Bulgārijā sākot no 2007.gada 1.janvāra (Līgums starp Beļģijas Karalisti, Čehijas Republiku, Dānijas Karalisti, Vācijas Federatīvo Republiku, Igaunijas Republiku, Grieķijas Republiku, Spānijas Karalisti, Francijas Republiku, Īriju, Itālijas Republiku, Kipras Republiku, Latvijas Republiku, Lietuvas Republiku, Luksemburgas Lielhercogisti, Ungārijas Republiku, Maltas Republiku, Nīderlandes Karalisti, Austrijas Republiku, Polijas Republiku, Portugāles Republiku, Slovēnijas Republiku, Slovākijas Republiku, Somijas Republiku, Zviedrijas Republiku, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti (ES dalībvalstīm) un Bulgārijas Republiku un Rumāniju par Bulgārijas Republikas un Rumānijas pievienošanās ES, publicēts OV 2005.gada 21.jūnijā L 157, 11. – 27.lpp.)

⁴¹³ Rone D. Ģimenes tiesības. Eiropas Savienības tiesību piemērošana. Rokasgrāmata praktizējošiem juristiem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 125.lpp.

⁴¹⁴ Tika pieņemta 1998.gada 28.maija Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu laulības lietās, to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēta OV 1998.gada 16.jūlijā C 221., 1-17.lpp.; Padomes 2000.gada 29.maija Regula Nr.1347/2000 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem, publicēta OV 2004.gada Īpašā uzdevuma 19.nodaļas 1.sējuma 209.-226.lpp.; Briseles IIbis Regula; Padomes 2008.gada 18.decembra Regula Nr.4/2009 (EK) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Publicēta OV 2009.gada 10.janvārī L 7, 1.-79.lpp.

⁴¹⁵ Zaļā grāmata par laulības šķiršanai piemērojamiem tiesību aktiem un jurisdikciju. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0082:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā]; Zaļā

Pats pamats pārrobežu ģimenes tiesību attīstībai ir meklējams 1998.gada 28.maija Konvencijā par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu laulības lietās (Briseles II Konvencija).⁴¹⁶ Taču Briseles II Konvencija nemaz nepaspēja stāties spēkā. Līdz ar Amsterdamas līguma⁴¹⁷ spēkā stāšanos 1999.gada 1.maijā tiesiskās sadarbības joma civillietās kļuva par Kopienas kompetenci un konvenciju sistēma tika nomainīta uz Kopienas sekundāro tiesību aktu sistēmu, kuras ietvaros tika izstrādātas arī regulas. Un jau 1999.gada 4.maijā Eiropas Komisija iesniedza priekšlikumu,⁴¹⁸ lai pārstrādātu Briseles II Konvenciju par regulu. Rezultātā tika pieņemta Padomes 2000.gada 29.maija Regula Nr.1347/2000 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem,⁴¹⁹ kas pazīstama ar nosaukumu „Briseles II Regula”. Briseles II Regula stājās spēkā 2001.gada 1.martā,⁴²⁰ savukārt attiecībā uz tām dalībvalstīm, kuras pievienojās ES 2004.gada 1.maijā, attiecīgi 2004.gada 1.maijā. Briseles II Regula attiecās uz laulības lietām⁴²¹ un abu laulāto vecāku atbildības lietām pār to kopējiem bērniem, ar nosacījumu, ka vecāku atbildības jautājumi tika skatīti līdz ar laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības neesamības lietām.⁴²² Ja lieta nebija saistīta ar laulības šķiršanu, laulāto atšķiršanu vai laulības neesamību, minēto regulu nepiemēroja vecāku atbildības jautājumiem. Regulā pilnīgi neatrisināti palika arī aizgādības vai aizbildnības un saskarsmes tiesību jautājumi, ja bērna vecāki nebija precējušies. Tāpēc ES līmenī bija nepieciešams tāds tiesību akts, kas novērstu Briseles II Regulas robus. Un tā 2002.gada 3.maijā Eiropas Komisija iesniedza priekšlikumu,⁴²³ kura rezultātā tika pieņemta Briseles II Regula, kas ES dalībvalstīs aizstāja Briseles II Regulas piemērošanu.⁴²⁴

---

grāmata par kolīzijas normām lietās, kas saistītas ar laulāto mantiskajām attiecībām, ieskaitot jautājumu par piekritību un savstarpēju atzīšanu. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0400:FIN:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā]; Proposal for a Council Regulation (EU) implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. Pieejams: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010PC0105R\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010PC0105R(01):EN:HTML) [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].

⁴¹⁶ Konvencija to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēta OV 1998.gada 16.jūlijā C 221., 1.-17.lpp.

⁴¹⁷ Amsterdamas Līgums, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus, to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēts OV 1997.gada 10.novembrī C 340, 1.-144.lpp.

⁴¹⁸ Proposal for a Council Regulation (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for joint children. Priekšlikums to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēts OV 1999.gada 31.augustā C 247E 1.-10.lpp.

⁴¹⁹ Regula publicēta OV 2004.gada Īpašā uzdevuma 19.nodaļas 1.sējuma 209.-226.lpp.

⁴²⁰ Briseles II Regulas 46.pants.

⁴²¹ Briseles II Regulas 3.pants.

⁴²² Briseles II Regulas 4.pants.

⁴²³ Proposal for a Council Regulation concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility repealing Regulation (EC) No 1347/2000 and amending Regulation (EC) No 44/2001 in matters relating to maintenance. Priekšlikums to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēts OV 2002.gada 27.augustā C 203E, 155.-178.lpp.

⁴²⁴ Briseles II Regulas preambulas 28.apsvērums.

Briseles IIbis Regula ir viens no būtiskākajiem tiesiskās sadarbības instrumentiem pārrobežu ģimenes tiesību jomā. Briseles IIbis Regula līdzīgi kā Briseles I Regula attiecas tikai uz pārrobežu lietām. Lietai pārrobežu raksturu piešķir tas, kad, piemēram, laulātie ir no dažādām valstīm vai tiem ir dažādu valstu pilsonības, kā arī kad vecākiem un bērnam nav vienas valsts pilsonība vai dzīvesvieta vienā valstī.

Regula attiecas uz trim būtiskiem pārrobežu ģimenes tiesību jautājumiem: laulības lietām – pārrobežu laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas⁴²⁵ vai laulības neesamības lietām; lietām par vecāku atbildību – pārrobežu aizgādības vai aizbildnības un saskarsmes lietām; bērnu pārrobežu prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu.

Regulas piemērošana šajos ģimenes tiesību jautājumos izpaužas vairākos aspektos:

pirmkārt, regula noteic, kuras dalībvalsts tiesām ir kompetence (jurisdikcija) skatīt pārrobežu laulības šķiršanas, laulāto atšķiršanas vai laulības neesamības lietas un pārrobežu aizgādības vai aizbildnības un saskarsmes lietas. Piemēram, kad laulātie pēc attiecību iziršanas dzīvo katrs savā valstī un viens no tiem grib celt prasību par laulības šķiršanu, tad regula noteic, kuras dalībvalsts tiesā persona to var darīt. Līdzīgi regula noteic, kuras dalībvalsts tiesā var celt prasību, ja, piemēram, vecāki dzīvo šķirti katrs savā valstī un viens no tiem vēlas noteikt ikdienas aizgādības tiesības par bērnu sev;

otrkārt, regulā ir paredzēts regulējums arī par paralēliem un saistītiem tiesvedības procesiem šajā lietās. Piemēram, ja laulātie dzīvo katrs savā valstī – Latvijā un Vācijā un abi vienlaikus nolemj šķirt laulību katrs savā valstī, otram par to nezinot, - regula noteic, kurai tiesai ir prioritāte laulības šķiršanas lietas izskatīšanā, un kādā kārtībā to konstatē;

treškārt, regula noteic procesuālo regulējumu arī tādos jautājumos, kad bērns no civiltiesību viedokļa ir prettiesiski aizvests vai aizturēts. Lai nodrošinātu bērnu ātru atgriešanu tā parastās dzīvesvietas valstī pēc tā prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, pamatā piemēro Hāgas konvenciju. Taču atsevišķos procesuālos jautājumos regula ES dalībvalstu vidū papildina šīs konvencijas normas.⁴²⁶ Ārvalstu literatūrā ir izskanējis viedoklis, ka Briseles IIbis Regula ne tikai papildina Hāgas

---

⁴²⁵ Laulāto atšķiršanas institūts vairākās ES dalībvalstīs pastāv līdzās laulības šķiršanas institūtam, proti, laulības iziršanas gadījumā laulātajiem tajās dalībvalstīs, kurās pastāv gan laulāto atšķiršana, gan laulības šķiršana, ir iespēja izmantot vienu no tiem. Šāds institūts pastāv tādās dalībvalstīs kā Spānija, Malta, Portugāle, Apvienotā Karaliste, Īrija un citās valstīs. Minēto dalībvalstu regulējumā var atzīmēt kopīgas iezīmes, kas piemīt šim tiesību institūtam. Laulāto atšķiršana ir atsevišķs laulāto procesuālais statuss, ar kuru neizprot laulības šķiršanu, bet juridisku jeb formālu laulāto kopdzīves pārtraukšanu. Būtībā šis institūts ir vērsts uz laulības saglabāšanu. Tas nozīmē, ka laulātie pilnībā nesarauc laulības saites, bet pārtrauc laulāto kopdzīvi. Laulāto atšķiršana var notikt gan tiesā, gan citā iestādē, piemēram, dzimtsarakstu nodaļā. Pēc laulāto atšķiršanas laulātie var atjaunot laulību bez vajadzības noslēgt laulību no jauna vai šķirt laulību, bet nav tiesīgi stāties jaunā laulībā. Līdz ar laulāto atšķiršanu var tikt izlemti jautājumi par laulāto mantas sadali, vecāku atbildības jautājumi, kā arī uzturēšanas saistību jautājumi. (Laulības šķiršana - Kopienas tiesību akti. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/divorce/divorce_ec_lv.htm [aplūkots 2010.gada 12.decembrī]).

⁴²⁶ Briseles IIbis Regulas preambulas 17.apsvēruma.

konvenciju, bet arī būtiski to maina.⁴²⁷ Līdz ar to, ja bērns no Īrijas prettiesiski tiek aizvests uz Latviju, tad jāpiemēro gan regula, gan minētā konvencija;

ceturtkārt, regula noteic kārtību un nosacījumus, kā vienā dalībvalstī pieņemtu spriedumu var atzīt un izpildīt citā dalībvalstī. Ar to vien, ka Latvijā ir pieņemts spriedums, kas noteic, piemēram, Latvijā dzīvojošam vecākam atsevišķas aizgādības tiesības par bērnu un otram, kopā ar bērnu Anglijā dzīvojošajam vecākam saskarsmes tiesības, nenozīmē, ka šādu spriedumu pildīs Anglijā dzīvojošais bērna vecāks. Latvijas un arī jebkuras citas dalībvalsts spriedums atbilstoši valstu suverenitātes principam nav automātiski saistošs citai valstij vai personai, kas atrodas ārpus Latvijas teritorijas. Taču ir iespējams panākt, lai Latvijas spriedums kļūtu saistošs arī ārpus Latvijas robežām, bet tāpēc ir jāievēro noteikta kārtība un nosacījumi. ES līmenī pārrobežu laulības lietās un vecāku atbildības lietās šī kārtība un noteikumi ir paredzēti regulā;

piektkārt, regula atšķirībā no savām priekštecēm ievieš jaunu regulējumu ES vienas dalībvalsts tiesas pieņemtā sprieduma izpildei citā dalībvalstī. Tā ievieš vienas dalībvalsts sprieduma automātiskas izpildes iespēju citā dalībvalstī, paredzot arī noteikumus, kādos gadījumos un kādā kārtība tas ir iespējams. Viens no noteikumiem ir tas, ka vienā dalībvalstī pieņemtā sprieduma automātiska izpilde citā dalībvalstī ir iespējama tikai divu lietu kategorijās – attiecībā uz saskarsmes tiesībām un attiecībā uz bērna atgriešanu.⁴²⁸ Attiecībā uz nolēmumiem šajās lietās vienas dalībvalsts sprieduma izpildei citā dalībvalstī nav nepieciešams lūgt šāda sprieduma atzīšanu vai izpildāmības pasludināšanu (*exequatur*). Piemēram, Latvijas tiesas spriedumu šajās lietu kategorijās, ja tas atbilst regulas noteikumiem, var nodot uzreiz izpildei citas dalībvalsts kompetentajām izpildes iestādēm. Tieši tāpat arī citu dalībvalstu spriedumus šajās lietu kategorijās, ja tie atbilst regulas noteikumiem, tos var nodot uzreiz izpildei tiesu izpildītājam Latvijā, nelūdzot šāda sprieduma atzīšanu vai izpildāmības pasludināšanu Latvijas tiesās;

sestkārt, regula paredz noteikumus sadarbībai starp centrālajām iestādēm. Sadarbība regulas piemērošanas nolūkos ir nozīmīga, piemēram, tādos jautājumos kā lietas nodošana tiesai, kas atrodas labākā vietā tiesas spriešanai, bērnu pārrobežu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas gadījumos.

3.2. Briseles IIbis Regulas noteikumu mijiedarbība ar Hāgas konvencijas noteikumiem bērna prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā

⁴²⁷ McEleavy P. Brussels II bis: Matrimonial Matters, Parental Responsibility, Child Abduction and Mutual Recognition. Notes. International and Comparative Law Quarterly, 2004, Vol.53, p.510.

⁴²⁸ Saskarsmes tiesību jautājumos (Regulas 41.pants) un bērna atgriešana jautājumos (Regulas 42.pants).

ES dalībvalstu vidū Hāgas konvencijas piemērošana ir būtiska ne tikai no saistību izpildes viedokļa, kas izriet no dalības *HCCH*, bet arī no tā, ka atsevišķus konvencijas noteikumus papildina Briseles IIbis Regula. Līdz ar to, ja ES dalībvalsts kompetentā iestāde saņem pieteikumu, lai pieņemtu nolēmumu par bērna atgriešanu, ir jāpiemēro minētās konvencijas noteikumi, papildinot tos ar Briseles IIbis Regulas 11.panta 2.-8.punkta noteikumu piemērošanu. Tas nozīmē, ka Hāgas konvencija saglabā tiesisko pamatu lēmumam par atgriešanu pat ES dalībvalstu attiecībās.⁴²⁹ Tātad attiecībās starp ES dalībvalstīm bērna prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jautājumos paralēli piemēro gan Hāgas konvenciju, gan arī Briseles IIbis Regulu, tāpēc ir būtiski pievērsties Briseles IIbis Regulas un Hāgas konvencijas noteikumu mijiedarbības detalizētai analīzei.

1) Būtiski atzīmēt Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas mijiedarbību bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā. Bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskums atbilstoši Briseles IIbis Regulas noteikumiem ir nosakāms līdzīgi regulējumam, kas paredzēts Hāgas konvencijā.⁴³⁰ Šajā sakarā atšķirībā no Hāgas konvencijas Briseles IIbis Regulas ietvaros aizgādību vai aizbildnību uzskata par kopīgi īstenotu, ja saskaņā ar lēmumu vai likumu viena persona, kam ir vecāku atbildība, nevar lemt par bērna dzīvesvietu bez citas personas piekrišanas, kam ir vecāku atbildība. Turklāt jēdziens „vecāku atbildība” Briseles IIbis Regulas kontekstā ietver arī saskarsmes tiesības.⁴³¹ Briseles IIbis Regula konkretizē, kuros gadījumos aizgādības tiesības uzskata par kopīgi īstenotām, lai novērstu tās problēmas, ko rada Hāgas konvencijas abstraktais regulējums šajā jautājumā. Hāgas konvencijas piemērošanā grūtības sagādā konstatēt aizgādības tiesību pārkāpumu gadījumos, ja vecāki kopīgi īsteno aizgādības tiesības, bet valsts nacionālais regulējums vai tiesas nolēmums paredz atšķirīgu abu vecāku tiesību un pienākumu apjomu aizgādības tiesību īstenošanā, pat neskatoties uz to, ka saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem aizgādības tiesības sevī ietver tiesības, kas attiecas uz rūpēm par bērnu, it īpaši, uz tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu.⁴³²

Tiesības noteikt dzīvesvietu, īstenojot kopīgu aizgādību, sevī var ietvert, piemēram, saskaņā ar Latvijas nacionālo regulējumu abu vecāku tiesības noteikt bērnam dzīvesvietu, piemēram, izvēlēties

---

⁴²⁹ Schulz A. The New Brussels II Regime and the Hague Conventions of 1980 and 1996. *International Family Law Journal*, 2004, p.22.

⁴³⁰ Briseles IIbis Regulas 2.panta 11.punkts paredz, ka ar terminu "nelikumīga aizvešana vai aizturēšana" saprot bērna aizvešanu vai aizturēšanu, ja

a) ar to tiek pārkāptas uzraudzības tiesības, kas iegūtas ar spriedumu, likumu vai nolīgumu, kuram ir juridisks spēks saskaņā ar tās dalībvalsts tiesību aktiem, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms aizvešanās vai aizturēšanas;

un

b) aizvešanas vai aizturēšanas laikā uzraudzības tiesības atsevišķi vai kopīgi tika faktiski īstenotas, vai arī tās tiktu šādi īstenotas, ja nebūtu notikusi aizvešana vai aizturēšana. Uzraudzību uzskata par kopīgi īstenotu, ja saskaņā ar lēmumu vai likumu viena persona, kam ir vecāku atbildība, nevar lemt par bērna dzīvesvietu bez citas personas piekrišanas, kam ir vecāku atbildība.

⁴³¹ Briseles IIbis Regulas 2.panta 7.punkts.

⁴³² Hāgas konvencijas 5.pants.

bērna ģeogrāfisko atrašanos vai arī mājokļa izvēli. Latvijā tiesības noteikt dzīvesvietu, piemēram, atsevišķas aizgādības gadījumā neietver sevī otra vecāka tiesības piekrist vai iebilst bērna dzīvesvietas noteikšanai, jo tikai personai, kas īsteno atsevišķas aizgādības tiesības, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības, tajā skaitā arī tiesības noteikt bērnam dzīvesvietu. Savukārt gadījumā, ja bērns atrodas kopīgā vecāku aizgādībā, bet viens no viņiem neīsteno ikdienas aizgādību, atbilstoši Civillikumam viņam ir tiesības pilnā apmērā ietekmēt bērna dzīvesvietas jautājumu.⁴³³ Savukārt, citās valstīs, iespējams, pastāv citāda aizgādības tiesību un saskarsmes tiesību mijiedarbība. Šo situāciju ilustrācijai var pieminēt lietu *Re V.-B. (Abduction: Custody Rights)*.⁴³⁴ Šajā nolēmumā līdzīgi, kā to paredz Latvijas nacionālais regulējums, ir analizēts jautājums par to, vai un kādos gadījumos persona, kurai ar tiesas nolēmumu ir noteiktas saskarsmes tiesības, var iebilst pret bērna izvešanu uz citu valsti. Minētās lietas ietvaros bērnu parastā dzīvesvieta bija Nīderlandē. Vecāki bija noslēguši vienošanos un to apstiprinājuši Amsterdamas rajona tiesā. Vienošanās noteica, ka mātei ir aprūpes tiesības par bērniem, savukārt tēvam – saskarsmes tiesības. Vienlaikus vienošanās paredzēja, ka mātei ir jāinformē bērnu tēvs par būtiskākajām lietām, kas skar bērnus, piemēram, par skolas izvēli, ārstēšanos un dzīvi ārvalstīs. Pie tam šī informācija tēvam bija jāsniedz mēneša laikā. Pēc kāda laika māte informēja bērnu tēvu, ka plāno ar bērniem pārcelties uz Angliju, ko arī izdarīja, pirms vēl bija pagājis vienošanās noteiktais mēneša termiņš. Tēvs Anglijas tiesā iesniedza pieteikumu par bērnu atgriešanu. Tiesa pieteikumu noraidīja, uzskatot, ka Hāgas konvencijas izpratnē nav noticis aizgādības tiesību pārkāpums. Tiesa secināja, ka Hāgas konvencija nošķir tiesības uz aizgādību un saskarsmes tiesības.⁴³⁵ Tiesa norādīja, ka tēva tiesības tikt informētam mēneša laikā par bērnu dzīvesvietas maiņu nevar uzskatīt par aprūpes tiesībām un neietver tiesības iebilst pret bērnu aizvešanu no valsts un attiecīgi noteikt bērna dzīvesvietu. Pēc autores domām, ja vienošanās tieši paredzētu, ka tēvam ir tiesības iebilst pret bērna izvešanu no valsts vai ka gadījumā, ja māte vēlas izvest bērnus no valsts, ir nepieciešama tēva piekrišana un māte būtu izvedusi bērnu, nerēķinoties ar šādām tēvam paredzētajām tiesībām ietekmēt situāciju, tad tēvs arī varētu atsaukties uz Hāgas konvencijā paredzēto mehānismu un apgalvot, ka bērns ir bijis prettiesiski nolaupīts.

2) Piemērojot Hāgas konvencijas noteikumus par bērna neatgriešanas pamatiem (Hāgas konvencijas 12. vai 13.pants), tiesām jānodrošina iespēja bērnam tikt uzklautam tiesvedībā, ja vien tas

---

⁴³³ Civillikuma 178.¹ pants.

⁴³⁴ *Re V.-B. (Abduction: Custody Rights)* [1999] 2 FLR 192. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0261.htm> [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].

⁴³⁵ Hāgas konvencijas 5.pants paredz, ka Šīs Konvencijas mērķiem —

a) “tiesības uz aizbildnību” ietver tiesības, kas attiecas uz rūpēm par bērnu un, it īpaši, uz tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu
b) “tiesības uz apmeklēšanu” ietver tiesības aizvest uz noteiktu laika periodu bērnu uz vietu, kas nav bērna parastā dzīvesvieta.

nešķiet nepiemēroti, ņemot vērā tā vecumu un brieduma pakāpi.⁴³⁶ Regula, tāpat kā Hāgas konvencija nenorāda konkrētu vecumu, no kura bērns ir jāuzklausā. Noteicošais kritērijs bērna uzklausīšanai ir tā vecums un brieduma pakāpe. Tātad, ja tiesa uzskata, ka bērns nav sasniedzis pietiekamu vecuma un brieduma pakāpi, bērnu var arī neuzklausīt. Briseles IIbis Regula līdzīgi kā Hāgas konvencija paredz, ka tiesas nodrošina bērna uzklausīšanu. Tomēr tas nenozīmē, ka tiesnesim pašam ir jāuzklausā bērns. Bērna uzklausīšanu var uzticēt arī sociālajiem darbiniekiem vai psihologiem. Latvijā atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma regulējumam bērnam jādod iespēja tikt uzklausītam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumīgā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.⁴³⁷ Taču atšķirībā no Hāgas konvencijas Briseles IIbis Regulas 11.panta 2.punkts pastiprina bērna tiesības tikt uzklausītam, kad tiek piemēroti minētās konvencijas noteikumi par bērna neatgriešanas pamatiem. Hāgas konvencijā noteikums par bērna uzklausīšanu un attiecīgi bērna iebildumi pret atgriešanu ir viens no bērna neatgriešanas pamatiem.⁴³⁸ Tomēr tiesu praksē bērnus uzklausā, arī vērtējot citus konvencijā paredzētos bērna neatgriešanas pamatus.

Pēdējo gadu ārvalstu tiesu prakse liecina par to, ka tiesas Briseles IIbis Regulas noteikumu par bērna uzklausīšanu uztver kā pienākumu uzklausīt ne tikai vecākus bērnus, bet arī gados jaunākus bērnus. Atšķirībā no Hāgas konvencijas, kas paredz, ka bērns ir jāuzklausā, ja tiesai kļūst zināms, ka bērns iebilst pret atgriešanu, Briseles IIbis Regula paredz, ka tiesai ir jānodrošina bērnam iespēju tikt uzklausītam.⁴³⁹ Tā, piemēram, lietā *Re F. (A Child)*⁴⁴⁰ Anglijas tiesa noteica, ka septiņus gadus veca bērna neuzklausīšana ir uzskatāma par būtisku kļūdu. Īrijas tiesa lietā *In the Matter of M. N. (A CHILD)*⁴⁴¹ nepiekrīta tēva apgalvojumiem, ka sešus gadus vecs bērns nav spējīgs formulēt viedokli par to, kurā no divām valstīm viņam vajadzētu dzīvot. Kā norāda nesenā Anglijas tiesu prakse, šobrīd visi bērni, izņemot tos, kas ir pavisam agrīnā vecumā, Hāgas konvencijas lietās tiek uzklausīti. Autore uzskata, ka Briseles IIbis Regulas pieeja bērna viedokļa uzklausīšanā ir pareiza, jo neatstāj atklātu jautājumu par bērna iebildumu pierādīšanas nastu, kā tas ir Hāgas konvencijas 13.panta otrās daļas piemērošanā. Tāpēc vēl jo vairāk Briseles IIbis Regulas pieeja stiprina autores pausto viedokli par to, ka Hāgas konvencijas Protokolā būtu jāstiprina tiesas loma bērna viedokļa noskaidrošanā.⁴⁴² Tādējādi

⁴³⁶ Briseles IIbis Regulas 11.panta 2.punkts.

⁴³⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta trešā daļa.

⁴³⁸ Konvencijas 13.pants.

⁴³⁹ Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa.

⁴⁴⁰ *Re F. (A Child)* [2009] EWCA Civ 416. Pieejams: <http://www.incat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=1020&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 11.augustā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

⁴⁴¹ *In the Matter of M. N. (A CHILD)* [2008] IEHC 382. Pieejams: <http://www.incat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=992&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 11.augustā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

⁴⁴² Sk. darba II.nodaļu.

tiesas aktīvā loma Hāgas konvencijas piemērošanā būtu ne tikai pieejama ES dalībvalstu vidū, bet arī globālā līmenī.

3) Tiesa nevar atteikt bērna atgriešanu, ja personai, kas pieprasa bērna atgriešanu, nav sniegta iespēja tikt uzklaušītai.⁴⁴³ Savukārt šāda iespēja tikt uzklaušītam nav paredzēta Hāgas konvencijā.

4) Tiesai savs spriedums jāpieņem sešu nedēļu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, taču ārkārtēju apstākļu dēļ, kas padara par neiespējamu sprieduma pieņemšanu sešu nedēļu laikā, šis termiņš var būt arī garāks.⁴⁴⁴ Būtiski atzīmēt, ka šo izņēmumu tiesas nedrīkst izmantot kā ierastu kārtību pieņemot lēmumu garākā termiņā. Ir jāpastāv ārkārtējiem apstākļiem, lai tiesa varētu atsaukties uz šo izņēmumu. Atšķirībā no Hāgas konvencijas Briseles IIbis Regula skaidri paredz konkrētu termiņu, kādā jāpieņem lēmums bērna atgriešanas jautājumā. Savukārt Hāgas konvencijas gadījumā šāds termiņš ir tikai secināms no konvencijas noteikumiem, bet nav tieši paredzēts. Atbilstoši Hāgas konvencijas noteikumiem tiesām ir jārikojas ātri, taču, ja spriedums nav pieņemts sešu nedēļu laikā, kompetentajām iestādēm pastāv iespēja prasīt paskaidrojumu par aizkavēšanās iemeslu.⁴⁴⁵ Savā ziņā konvencija arī pieļauj to, ka lēmums būtu jāpieņem sešu nedēļu laikā, kaut arī šis termiņš ir saistīts ar citām darbībām, nevis tieši ar sprieduma pieņemšanu.

Lēmuma pieņemšana sešu nedēļu laikā ir saistīta ar citu regulas prasību, proti, ar bērna un personas, kas pieprasa bērna atgriešanu, iespējām tikt uzklaušītām. Rodas jautājums, kā tik ierobežotā laika termiņā nodrošināt bērna un personas, kas pieprasījusi bērna atgriešanu, uzklaušīšanu? Nereti persona, kas pieprasa bērna atgriešanu, atrodas ārvalstī. Viena no iespējām, kā nodrošināt uzklaušīšanu, ir izmantot Padomes 2001.gada 28.maija Regulu (EK) Nr.1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komerclietās.^{446 447} Minētā regula ir vērsta uz tiesu pārrobežu sadarbību pierādījumu iegūšanā. Šo regulu tiesas var izmantot pierādījumu iegūšanā arī pārrobežu ģimenes tiesību jautājumos. Taču saskaņā ar minētās regulas noteikumiem pierādījumu vispārīgais iegūšanas termiņš ir noteikts 90 dienas,⁴⁴⁸ bet tiesai saskaņā ar Briseles IIbis Regulas prasībām lēmums jāpieņem sešu nedēļu laikā pēc pieprasījuma iesniegšanas. Līdz ar to ne vienmēr ir iespējams iegūt pierādījumus tādā termiņā, lai pieņemtu lēmumu sešu nedēļu laikā. Tāpēc tiesai ir jāizmanto šajā regulā paredzētie pierādījumu iegūšanas veidi, kas nodrošina pierādījumu ātrāku

⁴⁴³ Briseles IIbis Regulas 5.punkts.

⁴⁴⁴ Briseles IIbis Regulas 11.panta 3.punkts.

⁴⁴⁵ Hāgas konvencijas 11.pants.

⁴⁴⁶ Regula publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 4.sējuma 121.-144.lpp.

⁴⁴⁷ Ar trešajām valstīm jautājumā par sadarbību starp tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komerclietās ir piemērojama Hāgas konvencija par pierādījumu iegūšanu ārvalstīs civillietās vai komerclietās. Hāgas konvencija par pierādījumu iegūšanu ārvalstīs civillietās vai komerclietās. Latvijas Vēstnesis, 2009. 18.marts, nr.43.

⁴⁴⁸ Regulas preambulas 10.apsvēruma un 10.panta 1.punkts.

iegūšanu, piemēram, izmantojot videokonferences vai telekonferences. Tas ir samērā ātrs pierādījumu iegūšanas veids un būtu īpaši lietderīgs veids pierādījumu iegūšanai pārrobežu ģimenes lietās.⁴⁴⁹

5) Atšķirībā no Hāgas konvencijas Briseles IIbis Regula paredz, ka tiesa nevar atteikt bērna atgriešanu, pamatojoties uz Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktu,⁴⁵⁰ ja ir noskaidrots, ka attiecīgi pasākumi ir veikti, lai nodrošinātu bērna aizsardzību pēc tā atgriešanas.⁴⁵¹ Līdz ar to tiesai vienmēr ir jāpieņem spriedums par bērna atgriešanu, ja ir iespējams nodrošināt bērna aizsardzību pēc tā atgriešanas dalībvalstī, no kuras tas ir bijis prettiesiski aizvests vai aizturēts, ja pat pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs tam neciešamu situāciju. Ņemot vērā minētos regulas noteikumus Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzētā neatgriešanas pamata piemērošana ir sašaurināta līdz minimumam.

6) Atšķirībā no Hāgas konvencijas noteikumiem Briseles IIbis Regula paredz jauninājumu procesuālajiem noteikumiem, kad bērna atgriešana ir atteikta, pamatojoties uz Hāgas konvencijas 13.pantu. Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 11.panta 6.punktu tiesai, kas izlemj neatgriezt bērnu, pamatojoties uz konvencijas 13.pantu, nekavējoties tieši vai ar centrālās iestādes starpniecību jānosūta tiesas rīkojums par neatgriešanu un saistīto dokumentu kopijas, jo īpaši tiesas sēžu stenogrammu kopijas kompetentai tiesai vai centrālajai iestādei dalībvalstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, kā noteikts tiesību aktos. Bērna parastās dzīvesvietas tiesa saņem visus minētos dokumentus viena mēneša laikā pēc dienas, kad izdots rīkojums par neatgriešanu. Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 11.panta 7.punkta noteikumiem attiecīgai tiesai jāpaziņo pusēm un jāaicina tās vērsties tiesā saskaņā ar valsts tiesību aktiem trīs mēnešu laikā pēc paziņošanas dienas, lai tiesa var izskatīt jautājumu par bērna aizgādību vai aizbildnību, ja vien viena no pusēm nav jau cēlusi šādu prasību. Ja puses trīs mēnešu laikā nav vērsušās tiesā, tiesa izbeidz tiesvedību, kas savukārt nozīmē, ka bērns var palikt dalībvalstī, uz kuru viņš tika nolaupīts.⁴⁵² Taču, ja tiesvedība netiek izbeigta, tad tiesvedības procesā par aizgādības vai aizbildnības tiesību noteikšanu bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, var izlemt arī jautājumu par bērna atgriešanu. Tas nozīmē, ka galavārds lemt par aizgādības vai aizbildnības tiesībām par bērnu, tostarp par viņa atgriešanu vai neatgriešanu, pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par bērna neatgriešanu, vienmēr pieder tās dalībvalsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas.

---

⁴⁴⁹ Regulas 10.panta 4.punkts.

⁴⁵⁰ Saskaņā ar Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto bērns nav jāatgriež, ja pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs neciešamu situāciju.

⁴⁵¹ Briseles IIbis Regulas 11.panta 4.punkts.

⁴⁵² Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Eurfopa Law Publishing, 2006, p.102.

Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 11.panta 8.punktu⁴⁵³ bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesas lēmums par aizgādības tiesībām par bērnu, tostarp par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, un par kuru tiek izsniegta regulas 42.pantā paredzētā apliecība, citā dalībvalstī tiek izpildīts saskaņā ar regulā paredzētajiem īpašajiem noteikumiem. Šis arī ir jauninājums salīdzinoši ar Hāgas konvencijā paredzēto. Tātad atbilstoši Briseles IIbis Regulai bērna pārrobežu nolaupīšanas lietās tiek atcelta vienā dalībvalstī pieņemtu nolēmumu atzīšanas un sprieduma izpildāmības pasludināšanas (*exequatur*) prasība. Rezultātā bērna parastās dzīvesvietas dalībvalstī izsniegtajai apliecībai lēmumam par aizgādības tiesībām par bērnu, tostarp par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, saskaņā ar Briseles IIbis Regulu ir izpildu dokumenta raksturs, kuru, saņemot citā dalībvalstī, ir jāuzsāk izpildu darbības.⁴⁵⁴ Tas nodrošina pēc iespējas ātrāku un efektīvāku bērna atgriešanu. Proti, saskaņā ar Briseles IIbis Regulu bērna parastās dzīvesvietas dalībvalstī nav iespējams pārsūdzēt apliecības izsniegšanu un dalībvalstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, nav iespējams izmantot lēmuma par aizgādības tiesībām par bērnu, tostarp par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, neatzīšanas procedūru.⁴⁵⁵ Tas nozīmē, ka līdz ar apliecības izsniegšanu tiek iedarbināts neatgriezenisks mehānisms bērna atgriešanai.

Līdz ar to vienā dalībvalstī pieņemtajam lēmumam, par kuru ir izsniegta apliecība, citā dalībvalstī ir jāuzticas pilnībā, lai nodrošinātu tā izpildi. Savstarpējās uzticēšanās stiprināšanai atbilstoši Briseles IIbis Regulas noteikumiem apliecību nav iespējams izsniegt par jebkuru lēmumu, ar kuru izlemj aizgādības tiesības, bet tikai jautājumos par bērna prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu⁴⁵⁶ un saskarsmes tiesībām.⁴⁵⁷

Lai izsniegtu šādu apliecību, ir jāpiemēro Briseles IIbis Regulas 42.panta 2.punktā paredzētie noteikumi apliecības izsniegšanai, proti, apliecības izsniegšana ir pieļaujama, ja:

- a) bērnam tika sniegta iespēja tikt uzklaustītam, ja vien uzklaustīšana netika uzskatīta par nepiemērotu, ņemot vērā viņa vai viņas vecumu vai brieduma pakāpi;
- b) visām pusēm tika sniegta iespēja tikt uzklaustītām; un
- c) tiesa, pasludinot savu spriedumu, ir ņēmusi vērā iemeslus un pierādījumus, kādi ir par pamatu rīkojumam, kas izdots atbilstoši Hāgas konvencijas 13. pantam.

Tas nozīmē, ka bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, izskatot lietu, ir jāievēro konkrēti procesuāli noteikumi, kas

⁴⁵³ Briseles IIbis Regulas 11.panta 8.punkts paredz, ka „[n]eatkarīgi no sprieduma par neatdošanu atpakaļ, kas pieņemts, ievērojot Hāgas 1980. gada Konvencijas 13. pantu, visi turpmākie spriedumi, kas pieprasa bērna atpakaļatdošanu un ko pasludina tiesa, kurai saskaņā ar šo regulu ir piekritība, jāizpilda saskaņā ar III nodaļas 4. iedaļu, lai nodrošinātu bērna atpakaļatdošanu”.

⁴⁵⁴ Briseles IIbis Regulas 42.panta 1.punkts un preambulas 17.apsvērums.

⁴⁵⁵ Briseles IIbis Regulas preambulas 17. un 24.apsvērums.

⁴⁵⁶ Briseles IIbis Regulas 42.pants.

⁴⁵⁷ Briseles IIbis Regulas 41.pants.

paredzēti Briseles IIbis Regulas 42.panta 2.punktā. Tikai atbilstība šo noteikumu ievērošanai ļauj izsniegt šādu apliecību.⁴⁵⁸

ES ietvaros šāds regulējums ir ieviests, neskatoties uz to, ka Hāgas konvencijā nekas tāds nav paredzēts. Saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem, ja tās valsts tiesa, uz kuru bērns ir nolaupīts, pieņem lēmumu par bērna neatgriešanu, tad nekāda galavārda tās valsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, nav. Tas nozīmē, ka, ja Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valsts, kas nav ES dalībvalsts, tiesa izlemj bērnu neatgriezt, tad bērns paliek valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, un par aizgādības tiesībām pēc tam jau lemj tikai šīs valsts tiesas. Savukārt regulējums ES ietvaros pamatojas uz to, ka tika atzīts, ka bieži vien tās dalībvalsts tiesas, uz kuru bērns tika nolaupīts, pārāk plaši un pavirši interpretē bērna neatgriešanas pamatus, kas paredzēti Hāgas konvencijā. Tādejādi tika atzīta nepieciešamība pēc tāda kā kontroles mehānisma bērna neatgriešanas jautājumu atkārtotai izvērtēšanai.

3.3. EST secinājumi bērna prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā

EST judikatūra ir būtisks avots ES tiesību aktu piemērošanā un interpretācijā. Taču tā kā Briseles IIbis Regula ir samērā nesens ES tiesību akts, tad šobrīd vēl ir pārāgri runāt par izvērstu EST judikatūru šīs regulas piemērošanā. Tomēr jau šobrīd ir pieejami vairāki būtiski EST spriedumi, kas bagāti ar nozīmīgām atziņām bērnu pārrobežu prettiesiskas nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jomā un kas ietekmē turpmāko Briseles IIbis Regulas piemērošanu šajā jautājumā pat neatkarīgi no tā, ka Hāgas konvencijas citu valstu vidū, kas nav ES dalībvalstis, piemēro pilnīgi savādāk. Tāpēc šiem EST spriedumiem ir jāpievērš īpaša uzmanība un analīze.

3.3.1. EST sprieduma lietā *Rinau* analīze

Bērna māte, Lietuvas pilsonē, un bērna tēvs, Vācijas pilsonis, apprecējās 2003.gadā un dzīvoja Vācijā. 2005.gada 11.janvārī ģimenē piedzima meita Luīze. Taču jau 2005.gada martā Rinau pāris sāka dzīvot šķirti, un viņu meita Luīze palika dzīvot pie mātes. 2006.gada 21.jūlijā bērna māte ar vīra piekrišanu uz divām nedēļām aizbrauca ar meitu uz Lietuvu, kur arī palika. 2006.gada 14.augustā Vācijas tiesa piešķīra pagaidu aizbildnību pār Luīzi viņas tēvam.

⁴⁵⁸ Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008.gada 15.jūlijā], 37.lpp.

2006.gada 30.oktobrī bērna tēvs vērsās Lietuvas tiesā ar pieprasījumu par viņa meitas Luīzes atgriešanu Vācijā, pamatojoties uz Hāgas konvenciju un Briseles IIbis Regulu. Taču ar 2006.gada 22.decembra lēmumu šis pieteikums tika noraidīts, un šis lēmums tika pārsūtīts Vācijas centrālajai iestādei, kas savukārt to nosūtīja kompetentajai Vācijas tiesai. Ar 2007.gada 15.marta lēmumu Lietuvas tiesa pārskatīja pirmās instances lēmumu un pieņēma lēmumu par Luīzes atgriešanu Vācijā. Taču šā jautājuma izskatīšana Lietuvā līdz ar 2007.gada 15.marta lēmumu par Luīzes atgriešanu Vācijā nebeidzās. Šis jautājums Lietuvas tiesās tika aplūkots līdz pat 2008. gada 26. maijam, notiekot vairākkārtējām pārsūdzībām, nolēmumu pārskatīšanai un nolēmumu izpildes apturēšanai, kuru rezultātā Lietuvas tiesa tikai 2008.gada 26.maijā apturēja 2007.gada 15.marta lēmuma izpildi.

Tomēr pa to laiku, kamēr Lietuvā risināja jautājumu par Luīzes atgriešanu Vācijā, Vācijas tiesa ar 2007.gada 20.jūnija spriedumu šķīra Rinau pāra laulību, galīgās aizbildnības tiesības par Luīzi piešķirot bērna tēvam. Vācijas tiesa, ievērojot Lietuvas tiesas 2006. gada 22. decembra lēmumu, ar ko tika atteikta Luīzes atgriešana Vācijā, ņēma vērā minētā lēmuma saturu un iesniegtos argumentus un uzlika par pienākumu bērna mātei vest Luīzi atpakaļ uz Vāciju un atstāt viņu tēva aizbildnībā. Tajā pašā dienā Vācijas tiesa pievienoja savam spriedumam apliecību, kas izsniegta atbilstoši Briseles IIbis Regulas 42. pantam. Mātes apelācijas sūdzība par minēto spriedumu tika noraidīta.

Tad māte iesniedza Lietuvas tiesā pieteikumu par Vācijas tiesas 2007. gada 20. jūnija sprieduma neatzīšanu tiktāl, ciktāl ar to aizbildnības tiesības attiecībā uz Luīzi ir piešķirtas tēvam un ciktāl bērna mātei ir uzlikts pienākums atgriezt bērnu tēvam un atstāt viņa aizbildnībā. Šis pieteikums netika pieņemts izskatīšanai. Rinau kundze iesniedza kasācijas sūdzību, kuru izskatot, Lietuvas tiesa nolēma apturēt tiesvedību un uzdot EST vairākus prejudiciālus jautājumus.

Lietā *Rinau* ir apspriesti vairāki būtiski jautājumi Briseles IIbis Regulas piemērošanā.

Viens no tiem ir par to, vai bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa ir tiesīga pieņemt lēmumu par bērna atgriešanu un izsniegt apliecību pēc tam, kad valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesa ir pieņēmusi lēmumu par bērna atgriešanu. Šajā lietā lēmums par bērna atgriešanu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, ir pieņemts, pārskatot pirmās instances lēmumu par bērna neatgriešanu, kas tika paziņots bērna parastās dzīvesvietas valsts kompetentajām iestādēm.

Atbildot uz šo jautājumu, EST spriedumā lietā *Rinau* norāda uz Briseles IIbis Regulas noteikumiem par nolēmuma pieņemšanas termiņiem valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, un bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesas informēšanu, ja valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiek pieņemts lēmums par bērna neatgriešanu, un šādas informēšanas termiņiem. Kā norāda EST, šo noteikumu mērķis ir ne tikai nodrošināt bērna atgriešanu nekavējoties dalībvalstī, kurā bija tā parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, bet arī ļaut bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesai

izvērtēt pamatojumu un pierādījumus, uz kuru pamata tika pieņemts spriedums par bērna neatgriešanu.⁴⁵⁹ EST atzīmē, ka Lietuvas tiesas, pieņemot virkni dažādu nolēmumu, pārkāpa Briseles IIbis Regulā paredzēto procesuālo autonomiju, it īpaši kas skar jautājumu par laika ievērošanu, lemjot par bērna atgriešanu vai neatgriešanu Vācijā, lai arī, iespējams, tikušas pieņemtas visātrākās iekšējās procedūras.⁴⁶⁰ Tāpēc EST *Rinau* sprieduma 80.punktā nolemj, tā kā pamatojumu un pierādījumu, uz kuru pamata tika pieņemts spriedums par neatgriešanu, izvērtējumu veic bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa, procesuālie starpgadījumi, kas notiek vai atkārtoti notiek dalībvalstī pēc tam, kad tika pieņemts spriedums par neatgriešanu, nav noteicoši, un var uzskatīt, ka tiem nav nozīmes saistībā ar Briseles IIbis Regulas piemērošanu. Tas nozīmē, ka par Lietuvas tiesas pirmās instances lēmumu, saskaņā ar kuru bija pieņemts bērnu uz Vāciju neatgriezt, neatkarīgi no tā, ka šā sprieduma pārskatīšanā tika tomēr nolemts bērnu atgriezt uz Vāciju, Vācijas tiesa bija tiesīga pieņemt lēmumu par bērna atgriešanu Vācijā un izsniegt apliecību.

Vai tas ir jauns pavērsiens Briseles IIbis Regulas piemērošanā un kā to vērtēt? No vienas puses, šo EST secinājumu *Rinau* lietā nevarētu saukt par jauninājumu, jo jau šobrīd atbilstoši Briseles IIbis Regulas noteikumiem galavārds par bērna atgriešanu vienmēr ir bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Tātad, neatkarīgi no tā, vai valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesa divās vai trijās instancēs lemj par bērna neatgriešanu, rezultātā parastās dzīvesvietas valsts tiesai ir tiesības pieņemt bērna atgriešanu. No otras puses, tomēr šis ir jauninājums tajā aspektā, ka EST, apzinoties Briseles IIbis Regulas mērķi – nodrošināt tūlītēju bērna atgriešanu, un to, ka šis mērķis ne vienmēr dalībvalstu nacionālajās tiesās tiek sasniegts, uzskata, ka sprieduma par bērna neatgriešanu pārsūdzība, pārskatīšana, atlikšana vai atcelšana šo mērķi nesasniedz, jo tikai bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa ir kompetenta izlemt visus jautājumus saistībā ar bērnu. Šis secinājums ir vērtējams pozitīvi tieši no Briseles IIbis Regulas mērķa skatupunkta, ļaujot bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesai izlemt visus jautājumus saistībā ar bērnu, tostarp arī jautājumu par bērna atgriešanu.

Otrs, ne mazāk būtisks jautājums, ko izvērtē EST, ir par to, vai atbilstoši Briseles IIbis Regulas noteikumiem ir iespējams apstrīdēt sprieduma, ar kuru bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa izlemt bērnu neatgriezt, atzīšanu, un kā jārikojas tiesai šādā gadījumā.

EST atzīmē, ja nav paustas nekādas šaubas par apliecības autentiskumu un ja tā ir sagatavota atbilstoši veidlapai, kuras paraugs ir iekļauts Regulas IV pielikumā, ir aizliegts apstrīdēt sprieduma par atgriešanu atzīšanu, un tiesai, kas izskata lietu, ir tikai jākonstatē apliecinātā sprieduma izpildāmība un

---

⁴⁵⁹ EST 2008.gada 11.jūlija spriedums lietā: C-195/08 PPU, ECR, p. I-05271, para.78.

⁴⁶⁰ Ibid, para.87.

jāpiespriež bērna atgriešana nekavējoties.⁴⁶¹ No vienas puses, šis secinājums šķiet pietiekami skaidrs un loģisks. Ko lai apstrīd, ja spriedums bērna parastās dzīvesvietas valstī par bērna atgriešanu un attiecīgi apliecība ir izsniegta, ievērojot visus Briseles IIbis Regulas noteikumus. No otras puses, uzmanīgu dara šādi vārdi: „*ir aizliegts apstrīdēt sprieduma par atgriešanu atzīšanu*”. Pēc autores domām nav skaidrs, kas ar to būtu jāsaprot. Vai ar to būtu jāsaprot, ka ir aizliegts iesniegt pieteikumu par šāda sprieduma neatzīšanu valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts? Vai tas ir domāts tikai attiecībā uz situācijām, kad persona, kurai ir vecāku atbildība, prasa šāda sprieduma atzīšanu un izpildi, un otra puse nav tiesīga to apstrīdēt?⁴⁶² Vai tomēr šis EST secinājums attiecas uz abām šīm situācijām? Tā kā EST neprecizē, attiecībā uz kādiem gadījumiem šis secinājums attiecas, jautājums joprojām paliek atklāts.

Neskatoties uz to, ka EST spriedums lietā *Rinau* atstāj dažus jautājumus atklātus, tas ir kļuvis par vadošo spriedumu turpmākajā Briseles IIbis Regulas interpretācijā no EST puses.⁴⁶³

3.3.2. EST sprieduma lietā *Doris Povse pret Mauro Alpage* analīze

Lietas *Doris Povse pret Mauro Alpage* pamatā ir tiesvedība starp bērna māti un tēvu par viņu meitu. Ģimene dzīvoja Itālijā neregistrētā kopdzīvē kopīgā mājāsaimniecībā. 2006.gada 6.decembrī viņiem piedzima meita Sofia. Ģimenes attiecību pasliktināšanās rezultātā māte kopā ar meitu aizbrauca uz Austriju. 2008.gada aprīlī tēvs pieprasīja meitas atgriešanu Itālijā saskaņā ar Hāgas konvenciju. Vairāku tiesvedību ietvaros Austrijā tēva pieteikums par bērna atgriešanu tika noraidīts, uzskatot, ka bērna šķiršana no mātes radīs bērnam nopietnu fizisku vai psiholoģisku kaitējumu. Paralēli māte lūdza Austrijas kompetentai tiesai, piešķirt viņai aizgādības tiesības. Austrijas tiesa savā 2009.gada 26.maija nolēmumā saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 15.panta 5.punktu pieņēma jurisdikciju, balstoties uz to, ka tas ir bērna interesēs, un to, ka Austrijas nepilngadīgo tiesa atrodas labākā vietā tiesas spriešanai, lūdzot

⁴⁶¹ EST 2008.gada 11.jūlija spriedums lietā: C-195/08 PPU, ECR, p. I-05271, para.111.

⁴⁶² Šāda situācija ir iespējama, jo saskaņā ar Briseles IIbis Regulas noteikumiem, neskatoties uz to, ka spriedumu, ar kuru bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesa izlemj bērnu atdot atpakaļ, atzīst un izpilda citā dalībvalstī bez nepieciešamības šo spriedumu pasludināt par izpildāmu, persona, kurai ir vecāku atbildība, var prasīt tāda sprieduma atzīšanu un izpildi. (Briseles IIbis Regulas 40.panta 2.punkts).

⁴⁶³ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī]. ECR nav publicēts; EST 2010.gada 15.jūlija spriedums lietā: C-256/09. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009J0256:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā]. ECR nav publicēts; EST 2010.gada 1.jūlija spriedums lietā: C-211/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0211:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā]. ECR nav publicēts; EST 2009.gada 23.decembra spriedums lietā: C-403/09 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009J0403:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā]. ECR nav publicēts.

Itālijas kompetento tiesu nodot tai jurisdikciju. Ar 2009.gada 10.jūlija nolēmumu Itālijas kompetentā tiesa noraidīja lūgumu par jurisdikcijas nodošanu un pieprasīja bērna nekavējošu atgriešanu Itālijā, rezultātā izsniedzot Briseles IIbis Regulas 42.panta otrajā daļā minēto apliecību, kuras sekas ir tādas, ka nolēmums, par kuru ir izsniegta minētā apliecība, saskaņā ar regulas prasību ir automātiski izpildāms Austrijā.

Izskatot lietu, Austrijas Augstākā tiesa uzdeva vairākus jautājumus EST saistībā ar Briseles IIbis Regulas piemērošanu, tostarp jautājumu par Itālijas kompetentās tiesas nolēmuma izpildi, par kuru izsniegta apliecība. Austrijas tiesa jautā, vai šāda nolēmuma izpilde var tikt atteikta, ja izpilde nopietni kaitē bērna labākajām interesēm, pamatojoties uz to, ka no bērna atgriešanas nolēmuma pieņemšanas brīža izcelsmes dalībvalstī (dalībvalsts, kurā pieņem nolēmumu par bērna atgriešanu, par kuru izdod Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzēto apliecību) apstākļi ir mainījušies. Austrijas tiesa arī jautā, vai atbildētājam būtu jādara zināma situācijas maiņa izcelsmes dalībvalstī vai arī izpildi var apturēt izpildes valstī līdz brīdim, kamēr izcelsmes dalībvalsts pieņem nolēmumu?

Šī EST lieta ir būtiska no tāda aspekta, ka šīs lietas apstākļi ir līdzīgi apstākļiem, kas apskatīti ECT lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* attiecībā uz nolēmuma par bērna atgriešanu izpildes jautājumiem.

EST atšķirībā no ECT izdarītajiem secinājumiem lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland* nepieļāva nolēmuma par bērna atgriešanu neizpildi, pamatojoties uz būtisku lietas apstākļu maiņu. EST uzskatīja, ka šādas izmaiņas ir jānorāda kompetentajā izcelsmes dalībvalsts tiesā, kurā arī ir jāiesniedz iespējamais lūgums par tās sprieduma izpildes apturēšanu.⁴⁶⁴

Autore nepiekrīt EST izdarītajiem secinājumiem, jo, pieļaujot to, ka izcelsmes dalībvalsts tiesa, pamatojoties uz apstākļu maiņu, var izvērtēt jautājumu par sprieduma izpildes apturēšanu, veidosies situācija, ka izcelsmes dalībvalstij jau otro reizi tiks piešķirts situācijas izvērtēšanas mehānisms, proti, pirmo reizi gadījumā, kad valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesa ir pieņēmusi nolēmumu par bērna neatgriešanu. Otro reizi – izpildes procesa stadijā. Tāpēc ir apšaubāms, ka gadījumā, kad ir jau izsniegta apliecība par bērna atgriešanu, izvērtējot Briseles IIbis Regulā paredzētos nosacījumus, izcelsmes dalībvalsts tiesa izlemtu jautājumu par pretējo. Pie tam Briseles IIbis Regulas 47.panta 1.punkts paredz, ka izpildes procedūru reglamentē izpildes valsts tiesību akti un regulas 47.panta 2.punkts paredz, ka jebkurš spriedums, kas pieņemts citā dalībvalstī, izpildes dalībvalstī ir izpildāms tādos pašos apstākļos, kādi būtu, ja to pieņemtu šajā dalībvalstī. Tomēr EST uzskata, ka šis

---

⁴⁶⁴ EST 2010.gada 1.jūlija spriedums lietā: C-211/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0211:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā], para.83. ECR nav publicēts;

noteikums būtu interpretējams sašaurināti, ļaujot izpildes regulējumu izpildes dalībvalstī regulēt ar izcelsmes dalībvalsts pieņemtajiem nolēmumiem izpildes jautājumos, tādējādi liedzot izpildes dalībvalstij piemērot savu regulējumu izpildes procesa jautājumos. ECT atšķirībā no EST ne vien attaisno nolēmuma par bērna atgriešanu neizpildi, bet arī neuzliek nekādus ierobežojumus attiecībā uz valstu nacionālo regulējumu, kas risina izpildu procesa jautājumus. ECT, attaisnojot nolēmuma par bērna atgriešanu neizpildi, ņemot par pamatu situācijas apstākļu maiņu, par primāro izvirza bērna intereses, nevis mērķi – nodrošināt bērna tūlītēju atgriešanu. Savukārt EST acīmredzami par primāro mērķi izvirza bērna tūlītēju atgriešanu, nevis tā palikšanu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, no bērnu interešu viedokļa.

Būtiski atzīmēt, ka visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātas iestādes, primāri jāņem vērā bērna intereses.⁴⁶⁵ Tāpēc bērna interešu ievērošana ir viens no vispāratzītajiem starptautisko tiesību un cilvēktiesību principiem.⁴⁶⁶ Kaut arī ANO Konvencija par bērna tiesībām *sensu stricto* nav Kopienas tiesību aktu instruments, tas tomēr ir iekļauts vairākos ar cilvēktiesību aizsardzību saistītos starptautiskos instrumentos, kurus EST ņem vērā Kopienas tiesību vispārējo principu piemērošanā.⁴⁶⁷

Autore uzskata, ka neatkarīgi no tā, kādu mērķi izvirza konkrēts tiesību instruments, kas attiecas uz bērnu tiesību jautājumiem un kādas atkāpes no šiem izvirzītajiem mērķiem pieļauj, proti, Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas gadījumā pieļaujot bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, vienmēr ir jāņem vērā bērna intereses attiecīgā jautājuma izskatīšanā. ECT šo principu arī ņēma vērā, pieļaujot nolēmuma par bērna atgriešanu neizpildi. Tāpēc kā globālā līmenī, tā arī ES ir nepieciešama vienota Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas interpretācija jautājumos par bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Abi šie tiesību akti ir vērsti uz bērnu tiesību ievērošanu, taču nebūtu pieļaujams, ka to, ko viens tiesību akts uzskata par bērna tiesību ievērošanu, otrs - neuzskata un attiecīgi bērna interešu ievērošana ir jāvērtē atšķirīgi atkarībā no piemērojamā tiesību akta. Šobrīd vēl ECT nav lēmusi par to, vai EST pieņemtie lēmumi bērnu tiesību jautājumos, piemērojot ES iekšējo regulējumu, atbilst vai neatbilst Eiropas Konvencijas principiem. Tas būs iespējams tikai tuvākajā nākotnē pēc ES pievienošanās Eiropas Konvencijai. Taču, kamēr tas nav noticis, pēc autores domām jautājumā par nolēmuma izpildi, kas attiecas uz bērna atgriešanu, ES normas jāpiemēro un jāinterpretē tādā veidā, lai nodrošinātu lēmumu atbilstību Eiropas Konvencijas principiem.

---

⁴⁶⁵ ANO Konvencijas par bērna tiesībām 3.panta pirmā daļa.

⁴⁶⁶ Schuz R. The Hague Child Abduction Convention: Family Law and Private International Law. International & Comparative Law Quarterly, 1995, Vol 44, p.773.

⁴⁶⁷ EST 2006.gada 27.jūnija spriedums lietā: 540/03, ECR, p. I-5769.

3.3.2. EST sprieduma lietā *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz* analīze

Spānijas pilsonis H.A.Agirrs Sarraga un Vācijas pilsone S.Pelca apprecējās 1998.gada 25.septembrī Spānijā. Šajā laulībā 2000.gada 31.janvārī piedzima meita Andrea. Ģimenes parastā dzīvesvieta bija Spānija. 2007.gada beigās laulātā pāra attiecības pasliktinājās un katrs no viņiem Spānijas tiesās iesniedza laulības šķiršanas pieteikumu. Ar 2008.gada 12.maija lēmumu Spānijas tiesa pagaidu aizgādības tiesības piešķīra tēvam, bet mātei - saskarsmes tiesības. Pēc šī lēmuma Andrea pārcēlās uz dzīvi pie tēva. 2008.gada jūnijā māte pārcēlās un iekārtojās uz dzīvi Vācijā. 2008.gada augustā, beidzoties vasaras brīvlaikam, kuru Andrea pavadīja kopā ar māti, Andrea palika pie viņas Vācijā. Kopš tā laika viņa vairs nav atgriezusies pie tēva Spānijā. 2009.gada 1.jūlijā Vācijas tiesa noraidīja tēva pieprasījumu par bērna atgriešanu Spānijā, pamatojies uz to, ka bērns iebilst pret atgriešanu. Meitenei bija 11 gadi un viņas vecumu un brieduma pakāpi tiesa uzskatīja par pamatotu, lai meiteni uzklautu un ņemtu viņas iebildumus vērā. Rezultātā Spānijas tiesa piešķīra tēvam atsevišķu meitas aizgādību un noteica, ka bērns ir jāatgriež Spānijā, izsniedzot par minēto spriedumu Briseles IIbis Regulā paredzēto apliecību. Būtiski, ka Spānijā tiesvedībā mātes lūgums uzklaut viņu un bērnu tiesā netika ņemts vērā. Tāpēc māte Vācijas tiesā lūdza neatzīt Spānijas tiesas spriedumu, ar kuru ir piešķirta tēvam atsevišķa aizgādība un par kuru ir izsniegta apliecība. Ar 2010.gada 28.aprīļa Vācijas tiesas lēmumu mātes lūgums tika apmierināts. Tomēr tēvs šo lēmumu pārsūdzēja un rezultātā Vācijas tiesa uzdeva vairākus jautājumus EST:

- 1) Vai izpildes dalībvalstij izņēmuma kārtā ir tiesības pārbaudīt apliecību, ja dalībvalsts nolēmums, par kuru izsniegta minētā apliecība, ir pieņemts, būtiski pārkāpjot cilvēktiesības?
- 2) Vai izpildes dalībvalsts tiesai ir pienākums izpildīt izcelsmes dalībvalsts nolēmumu, par kuru izsniegta Briseles IIbis Regulas 42.pantā minētā apliecība, arī tad, ja no lietas materiāliem izriet, ka apliecība ir izsniegta nepamatoti.

Autore vēlas uzsvērt, ka lietas *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz* apstākļi ir līdzīgi Latvijas tiesās skatītas lietas apstākļiem, kuriem arī būtu jāpievērš īpaša uzmanība, jo Latvija par šo gadījumu iesniedza sūdzību pret Itāliju Eiropas Komisijā. Šajā lietā M. piedzima Itālijā 2002.gadā, Latvijas pilsones un Itālijas pilsoņa ģimenē. Pēc gada ģimenē sākās nesaskaņas. 2004.gadā strīds par aizgādības tiesībām nonāca Itālijas tiesā un rezultātā aizgādība par M. tika piešķirta viņa mātei. Pie tam tiesa noteica, ka gadījumā, ja māte atstāj Itālijas robežu, tad bērna aizvešana no Itālijas var notikt tikai ar tēva piekrišanu. Lieldienu brīvdienās 2006.gadā māte ar bērnu bez tēva piekrišanas devās uz Latviju

un Itālijā vairs neatgriezās. Jau pēc pāris mēnešiem (2006.gada jūnijā) Itālijas tiesa pagaidu kārtībā aizgādību par M. noteica viņa tēvam.

2007.gada janvārī Latvijas centrālā iestāde Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas īstenošanas nolūkos no Itālijas centrālās iestādes saņēma tēva pieprasījumu par M. atgriešanu Itālijā. Šo pieprasījumu centrālā iestāde pārsūtīja izskatīšanai Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā.⁴⁶⁸

Latvijas pirmās instances tiesa tēva pieprasījumu noraidīja un nolēma neatgriezt M. Itālijā.⁴⁶⁹ Neskatoties uz to, ka tiesa atzina, ka saskaņā ar Hāgas konvenciju un Briseles IIbis Regulu M. aizvešana no Itālijas uzskatāma par prettiesisku, tiesa uzskatīja, ka saskaņā Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktu⁴⁷⁰ bērns nav atgriežams Itālijā. Tiesa, vērtējot psihologa atzinumu, uzskatīja, ka nav pieļaujama pēkšņa bērna un mātes saskarsmes pārtraukšana, kā arī bērna ierastās dzīves vietas un režīma izjaukšana. Pirmās instances tiesas lēmums tika pārsūdzēts. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija ar savu lēmumu atstāja pirmās instances tiesas lēmumu negrozītu un blakus sūdzību noraidīja, atzīstot, ka pirmās instances tiesa pamatoti noraidījusi tēva pieprasījumu par M. atgriešanu Latvijā, jo ir rūpīgi izvērtējusi visus lietas apstākļus un bērna intereses.⁴⁷¹ Tātad abas Latvijas tiesas atzina, ka bērnam jāpaliek Latvijā, proti, valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts.

Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 11.panta 7.punktā⁴⁷² paredzēto galavārds lemt par aizgādības tiesībām par bērnu, tostarp par bērna atgriešanu vai neatgriešanu pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par bērna neatgriešanu, vienmēr pieder tās dalībvalsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas. Taču būtiski atzīmēt, ka šis mehānisms darbojas tikai tad, ja dalībvalstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, ir bijis lēmums par bērna neatgriešanu, nevis par bērna atgriešanu. Tādēļ, izmantojot šo regulā paredzēto mehānismu, tēvs 2007.gada augustā vērsās Itālijas tiesā. Ar 2008.gada aprīļa lēmumu Itālijas tiesa noteica, ka saskaņā ar Briseles IIbis Regulu bērns nekavējoties ir jāatgriež Itālijā. 2008.gada augustā Latvijas centrālā iestāde no Itālijas centrālās iestādes saņēma apliecību, ko izdevusi Itālijas tiesa saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 42.pantu. Kopš bērna prettiesiskas aizvešanas līdz apliecības saņemšanai bija jau pagājuši vairāk kā 2 gadi. Uz šodienu nu jau

⁴⁶⁸ Šādu kārtību paredz CPL 644.¹⁴ panta pirmā daļa un 644.¹⁵ panta otrā daļa.

⁴⁶⁹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007. gada 11. aprīļa lēmums lietā Nr. C30155307.

⁴⁷⁰ Saskaņā ar Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto bērns nav jāatgriež, ja pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu, vai citādi radīs neciešamu situāciju.

⁴⁷¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2007. gada 24. maija lēmums lietā Nr. C30155307.

⁴⁷² Briseles IIbis Regulas 11.panta 7.punkts paredz, ka „[j]a viena no pusēm nav iesniegusi prasību tiesās dalībvalstī, kurā bija bērna pastāvīgā dzīvesvieta tieši pirms nelikumīgās aizvešanas vai aizturēšanas, tiesai vai centrālajai iestādei, kas saņem 6. punktā minēto informāciju, jāpaziņo pusēm un jāaicina tās izdarīt iesniegumus tiesā saskaņā ar valsts tiesību aktiem trīs mēnešu laikā pēc paziņošanas dienas, lai tiesa var izskatīt jautājumu par bērna uzraudzību.

Neierobežojot šajā regulā ietvertos noteikumus par piekrišanu, tiesa slēdz lietu, ja attiecīgajā termiņā nav saņēmusi nekādus iesniegumus.”

ir pagājuši vairāk kā trīs gadi un bērns joprojām atrodas Latvijā, kaut arī ir uzsākta Itālijas tiesas 2008.gada aprīļa lēmuma izpilde.

Latvijas kompetentās iestādes uzskatīja, ka Romas Nepilngadīgo lietu tiesa ir izdevusi apliecību, neievērojot Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzētos noteikumus apliecības iesniegšanai, proti, bērnam netika sniegta iespēja tikt uzklaustātam, mātei netika sniegta iespēja tikt uzklaustītai un netika pilnībā izvērtēti tie iemesli un pierādījumi, kuri bija par pamatu Latvijas tiesu lēmumiem par bērna neatgriešanu. Latvijas iestādes uzskatīja, ka Itālijas tiesa tikai formāli 2008.gada aprīļa lēmumā ir atsaukusies uz Briseles IIbis Regulas paredzētajiem apliecības izsniegšanas nosacījumiem, nevis tos pamatoti izvērtēja un piemēroja. Itālijas tiesas lēmumā, piemēram, ir norādīts, ka mātes viedoklis ir uzklaustīts, taču lēmumā tas nav analizēts; ir norādīts, ka bērns nav jāuzklausa, jo viņš nav sasniedzis brieduma pakāpi, bet nav analizēts, kas tieši traucē viņa uzklaustīšanu, kāpēc nav pieaicināms psihologs vai sociālais darbinieks viņa uzklaustīšanā; arī Latvijas tiesu argumenti lēmumā nav analizēti, bet ir atrodama tikai norāde, ka tie ir vērtēti. Pēc Latvijas kompetento iestāžu domām apliecība ir izdota nepamatoti, pārkāpjot Briseles IIbis Regulas paredzētos nosacījumus. Tā rezultātā ir pārkāpts savstarpējās uzticēšanās princips un bērna labākās intereses, kas jo īpaši ir nozīmīgs bērnu nolaupīšanas lietās, jo šajās lietās ir atcelta sprieduma izpildāmības pasludināšanas (*exequatur*) prasība.

Taču Briseles IIbis Regulā nav paredzēts mehānisms tiem gadījumiem, kā rīkoties, ja dalībvalsts tiesa ir izdevusi apliecību, neievērojot tam paredzētos nosacījumus. Tāpēc Latvija, pamatojoties uz Ministru kabineta lēmumu,⁴⁷³ iesniedza sūdzību Eiropas Komisijā pret Itāliju saskaņā ar Līguma 259.pantu. Eiropas Komisija savā atzinumā atzina, ka Itālija nav pārkāpusi ES tiesības, norādot, ka ir pieļaujamas atšķirības dalībvalstu procesuālajās normās un ka dalībvalstīm ir jāuzticas.

Visticamāk Latvijas Republikas valdība nelems par procesa turpināšanu atbilstoši Līguma 259.pantā paredzētai iespējai, proti, Latvija vēl varētu vērsties EST pret Itāliju, jo jautājums par to, kā rīkoties gadījumā, kad ir nepamatoti izsniegta apliecība, ir atrisināts spriedumā lietā *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*, kaut gan pēc autores domām vairāki jautājumi arī pēc šī sprieduma paliek atklāti.

Lietā *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz* EST secināja, ka:

---

⁴⁷³ Ministru kabineta sēdes 2008.gada 23.septembra protokola Nr.68, 28.§ „Latvijas Republikas nostājas projekts, iesniedzot sūdzību Eiropas Kopienu Komisijā saskaņā ar Eiropas Kopienu dibināšanas līguma 227.pantu pret Itālijas Republiku”. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2008-09-23> [aplūkots 2009.gada 1.maijā].

1) Briseles IIbis Regulas 42.panta vienīgais mērķis ir norādīt izcelsmes dalībvalsts tiesai minimālo tāda nolēmuma nepieciešamo saturu, pamatojoties uz kuru ir jāizdod minētā apliecība;⁴⁷⁴

2) izpildes dalībvalsts tiesa nekādi nav pilnvarota veikt pārbaudi par apliecības izdošanas nosacījumiem. Šāds pilnvarojums varētu apdraudēt ar Briseles IIbis Regulas izveidotās sistēmas lietderīgo iedarbību. No tā izriet, ja dalībvalsts tiesa izdod minētajā 42.pantā paredzēto apliecību, izpildes dalībvalsts tiesai ir jāizpilda nolēmums, par kuru ir izsniegta apliecība, un tā nevar iebilst ne pret šāda nolēmuma atzīšanu, ne pret tā izpildāmību;⁴⁷⁵

3) izcelsmes dalībvalsts tiesa Briseles IIbis Regulas 42.panta prasībām atbilstošu apliecību var izdot tikai pēc tam, kad tā ir pārbaudījusi, ka nolēmums ir ticis pieņemts, ievērojot bērna tiesības brīvi paust viedokli, un ka šim bērnam, ņemot vērā valsts procesuālos līdzekļus un starptautiskās tiesiskās sadarbības instrumentus, ir piedāvāta faktiskā un efektīva iespēja paust viedokli;⁴⁷⁶

4) ieinteresētajām personām tieši izcelsmes dalībvalsts tiesību sistēmā ir jāmeklē tiesību aizsardzības līdzekļi, kas ļautu apstrīdēt nolēmuma, par kuru izsniegta Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzētā apliecība, likumību. Tādēļ izcelsmes dalībvalsts tiesām ir jāpārbauda, vai nolēmumā, par kuru ir izsniegta šī apliecība, ir pieļauts bērna tiesību tikt uzklusītam pārkāpums.⁴⁷⁷

Rezultātā ar minēto spriedumu EST nav pieļāvusi to, ka izpildes dalībvalsts tiesas izņēmuma kārtā var pārbaudīt apliecību, ja dalībvalsts nolēmums, par kuru izsniegta minētā apliecība, ir pieņemts, būtiski pārkāpjot cilvēktiesības. Šādā gadījumā jāmeklē visi iespējamie aizsardzības līdzekļi izcelsmes dalībvalstī un ja tie ir izsmelti un tiek atzīts, ka cilvēktiesības nav pārkāptas vai tiek novērsts cilvēktiesību pārkāpums, izpildes dalībvalstij ir pienākums izpildīt izcelsmes dalībvalsts nolēmumu. Pēc autores domām minētais spriedums nav vērtējams viennozīmīgi, jo tas atstāj vairākus jautājumus neskaidrus un atklātus, tāpēc autore turpmāk darbā atsevišķi izvērtēs ES regulējuma trūkumus apliecības izsniegšanas nosacījumu ievērošanā un izteiks iespējamus uzlabojumus šajā jautājumā, vēl atsevišķi analizējot EST sprieduma *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz* secinājumus.

---

⁴⁷⁴ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī], para.53. ECR nav publicēts.

⁴⁷⁵ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī], para.54-56. ECR nav publicēts.

⁴⁷⁶ Ibid, para.68.

⁴⁷⁷ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī], para.71.,73. ECR nav publicēts.

3.4. ES regulējuma bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās trūkumi un iespējamie uzlabojumi

3.4.1. Procesuālo noteikumu trūkumi un to iespējamie uzlabojumi

Briseles IIbis Regulā paredzētais mehānisms bērna nolaupīšanas civiltiesisko aspektu jautājumos viennozīmīgi ir balstīts uz augstu savstarpējās uzticēšanās pakāpi starp dalībvalstu tiesām un varētu šķist, ka šis mehānisms varētu izbeigt bērnu pārrobežu nolaupīšanu ES ietvaros. Mērķis šim mehānismam ir padarīt Hāgas konvencijas piemērošanu efektīvāku un ātrāku.⁴⁷⁸ Taču rodas jautājums, vai tik tiešām šis mehānisms ir tik nevainojams un vai tas efektīvi novērš bērnu pārrobežu nolaupīšanu ES ietvaros. Pēc autores domām, neskatoties uz izstrādāto procesuālo regulējumu Briseles IIbis Regulā, kas ievērojami atšķiras no Hāgas konvencijas noteikumiem un kura mērķis ir novērst atsevišķus konvencijas regulējuma trūkumus, tomēr vairāki jautājumi tomēr paliek atklāti un būtu nepieciešams risinājums ES līmenī.

1) Kā minēts iepriekš, saskaņā ar Briseles IIbis Regulas noteikumiem tiesai vienmēr ir jāpieņem spriedums par bērna atgriešanu, ja ir iespējams nodrošināt bērna aizsardzību pēc tā atgriešanas dalībvalstī, no kuras tas ir bijis prettiesiski aizvests vai aizturēts, ja pat pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās bērnam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs tam neciešamu situāciju.⁴⁷⁹

Tomēr Briseles IIbis Regula neregulē jautājumu par to, kā noskaidrot aizsardzības pasākumus: vai pieteikuma pieteicējam ir pienākums tos pierādīt vai tiesai pašai ir pienākums tos noskaidrot? Šis jautājums ir atkarīgs no katras valsts tiesību sistēmas. Kontinentālās Eiropas valstīs visticamāk šis jautājums būtu pakļauts tiesas objektīvās izmeklēšanas principa īstenošanai, iegūstot attiecīgos pierādījumus, piemēram, ar centrālo iestāžu palīdzību, savukārt anglo-amerikāņu valstīs pierādīšanas pienākums būtu uzlikts pusēm.⁴⁸⁰ Ārvalstu literatūrā pastāv uzskats, ka tomēr pieteikuma iesniedzējam vajadzētu pierādīt, ka noteikti aizsardzības pasākumi nodrošinās bērna gan fizisku, gan psiholoģisku aizsardzību.⁴⁸¹ Tomēr autore sliecas uzskatīt, ka šāda pieeja nav atbalstāma. Tiesām šādā gadījumā

⁴⁷⁸ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Eurfopa Law Publishing, 2006, p.102.

⁴⁷⁹ Briseles IIbis Regulas 11.panta 4.punkts.

⁴⁸⁰ Trimmings K. The Intra-EU Child Abduction Regime: Necessity or Caprice? Empirical Study of the Effectiveness of Child Abduction Provisions in the Brussels IIbis Regulation. The Added Value of the New Intra-EU Child Abduction Regime. A Thesis Presented for the Degree of Ph.D. at the University of Aberdeen, 2010, p.150.

⁴⁸¹ Alfieri J. Trauma, Recovery, and Transnational Child Abduction: Posttraumatic Stress Disorder as Psychological Harm under the Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction. *Oregon Review of International Law*, 2003, Vol.5, p.71-72.

secinājumi par aizsardzības pasākumu atbilstību ir jāizdara, vadoties no pušu iesniegtajiem pierādījumiem, nepastāvot iespējai objektīvi noskaidrot patiesās iespējas par iespējamiem aizsardzības pasākumiem bērna parastās dzīvesvietas valstī. Piemēram, ja pēc bērna prettiesiskas nolaupīšanas, tās valsts tiesas, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta, izlemj jautājumu par aizgādības tiesībām un pieteikuma iesniedzējam noteic saskarsmes tiesības, pieteicējs tiesā var apgalvot, ka pildīs tiesas nolēmumā norādīto īstenot saskarsmes tiesības paredzētajā laikā. Vai šāds apgalvojums ir pietiekams, ka bērns šādi tiks aizsargāts pēc tā atgriešanas? Visticamāk, ka nē.

Līdz ar to tas, ka dalībvalstī, no kuras bērns ir prettiesiski aizvests vai aizturēts, pastāv iespēja veikt kādus aizsardzības pasākumus neatkarīgi no tā, kā tiesa par šiem aizsardzības pasākumiem ir uzzinājusi, negarantē, ka šie pasākumi ir veikti vai tiks veikti. Tāpēc tiesai pašai jebkurā gadījumā ir jākonstatē, vai ir veikti, vai tiks veikti konkrēti pasākumi, lai aizsargātu bērnu pēc atgriešanas.⁴⁸² Nenoliedzami tiesas priekšā ir samērā grūts pienākums noskaidrot, vai šie pasākumi ir pietiekami un atbilstoši nodrošina bērna aizsardzību. Iespējams, tiesa var vērsties attiecīgās dalībvalsts centrālajā iestādē un tās palīdzība varētu būt svarīga, lai izvērtētu, vai šajā dalībvalstī ir vai nav veikti aizsardzības pasākumi. Tāpat tiesa var vērsties savas dalībvalsts centrālajā iestādē, lai tā vērstos pie attiecīgās dalībvalsts centrālās iestādes šajā jautājumā. Piemēram, gadījumā, ja Latvijas tiesa skata lietu par bērna atgriešanu Vācijā, Latvijas tiesa var lūgt Tieslietu ministrijas palīdzību, lai tā grieztos pie Vācijas centrālās iestādes, vai tieši lūgt Vācijas centrālās iestādes palīdzību, lai noskaidrotu, vai Vācijas iestādes veica vai var veikt kādus pasākumus, kas pasargātu bērnus no fiziska vai psiholoģiska kaitējuma, ko var radīt bērna atgriešana Vācijā. Taču jebkurā gadījumā, saņemot informāciju no attiecīgās dalībvalsts, Latvijas tiesai ir jāizvērtē, vai šie pasākumi ir pietiekoši un vai nodrošina adekvātu bērna aizsardzību.

Vienlaikus arī jāaplūko jautājums, kādus aizsardzības pasākumus, lai pasargātu bērnu no fiziska vai psiholoģiska kaitējuma varētu veikt vai garantēt Latvijas iestādes, ja runa būtu par tāda bērna atgriešanu Latvijā, kurš ir prettiesiski aizvests vai aizturēts citā valstī. Gadījumā, ja Latvijas kompetentajām iestādēm jautātu, kādus pasākumus Latvijā varētu veikt vai kādi pasākumi ir veikti, lai mazinātu kaitējumu, kas bērnam saistīts ar atgriešanu, atbilde uz šo jautājumu ir vairāk teorētiska, jo praksē līdz šim šādu gadījumu nav bijis, kā arī konkrēts regulējums šādiem gadījumiem Latvijas normās nav paredzēts. Viens iespējama variants varētu būt tāds, ka bāriņtiesa regulāri apseko bērna stāvokli pēc tā atgriešanas. Otrais variants varētu būt, piemēram, nodrošināt to, ka persona, no kuras bērns ir prettiesiski aizvests vai aizturēts, īsteno savas tiesības par bērnu trešās personas klātbūtnē,

---

⁴⁸² Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008-07-15], 33.lpp.

piemēram, bāriņtiesas klātbūtnē līdz brīdim, kamēr nav atrisināts jautājums par aizgādības tiesībām. Saņemot šādu informāciju no Latvijas kompetentajām iestādēm, ārvalstu tiesa vērtētu, vai šāds risinājums ir adekvāts un nodrošinās bērnam aizsardzību.

Neskatoties uz to, ka regulējums par bērnu aizsardzības pasākumu izvērtējumu ir Briseles IIbis Regulas jauninājums salīdzinoši ar Hāgas konvencijas noteikumiem, Briseles IIbis Regulas 11.panta 4.punkts nerada pārliecību par atbilstošu bērnu aizsardzību pēc to atgriešanas.⁴⁸³ Tās valsts tiesām, uz kuru bērns ir nolaupīts, pašām ir jāpieņem lēmums par to, vai aizsardzības pasākumi ir pietiekoši, lai nodrošinātu adekvātu bērna aizsardzību. Pieņemot lēmumu par bērna atgriešanu situācijā, kad no vienas puses tiesa secina, ka pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana viņam var nodarīt kaitējumu, bet no otras puses bērna parastās dzīvesvietas valsts iestādes norāda uz noteiktiem aizsardzības pasākumiem, kas šo risku novērš vai varētu novērst, bērna prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas valsts tiesai ir jāspēj uzticēties otras dalībvalsts iestādēm un šo aizsardzības pasākumu efektivitātei. Tāpat, lai patiešām bērna prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas valsts tiesa varētu pārliecināties, kādus pasākumus ir iespējams veikt un kādi pasākumi varētu būt atbilstoši, tas prasa arī ciešu sadarbību un arī valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesas iniciatīvu šai prasībai pieiet nevis formāli, bet pēc būtības starp iesaistīto valstu tiesām un iestādēm. Tas tāpēc, ka tajā pašā laikā Briseles IIbis Regulas 11.panta 4.punkta pietiekami lielā abstrakcijas pakāpe ļauj tiesām rīkoties pēc saviem ieskatiem attiecībā uz to, vai atgriezt bērnu un vai uzskatīt, vai attiecīgās valsts piedāvātie aizsardzības pasākumi nodrošina adekvātu bērna aizsardzību. Tikai tiesu prakse rādīs, vai dalībvalsts iestādes ir gatavas sadarboties un uzticēties tādā līmenī, lai pieņemtu lēmumu par bērna atgriešanu pat, ja pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs tam neciešamu situāciju, paļaujoties uz to, ka pēc bērna atgriešanas tiks veikta tā aizsardzība. Tikai tiesu prakse rādīs, vai šis Briseles IIbis Regulā paredzētais jauninājums mazinās Hāgas konvencijas paredzētā neatgriešanas pamata piemērošanu vai gluži otrādi – neko jaunu praktiski nedos.

2) No Briseles IIbis Regulas 11.panta 6.punkta izriet, ka dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesai pašai vai ar centrālās iestādes starpniecību jānosūta tiesas rīkojums par neatgriešanu un saistīto dokumentu kopijas, jo īpaši tiesas sēžu stenogrammu kopijas kompetentai tiesai vai centrālajai iestādei dalībvalstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Pie tam bērna parastās dzīvesvietas tiesai šie dokumenti jāsaņem mēneša laikā pēc rīkojuma par neatgriešanu izdošanas. Briseles IIbis Regula neregulē jautājumu par to, kādus dokumentus uzskatīt par saistītiem, lai tos nosūtītu līdz ar rīkojumu par neatgriešanu. Nav arī skaidrs, vai dokumentiem jābūt

---

⁴⁸³ McEleavy P. The New Child Abduction Regime in the European Union: Symbiotic Relationship or Forced Partnership? *Journal of Private International Law*, 2005, Vol. 1, Nr.1, p.26.

iztulkotiem un kam jānodrošina dokumentu tulkojums un kādā valodā. Briseles IIbis Regulas noteikumi balstās uz paļaušanos, ka attiecīgi dokumenti, pienācīgi iztulkoti atradīs ceļu līdz pareizajai bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesai mēneša laikā.⁴⁸⁴ Jāatzīmē, ka dažas atbildes uz šiem jautājumiem sniedz praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai, taču jāatzīmē, ka šai rokasgrāmatai ir tikai rekomendējošs raksturs un tāpēc nav garantēts, ka visas dalībvalstis vienoti vadās pēc tajā norādītajām vadlīnijām. Sākotnēji var arī likties, ka jautājumu par dokumentu tulkošanu un valodām atrisina Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 13.novembra regula (EK) Nr.1393/2007 par tiesas un ārpus tiesas civillietu vai komercietu dokumentu izsniegšanu dalībvalstīs (dokumentu izsniegšana), ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes regulu (EK) Nr.1348/2000.⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ Taču jāatzīmē, ka minētā regula attiecas uz tiesas dokumentu izsniegšanu adresātam, proti, regula paredz mehānismu paātrinātai dokumentu nosūtīšanai un izsniegšanai adresātam, kas atrodas citā ES dalībvalstī, nevis tajā, kurā notiek tiesvedība un kuras ietvaros attiecīgie dokumenti ir jāizsniedz minētajam adresātam. Minētā regula arī paredz, kādā valodā dokumenti ir jāizsniedz, paredz arī adresāta tiesības atteikties pieņemt dokumentus.⁴⁸⁷ Savukārt Briseles IIbis Regulas 11.panta 6.punktā paredzēto dokumentu nosūtīšanas mērķis nav nodrošināt šo dokumentu izsniegšanu adresātam, bet dokumentu pārsūtīt no vienas dalībvalsts tiesas uz citu dalībvalsts tiesu ar mērķi pēdējai tiesai sniegt papildus informāciju, kas tai noderētu, ja puses nolemtu uzsākt tiesvedību par aizgādības tiesībām.

Piemēram, meklējot atbildi attiecībā uz jautājumu par to, kādus dokumentus uzskatīt par saistītiem, lai tos nosūtītu līdz ar rīkojumu par neatgriešanu, sākotnēji šķiet, ka jānosūta pilnīgi visu dokumentu kopijas, kas atrodas lietā, jo atbilstoši regulas prasībai ir jānosūta pat tiesas sēžu stenogrammu kopijas. Taču rokasgrāmatā tiek piedāvāts, ka tiesnesim pašam jāizvērtē, kuri no dokumentiem ir būtiski. Pats būtiskākais ir tas, ka šiem dokumentiem jābūt tādiem, uz kuru pamata tiesa ir pieņēmusi lēmumu par bērna neatgriešanu.⁴⁸⁸ Latvijas gadījumā par saistītiem dokumentiem varētu uzskatīt bāriņtiesas atzinumu, iespējams, arī psihologa atzinumu. Taču jebkurā gadījumā tiesai

---

⁴⁸⁴ Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague child Abduction Convention. *Journal on Private International Law*, 2008. December, Vol.4, Nr.3, p.474.

⁴⁸⁵ Publicēta OV 2007.gada 10.decembrī L 324, 79.-120.lpp.

⁴⁸⁶ Ar trešajām valstīm jautājumā par tiesas un ārpus tiesas civillietu vai komercietu dokumentu izsniegšanu ir piemērojama Hāgas konvencija par tiesas un ārpus tiesas dokumentu izsniegšanu civillietās vai komercietās. Hāgas konvencija par tiesas un ārpus tiesas dokumentu izsniegšanu civillietās vai komercietās. *Latvijas Vēstnesis*, 2009. 18.marts, nr.43.

⁴⁸⁷ Regulas 5. un 8.pants. Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) 1348/2000 on the service in the Member States of Judicial and Extrajudicial documents in civil or commercial matters. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0603:FIN:EN:PDF> [aplūkots 2010.gada 17.janvārī], p.4.

⁴⁸⁸ Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008.gada 15.jūlijā], 37.lpp.

pašai būtu jāizvērtē, vai šie dokumenti ir pamats tiesas lēmumam par bērna neatgriešanu. Iespējams, tiesa, pieņemot lēmumu par bērna neatgriešanu, nemaz nav vadījusies no bāriņtiesas atzinuma, bet citiem apsvērumiem vai pierādījumiem. Kas attiecas uz tiesas sēžu stenogrammu nosūtīšanu, šis jautājums arī ir diskutējams. Latvijas gadījumā tie būtu tiesu sēžu protokoli. Vai tiešām ir lietderīgi sūtīt pilnas stenogrammas, kas var būt samērā garas, jo rezultātā citas dalībvalsts tiesnesim tajās ir jāatrod pats būtiskākais, kas attiecas uz jautājumu par neatgriešanu. Līdz ar to, lai atbilde uz šiem jautājumiem būtu skaidra un lai novērstu esošās praktiska rakstura nepilnības, pēc autores domām Briseles IIbis Regulas 11.panta 6.punktā būtu jāparedz, ka *dalībvalsts, uz kuru bērns ir prettiesiski aizvests vai kurā ir prettiesiski aizturēts, tiesa pati vai ar centrālās iestādes palīdzību nosūta tiesas rīkojumu par neatgriešanu un tādu saistīto dokumentu vai izrakstu no tiem kopijas, kas pamato tiesas lēmumu par bērna neatgriešanu.*

Tālāk seko jautājums par dokumentu tulkošanu, proti, kam jānodrošina dokumentu tulkošana. Pie tam nav jāaizmirst, ka atbilstoši Briseles IIbis Regulas prasībai bērna parastās dzīvesvietas tiesai dokumenti jāsaņem mēneša laikā pēc rīkojuma par neatgriešanu izdošanas. Piemēram, ja dalībvalstij, uz kuru bērns ir nolauptis, ir jātulko pats rīkojums par neatgriešanu, tiesas sēžu stenogrammas un vēl citi saistīti dokumenti, ir apšaubāms, vai ir iespējams ievērot Briseles IIbis Regulas prasību par laika termiņu. Rokasgrāmatā ir norādīts, ka tiesnešiem ir jāmēģina rast pragmatisku risinājumu, kas atbilst katras lietas vajadzībām un apstākļiem. Ja tulkojums ir nepieciešams, to iespējams veikt tikai ierobežotam vissvarīgāko dokumentu skaitam. Centrālajām iestādēm vajadzētu iesaistīties un sniegt palīdzību tulkojuma nodrošināšanā, ja ir paredzamas grūtības to nodrošināt noteiktā laikā. Tāpēc gadījumos, ja tulkojumu nav iespējams veikt viena mēneša laikā, to vajadzētu veikt bērna parastās dzīvesvietas dalībvalstī.⁴⁸⁹ Latvijā, piemēram, varētu būt grūtības veikt tulkojumu no latviešu uz grieķu valodu, bet nekad nebūtu problēmas veikt tulkojumu no latviešu uz angļu valodu. Tajā pašā laikā iespējams, ka Grieķijas centrālajai iestādei ir iespējas daudz vienkāršāk nodrošināt attiecīgo dokumentu tulkojumu no angļu uz grieķu valodu, nekā Latvijā veikt dokumentu tulkošanu grieķu valodā. Iespējams, ka abus tulkojumus uz un no angļu valodas var veikt ātrāk, nekā Latvijā vienu tulkojumu tikai uz grieķu valodu. Ieteikums nodrošināt tulkojumu tikai ierobežotam vissvarīgāko dokumentu skaitam nebūtu atbalstāms. Briseles IIbis Regulas prasība ir tāda, ka jānosūta rīkojuma par neatgriešanu un saistīto dokumentu kopijas. Tas nozīmē, ka bērna prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas dalībvalsts tiesa ir izvērtējusi to dokumentu nepieciešamību nosūtīšanai, kuri pamato tās lēmumu par neatgriešanu. Tad rodas jautājums, vai tiesai vēl būtu jāizvērtē, kurus no šiem dokumentiem tulkot.

---

⁴⁸⁹ Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008.gada 15.jūlijā], 37.lpp.

Tiesa jau būs atlasījusi visus dokumentus, kas ir nepieciešami nosūtīšanai, tātad, kas ir būtiski un kuri būtu jātulko. Ieteikums praktiskajā rokasgrāmatā gadījumā, kad tulkojumu nav iespējams veikt viena mēneša laikā, to vajadzētu veikt bērna parastās dzīvesvietas dalībvalstī, ir apšaubāms. Gadījumā, ja bērna prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas dalībvalstī uzsāk dokumentu tulkošanu un izrādās, ka to nevar paveikt mēneša laikā, dokumentu nosūtīšana bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesai pati par sevi nenodrošinās dokumentu iztulkošanu noteiktajā termiņā šajā valstī. Pēc autores domām šis risinājums nav izdevīgs ne no lietderības viedokļa, ne no cilvēku un finanšu resursu viedokļa.

Vienlaikus nav arī skaidrs, kādā valodā būtu jānodrošina dokumentu tulkošana. Tā kā dokumenti ir nepieciešami bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesai, tad varētu secināt, ka dokumenti būtu tulkojami šīs dalībvalsts valodā. Bet, kā jau minēts, ne vienmēr tas būs pats efektīvākais risinājums. Tāpēc autore ierosina papildināt Briseles IIbis Regulas 11.panta 6.punktu, paredzot, ka „*nosūtāmo dokumentu vai izdruku no tiem kopiju tulkojumu nodrošina dalībvalsts, uz kuru bērns ir prettiesiski aizvests vai kurā ir prettiesiski aizturēts, tiesa pati vai ar centrālās iestādes palīdzību tās dalībvalsts, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, valodā vai valodā, ko šī dalībvalsts uzskata par pieņemamu, attiecīgi šo informāciju paziņojot Eiropas Komisijai.*” Ja tiesa jau ir atlasījusi nosūtīšanai nepieciešamos dokumentus, tad pēc autores domām tie arī būtu jātulko un nebūtu jāveic atkārtota izvērtēšana par to, kurus dokumentus tulkot. Pie tam, ja atrisina jautājumu par to, kuras dalībvalsts pienākums ir tulkot dokumentus un kādā valodā, tas pēc autores domām veicinās to, ka tiesa rūpīgi izvērtēs, kurus dokumentus atlasīt nosūtīšanai un attiecīgi arī tulkošanai. Ja regulā paredzētu iespēju dalībvalstīm paziņot par citām tām pieņemamām valodām bez valsts oficiālās valodas, kādās tās piekrīt pieņemt dokumentus, dalībvalstis visdrīzāk paziņotu par angļu vai franču valodu kā papildus valodu, kurā pieņemt dokumentus. Šādi piemēri jau ir redzami no citiem ES instrumentiem,⁴⁹⁰ un šādi nenoliedzami atrisina jautājumu par laika termiņa ievērošanu, kā arī, iespējams, dokumentu tulkošanas kvalitāti. Nereti tulkojuma nodrošināšana kādā dalībvalstī reti izmantotās valodās, piemēram, Latvijas gadījumā nodrošināt kvalitatīvu un ātru Latvijas tiesas dokumentiem tulkojumu rumāņu, portugāļu valodā var aizņemt daudz laika, taču, ja dalībvalstis paziņotu „vispārpazīstamas” valodas, tad dokumentu tulkojums visticamāk neaizņems daudz laika un būs arī saprotamāks un kvalitatīvāks, kā rezultātā Briseles IIbis Regulas prasība par laika termiņu tiks ievērota.

---

⁴⁹⁰ Piemēram, sk. 2007. gada 13. novembra Eiropas Parlamenta un Padomes regulu (EK) Nr. 1393/2007 par tiesas un ārpustiesas civillietu vai komercietu dokumentu izsniegšanu dalībvalstīs (dokumentu izsniegšana), ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes regulu (EK) Nr. 1348/2000.; Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 21. aprīļa Regulu (EK) Nr. 805/2004, ar ko izveido Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem. Publicēta OV 2004. gada Īpašā izdevuma 19. nodaļas 7. sējuma 15.-62. lpp.

3) Kā tika norādīts iepriekš, galavārds lemt par aizgādības vai aizbildnības tiesībām par bērnu, tostarp par viņa atgriešanu vai neatgriešanu, pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par bērna neatgriešanu, vienmēr pieder tās dalībvalsts tiesai, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas. Taču Briseles IIbis Regulā nav paredzēts, cik ilgā laikā ir jāatrisina jautājums par aizgādības vai aizbildnības tiesībām. Regulā tikai ir paredzēts tas, ka tiesai puses ir jāaicina vērsties tiesā saskaņā ar šīs dalībvalsts tiesību aktiem trīs mēnešu laikā pēc paziņošanas dienas. Rodas jautājums, vai tas, ka Briseles IIbis Regulā nav atrunāts termiņš, kādā jāpieņem lēmums aizgādības vai aizbildnības jautājumos, ir bērna interesēs. Ja reiz tās dalībvalsts tiesa, uz kuru bērns ir prettiesiski aizvests vai kurā aizturēts, ir izlēmusi bērnu neatgriezt, tad bērna interesēs ir jautājumu par aizgādību vai aizbildnību izskatīt arī paātrinātā kārtībā, jo, kamēr bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa izlemj jautājumu par aizgādību vai aizbildnību, bērns atrodas dalībvalstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Atkarībā no tiesvedības ilguma var gadīties tā, ka bērns dalībvalstī, uz kuru tas ir nolaupīts, uzturas tik ilgu laiku, ka bērna atgriešana var vairs arī nebūt bērna interesēs, ņemot vērā laika ritumu un apstākļu maiņu. Tāpēc autore uzskata, ja Briseles IIbis Regula paredz termiņu, kādā jāpieņem lēmums valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesām, izlemjot jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, tad būtu loģiski paredzēt termiņu, kādā pieņemt lēmumu par aizgādības vai aizbildnības tiesībām par bērnu pēc tam, kad ir pieņemts lēmums par bērna neatgriešanu. Bērna interesēs ir izskatīt jautājumu paātrinātā kārtībā neatkarīgi no tā, vai tas ir jautājums par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, vai aizgādības vai aizbildnības tiesību jautājums. Tāpēc autore uzskata, ka bērna interesēs Briseles IIbis Regulā būtu jāparedz termiņš, kādā ir jāatrisina jautājums par aizgādības vai aizbildnības tiesībām pēc tam, kad valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, ir pieņemts lēmums par bērna neatgriešanu.

4) Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas noteikumiem tiesai savs spriedums jāpieņem sešu nedēļu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, taču ārkārtēju apstākļu dēļ, kas padara par neiespējamu sprieduma pieņemšanu sešu nedēļu laikā, šis termiņš var būt arī garāks. Pēc autores domām būtu tikai apsveicami Briseles IIbis Regulā paredzēt noteikumu, lai tiesa savā spriedumā pamatotu, kāpēc spriedums nav pieņemts sešu nedēļu laikā, bet garākā termiņā, un kas ir tie ārkārtējie apstākļi, kas neļāva tiesai pieņemt spriedumu paātrināti. Protams, šobrīd šāda prasība no pašas Briseles IIbis Regulas neizriet, taču tas varētu mazināt iespējamās pārsūdzības dēļ tā, ka tiesas neievēro procesuālās normas, kas izriet no ES regulējuma.

Nemot vērā minēto, jāatzīst, ka ES regulējums bērna atgriešanas procesuālajos jautājumos ir nepilnīgs un prasa uzlabojumus. Šiem uzlabojumiem nav bijusi pievērsta pienācīga uzmanība.⁴⁹¹

3.4.2. Trūkumi apliecības izsniegšanas nosacījumu ievērošanā un iespējamie uzlabojumi šajā jautājumā⁴⁹²

EST līdz ar spriedumu lietā *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz* atzina, ka izpildes dalībvalsts tiesas nekādā gadījumā nevar pārbaudīt apliecību, kas izsniegta saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 42.pantu, pat tajos gadījumos, kad dalībvalsts nolēmums, par kuru izsniegta minētā apliecība, ir pieņemts, būtiski pārkāpjot cilvēktiesības. EST šajā lietā uzskatīja, ka iespējamā aizsardzība pret cilvēktiesību pārkāpumiem ir jāmeklē izcelsmes dalībvalstī. Neskatoties uz to, autore uzskata, ka bez grozījumiem Briseles IIbis Regulā vēl joprojām turpinās pastāvēt bērnu tiesību aizsardzības un savstarpējās uzticēšanās principa apdraudējums, ES dalībvalstīm izlemjot lietas par bērna atgriešanu saskaņā ar Hāgas konvenciju.

Pirmkārt, EST secinājums par aizsardzības iespēju meklēšanu sprieduma izcelsmes valstī nav saistīts ar kādām prasībām izcelsmes dalībvalstij nodrošināt šādu aizsardzības līdzekļu pieejamību gadījumos, kad ir pārkāptas cilvēktiesības nolēmumā, par kuru ir izsniegta Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzētā apliecība.

Protams, ja bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts nacionālie tiesību akti pieļauj, tad lēmumu, par kuru ir izsniegta apliecība, ir iespējams pārsūdzēt. Viennozīmīgi ir vērtējami pozitīvi, ja pārsūdzības instance apliecības izsniegšanas noteikumus pārvērtē, pārbauda, analizē un pieņem arī atbilstošu lēmumu. Galvenais mērķis ir panākt pamatotu apliecību izsniegšanu, ievērojot Briseles IIbis Regulā paredzētos noteikumus. Tādu pieeju arī atbalsta EST lietā *Joseba Andoni Aguirre Zarraga pret Simone Pelz*, ka izcelsmes dalībvalsts tiesai ir jāpārbauda, vai nolēmumā ir ievēroti apliecības izsniegšanas nosacījumi.⁴⁹³ Taču EST neuzliek dalībvalstīm pienākumu izcelsmes dalībvalstī ieviest tādas aizsardzības pasākumus, kas būtu piemērojami, ja nolēmumā nav ievēroti visi Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzētie izsniegšanas nosacījumi, ne tikai tie, kas saistīti ar bērna viedokļa uzklauššanu. To var izskaidrot ar to, ka minēto lietu EST izskata tikai no bērna tiesību interešu

⁴⁹¹ McEleavy, P. The New Child Abduction Regime in the European Union: Symbiotic Relationship or Forced Partnership? *Journal of Private International Law*, 2005. April, Vol.1, Nr.1, 2005, p.30.

⁴⁹² Šajā apakšnodaļā pamatā ir izmantots autores raksts, sk. , Kucina I. Bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti. Būtiski trūkumi Eiropas Savienības regulējumā. *Jurista Vārds*, 2009. 21. jūlijs, nr.29.

⁴⁹³ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. *Pieejams:* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī], para.73-74. *ECR nav publicēts.*

ievērošanas prizmas, proti, kontekstā ar pārkāpumu par bērna tiesībām tikt uzklautam. Tāpēc arī EST neizskata citus noteikumus, kurus saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 42.pantu ir nepieciešams ievērot, izsniedzot apliecību, bet kuru pārkāpumi ir vienlīdz iespējami kā bērna uzklautāšanas principa pārkāpums. Šie pārējie apliecības izsniegšanas nosacījumi ir saistīti ar to, ka visām pusēm jābūt sniegtai iespējai tikt uzklautām, un ar to, ka izcelsmes dalībvalsts tiesai, pieņemot spriedumu, ir jāņem vērā iemesli un pierādījumi, kādi ir par pamatu nolēmumam par bērna neatgriešanu, kas pieņemts, pamatojoties uz Hāgas konvencijas 13.pantu.

Pēc autores domām savstarpējās uzticēšanās princips nav absolūts un tas ir jāsabalansē ar personas un bērna tiesību un interešu aizsardzību. Gadījumā, kad vienā dalībvalstī pieņemtu nolēmumu var automātiski nodot izpildei citā dalībvalstī un kad nepastāv iespēja šo nolēmumu izpildes dalībvalstī nedz apstrīdēt, nedz atcelt, tad nolēmuma izcelsmes dalībvalstī ir jābūt pienākumam nodrošināt pienācīgu personas un bērnu tiesību un interešu aizsardzību, lai attaisnotu automātisku nolēmuma izpildi, kas izriet no savstarpējās uzticēšanās principa. Autore uzskata, ka personas un bērna tiesību un interešu aizsardzība nav jautājums, kura izvērtēšana var būt atkarīga no katras dalībvalsts ieskatiem, tam ir jābūt konkrētam dalībvalsts pienākumam. Automātiska nolēmumu izpilde un dalībvalstu savstarpējās uzticēšanās princips ir jāsabalansē ar personas un bērna tiesību un interešu ievērošanas garantēšanu.

ES ir spēkā arī citi tiesību akti, kas pieļauj vienā dalībvalstī pieņemtā nolēmuma automātisku izpildi citā dalībvalstī. Tā, piemēram, citā dalībvalstī automātiski ir izpildāms spriedums, kas apstiprināts par Eiropas izpildes rīkojumu,⁴⁹⁴ spriedums, kas pieņemts Eiropas procedūrā maza apmēra prasībām,⁴⁹⁵ un Eiropas maksājuma rīkojums.⁴⁹⁶ Taču jāatzīmē, ka šie ES tiesību akti uzliek dalībvalstīm par pienākumu ieviest nolēmuma pārskatīšanas mehānismu, pretējā gadījumā izcelsmes dalībvalsts tiesas nav tiesīgas izsniegt attiecīgajās regulās paredzētās apliecības.⁴⁹⁷ Visos šajos gadījumos nolēmuma pārskatīšana ir pieļaujama gadījumā, kad ir noticis atbildētāja procesuālo tiesību pārkāpums, proti, kad nolēmums ir pieņemts, atbildētājam par to nezinot vai atbildētājam nenodrošinot iespēju savu tiesību aizstāvībai. Līdz ar to rezultātā šī iespēja ir būtisks atbildētāja tiesību aizsardzības līdzeklis, kas garantē, ka atbildētājs var prasīt nolēmuma pārskatīšanu pat tad, kad tas jau ir stājies

---

⁴⁹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 21.aprīļa Regula Nr.805/2004 (EK), ar ko izveido Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem, publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 7.sējuma 38-62.lpp. Minētās regulas 20.panta 1.punkts.

⁴⁹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 11.jūlija Regula Nr.861/2007 (EK), ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām, publicēta 2007.gada 31.jūlija OV L 199, 1.-22.lpp. Minētās regulas 20.panta 1.punkts.

⁴⁹⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 12.decembra Regula Nr.1896/2006 (EK), ar ko izveido Eiropas maksājuma rīkojuma procedūru, publicēta 2006.gada 30.decembrī OV L 399, 1.-32.lpp. Minētās regulas 19.pants.

⁴⁹⁷ Regulas Nr.805/2004 18.pants, Regulas Nr.861/2007 18.pants, Regulas Nr.1896/2006 20.pants.

likumīgā spēkā un pārsūdzība vispārējā kārtībā nav vairs iespējama un, iespējams, jau ir uzsākta šā nolēmuma izpilde citā dalībvalstī.

Tāpēc autore uzskata, ka līdzīga pieeja būtu jāizveido personas un bērna tiesību aizsardzībai Briseles IIbis Regulas gadījumā, jo apliecības izsniegšanas nosacījumi ir saistīti ar procesuālo tiesību ievērošanu, kas vienlīdz ir aplūkojamas no cilvēktiesību ievērošanas prizmas. *Tāpēc autore ierosina Briseles IIbis Regulā paredzēt minimālās normas nolēmuma, par kuru izsniegta 42.pantā paredzētā apliecība, pārskatīšanai.* Kā šādu noteikumu dalībvalstis ieviestu savā nacionālajā regulējumā, ir atkarīgs no katras dalībvalsts tiesību sistēmas un pieejas šim jautājumam, piemēram, kāda dalībvalsts var uzskatīt, ka ir pietiekami paplašināt nacionālo regulējumu pie nolēmumu pārsūdzības iespējām, cita valsts savukārt var ieviest atsevišķu nolēmuma pārskatīšanas mehānismu tieši Briseles IIbis Regulas gadījumam.

Otra iespēja, kā nodrošināt to, lai dalībvalstu savstarpējās uzticēšanās princips būtu sabalansējams ar personas un bērna tiesību un interešu ievērošanu, piemēram, *ir iesviest iespēju apstrīdēt apliecības izsniegšanu.* Jau šobrīd šāda iespēja ir paredzēta Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 21.aprīļa Regulas Nr.805/2004 (EK), ar ko izveido Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem, 10.pantā. Līdz ar minētās regulas noteikumiem ir pieļauta Eiropas izpildu rīkojuma apstiprinājuma atsaukšana, ja skaidri redzams, ka tas izsniegts nepamatoti, proti, neievērojot attiecīgajā regulā noteiktās prasības.

Nav pamata apgalvot, ka, ja Briseles IIbis Regulā pastāvētu apliecības apstrīdēšanas vai nolēmuma pārskatīšanas mehānisms, regulā nodibinātā sistēma bērna atgriešanas jautājumos zaudētu nozīmi, jo šāds mehānisms ievērojami kavētu bērna atgriešanu, kas ir viens no regulas mērķiem šajos jautājumos. Pēc autores domām personas un bērna tiesību un interešu aizsardzībai ir jābūt vienam no Briseles IIbis Regulas mērķiem kopā ar bērna ātru atgriešanu, un tikai, nodrošinot atbilstību šim mērķim, var runāt par tādu mehānismu, no kura dalībvalstīm izriet pienākums ievērot savstarpējās uzticēšanās principu. Personas un bērna tiesību un interešu aizsardzība būtu jānostāda tādā pašā līmenī, ja ne augstākā, kā mantisko interešu aizsardzības gadījumā. Ja attiecībā uz mantiskā rakstura jautājumiem ES līmenī ir nodrošināta pienācīga personas tiesību un interešu aizsardzība, paredzot gan apliecības izsniegšanas apstrīdēšanas mehānismu, gan pienākumu dalībvalstīm nodrošināt nolēmuma pārskatīšanu noteiktos gadījumos, tad vēl jo vairāk attiecībā uz jautājumiem, kas ir saistīti ar ģimenes tiesībām, līdzīga veida aizsardzība būtu ne tikai vēlama, bet obligāta, lai attaisnotu savstarpējās uzticēšanās principa ieviešanu.

Otrkārt, EST norāda, ka Briseles IIbis Regulas 42.panta vienīgais mērķis ir norādīt izcelsmes dalībvalsts tiesai minimālo tāda nolēmuma nepieciešamo saturu, pamatojoties uz kuru ir jāizdod minētā

apliecība.⁴⁹⁸ Eiropas Komisija savā argumentētajā atzinumā, izskatot sūdzību, ko Eiropas Komisijā iesniedz Latvija pret Itāliju saskaņā ar Līguma 259.pantu, norāda, ka ir pieļaujamas atšķirības dalībvalstu procesuālajās normās, ar to saprotot, ka apliecības izsniegšana ir pakļauta konkrētiem nosacījumiem, taču šie nosacījumi nav domāti kā visu dalībvalstu procesuālo normu harmonizācija. Līdz ar to Eiropas Komisijas skatījumā viss, kas nav harmonizēts līdz ar Briseles IIbis Regulas 42.panta 2.punkta noteikumiem, atstāts dalībvalstu nacionālā regulējuma ziņā. Tādējādi pēc Eiropas Komisijas domām šobrīd Kopienas līmenī nav paredzēti vienoti kritēriji, kādām satura prasībām jāatbilst tiesas lēmumam, analizējot un piemērojot Briseles IIbis Regulas 42.panta 2.punktā paredzētos nosacījumus, kas kalpo par pamatu apliecības izsniegšanai.⁴⁹⁹

No minētā nav skaidrs, kā izprast EST norādīto par „minimālo nolēmuma nepieciešamo saturu”. No minētā pat var izdarīt divus pilnīgi pretējus secinājumus. No vienas puses var secināt, ka EST ar to ir domājusi, ka dalībvalsts tiesai ir pietiekami ietvert formālu atsauci lēmumā, ka šie Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzētie nosacījumi apliecības izsniegšanai ir ievēroti, un nav nepieciešams atspoguļot to detalizētu analīzi. No otras puses var arī secināt, ka tomēr ir nepieciešams, lai lēmumā detalizēti tiktu apskatīts un izvērtēts katrs no šiem nosacījumiem. Jebkurā gadījumā jautājums joprojām ir aktuāls, vai savstarpējās uzticēšanas principa efektīvai darbībai patiešām varētu būt pietiekami ar pirmo EST secinājuma izpratni, proti, ka dalībvalsts tiesas lēmumā var norādīt, ka Briseles IIbis Regulas 42.pantā paredzētie nosacījumi ir ievēroti un neatspoguļot šo nosacījumu izvērtējumu un analīzi. Tomēr autore sliecas uzskatīt, ka EST secinājums būtu jāsaprot kā detalizētu un pamatotu nolēmuma satura atspoguļojumu attiecībā uz Briseles IIbis Regulā paredzēto apliecības izsniegšanas nosacījumu ievērošanu sekojošo apsvērumu dēļ.

Kā jau norādīts iepriekš, bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesai līdz ar Briseles IIbis Regulas noteikumiem ir piešķirts tāds kā kontroles mehānisms atkārtoti izvērtēt bērna neatgriešanu šajā dalībvalstī. Ja Eiropas likumdevējs šādu normu paredzējis, tas nozīmē, ka vēlējies šāda kontroles mehānisma efektīvu īstenošanu. Tāpēc šāda mehānisma efektīva īstenošanas nolūkos nebūtu pieļaujami tādi nolēmumi, kas tikai formāli atsauktos uz Briseles IIbis Regulas 42.panta 2.punktā paredzētajiem nosacījumiem un kas neatspoguļotu šo nosacījumu rūpīgu analīzi un izvērtējumu. Šādi Eiropas likumdevēja mērķi nevar sasniegt.

Noteikumi apliecības izsniegšanai, kas paredzēti Briseles IIbis Regulas 42.pantā, ir ar noteiktu mērķi, proti, nodrošināt, ka bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa, pamatoti izvērtējot un attiecīgi

---

⁴⁹⁸ EST 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. *Pieejams:* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī], para.53. *ECR nav publicēts.*

⁴⁹⁹ Tieslietu ministrijas sniegtā informācija.

pieņemot šos nosacījumus, var arī nepieņemt lēmumu par bērna atgriešanu un piekrist bērna palikšanai dalībvalstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Šādi noteikumi Briseles IIbis Regulā ierobežo bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesām, iespējams, nacionālu interešu vadītām lietās, kur iesaistīti šīs valsts pilsoņi, visos gadījumos lemt par bērna atgriešanu un šādi sodīt bērna nolaupītāju. Līdz ar to šie nosacījumi ir garantija tam, ka, tos izvērtējot un pienācīgi piemērojot, bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa var arī piekrist bērna palikšanai dalībvalstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Tāpēc minētajā regulā paredzēto nosacījumu pamatota izvērtēšana, analīze un attiecīga piemērošana, nevis formāla atsaukšanās uz tiem, ir pamats regulā paredzētajam bērna atgriešanas mehānismam, bērna labāko interešu ievērošanas un savstarpējās uzticēšanās principa efektīvai īstenošanai. Savstarpējās uzticēšanās principa ievērošana nedrīkst darboties tikai vienā virzienā, – tā, ka tikai bērna prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas dzīvesvietas dalībvalsts kompetentajām iestādēm ir pienākums uzticēties bērna parastās dzīvesvietas valsts nolēmuma pamatotībai un jāpieņem automātiskai izpildei bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesas nolēmums par aizgādības tiesībām bez jebkādam iespējam to apšaubīt. Bērna parastās dzīvesvietas valsts tiesām ir jāuzticas arī tam, ka dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesas ir pieņēmušas pamatotu nolēmumu par bērna neatgriešanu. Bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesām ir jārada pamats dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesas uzticībai un arī ieinteresēto personu pašāvērbībai par nolēmuma pamatotību. Tāpēc bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesām ir jāņem vērā dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesas nolēmums un jāpamato, ja tam nav iespējams piekrist. Ja bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesas var neargumentējot un nepamatojot noraidīt dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesu nolēmumu par bērna neatgriešanu, ir neiespējami dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesai un personām ticēt un pašauties, ka tikai tāpēc, ka bērna dzīvesvietas dalībvalsts tiesas tā uzskata, tagad ir pamatoti bērnu atgriezt. Rezultātā dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesām šādā situācijā ir pienākums pildīt nolēmumu, kas nonāk pilnīgi pretrunā dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesas nolēmumam, vispār neredzot nekādu argumentāciju un pamatojumu tam.

Tāpēc pēc autores domām būtu nepieciešams grozīt Briseles IIbis Regulu, papildinot *noteikumus par apliecības izsniegšanu, ne tikai saglabājot to, ka apliecības izsniegšana ir pakļauta konkrētiem nosacījumiem, bet paredzot arī to, ka lēmumā par bērna atgriešanu ir jāietver īpaša motivācija par apliecības izsniegšanas nosacījumu izvērtēšanu (paplašinātās procesuālās garantijas)*. Šobrīd apliecības izsniegšana ir pakļauta konkrētiem nosacījumiem. Taču, paplašinot procesuālās normas vienotā līmenī, nevis atstājot šo jautājumu katras dalībvalsts ziņā, tas kalpotu kā garantija tam, ka apliecība ir izsniegta pamatoti. Tas savukārt padarītu efektīvāku Briseles IIbis Regulā ieviesto atkārtotas kontroles mehānismu un stiprinātu savstarpējās uzticēšanās principu, jo kļiedētu iespējamās

bažas par apliecības nepamatotu izsniegšanu vai par formālu vai paviršu atsaukšanos uz apliecības izsniegšanas nosacījumiem. Paredzot Briseles IIbis Regulā paplašinātās procesuālās garantijas, veicinātu to, ka izcelsmes dalībvalsts tiesību aizsardzības līdzekļus, piemēram, nolēmuma pārskatīšanu personas izmantotu retāk, jo konkrēts pienākums tiesām izvērtēt apliecības izsniegšanas nosacījumus nolēmumā varētu novērst apliecību izsniegšanu iespējamos pārkāpumus un kļūdainu to izsniegšanu no tiesu puses un attiecīgi samazinātu personu iespējas panākt nolēmuma pārskatīšanu.

Nenoliedzami, Eiropas likumdevējs ir veidojis regulējumu, uzticoties ES dalībvalstu kompetentajām iestādēm, ka šis regulējums tiks piemērots efektīvi un pareizi, kā arī tiecoties novērst situāciju, kad tās noteikumu efektivitāte tiktu apdraudēta ar tiesvedības ļaunprātīgu izmantošanu.⁵⁰⁰ Taču Eiropas likumdevējs nav pieļāvis atkāpes savā regulējumā, ja tomēr tas tā nav.

Šis ES regulējums būtu efektīvāks, ja tajā pastāvētu noteikumi, kas ne tikai balstītos uz savstarpējās uzticēšanās principu, bet arī atbildētu uz jautājumu, kā rīkoties, ja pastāv pamatotas aizdomas par tā pārkāpumu, vai arī lai nepieļautu bažu esamību kā tādu, paredzot skaidru, efektīvu regulējumu ar paplašinātām procesuālām garantijām un nolēmuma pārskatīšanas vai apliecības apstrīdēšanas iespēju. ES regulējums būtu efektīvs, ja tajā būtu paredzēts, ka dalībvalstu kompetentās iestādes darbojas efektīvi un piemēro ātrākās procedūras, ievērojot bērna labākās intereses.

Regulējumam būtu jābūt skaidrākam, ko ir iespējams nodrošināt ar grozījumiem Briseles IIbis Regulā, jo ne vienmēr efektīvākais veids jautājumu risināšanā ir vērsties EST. Nenoliedzami grozījumi Briseles IIbis Regulā ir nepieciešami. Iespējams, vairāku dalībvalstu uzmanības vēršana uz šiem jautājumiem, var atdzīvināt un iedarbināt Eiropas aparātu, lai pārskatītu šobrīd esošu regulējumu Briseles IIbis Regulā attiecībā uz jautājumiem par bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Lai uzsvērtu šā jautājuma nozīmīgumu, Latvija Stokholmā neformālajā ES Tieslietu un iekšlietu ministru padomes sanāksmē, kas notika 2009.gada 15. - 17.jūlijā un kurā diskutēja par prioritātēm nākamajai programmai tieslietās un iekšlietās 2010.-2014.gadam, ir aicinājusi kā vienu no prioritātēm izvirzīt savstarpējās uzticēšanās principa stiprināšanu arī Briseles IIbis Regulas piemērošanas nolūkos.

---

⁵⁰⁰ EST 2008.gada 11.jūlija spriedums lietā: C-195/08 PPU, ECR, p. I-05271, para.85.

Ceturtnā nodaļa. Latvijas nacionālais regulējums un tā būtiskākie aspekti bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jomā

4.1. CPL regulējuma trūkumi un tā iespējamie uzlabojumi

Jāatzīmē, ka Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumos ir paredzēts pārrobežu mehānisms un minimālās procesuālās normas bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas jautājumu risināšanai, nevis nacionālā procesuālā kārtībā, kā šo konkrēto gadījumu skatīt nacionāli. Ciktāl Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumi nekādu regulējumu neparedz vai tomēr paredz valstīm rīcības brīvību kādā noteikuma ieviešanā un iespējamā regulējuma izstrādāšanā, tiktāl ir piemērojams nacionālais procesuālais regulējums bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas gadījumos, piemēram, attiecībā uz jautājumiem par to, kura no valsts iestādēm saņem un izskata pieteikumu par bērna atgriešanu, lietu piekritību attiecīgajai iestādei, lietas izskatīšanas kārtību, iespējamo pārsūdzību, attiecīgās iestādes kompetenci pārsūdzības izskatīšanā un nolēmuma izpildi.

CPL 77.¹ un 77.² nodaļa ir iekļautas CPL F daļā “Starptautiskais Civilprocess” piecpadsmītajā sadaļā “Starptautiskā civilprocesuālā sadarbība”. Katra no šīm nodaļām, kaut arī attiecas uz bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietām, risina dažādus jautājumus.

CPL 77.¹ nodaļa attiecas uz lietām par bērna prettiesisku aizvešanu pāri robežai uz ārvalsti vai aizturēšanu ārvalstī. Saskaņā ar minētās nodaļas noteikumiem tiesai jākonstatē, vai bērns ir prettiesiski pārvietots uz citu valsti vai aizturēts citā valstī, lai pieņemtu lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā.⁵⁰¹ Tātad tiesai, lemjot par to, vai ir vai nav notikusi bērna prettiesiska nolaupīšana, ir jākonstatē tikai fakts, proti, vai ir notikusi bērna prettiesiska nolaupīšana. Saskaņā ar Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskumu konstatē, ja ir pārkāptas aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamati, kas var tikt nodibināti ar likumu, ar tiesas vai administratīvu nolēmumu vai ar pušu vienošanos.⁵⁰² Tātad tiesai vai nu jāpiemēro Latvijas nacionālais regulējums aizgādības vai aizbildnības jautājumos, vai nu jāizvērtē Latvijas tiesas spriedums vai nu pušu vienošanās. Līdz ar to, izskatot šo pieteikumu, tiesa neizlemj lietu

---

⁵⁰¹ CPL 644.⁹ panta trešā daļa.

⁵⁰² Hāgas konvencijas 3.pants, Briseles IIbis Regulas 2.panta 11.punkts.

pēc būtības, bet tikai konstatē bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskumu. Tas, ka tiesai, izlemjot jautājumu par to, vai ir vai nav notikusi bērna prettiesiska nolaupīšana, nav jāizlemj lieta pēc būtības, ir atzinušas arī vairākas Latvijas tiesas.⁵⁰³

Savukārt CPL 77.² nodaļa attiecas uz lietām par bērna prettiesisku aizvešanu pāri robežai uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā. Saskaņā ar minētās nodaļas noteikumiem tiesai ir jākonstatē, vai bērns ir prettiesiski pārvietots uz Latviju vai aizturēts Latvijā, lai pieņemtu lēmumu par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta.⁵⁰⁴ Tomēr atšķirībā no CPL 77.¹ nodaļas, šīs nodaļas ietvaros tiesa nevis konstatē faktu, bet izlemj lietu pēc būtības, uzklusot gan personu, kas iesniegusi pieteikumu par bērna atgriešanu, gan arī bērna nolaupītāju, kā arī noskaidrojot bērna viedokli, ja viņš var to formulēt.⁵⁰⁵

Ņemot vērā to, ka tieši šīs CPL nodaļas ir piemērojamas paralēli Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem, ir būtiski izanalizēt šo abu CPL nodaļu regulējumu, kā arī atsevišķus grozījumus tajās, kas šobrīd atrodas Saeimā, lai izvērtētu, vai tas atbilst Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem un mērķim, nepieciešamības gadījumā piedāvājot iespējamus uzlabojumus.

1) Atsevišķas uzmanības un uzlabojumu vērti ir CPL 77.¹ nodaļas noteikumi, piemēram:

a) Neskaidrs jautājums ir attiecībā uz CPL 77.¹ nodaļas regulējumu par to, cik ilgā laikā tiesai ir jāpieņem lēmums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā.⁵⁰⁶ Nav arī skaidrs, cik ilgā laikā apgabaltiesai jāizskata blakus sūdzība.⁵⁰⁷ Kā liecina Latvijas tiesu prakse, CPL 77.¹ nodaļas ietvaros lietas tiek izskatītas dažādi, piemēram, atsevišķas tiesas lietas izskata aptuveni mēneša laikā,⁵⁰⁸ citas – pat 15 dienu laikā,⁵⁰⁹ taču vēl citas tiesas lietas skata līdz pat sešiem mēnešiem.⁵¹⁰

Autoresprāt, lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā tiesai būtu jāpieņem pēc iespējas īsākā laika periodā, jo, kā jau tika minēts augstāk, tiesai tikai ir jākonstatē bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma fakts. Tāpēc regulējums par to, cik ilgā laikā tiesa pieņem lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā un cik ilgā laikā apgabaltiesa izskata blakus sūdzību, tomēr būtu nepieciešams. Līdz ar to autore par atbilstošiem saskata

⁵⁰³ Piemēram, Kuldīgas rajona tiesas 2008.gada 17.marta lēmums lietā Nr. C19050307; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2007.gada 24.maija lēmums lietā Nr.C33148706; Rīgas rajona tiesas 2006.gada 30.novembra lēmums lietā Nr. C33148706.

⁵⁰⁴ CPL 644.¹⁹ panta piektā daļa.

⁵⁰⁵ CPL 644.¹⁹ panta pirmā daļa.

⁵⁰⁶ CPL 644.⁹ pants.

⁵⁰⁷ CPL 644.¹⁰ pants.

⁵⁰⁸ Piemēram, Rīgas rajona tiesas 2006.gada 7.decembra lēmums lietā Nr.C33157006; Rīgas rajona tiesas 2006.gada 30.novembra lēmums lietā Nr.C33148706.

⁵⁰⁹ Piemēram, Rīgas rajona tiesas 2007.gada 30.janvāra lēmums lietā Nr.C33049007.

⁵¹⁰ Piemēram, Kuldīgas rajona tiesas 2008.gada 17.marta lēmums lietā Nr.C19050307.

grozījumus CPL 644.⁹ panta pirmajā daļā, kas paredz, ka pieteikumu izskata tiesas sēdē 15 dienu laikā pēc lietas ierosināšanas un CPL 644.¹⁰ panta pirmajā daļā, kas paredz, ka apgabaltiesa blakus sūdzību izskata 15 dienu laikā pēc apelācijas tiesvedības ierosināšanas.⁵¹¹

b) CPL 644.⁹ pants paredz, ka lēmums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij izpildāms nekavējoties.⁵¹² Šāda lēmuma izpilde notiek šādi: tiesa lēmuma norakstu iesniedz Tieslietu ministrijai,⁵¹³ savukārt Tieslietu ministrija kā centrālā iestāde Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas funkciju īstenošanas nolūkos pārsūta šo lēmumu ārvalstu kompetentajai iestādei, lai tā izlemtu jautājumu, vai bērnam ir vai nav jāatgriežas Latvijā. Taču par tiesas lēmumu var tikt iesniegta blakus sūdzība, ko CPL arī pieļauj.⁵¹⁴ Rezultātā var veidoties situācijas, ka pirmās instances tiesas lēmums ar Tieslietu ministrijas starpniecību tiks nosūtīts ārvalstu kompetentajai iestādei, proti, tiks nekavējoties izpildīts, taču izskatot blakus sūdzību, apgabaltiesa tomēr nolems, ka pieprasījums ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā nav jāiesniedz, jo nav konstatēta bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana. Līdzīgi notika arī kādā lietā, kur apgabaltiesa atcēla pirmās instances tiesas lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu Īrijā. Tā kā pirmās instances tiesas lēmuma noraksts jau tika nosūtīts Īrijas centrālajai iestādei, apgabaltiesa nolēma, ka apgabaltiesas lēmums būtu nosūtāms ministrijai izpildei, jo tas stājas spēkā un ir izpildāms nekavējoties.⁵¹⁵ Jāatzīmē, ka CPL neparedz šādu procesuālo kārtību. CPL nenoteic, kā jārikojas, kad pirmās instances tiesas lēmums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij apgabaltiesā tiek atcelts. Pēc autores domām, ja pirmās instances tiesas lēmums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij apgabaltiesā tiek atcelts, tad tomēr tā noraksts ar Tieslietu ministrijas starpniecību būtu jānosūta ārvalstu kompetentajai iestādei, jo var būt situācijas, ka ārvalstī, saņemot pirmās instances lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij, jau tiks uzsākta tiesvedība, lai izlemtu jautājumu, vai bērnam ir vai nav jāatgriežas Latvijā. Saņemot apgabaltiesas lēmumu, ārvalstu kompetentā iestāde arī veiktu attiecīgās darbības. Kādas tad darbības ārvalstu kompetentā iestāde var veikt? Iespējamās rīcības modeļi ir vairāki, bet tie ir atkarīgi no katras valsts nacionālā regulējuma vai tiesu prakses. Piemēram, saņemot Latvijas apgabaltiesas lēmumu, ārvalstu kompetentā iestāde var piekrist, ka bērns nav prettiesiski nolaupīts, un izbeigt lietu. Taču ārvalstu tiesa var arī nepieņemt, ka nav konstatēta bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana un turpināt izlemt jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu Latvijā. Var būt arī tādas situācijas, ka ārvalstu kompetentā iestāde

---

⁵¹¹ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁵¹² CPL 644.⁹ panta piektā daļa.

⁵¹³ CPL 644.¹¹ panta pirmā daļa.

⁵¹⁴ CPL 644.⁹ panta sestā daļa.

⁵¹⁵ Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 6.maija lēmums lietā Nr.C-19050307.

jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu Latvijā uzsāks skatīt vēl pirms jautājums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij tiks izlemts Latvijā, jo saskaņā ar Hāgas konvencijas 8.pantā vai 29.pantā paredzēto persona var vērsties arī tās valsts centrālajā iestādē vai pat tiesā, kurā bērns atradīsies pēc tā prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Šādā situācijā Latvijas tiesas lēmums var būt kā apliecinājums ar konstatējumu tam, vai bērns ir vai nav prettiesiski aizturēts vai pārvietots, ko attiecīgi ārvalstu kompetentā iestāde ņems vai neņems vērā. Tomēr visticamāk tajā gadījumā, kad persona vērsīsies tās valsts centrālajā iestādē vai pat tiesā, kurā bērns atradīsies pēc tā prettiesiskas nolaupīšanas, lai izlemtu jautājumu par bērna atgriešanu Latvijā, Latvijas tiesās tā nevērsīsies. Pēc savas būtības CPL 77.¹ nodaļa ir paredzēta, lai nodrošinātu ātrāku Hāgas konvencijas piemērošanu, jo, piemēram, saskaņā ar Hāgas konvencijas 15.pantu tiesas vai administratīvās iestādes pirms rīkojuma par bērna atgriešanu izdošanas, var lūgt, lai pieprasījuma iesniedzējs no bērna parastās dzīvesvietas valsts iestādēm iegūtu lēmumu vai kādu citu apstiprinājumu, ka aizvešana vai aizturēšana saskaņā ar Hāgas konvencijas 3.pantu bijusi prettiesiska, ja šādu lēmumu vai apstiprinājumu ir iespējams iegūt attiecīgajā valstī. Līdz ar to, izmantojot CPL 77.¹ nodaļā paredzēto regulējumu, valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, kompetentajām iestādēm, izlemjot jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu Latvijā, būs jau pieejams Latvijas tiesas lēmums par to, vai bērns ir vai nav prettiesiski pārvietots vai aizturēts, un atsevišķi izteikt lūgumu par bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanu, piemērojot Hāgas konvencijas 15.pantu, nepastāvēs nepieciešamība.

Tomēr pēc autores domām būtu nepieciešami grozījumi CPL jautājumā par lēmuma par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij izpildāmību un pārsūdzību, jo, izpildot pirmās instances lēmumu nekavējoties, uz šāda pamata vairākumā gadījumos tiek iedarbināts ārvalstu aparāts jautājuma izlemšanā par bērna atgriešanu vai neatgriešanu. Taču, ja apgabaltiesa izlemj jautājumu par pretējo, proti, ka pieprasījums ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā nav jāiesniedz, nav skaidrs, kādas darbības būtu jāveic Latvijas un ārvalstu kompetentajām iestādēm šādā situācijā, jo attiecīgi ne CPL, ne arī Hāgas konvencija regulējumu tam neparedz. Tāpēc personām nepastāv tiesiskā noteiktība un pašlēmība šajā jautājumā. Autoresprāt, Latvijas tiesas lēmuma par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij noraksts ārvalstu kompetentajai iestādei būtu jānosūta tikai tad, kad tas būs stājies likumīgā spēkā, lai ārvalstij tiktu iesniegts jau pamatots pieprasījums ar konstatējumu, ka bērns ir prettiesiski aizturēts vai pārvietots, kas neradītu ārvalstu kompetentajai iestādei šaubas. Tāpēc autore uzskata, ka pamatoti tiek papildināts CPL 644.⁹ pants ar jaunu sesto un septīto daļu, kas paredz, ka par tiesas lēmumu var iesniegt blakus sūdzību 10 dienu laikā no lēmuma noraksta izsniegšanas dienas un to, ka pirmās

instances tiesas lēmums stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad notecējis tā pārsūdzēšanas termiņš, tādējādi izslēdzot iespēju izpildīt lēmumu nekavējoties.⁵¹⁶

c) Neskaidrības arī autore saskata saistībā ar CPL 77.¹ nodaļas 644.¹² pantu, kas paredz, ka ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmums par bērna neatgriešanu iesniedzams Tieslietu ministrijā, kas to tālāk nosūta tiesai pēc bērna vai viena vai abu bērna vecāku vai aizbildņu dzīvesvietas, kā arī informē attiecīgo bāriņtiesu par ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes lēmumu. Rodas jautājums, kāpēc likumdevējs nav paredzējis, ka Tieslietu ministrija ārvalstu tiesas nolēmumu nosūta tai pašai tiesai, kas bija pieņēmusi lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā, bet ir paredzējis citu regulējumu. Pēc autores domām likumdevējs šo pantu ir izstrādājis ar plašāku mērķi, proti, tas ir domāts arī tiem gadījumiem, kad persona ar pieteikumu par bērna atgriešanu nebūs vērsusies Latvijas tiesā vai centrālajā iestādē, bet būs vērsusies tās valsts, kur bērns atradīsies pēc prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas, attiecīgajā iestādē, kurā tiks pieņemts nolēmums par bērna neatgriešanu. Līdz ar to arī šajā situācijā ārvalstu tiesas nolēmums ar Tieslietu ministrijas starpniecību atbilstoši CPL 644.¹² pantam nonāktu līdz tiesai pēc bērna vai viena vai abu bērna vecāku vai aizbildņu dzīvesvietas. Tiktāl viss būtu skaidrs, tomēr rodas vēl arī citi jautājumi.

Pirmkārt, nav skaidrs, kam ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmums par bērna neatgriešanu būtu jāiesniedz Tieslietu ministrijā. Vai tas būtu jā dara personai vai ārvalstu tiesai vai iestādei? Ja tas būtu jā dara personai, tad izriet nākamais jautājums, proti, kurai – prasītājam vai atbildētājam? Nav arī saprotams, kā šīs personas var zināt par šādu pienākumu gadījumā, ja persona ar pieteikumu par bērna atgriešanu nebūs vērsusies Latvijas tiesā vai centrālajā iestādē, bet būs vērsusies tās valsts, kur bērns atradīsies pēc prettiesiskas aizturēšanas vai aizvešanas, attiecīgajā iestādē? Vēl jo vairāk, kā ārvalstu tiesai vai kompetentajai iestādei var būt saistošs CPL paredzētais?

Otrkārt, nav skaidrs, kā tiesai turpmāk rīkoties, saņemot ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmumu par bērna neatgriešanu.

Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, pēc autores domām būtu jānošķir divas situācijas. Pirmā ir tad, kad nolēmums par bērna neatgriešanu Latvijā tiek pieņemts kādā no ES dalībvalstīm. Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas 11.panta 6.punkta noteikumiem tiesai, kas būs izlēmusi neatgriezt bērnu, pamatojoties uz Hāgas konvencijas 13.pantu, nekavējoties tieši vai ar centrālās iestādes starpniecību jānosūta tiesas rīkojums par neatgriešanu tiesai vai centrālajai iestādei dalībvalstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas. Un attiecīgi šai tiesai

---

⁵¹⁶ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

atbilstoši Briseles IIbis Regulas 11.panta 7.punkta noteikumiem jāpaziņo pusēm un jāaicina tās vērsties tiesā saskaņā ar valsts tiesību aktiem trīs mēnešu laikā pēc paziņošanas dienas, lai tiesa var izskatīt jautājumu par bērna aizgādību vai aizbildnību, ja vien viena no pusēm nav jau cēlusi šādu prasību. Ja puses trīs mēnešu laikā nav vērsušās tiesā, tiesa izbeidz tiesvedību, kas savukārt nozīmē, ka bērns var palikt dalībvalstī, uz kuru viņš tika nolaupīts.⁵¹⁷ Tas nozīmē, ka Latvijas tiesai, saņemot ārvalstu tiesas nolēmumu par bērna neatgriešanu, ir jāaicina puses izlemt jautājumu par aizgādību vai aizbildnību, ja vien tas vēl nav izdarīts. Līdz ar to CPL 644.¹² pants ievieš Briseles IIbis Regulas noteikumus. Tomēr pēc autores domām Briseles IIbis Regulas noteikumi ir ieviesti neprecīzi.

Atbilstoši CPL 644.¹² pantā paredzētajam Tieslietu ministrijā ir iesniedzams jebkurš nolēmums par bērna neatgriešanu, nevis tāds, kas pieņemts, pamatojoties uz Hāgas konvencijas 13.pantu, kā tas izriet no Briseles IIbis Regulas noteikumiem. Jāatzīmē, ka nolēmumu par bērna neatgriešanu var arī pieņemt, pamatojoties uz citiem Hāgas konvencijas noteikumiem, piemēram, kad bērns ir iedzīvojis jaunajā vidē.⁵¹⁸ Tomēr Briseles IIbis Regulas prasība ir tāda, ka nosūtāms nolēmums, kas pieņemts, pamatojoties uz Hāgas konvencijas 13.pantu, nevis citiem Hāgas konvencijas pantiem. Pie tam šo nolēmumu nosūtu tiesa pati vai ar centrālās iestādes starpniecību, nevis to dara personas.

Vienlaikus nav arī skaidrs, vai CPL 644.¹² pantā ir paredzēti jauni lietu piekritības pamati aizgādības vai aizbildnības jautājumu izlemšanai situācijā, kad ir saņemts ārvalstu tiesas nolēmums par bērna neatgriešanu, ieviešot Briseles IIbis Regulas 11.panta 7.punkta noteikumus. Atbilstoši paredzētajam regulējumam izriet, ka Tieslietu ministrija, saņemot šādu ārvalstu tiesas nolēmumu, pati izlemj, kurai tiesai to nosūtīt, jo CPL pieļauj izvēli, proti, vai nu ārvalstu nolēmumu nosūtīt pēc bērna dzīvesvietas, vai nu pēc viena vai abu bērna vecāku vai aizbildņu dzīvesvietas. Pēc autores domām šāda situācija nebūtu pieļaujama, proti, atstāt jautājuma par to, kurai tiesai nosūtīt ārvalstu tiesas nolēmumu, izlemšanu valsts iestādei. Nav skaidrs, pēc kādiem kritērijiem ministrija izvērtē, kurai no tiesām ārvalstu nolēmumu nosūtīt, ja īstenojas, piemēram, vairāki CPL paredzētie lietu piekritības pamati, piemēram, kad bērna dzīvesvieta un viena no vecāka dzīvesvietām atrodas dažādās administratīvajās teritorijās. Pie tam nacionālajās lietās aizgādības un saskarsmes tiesību jautājumu izlemšanai CPL nepieļauj alternatīvos lietu piekritības pamatus, bet noteic vienu konkrētu lietu piekritības pamatu – prasības celšanu pēc bērna dzīvesvietas.⁵¹⁹

---

⁵¹⁷ Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Eurfopa Law Publishing, 2006, p.102.

⁵¹⁸ Hāgas konvencijas 12.panta otrā daļa.

⁵¹⁹ CPL 244.³ panta pirmā daļa.

Otrā situācija ir tad, kad nolēmums par bērna neatgriešanu tiek pieņemts Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstī. Hāgas konvencija neparedz, ka nolēmums par bērna neatgriešanu ir nosūtāms valstij, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, neparedz arī procesuālu kārtību līdzīgu Briseles IIbis Regulai. Tāpēc autore uzskata, ka ārvalstu tiesas nolēmums par bērna neatgriešanu, kas pieņemts Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstī, vispār netiks sūtīts valstij, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, jo tāds pienākums Hāgas konvencijā nav paredzēts. Tāpēc CPL 644.¹² pantam praksē jādarbojas situācijās, kad nolēmums par bērna neatgriešanu Latvijā tiek pieņemts kādā no ES dalībvalstīm.

Tāpēc autore uzskata, ka būtu nepieciešams papildus regulējums, kas sniegtu precīzas atbildes uz jautājumu, kā tiesai rīkoties, saņemot ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmumu par bērna neatgriešanu Latvijā. Tāpēc autore ierosina CPL 77.² nodaļas 644.¹² pantu izteikt šādā redakcijā:

„(1) Ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmums un citi dokumenti par bērna neatgriešanu Latvijā, kas pieņemti pamatojoties uz 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 13.pantu, saskaņā ar Padomes regulas Nr.2201/2003 11.panta 6.punktu Latvijā ir iesniedzami tiesai ar Tieslietu ministrijas starpniecību.

(2) Tieslietu ministrija, saņemot šā panta pirmajā daļā minētos dokumentus, tos nosūta tiesai pēc bērna dzīvesvieta, informējot attiecīgo bāriņtiesu par ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes lēmumu.

(3) Tiesa, saņemot šā panta pirmajā daļā minētos dokumentus, informē un aicina vērsties tiesā ieinteresētās personas saskaņā ar Padomes regulas Nr.2201/2003 11.panta 7.punktu, ja tas ir piemērojams noteiktajā gadījumā.”

2) Būtisku uzlabojumu ir vērti arī CPL 77.² nodaļas noteikumi, jo tieši tie ir saistīti ar Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas vistiešāko piemērošanu, piemēram:

a) Pats nozīmīgākais pants, kas ir saistīts ar Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanu, ir CPL 644.¹⁹ pants par pieteikuma izskatīšanu.

CPL 644.¹⁹ panta pirmā daļa noteic, ka pieteikumu izskata tiesas sēdē, piedaloties pusēm, kā arī tiesas sēdē uzaicina bāriņtiesas pārstāvi un noskaidro bērna viedokli, ja viņš to var formulēt. Pēc autores domām neviennozīmīgi ir vērtējams regulējums par bērna viedokli.

CPL 644.¹⁹ panta pirmās daļas regulējums par bērna viedokļa uzklausišanu sasaucas ar Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem, tomēr, autoresprāt, neprecīzi. Gan Hāgas

konvencija,⁵²⁰ gan Briseles IIbis Regula⁵²¹ bērna viedokļa uzklaušīšanai par noteicošo kritēriju izvirza tā vecumu un brieduma pakāpi, nevis to, ka bērns spēj formulēt viedokli. Pēc autores domām CPL paredz vieglāk nosakāmu kritēriju bērna viedokļa noskaidrošanai atšķirībā no Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā paredzētā. Piemēram, bērns var nespēt formulēt viedokli, ja ir uztraucies, kaut gan viņa vecums un brieduma pakāpe var būt atbilstoša.

Tāpēc autore uzskata, ka CPL 644.¹⁹ panta pirmā daļa būtu precizējama arī attiecībā uz bērna uzklaušīšanu, paredzot, ka „*tiesa noskaidro bērna viedokli, ja vien tas nav piemēroti, ņemot vērā tā vecumu un brieduma pakāpi.*”

Būtiskas neskaidrības un neprecizitātes autore saskata CPL 644.¹⁹ panta piektajā un sestajā daļā.

Atbilstoši CPL 644.¹⁹ panta piektajā daļā paredzētajam, tiesai, ja tā konstatējusi nolaupīšanas prettiesiskumu, jāpieņem lēmums par bērna atgriešanu vienā no šādiem gadījumiem:

(1) laikposms pēc bērna prettiesiskas aizvešanas uz Latviju vai aizturēšanas Latvijā nepārsniedz gadu, kopš attiecīgā persona vai iestāde ir uzzinājusi par bērna atrašanās vietu;

(2) laikposms pēc bērna prettiesiskas aizvešanas uz Latviju vai aizturēšanas Latvijā pārsniedz gadu, bet bērns nav iedzīvojies Latvijā.

Pēc autores domām CPL 644.¹⁹ panta piektā daļa atspoguļo Hāgas konvencijas 12.panta noteikumus, taču tos paplašinot.

Lēmuma pieņemšana par bērna atgriešanu vai neatgriešanu saskaņā ar Hāgas konvencijas 12.pantu ir saistīta ar noteiktu laika posmu. Hāgas konvencijas 12.pants paredz, ka tiesai vai administratīvajai iestādei vienmēr ir jāpieņem lēmums par bērna atgriešanu, ja nav pagājis gads kopš prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas līdz brīdim, kad ir uzsākta tiesvedība.⁵²² Savukārt, ja ir pagājis gads, tad tiesai arī ir jāpieņem lēmums par bērna atgriešanu, ja vien netiek pierādīts, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē.⁵²³ Tātad, gada termiņa skaitījums ir ierobežots ar sākumkritēriju, proti, prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas brīdi, un beigu kritēriju, proti, tiesvedības uzsākšanu. Arī CPL 644.¹⁹ panta piektā daļa paredz gada termiņa skaitījumu, tomēr ievērojami atšķirīgu no Hāgas konvencijā paredzētā. CPL piektās daļas 1.punkts paredz, ka gada termiņa skaitījums tiek pārtraukts ar brīdi, kad attiecīgā persona vai iestāde ir uzzinājusi par bērna atrašanās vietu, nevis, kad tiek uzsākta lieta valstī, uz kuru bērns ir nolaupīts. Šis noteikums ir labvēlīgāks pret pieteikuma iesniedzēju, nekā tas ir paredzēts Hāgas konvencijas noteikumos, jo presumējams, ka par bērna atrašanās vietu persona

⁵²⁰ Hāgas konvencijas 13.panta otrā daļa.

⁵²¹ Briseles IIbis Regulas 11.panta 2.punkts.

⁵²² Hāgas konvencijas 12.panta pirmā daļa.

⁵²³ Hāgas konvencijas 12.panta otrā daļa.

uzzina vispirms un tikai tad iesniedz pieteikumu tiesā par bērna atgriešanu. Savukārt CPL 644.¹⁹ panta sestā daļa vispār neparedz gada termiņa skaitījuma beigu kritēriju. Šajā gadījumā var pat pieņemt, ka gada termiņa skaitījums turpinās līdz lēmuma pieņemšanas brīdim. Tādēļ var pat pieņemt, ka šis regulējums atšķirībā no Hāgas konvencijā paredzētā ievērojami pagarina laiku, kurā bērns var iedzīvoties jaunajā vidē, tādēļ kļūstot par labvēlīgu regulējumu bērna nolaupītājam.

CPL 644.¹⁹ panta sestā daļa paredz divus gadījumus, kad tiesa var pieņemt lēmumu par bērna neatgriešanu. Pirmais gadījums ir paredzēts CPL 644.¹⁹ panta sestās daļas 1.punktā, kas noteic, ka tiesa var pieņemt lēmumu par bērna neatgriešanu, ja ir pagājis vairāk nekā gads, kopš attiecīgā persona ir uzzinājusi vai varējusi uzzināt par bērna atrašanās vietu, bet šajā laikposmā tā nav vērsusies attiecīgajās institūcijās jautājumā par bērna atgriešanu. Šāds bērna neatgriešanas pamats nav paredzēts Hāgas konvencijā. Tas ir jauns bērna neatgriešanas pamats, ko ir paredzējis Latvijas likumdevējs un kas ir saistīts ar pieteicēja kavēšanos noteiktajā laika posmā vērsties kompetentajās iestādēs, lai izlemtu jautājumu par bērna atgriešanu. Taču, ja likumdevēja mērķis ir bijis ieviest Hāgas konvencijas noteikumus nacionālajā regulējumā, nav saprotams, kādēļ ir vērojamas atkāpes no tā.

Otrais gadījums ir noteikts CPL 644.¹⁹ panta sestās daļas 2.punktā, kas paredz, ka tiesa var pieņemt lēmumu par bērna neatgriešanu, ja bērns ir iedzīvojies Latvijā un viņa atgriešana neatbilst bērna interesēm. Atšķirībā no CPL 644.¹⁹ panta piektās daļas 2.punktā paredzētā un Hāgas konvencijā paredzētā šis noteikums nav ierobežots ar laika termiņa skaitījumu. Kā jau tika minēts, saskaņā ar Hāgas konvencijas noteikumiem bērna iedzīvošanās jaunajā vidē jāvērtē tikai tajos gadījumos, kad ir pagājis vairāk kā gads kopš bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas līdz tiesvedības uzsākšanai. Nav skaidrs, kādēļ likumdevējs CPL 644.¹⁹ panta sestās daļas 2.punktā nav paredzējis laika termiņa skaitījumu. Pie tam šī norma var būt par pamatu neprecīzai Hāgas konvencijā paredzētā regulējuma izpratnei un piemērošanai, uz ko arī norāda Latvijas tiesu prakse. Piemēram, lietā Nr.C33148706 kopš bērna prettiesiskas aizvešanas no Itālijas uz Latviju vēl nebija pagājis gads, bet tiesa, pamatojoties uz CPL 644.¹⁹ panta sestās daļas 2.punktu, atzina, ka bērns ir iedzīvojies Latvijā un viņa atgriešana neatbilst bērna interesēm.⁵²⁴ Savukārt citas Latvijas tiesas uzskata, ka CPL 644.¹⁹ panta sestās daļas 2.punkts ir piemērojams tiem gadījumiem, kad laikposms pēc bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas pārsniedz gadu, bet bērns nav iedzīvojies Latvijā,⁵²⁵ kaut arī pašā normā nav nekādas atsauces uz gada termiņu.

---

⁵²⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2007.gada 24.maija lēmums lietā Nr.C33148706.

⁵²⁵ Rīgas rajona tiesas 2008.gada 4.novembra lēmums lietā Nr. C33241308; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508.

Ņemot vērā minēto, nav skaidrs, kāpēc likumdevējs Latvijas nacionālajā regulējumā ir ieviesis Hāgas konvencijas 12.pantu, bet nav ieviesis arī Hāgas konvencijas 13.pantu, kas arī paredz bērna neatgriešana pamatus. Nav arī skaidrs, kādēļ Hāgas konvencijas 12.panta noteikumi ir ieviesti pārgrozītā veidā. Tāpēc autore uzskata, tā kā CPL ir vērojamas būtiskas atšķirības no Hāgas konvencijā paredzētā, CPL 644.¹⁹ panta piektā un sestā daļa būtu svītrojama un tieši piemērojami Hāgas konvencijas noteikumi.

b) CPL 644.¹⁹ panta ceturtnā daļa noteic vēlamu termiņu, kādā tiesai būtu jāpieņem lēmums. Sešu nedēļu termiņš, kurā tiesai būtu jāpieņem lēmums, ir paredzēts, lai sasniegtu Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā paredzēto mērķi – nodrošināt bērna ātru atgriešanu, kā arī lai nodrošinātu minētajos tiesību aktos paredzēto attiecībā uz procesuālajiem termiņiem. Saskaņā ar Briseles IIbis Regulas noteikumiem tiesai savs spriedums jāpieņem sešu nedēļu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, taču ārkārtēju apstākļu dēļ, kas padara par neiespējamu sprieduma pieņemšanu sešu nedēļu laikā, šis termiņš var būt arī garāks.⁵²⁶ Savukārt Hāgas konvencijā nav paredzēts konkrēts termiņš sprieduma pieņemšanai, tomēr to var secināt no Hāgas konvencijas noteikumiem.⁵²⁷ Līdz ar to, piemērojot arī Hāgas konvenciju, tiesai tomēr būtu jāievēro sešu nedēļu termiņš sprieduma pieņemšanai. Latvijas tiesu prakse liecina, ka vairākumā gadījumos Latvijas tiesas iekļaujas sešās nedēļās lēmuma pieņemšanā,⁵²⁸ protams, ir sastopami arī izņēmumi. Piemēram, vienā no lietām par bērna atgriešanu Anglijā tika izskatīta aptuveni 10 nedēļu laikā.⁵²⁹ Taču citā lietā par bērna atgriešanu Anglijā Briseles IIbis Regulā paredzētais procesuālā termiņa ierobežojums tika pārsniegts par septiņām dienām. Taču pozitīvi jāuzsver, ka minētās lietas ietvaros tiesa pamatoja kavējuma apstākli, norādot, kāpēc lēmums netika pieņemts sešu nedēļu laikā, paskaidrojot ārkārtēju apstākļu esamību.⁵³⁰

Vienlaikus CPL paredz, ka lēmums par bērna atgriešanu ir izpildāms nekavējoties,⁵³¹ pieļaujot arī iespēju to pārsūdzēt, paredzot, ka blakus sūdzības iesniegšana neaptur lēmuma izpildi.⁵³² Regulējums par to, ka lēmums ir izpildāms nekavējoties, par kuru vēl ir iespējams iesniegt arī blakus

⁵²⁶ Briseles IIbis Regulas 11.panta 3.punkts.

⁵²⁷ Hāgas konvencijas 11.pants paredz, ka „[I]lgumslēdzēju Pušu tiesām vai administratīvajām iestādēm, veicot bērna atgriešana procedūru, ir jārikojas ātri. Ja tiesas vai administratīvās iestādes, kurām lieta ir piekritīga, nav pieņēmušas lēmumu 6 nedēļu laikā no lietas uzsākšanas datuma, pieprasījuma iesniedzējam vai pieprasījuma saņēmējvalsts Centrālajai Iestādei pēc savas iniciatīvas vai pēc pieprasījuma iesniedzējas valsts Centrālās Iestādes lūguma ir tiesības prasīt paskaidrojumu par aizkavēšanās iemeslu. Ja atbildi saņem pieprasījuma saņēmējvalsts Centrālā Iestāde, tai jāpārsūta atbilde pieprasījuma iesniedzējas valsts Centrālajai Iestādei vai - atkarībā no apstākļiem - pieteikuma iesniedzējam.”

⁵²⁸ Piemēram, Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 19. novembra lēmums lietā Nr. C31287808; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 4.novembra lēmums lietā Nr. C33241308; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208; Rīgas rajona tiesas 2008. gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508; Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508; Liepājas tiesas 2006.gada 13.decembra lēmums lietā Nr.C20-279706/12.

⁵²⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 4.septembra lēmums lietā Nr.C33140508.

⁵³⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 6.jūnija lēmums lietā Nr.C292666/08.

⁵³¹ CPL 644.²⁰ panta pirmā daļa.

⁵³² CPL 644.²⁰ panta otrā daļa.

sūdzību, var radīt sarežģījumus un var neatbilst bērna interesēm. Ja ir pieņemts lēmums par bērna atgriešanu, bērna interesēs ir uzsākt ātru bērna atgriešanas procesu, proti, nodrošināt ātru un efektīvu lēmuma izpildi. Un var veidoties tādas situācijas, ka bērns jau tiks atgriezts valstī, kas bija viņa parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, bet vēlāk pārsūdzībā var tikt nolemts bērnu neatgriezt. Rezultātā bērns var tikt pārvadāts no vienas valsts uz otru, kas tiek darīts kaut arī jau uz tiesiska pamata, tomēr neatbilst bērna interesēm, jo līdz galam regulējumā nav pārdomāts lēmuma izpildāmības un pārsūdzības jautājums. Par laimi Latvijas tiesu praksē šādas situācijas vēl nav bijušas. Tas visdrīzāk ir tāpēc, ka nav paredzēta īpaša kārtība lēmumu par bērna atgriešanu izpildei. Tomēr nav izslēgts, ka šādas situācijas ir iespējamās. Līdz ar to autore uzskata, ka būtu nepieciešami ievērojami uzlabojumi šajā jautājumā.

Nav jāaizmirst, ka Briseles IIbis Regulas prasība ir, ka lēmumu par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, tiesa pieņem sešu nedēļu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, tomēr Briseles IIbis Regulā nav atrunāts, kā šādi lēmumi ir izpildāmi, atstājot šo jautājumu katras valsts nacionālā regulējuma ziņā. Savas rekomendācijas šā jautājuma noregulēšanā sniedz arī Eiropas Komisija praktiskajā rokasgrāmatā Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Eiropas Komisija ierosina vairākus variantus:

- (1) vispār neparedzēt pārsūdzību spriedumam par bērna atgriešanu vai neatgriešanu;
- (2) pieļaut šāda sprieduma pārsūdzību, taču nodrošināt, ka šis spriedums ir nekavējoties izpildāms;
- (3) ja tomēr šāds spriedums ir pārsūdzams un sprieduma izpilde tiek atlikta, tad šajā gadījumā ir jānodrošina sešu nedēļu termiņa ievērošana.⁵³³

Šobrīd Latvija ir to dalībvalstu vidū, kura, vadoties no Eiropas Komisijas rekomendācijām, CPL ir ieviesusi 2.variantu. Tomēr, kā redzams šis regulējums ir radījis sarežģījumus, jo ar grozījumiem CPL tiks ieviests 3.variants. Līdz ar grozījumiem CPL 644.¹⁹ panta pirmajā un ceturtajā daļā un 644.²¹ pantā tiek noteikts termiņš katrai instancei lietas izskatīšanai, ne garāks par 15 dienām pēc lietas ierosināšanas katrā no instancēm, atstājot 10 dienas pārsūdzībai un izslēdzot, ka lēmums ir izpildāms nekavējoties.⁵³⁴ Pēc būtības ir atbalstāmi šādi grozījumi CPL, jo tie atbilst Eiropas Komisijas sniegtajām rekomendācijām (3.variants) jautājumā par lēmuma izpildāmību un novērš tās problēmas, ko radījis esošais regulējums. Tomēr pēc autores domām termiņa skaitījums CPL tiks ieviests

⁵³³ Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008.gada 15.jūlijā], 34.lpp.

⁵³⁴ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

neprecīzi. Grozījumi CPL paredz, ka pieteikumu vai blakus sūdzību izskata 15 dienu laikā *pēc lietas ierosināšanas*, arī Briseles IIbis Regula paredz, kādā termiņā pieņem spriedumu, tomēr paredz atšķirīgi, no kura brīža šis termiņš tiek skaitīts, proti, - *pēc pieteikuma iesniegšanas*, pieļaujot arī to, ka šis termiņš var būt arī garāks, ja vien pastāv ārkārtēji apstākļi, kas neļauj pieņemt spriedumu sešu nedēļu laikā.⁵³⁵ Autore uzskata, ka tomēr būtu jāievēro atbilstība Briseles IIbis Regulas noteikumiem, nosakot brīdi termiņa skaitījumam. CPL noteic tiesai noteiktu termiņu, proti, 15 dienas, nodrošinot to, ka abās instancēs lēmums būtu jāpieņem 30 dienu laikā, ieskaitot vēl blakus sūdzības iesniegšanai atvēlēto laiku, tādējādi ieviešot Briseles IIbis Regulā paredzētā sešu nedēļu termiņa ievērošanu. Sākotnēji šķiet, ka nevajadzētu rasties problēmām, tomēr salīdzinot ar Briseles IIbis Regulas noteikumiem šāda brīža noteikšana termiņa skaitījumam ne vienmēr var atbilst bērna interesēm un Briseles IIbis Regulas mērķim – nodrošināt ātru bērna atgriešanu. Briseles IIbis Regula strikti pieturas pie tās mērķa, tāpēc uzliek tiesai par pienākumu pēc iespējas ātrāk pieņemt spriedumu. No pieteikuma iesniegšanas līdz lietas ierosināšanai var paiet ilgāks laiks, it īpaši tad, kad ir jānovērš trūkumi.

Šobrīd CPL paredz septiņu dienu termiņu, kurā būtu jāpieņem lēmums par prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu vai par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības.⁵³⁶ Taču ņemot vērā to, ka lēmuma pieņemšana par bērna atgriešanu vai neatgriešanu līdz ar grozījumiem CPL tiek aprobežota ar 15 dienu termiņu, ko skaita pēc lietas ierosināšanas brīža, ir izstrādāts regulējums tam, lai paātrināti tiktu pieņemts viens no CPL 131.panta pirmajā daļā paredzētajiem lēmumiem. Līdz ar to grozījumi CPL 131.pantā paredz, ka piemērojot šā likuma 77.¹ vai 77.² nodaļu, vienu no CPL 131.panta pirmajā daļā paredzētajiem lēmumiem tiesnesis pieņem ne vēlāk kā nākamajā dienā.⁵³⁷ Šķiet, ka tas varētu arī atrisināt problēmu un tuvināt CPL regulējumu Briseles IIbis Regulā paredzētajam, kaut arī ir paredzētas atšķirības termiņa skaitījumā. Tomēr autore saskata, ka tiktāl, ciktāl nav jānovērš trūkumi, patiešām CPL regulējums būtiski no Briseles IIbis Regulas termiņa skaitījumā neatšķiras. Problēmas rodas, ja tiesnesis pieņem lēmumu par pieteikuma atstāšanu bez virzības.⁵³⁸ Saskaņā ar CPL regulējumu termiņš trūkumu novēršanai nevar būt īsāks par 20 dienām, kas līdz ar grozījumiem netiek mainīts. Līdz ar to šajā gadījumā lieta tiks ierosināta mazākais pēc 20 dienām, pati lieta tiks izskatīta 15 dienas, kas kopumā jau veido 35 dienas jeb piecas nedēļas pirmajā instancē. Savukārt, ieviešot Eiropas Komisijas piedāvāto 3.variantu, jānodrošina sešu nedēļu termiņa ievērošana līdz tiek pieņemts gala lēmums, ja tiek pieļauta lēmuma pārsūdzēšana, bet nav pieļauta tā nekavējoša

⁵³⁵ Briseles IIbis Regulas 11.panta 3.punkts.

⁵³⁶ CPL 131.pants.

⁵³⁷ Likumprojekts "Grozījumi Civilprocesa likumā". Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

⁵³⁸ CPL 644.¹⁶ pants.

izpilde. Taču piecas nedēļas pirmajā instancē jau liecina par to, ka sešu nedēļu termiņa ievērošana visā tiesvedības procesā par bērna atgriešanu vienkārši nav iespējama. Tādēļ autore ierosina strikti pieturēties pie Briseles IIbis Regulas regulējuma un ar grozījumiem CPL uzlikt tiesai par pienākumu pēc iespējas ātrāk pieņemt lēmumu, paredzot, ka *pieteikumu vai blakus sūdzību izskata tiesas sēdē 15 dienu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, ja vien nepastāv ārkārtēji apstākļi, kas padara to par neiespējamu*. Pēc autores domām trūkumu novēršana lietās par bērna prettiesisku aizvešanu pāri robežai uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā var tikt uzskatīta par ārkārtējiem apstākļiem. Šajās lietu kategorijās CPL uzsver tiesai pienākumu atstāt pieteikumu bez virzības tikai tad, kad dokumentu vai nepieciešamo ziņu trūkums būtiski ietekmē pieteikuma izskatīšanas iespējamību,⁵³⁹ nevis vienkārši tad, kad pieteikumā nav iekļauti likumā paredzētie rekvizīti vai nav pievienoti likumā noteiktie dokumenti. Pieteikuma atstāšana bez virzības ir iespējama tikai tad, ja tiesas rīcībā nav dokumentu vai noteiktu ziņu, kas liedz tai izskatīt pieteikumu un pieņemt lēmumu, piemēram, tad, kad tiesas rīcībā nav attiecīgās ārvalsts kompetento iestāžu apliecināta informācija par tiesisko regulējumu valstī, kurā ir bērna dzīvesvieta.⁵⁴⁰ Ja tiesa atstāj pieteikumu bez virzības, tad pēc autores domām šāda rīcība nebūtu uzskatāma par lietas izskatīšanas novilcināšanu no tiesas puses, bet gluži otrādi, par ārkārtējo apstākli. Piemēram, vienā no lietām tiesa atzina, ka tas, ka atbildētāja nevarēja ierasties uz tiesas sēdi, lūdzot to atlikt, jo Anglijas Augstākās tiesas amatpersonu rīcībā bija viņas izceļošanas dokumenti saistībā ar tur esošo tiesvedību, veido ārkārtēju apstākli un attaisno lēmuma pieņemšanu ilgākā termiņā.⁵⁴¹

c) CPL 77.² nodaļā tiek lietota šāda terminoloģija – „bērna atgriešana valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta”, tomēr pēc autores domām šī terminoloģija neatbilst Hāgas konvencijas paredzētajam, jo Hāgas konvencijas vadošie panti⁵⁴² nenorāda, vai jānodrošina bērna atgriešana tā parastās dzīvesvietas valstī vai kādai personai vai iestādei. Autore darbā jau ir izpētījusi, ja tiesa konstatē, ka bērnam jāatgriežas, tad tiesai arī nolēmumā būtu jāsniedz atbilde, kur un pie kā bērnam jāatgriežas, ņemot par pamatu visus lietas apstākļus. Tāpēc autore uzskata, ka CPL 77.² nodaļā vārdi „bērna atgriešana valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta” būtu jāaizstāj ar vārdiem „bērna atgriešana” attiecīgajā locījumā. Pie tam autore uzskata, ka tiesas rīcības ziņā būtu jāatstāj jautājuma izlemšana par to, kur vai pie kā bērnam jāatgriežas, ņemot par pamatu visus lietas apstākļus. Tāpēc autore uzskata, ka attiecīgi būtu precizējams CPL 644.¹⁹ pants. Ņemot vērā to, ka iepriekš darbā tika izpētīts, ka būtu svītrojama šā panta piektā un sestā daļa, autore ierosina CPL 644.¹⁹ pantu papildināt ar jaunu piekto daļu šādā redakcijā:

⁵³⁹ CPL 644.¹⁶ panta pirmā daļa.

⁵⁴⁰ CPL 644.¹⁵ panta ceturtais daļas 2.punkts.

⁵⁴¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008. gada 6. jūnija lēmums lietā Nr. C292666/08.

⁵⁴² Piemēram, Hāgas konvencijas 7., 10. pants.

„(5) Ja tiesa konstatē, ka bērns ir prettiesiski pārvietots uz Latviju vai aizturēts Latvijā, tā pieņem lēmumu par bērna atgriešanu, norādot kur un pie kā bērns ir atgriežams, ņemot par pamatu visus lietas apstākļus.”

4.2. Aktuālie jautājumi Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā Latvijā

1) Piemērojot Hāgas konvenciju, Briseles IIbis Regulu un CPL var rasties sarežģījumi un neizpratne atsevišķu terminu lietojumā, piemēram:

a) CPL 77.¹ nodaļa, gan arī CPL 77.² nodaļa lieto terminu „*bērna dzīvesvieta*”. Savukārt Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas latviešu valodas tekstā tiek lietots termins „*bērna parastā dzīvesvieta*”. Nav skaidrs, vai likumdevēja mērķis ir bijis paredzēt atšķirīgus noteikumus un kādam nolūkam. Sākotnēji šķiet, ka, piemērojot CPL, pietiek vien konstatēt, kur ir bērna dzīvesvieta un nav jāvērtē, vai tā ir parastā dzīvesvieta. Tomēr pēc autores domām šāds uzskats ir aplams. Atbilde uz to, vai likumdevēja mērķis ir bijis paredzēt atšķirīgus noteikumus, ir samērā vienkārša. CPL nevienā no daļām netiek lietots termins „*bērna parastā dzīvesvieta*”. Tāpēc likumdevējs ir vienkārši saglabājis līdz šim CPL lietoto terminoloģiju. Rezultātā bērna dzīvesvieta un parastā dzīvesvieta, kas tiek lietoti atšķirīgi CPL, Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā, ir viens un tas pats. Neskatoties uz to, ka atbilde uz neskaidro jautājumu ir samērā vienkārša, tomēr atšķirības starptautiskajā, ES un nacionālajā regulējumā par vienu un to pašu jautājumu var izsaukt neskaidrības. Līdz ar to autore ierosina šajā jautājumā paredzēt attiecīgu skaidrojumu CPL komentāros, jo līdz šim jautājums šobrīd vēl nav paskaidrots.⁵⁴³

b) Problēmas Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanā varētu sagādāt šo tiesību instrumentu teksta tulkojumi latviešu valodā. Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas angļu valodas tekstā izmantots termins "*rights of custody*," kas Hāgas konvencijas latviešu valodas tulkojuma tekstā tiek tulkots kā "*tiesības uz aizbildnību*", savukārt Briseles IIbis Regulas latviešu valodas tekstā izmantots termins "*uzraudzības tiesības*". Piemēram, piemērojot Hāgas konvenciju, var likties, ka prettiesiska aizturēšana vai aizvešana no Hāgas konvencijas noteikumu viedokļa nav notikusi, jo ir pārkāptas tiesības uz aizgādību, nevis tiesības uz aizbildnību, kā tas ir paredzēts Hāgas konvencijā. Līdz ar to tulkojuma neatbilstība Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas mērķim un arī nacionālā regulējumā atbilstošam un tiesību sistēmā pazīstam jēdzienam var novest pie neatbilstošas un

⁵⁴³ Torgāns K. (Zin. red.). Civilprocesa likuma komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, lpp.95.-102.

nepareizas Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas piemērošanas. Autore uzskata, ka angļu terminam atbilstošākie latviešu valodas vārdi ir "*aizgādība vai aizbildnība*", jo Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas nolūks ir aptvert aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatus pēc iespējas plašāk.⁵⁴⁴ Tā kā ir vērojamas atšķirības kā Hāgas konvencijas, tā arī Briseles IIbis Regulas terminoloģijā, kā arī neprecizitātes šo tiesību aktu lietojumā latviešu valodā, pēc autores domām būtiski ir ņemt vērā starptautisko publisko tiesību un ES tiesību vispārējos principus šajā jautājumā. Saskaņā ar Vīnes konvencijā par starptautisko līgumu tiesībām⁵⁴⁵ paredzēto tikai starptautiskā līguma autentisko valodu teksti ir izmantojami, lai noteiktu starptautiskā līguma saturu. Hāgas konvencijas tikai angļu un franču valodas teksti ir vienlīdz autentiski.⁵⁴⁶ Līdz ar to Hāgas konvencijas tulkojumam latviešu valodā ir tikai tulkojuma statuss un lai pārliecinātos par konvencijā izmantoto jēdzienu nozīmi, ir būtiski pievērst uzmanību arī konvencijas autentiskajiem valodu tekstiem. Savukārt attiecībā uz ES tiesību aktiem EST ir noteikusi, ka ES tiesību akta visu valodu teksti ir vienlīdz autentiski. Turklāt attiecīgā ES tiesību akta noteikumu interpretācija ietver sevī dažādu valodu tekstu salīdzinājumu.⁵⁴⁷ Tāpēc Briseles IIbis Regulas pareizas piemērošanas nolūkos, būtu salīdzināmi šīs regulas vairāku valodu teksti.

2) Juristu vidū nereti ir izskanējis jautājums par to, vai lietas par bērnu prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu nevajadzētu koncentrēt vienā vai tikai dažās Latvijas tiesās. Tam par pamatu tiek minēta cita valstu prakse šajā jautājumā un tas, ka tiesnešiem ir nepieciešamas speciālas zināšanas un pieredze specifiska rakstura jautājumu izskatīšanā.

Patiesi, daudzās valstīs bērnu prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas lietas skata viena vai tikai dažas tiesas. Piemēram, Somijā un Ungārijā pirmajā instancē bērnu pārrobežu prettiesiskas nolaupīšanas lietas skata tikai viena tiesa. Anglijā un Velsā pārrobežu lietu izskatīšana bērnu prettiesiskas nolaupīšanas gadījumos ir koncentrēta Augstākajā tiesā un šādas lietas skata ierobežots skaits tiesnešu. Arī Austrālijā pārrobežu lietu izskatīšana bērnu nolaupīšanas gadījumos koncentrēta vienā federālajā tiesā. Vācijā Hāgas konvencijas lietas skata 24 pirmās instances tiesas, taču pirms attiecīgā likuma spēkā stāšanās 1999.gadā, šādas lietas skatīja vairāk nekā 600 ģimenes lietu tiesas. Kipra savu tiesību sistēmu ir izveidojusi tā, ka jurisdikcija ir tikai tās divām ģimenes lietu tiesām.⁵⁴⁸

⁵⁴⁴ Hāgas konvencijas 3.pants un Briseles IIbis Regulas 2.panta 11.punts.

⁵⁴⁵ Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām. Latvijas Vēstnesis, 2003. 3.aprīlis, nr.52. Minētās konvencijas 31.pants.

⁵⁴⁶ Hāgas konvencijas 45.pants.

⁵⁴⁷ EST 1982. gada 6.oktobra spriedums lietā: C-283/81 Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health, ECR, p. 03415, para.18-20.

⁵⁴⁸ Guide to good practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Part II – Implementing Measures. Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/abdguide2_e.pdf [aplūkots 2010.gada 15.jūlijā], p.30.

Somijā Helsinku Apelācijas tiesa ir vienīgā kompetenta tiesa, kas izskata pieteikumus par bērnu atgriešanu. Tiesa var noturēt izbraukuma sesijas visā valstī.⁵⁴⁹

Arī *HCCH* Ceturtā Speciālā Komisija ir izstrādājusi ieteikumu, kas aicina Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstis koncentrēt Hāgas konvencijas lietu izskatīšanu uz ierobežotu tiesu skaitu.⁵⁵⁰

Autore piekrīt, ka specifisku lietu ar pārrobežu raksturu koncentrēšana vienā vai tikai dažās tiesās var būt tik tiešām lietderīga, jo ir vajadzīgas īpašas zināšanas ne vien par vairākiem starptautiskiem instrumentiem, bet arī par ārvalstu likumu. Piemēram, Hāgas konvencijas efektīva piemērošana prasa ne vien labas zināšanas starptautiskā, ES un nacionālā regulējuma pārzināšanā, bet arī ārvalstu nacionālā regulējuma piemērošanā. Ir nepieciešamas arī svešvalodu zināšanas, jo liels darbs ir jāvelta arī *HCCH* ietvaros izstrādāto ziņojumu un valstu nacionālās tiesu prakses pētīšanai.

Tomēr autore nepiekrīt Latvijā koncentrēt „Hāgas konvencijas lietas” vienā vai tikai dažās tiesās. Pirmkārt, „Hāgas konvencijas lietas” ir tikai viena no lietu kategorijām ar pārrobežu raksturu. Latvijas tiesām nākas saskarties arī ar cita veida pārrobežu lietu izskatīšanu, piemērojot gan starptautisko, gan ES regulējumu, gan arī ārvalstu likumus. Piemēram, Latvijas tiesas var skatīt pārrobežu laulības šķiršanas lietas, gadījumos, kad laulātie vēlas šķirt laulību, bet uz laulības šķiršanas brīdi tie dzīvo dažādās valstīs. Latvijas tiesas var skatīt pārrobežu aizgādības vai aizbildnības un saskarsmes lietas, piemēram, ja vecāki dzīvo šķirti katrs savā valstī un viens no tiem vēlas noteikt ikdienas aizgādības tiesības par bērnu sev Latvijā. Pārrobežu parādu piedziņas lietas, pārrobežu uzturlīdzekļu lietas arī nav nekāds izņēmums. Un lai pareizi piemērotu attiecīgo regulējumu, arī ir nepieciešamas īpašas zināšanas konkrētā jautājumā. Otrkārt, jau šobrīd, piemērojot Briseles IIbis Regulu aizgādības vai aizbildnības jautājumos,⁵⁵¹ jebkurai Latvijas tiesai ir jāspēj izlemt lietu ar ārvalsts elementu, ja tās teritorijā atrodas bērna dzīvesvieta. Ņemot vērā to, ka bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesiskie jautājumi ir cieši saistīti ar aizgādības vai aizbildnības tiesību jautājumiem, nebūtu atbalstāmi noteikt dažādas tiesas atkarībā no apskatāmā tiesību jautājuma, kas pie tam izriet no viena piemērojamā tiesību akta.

---

⁵⁴⁹ Savolainen M. The Hague Convention on Child Abduction of 1980 and Its Implementation in Finland. *Nordic Journal of International Law*, 1997, Vol.66, Nr.1, p.123.

⁵⁵⁰ Conclusions and Recommendations of the Fourth Meeting of the Special Commission to Review the Operation of the Hague Child Abduction Convention (22-28 March 2001). Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/concl28sc4_e.pdf [aplūkots 2010.gada 15.jūlijā], p.10.

⁵⁵¹ Briseles IIbis Regulas 8.pants.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes, kas izteiktas gan secinājumu, gan priekšlikumu formā.

1. Bērna pārrobežu nolaupīšanas civiltiesisko aspektu regulējums ir pakļauts vairāku tiesību aktu savstarpējai mijiedarbībai. Lai arī visplašāk bērna nolaupīšanas civiltiesiskos aspektus regulē Hāgas konvencija, tomēr ar tās piemērošanu vistiešāk ir saistīti nacionālo tiesību akti un ES dalībvalstu savstarpējās attiecībās – Briseles IIbis Regulas noteikumi. Savukārt ANO Konvencija par bērna tiesībām un Hāgas 1996.gada konvencija ir papildus instrumenti, kas, visaptveroši regulējot bērnu tiesību jomu kopumā vai starptautisko privāttiesību jautājumus bērnu lietās, stiprina un papildina Hāgas konvenciju. ANO Konvencijas par bērna tiesībām un Hāgas 1996.gada konvencijas iztulkošana tādos jautājumos kā bērna viedokļa uzklauššana, bērna parastās dzīvesvietas konstatēšana, piemērojamā likuma noteikšana būtiski ietekmē šo pašu tiesību jautājumu izpratni Hāgas konvencijas piemērošanā. Turklāt Hāgas konvencija kalpo ne tikai kā starptautisko privāttiesību avots personu privāttiesisko attiecību un interešu risināšanai, bet arī kā starptautisko publisko tiesību instruments, kas uzliek par pienākumu valsts nacionālo iestāžu un nacionālā regulējuma līmenī nodrošināt atbilstošu no konvencijas izrietošo saistību izpildi. Tāpēc arī Hāgas konvencijas saistību pienācīga izpilde ir aptverta ar Eiropas Konvencijas 8.panta noteikumiem, kas aizsargā ikviena tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, ko ir uzsvērusi arī ECT.

2. Kaut arī Hāgas konvencija tiek uzskatīta par efektīvu globāla mēroga konvenciju, jo šobrīd tai ir 83 līgumslēdzējas valstis un konvencija tiek plaši piemērota, pētījuma rezultātā autore secina, ka 30 gadus pēc Hāgas konvencijas darbības tā ir jāpārskata. Nacionālo tiesu prakse norāda uz konvencijas vienotas piemērošanas trūkumiem, kā arī pēdējo gadu attīstības tendences bērnu nolaupīšanas lietās, jo īpaši bērna nolaupītāja profila maiņa, liecina par to, ka konvencijas mehānisms šobrīd vairāk ir piemērots attiecībā uz tādu bērna nolaupītāja profilu, kāds šobrīd tikpat kā nepastāv. Tāpēc arī konvencijas risinājums visos gadījumos vairs neatbilst tam risinājumam, ko pieprasa šī pēdējos gados notikušā bērna nolaupītāja profila maiņa. Mūsdienās lielākajā daļā gadījumos bērnus nolaupa to mātes, kas vienlaikus visbiežāk ir arī galvenās bērna aprūpētājas. Savukārt konvencijas izstrādes pirmsākumos bērna nolaupītāja profils bija tēvs, kuram nebija galvenā aprūpētāja loma un nereti tam bija fragmentāra loma bērna dzīvē. Tāpēc arī bija pamatots galvenais Hāgas konvencijas uzstādījums bērnu atgriezt bērna parastās dzīvesvietas valstī, kur visbiežāk atradās arī bērna galvenais

aprūpētājs. Savukārt šobrīd ar atgriešanu nereti tiek panākta bērna atšķiršana no galvenā aprūpētāja, kas ne vienmēr būs atbilstoši bērna interesēm un Hāgas konvencijas sākotnējiem uzstādījumiem.

Atbilstošākais veids Hāgas konvencijas pārskatīšanai ir Protokols, kas būtu Hāgas konvencijas neatņemama sastāvdaļa, jo minētās konvencijas piemērošanas problēmas nav iespējams novērst ar nesaistošiem instrumentiem, kas bieži ir izmantoti *HCCH* praksē un bieži ir izrādījušies efektīvi palīgīdzekļi saistošo konvenciju piemērošanai un izpratnei. Risinājums ir jānostiprina saistošā tiesību aktā, lai nodrošinātu arī atbilstošas izmaiņas praksē.

3. Bērna parastās dzīvesvietas esamība kādā no Hāgas konvencijas līgumslēdzējām valstīm ietekmē ne tikai to, vai Hāgas konvencija ir piemērojama, bet arī citu Hāgas konvencijas noteikumu piemērošanu. Darbā veiktais izvērtējums liecina, ka, ņemot vērā valstu regulējumu un tiesu praksi šajā jautājumā, Hāgas konvencijas piemērošanā izdala trīs parastās dzīvesvietas noteikšanas modeļus: „*atkarības modeli*”, „*vecāku tiesību modeli*” un „*uz bērnu centrētu modeli*” jeb „*neatkarības modeli*”, kas liecina par nevienotu Hāgas konvencijas piemērošanu, kas savukārt noved pie tiesiskās nenoteiktības.

4. Latvijas situācijā bērna parastās dzīvesvietas konstatēšana ir neskaidra, jo ne Civillikuma Ievads, ne Civillikuma Ģimenes daļa, ne arī Bērnu tiesību aizsardzības likums nesniedz skaidru atbildi šajā jautājumā. Tāpēc Latvijas tiesu praksē, izskatot lietas par bērna nolaupīšanu, lielākajā daļā gadījumos tiesas nekonstatē bērna parasto dzīvesvietu, vai nu šo jautājumu pilnībā ignorējot, vai nu atzīstot, ka lietā nav strīda par bērna parasto dzīvesvietu. Divās lietās, kurās tika izvērtēta bērna parastā dzīvesvieta, Latvijas tiesas bērna parasto dzīvesvietu piesaistīja tā vecāku parastajai dzīvesvietai. Taču pēc autores domām bērna parastās dzīvesvietas noteikšana, piesaistot to bērna vecāku parastajai dzīvesvietai, izslēdz objektīvu situācijas izvērtējumu. Izvērtējot jautājumu, kas attiecas tieši uz bērnu, tajā skaitā bērna parasto dzīvesvietu, būtu jāņem vērā visi apstākļi, kas ir cieši saistīti tieši ar bērnu, tostarp saikne ar attiecīgo valsti, nevis tikai vecāku nodoms vai vecāku dzīvesvieta.

5. Hāgas konvencijā izmantotais jēdziens *bērna parastā dzīvesvieta* būtu jāinterpretē starptautiski, nevis atsaucoties uz nacionāliem tiesību aktiem vai nacionālās tiesu prakses rezultātā izdarītām atziņām, jo, kā redzams, tiesu prakse līgumslēdzēju valstu vidū būtiski atšķiras. Tāpēc būtu jāievieš vienots jēdziena *bērna parastā dzīvesvieta* skaidrojums Hāgas konvencijas piemērošanas nolūkos, vēl jo vairāk tāpēc, ka ES līmenī jautājums par bērna parasto dzīvesvietu kopš EST 2009.gada 2.aprīļa sprieduma pieņemšanu lietā C-523/07 *A* ir jau atrisināts. EST sniegto bērna parastās dzīvesvietas skaidrojumu varētu ņemt par pamatu skaidrojuma izstrādei Hāgas konvencijā, jo EST bērna parastās dzīvesvietas noteikšanā ir izvirzījusi kritērijus, kas ir būtiski un kas jau ir izkristalizēti tiesu praksē bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās Hāgas konvencijas piemērošanā. Piemēram, laika periods EST bērna parastās dzīves vietas skaidrojumā atbilst nacionālo tiesu praksē atzītajam ilguma un

regularitātes kritērijam. Bērna faktiskā saikne ar valsti atbilst tiesu praksē atzītajiem kritērijiem attiecībā uz izglītošanas vietu un apstākļiem, valodu zināšanām, kā arī bērna ģimenes un sociālajiem sakariem minētajā valstī. Savukārt vecāku nodoms atbilst kritērijam par ģimenes pārceļšanās iemesliem uz šo valsti.

6. Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā būtu izvērtējams jautājums par Hāgas konvencijā paredzēto aizgādības vai aizbildnības tiesību rašanās pamatu izpratnes vienveidošanu. Ārvalstu tiesu prakse liecina par to, ka tiesas šos pamatus paplašina, kā arī pietuvina ārvalstu nacionālo regulējumu tiesas valstī esošajam regulējumam un neatbilstības gadījumā to vienkārši ignorē vai nepiemēro. Šādi tiesu prakses piemēri ir pietiekami bieži un kalpo kā slikts un maldinošs piemērs gan citu līgumslēdzēju valstu tiesām, kā arī tām valstīm, kas nav pievienojušās Hāgas konvencijai. Šādus tiesu prakses piemērus visefektīvāk varētu izskaust ar Hāgas konvencijas pārskatīšanu. Hāgas konvencija neharmonizē konvencijas līgumslēdzēju valstu materiālo tiesību normas un neievieš visās valstīs vienādu aizgādības vai aizbildnības tiesību saturu un izpratni. Tomēr tā uzsver, ka aizgādības un aizbildnības tiesību iespējamais pārkāpums ir jākonstatē atbilstoši tās valsts regulējumam, kur bija bērna parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas. Tas nozīmē, ka bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanā Hāgas konvencijas piemērošana būtiski mijiedarbojas ar valstu nacionālo materiālo normu piemērošanu.

7. Pie Hāgas konvencijas pārskatīšanas būtu izvērtējama konvencijas uzlabošana jautājumā par bērna nolaupīšanas prettiesiskuma konstatēšanu, paredzot, ka „*Hāgas konvencijas 3.pantā paredzētā atsauce uz valsts, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms aizvešanas vai aizturēšanas, tiesību aktu piemērošanu neietver šīs valsts kolīziju normu piemērošanu.*” Pie šāda priekšlikuma autore nonāca, ņemot vērā to, ka Hāgas konvencijas piemērošana praksē nesniedz apliecinājumu tam, ka tiesas ar norādi uz valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, regulējuma piemērošanu saprastu arī šīs valsts kolīziju normas. Tiesas automātiski piemēro valsts, kura bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, materiālo tiesību normas. Šāda nacionālo tiesu prakse ir vērtējama pozitīvi un būtu nostiprināma arī pašā konvencijā, jo īpaši tāpēc, ka pēdējos gados ir vērojama plaša tendence atteikties no *renvoi* doktrīnas ne vien *HCCH* izstrādātajās konvencijās, bet arī ES regulējumā starptautisko privāttiesību jomā.

8. Bērna prettiesiska aizvešana un aizturēšana ir savstarpēji neatkarīgi jēdzieni. Šie jēdzieni Hāgas konvencijā ir nošķirti ar noteiktu mērķi, jo no brīža, kad iestājas viens vai otrs notikums, sākas personas tiesību uz aizgādību vai aizbildnību aizskārums. Ņemot vērā to, ka pastāv neskaidrības bērna prettiesiskas aizturēšanas brīža noteikšanā, autore ierosina Hāgas konvencijas pārskatīšanas laikā izvērtēt vairākus jautājumus, nepieciešamības gadījumā veicot attiecīgus grozījumus. Pirmkārt,

jāsniedz atbilde uz to, vai personas nodomu bērnu neatgriezt valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms aizvešanas, var uzskatīt par prettiesiskas aizturēšanas brīdi, jo īpaši gadījumos, ja personas nodoma rašanās brīdī bērna atrašanās attiecīgā valstī ir tiesiska. Otrkārt, ir būtiski noteikt, vai šis prettiesiskas aizturēšanas brīdis sākas tad, kad personai ir radies nodoms bērnu prettiesiski aizturēt, vai tomēr tad, kad persona par to ir paziņojusi otram vecākam vai aizbildnim. Autores ieskatā atbilstoši būtu atsaukties uz Hāgas konvenciju tikai tad, kad tiešām jau ir notikusi prettiesiska bērna aizturēšana citā valstī, nevis tad, kad ir kļuvis zināms tikai bērna nolaupītāja nodoms, bet vēl nav zināms, vai pats prettiesiskais notikums iestāsies, proti, vēl nav zināms, vai bērns tiks atgriezts noteiktā termiņā savā parastās dzīvesvietas valstī. Ņemot vērā Hāgas konvencijas mērķi aizsargāt bērna intereses, tās piemērošana nebūtu pieļaujama preventīvu pasākumu veikšanai, kad pastāv tikai iespēja bērna prettiesiskai aizturēšanai kādā valstī. Hāgas konvencijas piemērošana preventīvi tikai negatīvi ietekmētu bērnu, jo bērna potenciālās valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesai būtu jāuzsāk tiesvedības process bērna atgriešanas lietā, jāiesaista šajā procesā arī bērns, kas vien var izrādīties traumatiski un radīt nevajadzīgu saspīlējumu personu attiecībās.

9. Bērna neatgriešanas pamati ir vieni no visbiežāk piemērotajiem, interpretētajiem un plašāk diskutētajiem Hāgas konvencijas noteikumiem. Personas, kuras vēlas bērna palikšanu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, bieži vien atsaucas uz kādu no neatgriešanas pamatiem, piemēram, ka bērna atgriešana bērnam sagādās psiholoģisku vai fizisku kaitējumu, vai ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē. Kā liecina nacionālo tiesu prakse, šie neatgriešanas pamati tiek izprasti un interpretēti atšķirīgi.

10. Atbilstoši Hāgas konvencijas noteikumiem bērns ir jāatgriež, ja tiesvedība uzsākta pēc gada termiņa beigām kopš bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, ja vien netiek pierādīts, ka bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē. Līdz ar to gada termiņš pēc tiesvedības sākuma var būt pamats bērna neatgriešanai, jo pēc šī termiņa ir pieļaujams vērtēt bērna iedzīvošanos jaunajā vidē un attiecīgi atteikt bērna atgriešanu, ja ir notikusi bērna iedzīvošanās. Taču tiesu prakse liecina, ka nav skaidrs, kā interpretēt vārdus „tiesvedības uzsākšana”, vai ar to domāta tiesvedības uzsākšana tiesā vai centrālajā iestādē. Tāpat nav arī skaidrs, vai ar to ir domāts pieteikuma iesniegšanas, lietas ierosināšanas vai lietas izskatīšanas pēc būtības brīdis. Skaidrs, ka viens no šiem brīžiem būtu jānoteic kā atskaites punkts, lai uzsāktu gada termiņa skaitījumu, pēc kura varētu vērtēt, vai bērns ir iedzīvojies jaunajā vidē. Šobrīd šie jautājumi ir atstāti tiesas valsts (*lex fori*) tiesību ziņā. Tomēr atšķirīgs laika termiņu skaitījums Hāgas konvencijas līgumslēdzēju valstu vidū nevēlami iespaido vienotu Hāgas konvencijas interpretāciju jautājumā par bērna iedzīvošanos jaunajā vidē. Tā kā tiesa, nevis centrālā iestāde Hāgas konvencijas piemērošanā izvērtē bērna iedzīvošanos jaunajā vidē un iespējamie tiesvedības kavējumi

var ietekmēt bērna iedzīvošanās faktu, autore ierosina Hāgas konvencijas Protokolā paredzēt šādu regulējumu:

„Hāgas konvencijas 12.panta otrās daļas piemērošanas nolūkos gada termiņš ir jāskaita no pieprasījuma iesniegšanas dienas tiesā vai administratīvajā iestādē, nevis centrālajā iestādē.”

11. Hāgas konvencija nesniedz norādes par to, kas veido un kas neveido jaunu vidi, lai konstatētu, vai bērns ir vai nav tajā iedzīvojies. Tas ir tiesu prakses jautājums. Pēc autores domām ir pamatoti, ka šis jautājums ir atstāts tiesu prakses ziņā, jo praksē dzīves situācijas ir tik atšķirīgas, ka nebūtu atbilstoši tām paredzēt vienotu regulējumu vai kritērijus Hāgas konvencijā. Tomēr autore uzskata, ka par atsevišķiem strīdīgiem jautājumiem Hāgas konvencijā būtu lietderīgi veikt uzlabojumus. Autore uzskata, ka Hāgas konvencijas pārskatīšanā būtu vērts pievērsties jautājumam par to, vai tādi faktori kā bērna dzīvošana pagaidu mājoklī valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, vai bērna agrīnais vecums var veidot vai tomēr vispār izslēdz iedzīvošanās iespēju jaunajā vidē. Attiecīgi precizējumi būtu veicami atkarībā no tā, vai Hāgas konvencijas līgumslēdzējas valstis spēj panākt vienotu pozīciju šajā jautājumā. Tomēr pēc autores domām bērna pagaidu mājoklis valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, un bērna agrīnais vecums noteiktās situācijās var veidot iedzīvošanos jaunajā vidē.

12. Persona, kas nolaupa bērnu, vēloties atstāt bērnu valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, visbiežāk atsaucas uz to, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju (Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkts). Tāpēc Hāgas konvencijas piemērošanā šis bērna neatgriešanas pamats ir visbiežāk vērtējams pamats bērna neatgriešanai. Valstu nacionālā tiesu prakse liecina par to, ka šis neatgriešanas pamats tiek piemērots maksimāli sašaurināti un ļoti retos gadījumos tiek pieļauta bērna atgriešana uz šī pamata. Tomēr ne Hāgas konvencija, ne nacionālā tiesu prakse nav izstrādājusi vienotus kritērijus, pēc kuriem tiesai vadīties, piemērojot Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu. Tāpēc šis bērna neatgriešanas pamats ir pakļauts dažāda interpretācijai un nereti tā neatbilstoša piemērošana var pat radīt Eiropas Konvencijas 6. un 8.panta pārkāpumu.

13. Izvērtējot ECT praksi Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkta piemērošanā, var secināt vairākus kritērijus, pēc kuriem nacionālajām tiesām būtu jāvadās, interpretējot, vai konkrētajā situācijā pastāv nopietns risks, ka bērna atgriešana sagādās tam fizisku vai psiholoģisku kaitējumu vai citādi radīs neciešamu situāciju. Par vadošo šajā jautājumā var uzskatīt ECT spriedumu lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*, ko var uzskatīt par jaunu pavērsieni Hāgas konvencijas piemērošanā. Pirmkārt, ECT ļauj nacionālajām tiesām bērna neatgriešanas pamatu interpretācijā izmantot pilnīgu rīcības brīvību, pretēji HCCH centieniem veicināt Hāgas konvencijas bērna neatgriešanas pamatu maksimāli sašaurinātu interpretāciju. Otrkārt, ECT pieļauj nacionālajām tiesām

pieņemt lēmumu par bērna neatgriešanu, ja valstī, kas bija bērna parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, ir iespējama bērna nolaupītāja apcietināšana un kriminālā rakstura sankciju piemērošana. Vienlaikus gan ECT izvirza nosacījumu, ka bērna neatgriešana pieļaujama tādā gadījumā, ja valsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, kompetentās iestādes nesniedz pietiekamas garantijas, ka šādas darbības pret bērna nolaupītāju netiks veiktas, un ka bērna nolaupītājs ir galvenais bērna aprūpētājs. Treškārt, ECT uzskata, ka ir pamats nolēmuma par bērna atgriešanu neizpildei, ja bērns valstī, uz kuru tas ir nolaupīts, ir pavadījis pietiekami ilgstošu laiku un ir mainījušies lietas apstākļi. Kaut arī juristu vidū ir vērojama kritika par minēto spriedumu, jo ne visi tajā izdarītie secinājumi ir pietiekami skaidri, šis spriedums norāda uz to, ka Hāgas konvenciju tās esošajā redakcijā un bez uzlabojumiem pēc gandrīz 30 gadus darbības nav iespējams savietot ar šo ECT spriedumu un ir nepieciešama tās pārskatīšana jaunu, mūsdienu attīstības tendenču gaismā.

14. Līdz ar to būtu nepieciešama Hāgas konvencijas uzlabošana jautājumā par nolaupīto bērnu neatgriešanas pamatiem. Pēc autores domām uzlabojumiem, *pirmkārt*, ir jāgarantē, ka bērns un bērna nolaupītājs saņem ātru un taisnīgu pieeju tiesām jautājumā par aizgādību vai aizbildnību bērna parastās dzīvesvietas valstī. Eiropas Konvencijas 6.panta pārkāpums rodas, ja bērns tiek atgriezts tā parastās dzīvesvietas valstī, bet bērna nolaupītājs saskaras ar „rupjiem pārkāpumiem tā tiesībās uz taisnu tiesu”. Bērna nolaupītāja iespējamā saukšana pie kriminālatbildības par bērna nolaupīšanu, iebraukšanas aizlieguma noteikšana bērna parastās dzīvesvietas valstī vai bērna nolaupītāja vai bērna smaga, nepārejoša slimība, - tie visi ir apstākļi, kuru rezultātā bērna nolaupītājs nespēj aizstāvēt savas un bērna tiesības jautājumā par aizgādību vai aizbildnību. Visi šie apstākļi būtu jāatzīst par pamatotiem apstākļiem lēmuma pieņemšanai par bērna neatgriešanu. *Otrkārt*, uzlabojumiem ir jāgarantē, ka bērna atgriešana atbilst bērna interesēm, jo īpaši situācijās, kad bērnu nolaupa tā galvenais aprūpētājs – māte un viņa pamatotu apsvērumu dēļ nevar kopā ar bērnu atgriezties. *Treškārt*, uzlabojumiem ir jāgarantē, ka bērna interesēs ir atgriezties drošā vidē. Ņemot vērā minēto, autore ierosina veikt uzlabojumus Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punktā, Protokolā paredzot:

„Hāgas konvencijas 13.panta pirmās daļas „b” punkta izpratnē bērna atgriešana radīs tam neciešamu situāciju, ja:

(a) nevar tikt saņemta ātra un taisnīga pieeja tiesām jautājumā par aizgādību vai aizbildnību valstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas;

(b) bērna nolaupītājs pamatoti nespēj atgriezties valstī, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, un bērna ievietošana valsts aprūpē vai atgriešana pie personas, kas iesniedza pieteikumu par bērna atgriešanu, ir acīmredzami pretrunā bērna interesēm;

(c) valstī vai valsts daļā, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms nolaupīšanas, ir karš,

nemieri, terora darbības vai bads un bērna atgriešana tajā ir acīmredzami pretrunā bērna interesēm”.

15. Kā vēl viens pamats bērna neatgriešanai ir bērna iebildumi pret atgriešanu, ja tas ir sasniedzis attiecīgu vecumu un brieduma pakāpi, kas ir atbilstoši, lai šādus iebildumus ņemtu vērā. Šā noteikuma piemērošanā nav skaidrs, kā tiesai jākonstatē bērna iebildumi. Tāpēc autore uzskata, ka Hāgas konvencijas pareizas interpretācijas nolūkos bērna viedokļa noskaidrošanas nastai būtu jāgulstas uz tiesas aktīvo lomu, tādējādi starptautiskajā līmenī stiprinot objektīvās izmeklēšanas principu Hāgas konvencijas lietās. Tāpēc Hāgas konvencijas Protokolā būtu atbilstoši paredzēt:

„Hāgas konvencijas 13.panta otrās daļas piemērošanas nolūkos tiesa vai administratīvā iestāde noskaidro bērna viedokli par atgriešanu.”

16. Var rasties jautājums, kāpēc Hāgas konvencijas vienvērtīgas piemērošanas nolūkos tajā nevarētu paredzēt minimālo vecumu, no kura var uzskatīt, ka bērns ir sasniedzis pietiekamu vecumu un brieduma pakāpi, lai spētu formulēt savu viedokli, un ka viņa iebildumi ir jāņem vērā un jāpieņem lēmums par bērna neatgriešanu? Autore sliecas uzskatīt, ka pat pēc 30 gadus ilgas Hāgas konvencijas darbības praksē nav iespējams panākt vienotus standartus bērna vecuma un brieduma pakāpes konstatēšanai, jo katrs bērns un katra lieta ir individuāla. Tiesu prakse liecina, ka tiesas uzklauša gados vecākus bērnus, savukārt bērna uzklauššana agrīnā vecumā visdrīzāk ir izņēmums. Pie tam pēc autores domām, paredzot Hāgas konvencijā nacionālo valstu tiesām pienākumu noskaidrot bērna viedokli, mainītu tiesu rīcību attiecībā uz bērna uzklauššanu. Šādi bērna uzklauššana kļūtu par pienākumu, nevis būtu atkarīga no tiesas rīcības brīvības. Tiesām būtu pienākums rūpēties, lai bērns tiktu uzklauts neatkarīgi no tā, vai tam ir pieci vai 12 gadi, protams, izslēdzot bērna uzklauššanu tādā vecumā, kad tas nespēj formulēt savu viedokli vai bērns tam nav nobriedis.

17. Bērna iebildumiem liela nozīme ir tajos gadījumos, kad bērna viedoklis atspoguļojas inteliģenta, prātīga, neapšaubāma lēmuma veidā, nevis tiek veidots kādas personas vai emociju ietekmē. Pēc autores domām bērna viedokļa izvērtēšanā, proti, kādi bērna iebildumi jāuzskata par pamatotiem, lai piemērotu Hāgas konvencijas 13.panta otro daļu, uzlabojumi Hāgas konvencijā nav nepieciešami. Katra situācija, ar ko saskaras tiesas, ir atšķirīga un bērna viedoklis jautājumā par atgriešanu arī katrā situācijā ir individuāls. Vienā situācijā par pamatotu tiek uzskatīti bērna iebildumi neatgriezties valstī, kas bija tā parastā dzīvesvieta pirms nolaupīšanas, jo tie norāda uz grūtībām iedzīvoties vidē, citi norāda uz trūkumiem izglītības sistēmā, savukārt vēl citi – uz noteiktu personu negatīvo attieksmi. Autore ieskatā tiesu prakse jau ir izkristalizējusi vairākus vienotus kritērijus bērna iebildumu izvērtēšanā, kas ir pamatoti un atbilstoši bērna neatgriešanas lēmuma pieņemšanai.

18. Hāgas konvencija neparedz regulējumu tam, kā izpildīt nolēmumus par bērna atgriešanu uz citu valsti. Hāgas konvencija paredz tikai to, ka konvencijas līgumslēdzējām valstīm ir jānodrošina

ātra bērna atgriešana, taču līdzekļi un pasākumi, kā to panākt, ir atstāti valstu nacionālā regulējuma ziņā. Tas, ka saskaņā ar Hāgas konvenciju tiek pieņemts atbilstošs nolēmums par bērna atgriešanu, bet, piemēram, valstu nacionālā regulējuma nepilnību dēļ, tas netiek pietiekami efektīvi izpildīts vai vispār netiek pildīts, nozīmē to, ka tiek traucēta Hāgas konvencijas mērķu īstenošana - nodrošināt bērna ātru atgriešanu. Bērna atgriešanas nolēmumu neizpilde var novest arī pie Eiropas Konvencijas 8.panta pārkāpuma, jo var aizskart gan personu tiesības uz ģimenes un privātās dzīves neaizskaramību, gan arī paša bērna labākās intereses.

19. Bērna atgriešanas nolēmumu izpildes kontekstā aktuāls jautājums ir par to, vai nolēmuma izpildes stadijā ir pieļaujams pārskatīt nolēmumu par bērna atgriešanu vai pat to neizpildīt. ECT judikatūra uz šo jautājumu atbild apstiprinoši. Tāpēc Hāgas konvencijā būtu skaidri jāparedz noteikumi, pie kādiem tas būtu iespējams. Būtiski būtu ņemt vērā ECT praksi, kas paredz, ka laika ritums un apstākļu maiņa var būt pamats bērna neatgriešanai. Tāpat būtu jāapsver arī citi iespējamie pamati, kuri izpildes stadijā pieļautu bērnu tomēr neatgriezt. Viens no šādiem citiem pamatiem izpildes stadijā varētu būt pamatoti bērna iebildumi pret atgriešanu. Taču tad jāpastāv arī kritērijam, cik ātri pēc nolēmuma pieņemšanas par bērna atgriešanu ir pieļaujams bērnu uzklaut atkārtoti. Otrs piemērs bērna neatgriešanai izpildes stadijā varētu būt pamatots risks, kad bērna atgriešana šajā brīdī ir bīstama tā dzīvībai. Bērna neatgriešanas pamati izpildes stadijā katrā valstī būtu ieviešami, pielāgojot tos konkrētās valsts tiesību sistēmai.

20. Attiecībā uz izpildes jautājumiem Hāgas konvencijas regulējumā noteikti nebūtu detalizēti aprakstāms pats izpildes process, bet jānorāda būtiskākie nosacījumi jeb principi, kuri valstīm jāievēro, nolēmumu par bērna atgriešanu izpildē. Piemēram, regulējumā būtu nepieciešams paredzēt būtiskāko principu, ka līgumslēdzējām valstīm ir jānodrošina efektīvs un ātrs mehānisms, lai nodrošinātu nolēmumu par bērna atgriešanu izpildi. Šāda principa ieviešana jau uzliktu valstīm pienākumu vai nu paredzēt atbilstošu regulējumu vai arī pārskatīt jau esošo no šāda principa viedokļa. Kā liecina ECT judikatūra, valstis nereti izvairās no piespiedu pasākumu piemērošanas, kas arī var novest pie nolēmuma neizpildes vai nepietiekami efektīvas izpildes. Tāpēc Hāgas konvencijā papildus varētu nostiprināt arī pienākumu līgumslēdzējām valstīm paredzēt sankciju izmantošanu pret to vecāku, kurš ir prettiesiski aizvedis vai aizturējis bērnu un kurš atsakās labprātīgi izpildīt nolēmumu par bērna atgriešanu.

Regulējumā būtu jāparedz arī tas, ka izpildes jomā par bērna atgriešanu valstīm būtu jānodrošina sociālā darbinieka, psihologa vai psihiatra iesaiste, tādējādi mazinot psiholoģiska kaitējuma nodarīšanas risku gan bērnam, gan arī personai, no kuras bērns ir nolaupīts. Šādu speciālistu iesaiste varētu būt īpaši nepieciešama tajos gadījumos, kad ir pagājis pietiekami ilgs laiks kopš nolaupīšanas.

Iespējams, tās ir tikai vispārējās vadlīnijas, taču nav jāaizmirst, ka izpildes joma par bērna atgriešanu ir tik jutīga, ka nereti valstīm, iespējams, tieši šī jautājuma jutīguma dēļ ir problēmas bērna atgriešanas nolēmumu izpildes jomā pat savā nacionālā mērogā. Tāpēc paredzams, ka valstīm būs grūti vai pat neiespējami vienoties par detalizētu izpildu regulējumu tik jutīgā jomā *HCCH* ietvaros.

21. Latvijā arī ir pievērsta liela uzmanība izpildu regulējuma izstrādei, un Saeimā jau vairāk kā gadu izskatīšanā atrodas Tieslietu ministrijas izstrādātais likumprojekts par grozījumiem CPL, kura mērķis ir atrisināt regulējuma nepilnības bērna atgriešanas lēmumu izpildes jautājumā. Tomēr, neskatoties uz grozījumu mērķi ieviest skaidru regulējumu nolēmumu izpildei par bērnu atgriešanu uz citu valsti, autore jau šobrīd saskata atsevišķas nepilnības piedāvātajā regulējumā, jo tas nenodrošina Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulā paredzēto mērķu īstenošanu, kas praksē var radīt arī tālākas sekas.

21.1. Autores ieskatā Tieslietu ministrijas piedāvātie grozījumi CPL neatrisina, cik ilgā laika periodā ir jāveic nolēmuma piespiedu izpildes darbības, lai atgrieztu bērnu. Līdz ar to autore iesaka precizēt grozījumos paredzēto CPL jaunā 620.¹³ panta ceturto daļu un izteikt to šādā redakcijā:

„(4) Saņemot šā panta otrajā vai trešajā daļā minēto informāciju, tiesu izpildītājs nosaka vietas un laikus, kur un kad notiks nolēmuma piespiedu izpilde. Termins pirmajam izpildes mēģinājumam nevar būt garāks par 30 dienām, bet visas šajā nodaļā noteiktās izpildu darbības jāveic 60 dienu laikā no šā panta otrajā vai trešajā daļā minētās informācijas saņemšanas. Ja piedzinējs iesniedzis izpildei šā likuma 540.panta 8.punktā norādīto izpildu dokumentu un tajā norādīts termins lēmuma piespiedu izpildei, visas šajā nodaļā noteiktās izpildu darbības jāveic norādītajā termiņā.”

21.2. Tieslietu ministrijas piedāvātajos grozījumos CPL tiek uzskaitīti konkrēti pat parāk detalizēti pamati lēmuma izpildes atlikšanai bērnu pārrobežu prettiesiskas nolaupīšanas lietās. Autore uzskata, ka normai par nolēmuma izpildes atlikšanu jābūt ar pietiekamu augstu abstrakcijas pakāpi, jo katra situācija ir individuāla un tās apstākļi atšķiras. Vienlaikus autore uzskata, ka CPL būtu jāparedz ne tikai nolēmuma izpildes atlikšanas iespēja, bet arī nolēmuma izpildes atteikuma iespēja, kā to ir uzsvērusi ECT lietā *Neulinger and Shuruk v. Switzerland*. Izlemt to, vai nolēmuma izpilde būtu jāatliek vai jāatsaka, būtu jāatstāj tiesas ziņā, ņemot vērā katras lietas individuālās īpatnības. Ir iespējamas situācijas, kad bērnam, piemēram, ir veselības problēmas un tādēļ nav iespējams nodrošināt bērna tūlītēju atgriešanu. Taču, ja no lietas apstākļiem ir skaidrs, ka bērna veselība uzlabosies, tad būtu jāpieņem lēmums par nolēmuma izpildes atlikšanu. Savukārt, ja no situācijas apstākļiem ir skaidra apstākļu maiņa attiecībā uz piedzinēju, piemēram, piedzinējs pietiekami ilgu laiku nav izrādījis interesi par bērnu, nav meklējis iespējas saiknes atjaunošanai, vairs nespēj pienācīgi īstenot rūpes pār bērnu, nolēmuma izpilde būtu atsakāma.

Tāpēc autore iesaka grozījumos paredzēto CPL jaunā 620.¹⁵ panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā:

„(1) Papildus šā likuma 554.pantā noteiktajam tiesu izpildītājs ir tiesīgs iesniegt rajona (pilsētas) tiesai, kura pieņēmusi nolēmumu par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta (77.² nodaļa), vai rajona (pilsētas) tiesai, kuras darbības teritorijā izpildāms ārvalstu tiesas vai iestādes izsniegtais šā likuma 540.panta 8.punktā norādītais izpildu dokuments, priekšlikumu par nolēmuma izpildes atlikšanu vai nolēmuma izpildes atteikumu, ja kopš galīgā nolēmuma par bērna atgriešanu valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta (77.² nodaļa), vai ārvalstu tiesas vai iestādes šā likuma 540.panta 8.punktā norādītā izpildu dokumenta izsniegšanas ir pagājis pietiekami ilgs laiks, kas norāda uz būtisku apstākļu maiņu. Būtisku apstākļu maiņa sevī ietver, jo īpaši, attiecībā uz bērnu - bērna veselības vai psiholoģiskā stāvokļa problēmas, bērna iebildumus pret atgriešanu, ja tā vecums vai brieduma pakāpe ir atbilstoša bērna uzklaušīšanai, bet attiecībā uz piedzinēju – intereses neizrādīšana pret bērnu iespējamās saiknes atjaunošanai.”

21.3. Attiecīgi būtu izdarāmas izmaiņas arī grozījumos paredzētajā CPL jaunā 620.¹⁵ panta trešajā daļā, piemēram, šādā redakcijā:

„Pieņemot lēmumu par nolēmuma izpildes atlikšanu, tiesa, ja nepieciešams, norāda parādnieka un piedzinēja pienākumus laikā, kamēr nolēmuma izpilde atlikta, kā arī nepieciešamības gadījumā – kārtību, kādā atjaunojama saikne starp bērnu un piedzinēju.”

22. Briseles Iibis Regulas noteikumi lielā mērā konkretizē atsevišķu to Hāgas konvencijas noteikumu piemērošanu, kas regulas izstrādes laikā jau bija radījuši pamatu atšķirībām to interpretācijā dažādās valstīs. Tā Briseles Iibis Regula sašaurina Hāgas konvencijā paredzēto bērna neatgriešanas pamatu piemērošanas iespēju, konkretizē kopīgu aizgādības tiesību izpratni, vērtējot bērna nolaupīšanas prettiesiskumu. Tomēr pētījuma rezultātā autore atklāj, ka Briseles Iibis Regulas noteikumi ir izstrādāti pārsteidzīgi, jo satur vairākas būtiskas nepilnības.

23. Briseles Iibis Regulas pārskatīšanas laikā būtu pārvērtējami vairāki jautājumi.

23.1. Būtu jāatrisina neskaidrības jautājumā, tieši kādi tiesvedības dokumenti ir jānosūta bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesām, kā arī jānoteic, kuras dalībvalsts iestādēm ir jānodrošina to tulkojums un kādā valodā situācijā, kad ir pieņemts nolēmums par bērna neatgriešanu. Pēc autores domām Briseles Iibis Regulas 11.panta 6.punktā būtu jāparedz, ka *„dalībvalsts, uz kuru bērns ir prettiesiski aizvests vai kurā ir prettiesiski aizturēts, tiesa pati vai ar centrālās iestādes palīdzību nosūta tiesas rīkojumu par neatgriešanu un tādu saistīto dokumentu vai izrakstu no tiem kopijas, kas pamato tiesneša lēmumu par bērna neatgriešanu.”* Savukārt, lai atrisinātu jautājumu par dokumentu tulkošanu, autore ierosina papildināt Briseles Iibis Regulas 11.panta 6.punktu, paredzot, ka *„nosūtāmo*

dokumentu vai izdruku no tiem kopiju tulkojumu nodrošina dalībvalsts, uz kuru bērns ir prettiesiski aizvests vai kurā ir prettiesiski aizturēts, tiesa pati vai ar centrālās iestādes palīdzību tās dalībvalsts, kurā bija bērna parastā dzīvesvieta tieši pirms prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas, valodā vai valodā, ko šī dalībvalsts uzskata par pieņemamu, attiecīgi šo informāciju paziņojot Eiropas Komisijai.”

23.2. Šobrīd Briseles IIbis Regula neparedz, cik ilgā laikā jāatrisina jautājums par aizgādības vai aizbildnības tiesībām, pēc tam, kad dalībvalstī, uz kuru bērns ir nolaupīts, ir pieņemts nolēmums par bērna neatgriešanu. Autores ieskatā, ja Briseles IIbis Regula paredz termiņu, kādā jāpieņem nolēmums dalībvalsts, uz kuru bērns ir nolaupīts, tiesām, izlemjot jautājumu par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, tad vēl jo vairāk bērna interesēs būtu jāparedz termiņš, kādā jāpieņem nolēmums par aizgādības vai aizbildnības tiesībām pār bērnu pēc tam, kad ir pieņemts nolēmums par bērna neatgriešanu, jo kamēr bērna parastās dzīvesvietas dalībvalsts tiesa izlemj jautājumu par aizgādību vai aizbildnību, bērns atrodas dalībvalstī, uz kuru tas ir nolaupīts. Atkarībā no tiesvedības ilguma var gadīties tā, ka bērns dalībvalstī, uz kuru tas ir nolaupīts, uzturas tik ilgu laiku, ka bērna atgriešana var vairs arī nebūt bērna interesēs, ņemot vērā laika ritumu un apstākļu maiņu.

24. Autore nonāk arī pie secinājuma, ka Briseles IIbis Regulas noteikumi par apliecības izsniegšanu, kas tiek izsniegta nolēmumam par aizgādības tiesībām pār bērnu, tostarp par bērna atgriešanu vai neatgriešanu, var apdraudēt dalībvalstu savstarpējās uzticēšanās principu. Nereti nav saprotams, kāpēc attiecīgās dalībvalsts tiesa ir izsniegusi apliecību par konkrēto nolēmumu, jo no nolēmuma tieši nav redzams, vai un kā dalībvalsts tiesa ir izvērtējusi visus apliecības izsniegšanas kritērijus, kas paredzēti regulā. Tāpēc pēc autores domām būtu nepieciešams grozīt Briseles IIbis Regulu un papildināt noteikumus par apliecības izsniegšanu, pirmkārt, *ieviešot apliecības apstrīdēšanas vai nolēmuma pārskatīšanas mehānismu*. Šāda mehānisma ieviešana Briseles IIbis Regulā nesadragātu bērna atgriešanas sistēmu, kas nodibināta regulā. Pēc autores domām personas un bērna tiesību un interešu aizsardzībai ir jābūt vienam no Briseles IIbis Regulas mērķiem kopā ar bērna ātru atgriešanu, un tikai, nodrošinot atbilstību šim mērķim, var runāt par tādu mehānismu, no kura dalībvalstīm izriet pienākums ievērot savstarpējās uzticēšanās principu. Otrkārt, Briseles IIbis Regulā būtu jāparedz, ka *lēmumā par bērna atgriešanu ir jānorāda motivācija par apliecības izsniegšanas nosacījumu izvērtēšanu*. Šādi tiktu paplašinātās procesuālās garantijas, kas šobrīd aprobežojas tikai ar to, ka apliecības izsniegšana ir pakļauta konkrētiem nosacījumiem. Taču, paplašinot procesuālo garantiju jautājumu regulas līmenī, nevis atstājot šo jautājumu katras dalībvalsts ziņā, tas kalpotu kā garantija, ka apliecība ir izsniegta pamatoti. Tas savukārt attaisnotu Briseles IIbis Regulā ieviesto atkārtotas kontroles mehānismu un stiprinātu savstarpējās uzticēšanās principu, kā arī novērstu bažas

par apliecības nepamatotu izsniegšanu vai par formālu vai paviršu atsaukšanos uz apliecības izsniegšanas nosacījumiem. Paredzot Briseles IIbis Regulā šādas paplašinātas procesuālās garantijas, arī izcelsmes dalībvalsts tiesiskie aizsardzības līdzekļi tiktu izmantoti samērā reti.

25. Bērnu pārrobežu prettiesiskas nolaupīšanas regulējums civiltiesisko aspektu jomā neaprobežojas vien ar Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem, paralēli ir iespējama arī nacionālā regulējuma piemērošana. Latvijas gadījumā tā jo īpaši ir CPL 77.¹ un 77.² nodaļas piemērošana. Tomēr pētījuma rezultātā autore nonāk pie secinājuma, ka atsevišķos jautājumos šo nodaļu regulējums neatbilst Hāgas konvencijas un Briseles IIbis Regulas noteikumiem un mērķim.

26. Autore ierosina CPL 77.¹ nodaļā atrisināt šādus jautājumus:

26.1. Tā kā ir neskaidrs jautājums CPL 77.¹ nodaļas regulējumā par to, cik ilgā laikā tiesai ir jāpieņem lēmums par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā un nav arī skaidrs, cik ilgi apgabaltiesai jāizskata blakus sūdzība, CPL būtu jāparedz, ka lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā tiesai būtu jāpieņem pēc iespējas īsākā laika periodā, proti, 15 dienu laikā pēc lietas ierosināšanas, jo šajā gadījumā tiesai tikai ir jākonstatē bērna aizvešanas vai aizturēšanas prettiesiskuma fakts.

26.2. Būtu nepieciešami grozījumi CPL jautājumā par lēmuma par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij izpildāmību un pārsūdzību. Šobrīd ir pieļauts, ka šāds lēmums ir izpildāms nekavējoties, par kuru ir iespējams iesniegt blakus sūdzību. Gadījumā, ja pirmās instances tiesa pieņem lēmumu par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij, nav skaidrs, kas notiek gadījumā, ja šāda lēmuma izpilde tiek uzsākta, jo lēmumu Latvijas centrālā iestāde pārsūta attiecīgās ārvalsts centrālajai iestādei, taču Latvijas tiesa šāda lēmuma pārsūdzībā izlemj pieprasījumu ārvalstij par bērna atgriešanu Latvijā neiesniegt, uzskatot, ka bērna aizvešana vai aizturēšana attiecīgajā ārvalstī ir tiesiska. Šajā situācijā nav skaidrs, kādas darbības būtu jāveic Latvijas un ārvalstu kompetentajām iestādēm, jo attiecīgi ne CPL, ne arī Hāgas konvencija regulējumu tam neparedz. Tāpēc personām nepastāv tiesiskā noteiktība un pašāvēģība šajā jautājumā. Autore uzskata, ka Latvijas tiesas lēmuma par pieprasījuma iesniegšanu ārvalstij noraksts ārvalstu kompetentajai iestādei būtu jānosūta tikai tad, kad tas ir stājies likumīgā spēkā, lai ārvalstij tiktu iesniegts jau pamatots pieprasījums ar konstatējumu, ka bērns ir prettiesiski aizturēts vai aizvests, kas neradītu ārvalstu kompetentajai iestādei šaubas un neskaidrību, kāda rīcība no tās ir sagaidāma.

26.3. Neskaidrības arī autore saskata saistībā ar CPL 77.¹ nodaļas 644.¹² pantu, kas paredz, ka ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmums par bērna neatgriešanu iesniedzams Tieslietu ministrijā, kas to tālāk nosūta tiesai pēc bērna vai viena vai abu bērna vecāku vai aizbildņu dzīvesvietas, kā arī informē attiecīgo bāriņtiesu par ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes lēmumu.

Atbilstoši CPL 644.¹² pantam nav skaidrs, kā tiesai turpmāk rīkoties, saņemot ārvalstu tiesas nolēmumu par bērna neatgriešanu. Tāpēc autore ierosina CPL 77.² nodaļas 644.¹² pantu izteikt šādā redakcijā:

„(1) Ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes nolēmums un citi dokumenti par bērna neatgriešanu Latvijā, kas pieņemti, pamatojoties uz 1980.gada 25.oktobra Hāgas konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 13.pantu, saskaņā ar Padomes regulas Nr.2201/2003 11.panta 6.punktu Latvijā ir iesniedzami tiesai ar Tieslietu ministrijas starpniecību.

(2) Tieslietu ministrija, saņemot šā panta pirmajā daļā minētos dokumentus, tos nosūta tiesai pēc bērna dzīvesvietas, informējot attiecīgo bāriņtiesu par ārvalstu tiesas vai kompetentās iestādes lēmumu.

(3) Tiesa, saņemot šā panta pirmajā daļā minētos dokumentus, informē un aicina vērsties tiesā ieinteresētās personas saskaņā ar Padomes regulas Nr.2201/2003 11.panta 7.punktu, ja tas ir piemērojams noteiktajā gadījumā.”

27. Būtiski uzlabojumi būtu nepieciešami arī CPL 77.² nodaļas noteikumos:

27.1. CPL 644.¹⁹ panta pirmajā daļā būtu pārvērtējams regulējums par bērna viedokļa uzklaušīšanu. Gan Hāgas konvencija, gan Briseles IIbis Regula bērna viedokļa uzklaušīšanai par noteicošo kritēriju izvirza tā vecumu un brieduma pakāpi, nevis to, ka bērns spēj formulēt viedokli. Pēc autores domām CPL paredz vieglāk nosakāmu kritēriju bērna viedokļa noskaidrošanai atšķirībā no Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā paredzētā. Piemēram, bērns var nespēt formulēt viedokli, ja ir uztraucies, kaut gan viņa vecums un brieduma pakāpe var būt atbilstoša. Tāpēc autore uzskata, ka CPL 644.¹⁹ panta pirmā daļa būtu precizējama, paredzot, ka „*tiesa noskaidro bērna viedokli, ja vien tas nav piemēroti, ņemot vērā tā vecumu un brieduma pakāpi.*”

27.2. Būtiskas neskaidrības un neprecizitātes ir saskatāmas CPL 644.¹⁹ panta piektajā un sestajā daļā, kurās ir neprecīzi pārņemti Hāgas konvencijas noteikumi par neatgriešanas pamatiem. Tā kā CPL ir vērojamas būtiskas atšķirības no Hāgas konvencijā paredzētā, CPL 644.¹⁹ panta piektā un sestā daļa būtu svītrojama un tiesām būtu tieši jāpiemēro Hāgas konvencijas noteikumi.

27.3. Būtu pārskatāms nodaļas regulējums par to, ka lēmums par bērna atgriešanu ir izpildāms nekavējoties, par kuru vēl ir iespējams iesniegt blakus sūdzību, jo pašreizējais regulējums var radīt sarežģījumus un var neatbilst bērna interesēm. Ja ir pieņemts lēmums par bērna atgriešanu, bērna interesēs ir uzsākt ātru bērna atgriešanas procesu, proti, nodrošināt ātru un efektīvu lēmuma izpildi. Var veidoties arī tādas situācijas, ka bērns jau ir atgriezts valstī, kas bija viņa parastā dzīvesvieta pirms prettiesiskas nolaupīšanas, bet vēlāk pārsūdzībā Latvijas tiesa tomēr nolemj bērnu neatgriezt. Rezultātā bērns var tikt pārvadāts no vienas valsts uz otru, it kā uz tiesiska pamata, tomēr neatbilstoši bērna interesēm, jo līdz galam CPL nav pārdomāts lēmuma izpildāmības un pārsūdzības jautājums. Tādēļ

autore ierosina strikti pieturēties pie Briseles IIbis Regulas regulējuma un uzlikt tiesai par pienākumu pēc iespējas ātrāk pieņemt lēmumu, paredzot, ka „*pieteikumu vai blakus sūdzību izskata tiesas sēdē 15 dienu laikā pēc pieteikuma iesniegšanas, ja vien nepastāv ārkārtēji apstākļi, kas padara to par neiespējamu.*”

27.4. Nodaļā lietotā terminoloģija - „bērna atgriešana valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta” neatbilst Hāgas konvencijā paredzētajam, jo Hāgas konvencija nenorāda, vai jānodrošina bērna atgriešana tā parastās dzīvesvietas valstī vai kādai personai vai iestādei. Tāpēc autore uzskata, ka CPL 77.² nodaļā vārdi „bērna atgriešana valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta” būtu jāaizstāj ar vārdiem „bērna atgriešana”. Pie tam autore uzskata, ka tiesas ziņā būtu jāatstāj jautājuma izlemšana par to, kur vai pie kā bērnam jāatgriežas, ņemot par pamatu visus lietas apstākļus. Tāpēc autore uzskata, ka attiecīgi būtu jāprecizē CPL 644.¹⁹ pants. Ņemot vērā to, ka darbā iepriekš tika secināts, ka būtu svītrojama šā panta piektā un sestā daļa, autore ierosina CPL 644.¹⁹ pantu papildināt ar jaunu piekto daļu šādā redakcijā:

„(5) „*Ja tiesa konstatē, ka bērns ir prettiesiski pārvietots uz Latviju vai aizturēts Latvijā, tā pieņem lēmumu par bērna atgriešanu, norādot kur un pie kā bērnam jāatgriežas, ņemot par pamatu visus lietas apstākļus.*”

28. Piemērojot Hāgas konvenciju, Briseles IIbis Regulu un CPL, var rasties sarežģītumi un neizpratne gan atsevišķu terminu lietojumā, gan arī noteikumu lietojumā, piemēram, Hāgas konvencijā tiek lietots termins "*tiesības uz aizbildnību*", savukārt Briseles IIbis Regulā - "*uzraudzības tiesības*", kaut gan abi šie tiesību akti runā par „*aizgādības un aizbildnības tiesībām*”. Hāgas konvencijā un Briseles IIbis Regulā tiek lietots termins „*pastāvīgā dzīvesvieta*”, kas var radīt sajukumu ar terminu „*domicils*” un neradīt juridiski precīzu šā termina nozīmi Hāgas konvencijas piemērošanā. Tāpēc tiesību piemērotājiem šobrīd jābūt īpaši uzmanīgiem attiecīgā termina lietojumā un izpratnē un lielā mērā jāvadās no starptautisko publisko tiesību un ES tiesību vispārējiem principiem šajā jautājumā. Jāatzīmē, ka saskaņā ar Vīnes konvenciju par starptautisko līgumu tiesībām tikai starptautiskā līguma autentisko valodu teksti ir izmantojami, lai noteiktu starptautiskā līguma saturu. Tā kā Hāgas konvencijas tikai angļu un franču valodas teksti ir vienlīdz autentiski, konvencijas tulkojumam latviešu valodā ir tikai tulkojuma statuss. Tāpēc, lai pārliecinātos par Hāgas konvencijā izmantoto jēdzienu nozīmi, ir būtiski pievērst uzmanību arī konvencijas tekstiem autentiskās valodās. Savukārt attiecībā uz ES tiesību aktiem EST ir noteikusi, ka ES tiesību akta visu valodu teksti ir vienlīdz autentiski. Turklāt attiecīgā ES tiesību akta noteikumu interpretācija ietver sevī dažādu valodu tekstu salīdzinājumu. Tāpēc Briseles IIbis Regulas pareizas piemērošanas nolūkos būtu salīdzināmi šīs regulas vairāku valodu teksti.

29. Latvijas juristu vidū nereti ir izskanējis arī jautājums par to, vai lietas par bērnu prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu nevajadzētu koncentrēt vienā vai tikai dažās Latvijas tiesās. Autore ir nonākusi pie secinājuma, ka Latvijā nebūtu atbalstāms koncentrēt bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietas vienā vai tikai dažās tiesās. Pirmkārt, bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietas ir tikai viena no lietu kategorijām ar pārrobežu raksturu. Otrkārt, jau šobrīd, piemērojot Briseles IIbis Regulu aizgādības vai aizbildnības jautājumos, jebkurai Latvijas tiesai ir jāspēj izlemt lietu ar ārvalsts elementu, ja tās teritorijā atrodas bērna dzīvesvieta. Ņemot vērā to, ka bērna prettiesiskas aizvešanas vai aizturēšanas civiltiesiskie jautājumi ir cieši saistīti ar aizgādības vai aizbildnības jautājumiem, nebūtu atbalstāmi noteikt dažādas tiesas atkarībā no apskatāmā tiesību jautājuma, kas pie tam izriet no viena piemērojamā tiesību akta.

30. Lai tiktu ievērota konsekvence attiecībā uz termina „parastā dzīvesvieta” lietojumu latviešu valodas tiesību aktos un lai šis termins netiktu jaukts ar terminu „pastāvīgā dzīvesvieta” („domicils”), autore ierosina LZA Terminoloģijas komisijā apstiprināt, ka angļu valodas terminam „*habitual residence*” latviešu valodā atbilst termins „parastā dzīvesvieta”, jo, pirmkārt, termins „pastāvīgā dzīvesvieta” latviešu valodā, kas tiek izmantots kā tulkojums angļu valodas terminam „*habitual residence*”, ir juridiski neprecīzs un maldinošs, jo termins „pastāvīgā dzīvesvieta” vairāk atbilst terminam „domicils” Civillikuma Ievada 7.panta izpratnē. Otrkārt, šo terminu latviešu valodā lieto samērā atšķirīgi kā tiesību aktos, tā arī juridiskajā literatūrā un tam ir nepieciešams viens konkrēts termins.

Anotācija latviešu valodā

Promocijas darba tēma ir „Bērnu pārrobežu prettiesiskās pārvietošanas vai aizturēšanas civiltiesiskie aspekti: starptautisko, Eiropas un Latvijas nacionālo tiesību dimensijā”.

Promocijas darbs fokusējas uz starptautisko, ES un nacionālo tiesību instrumentu mijiedarbības un piemērošanas analīzi attiecībā uz bērnu pārrobežu nolauptības jautājumiem, meklējot un piedāvājot iespējamus risinājumus tādiem jautājumiem kā bērna parastās dzīvesvietas noteikšana, bērna prettiesiska aizvešana vai aizturēšana un jautājumiem, kas attiecas uz bērna atgriešanu vai neatgriešanu un nolēmuma par bērna atgriešanu izpildi.

Promocijas darba mērķis ir vēst padziļinātu uzmanību uz Hāgas konvencijas, Briseles IIbis Regulas un Latvijas nacionālā regulējuma piemērošanu un piedāvāt priekšlikumus šo tiesību aktu uzlabošanai.

Doktora darbs sastāv no 4 nodaļām, kuras vēl ir iedalītas atsevišķās apakšnodaļās.

Doktora darbs izceļ, ka jautājums par bērna parastās dzīvesvietas noteikšanu, bērna prettiesisku aizvešanu vai aizturēšanu un jautājums, kas attiecas uz bērna neatgriešanas pamatiem, ir vieni no sarežģītākajiem jautājumiem Hāgas konvencijas vienotā piemērošanā un interpretācijā. Ārvalstu tiesu prakse Hāgas konvencijas piemērošanā un interpretācijā norāda uz to, ka vienas valsts tiesas atsevišķus Hāgas konvencijas noteikumus piemēro paplašināti, savukārt citas valsts tiesas tos pašus noteikumus interpretē šauri. Pie tam Hāgas konvencija atstāj vairākus jautājumus nacionālā regulējuma ziņā vai tiesu praksei, kas arī valstu vidū atšķiras. Tāpēc vienota Hāgas konvencijas piemērošana pēc tās 30 gadus darbības ir apšaubāma un tāpēc nākotnē vēl ir daudz diskutējamu un regulējamu jautājumu kā attiecībā uz Hāgas konvenciju, tā arī Briseles IIbis Regulu un Latvijas nacionālo regulējumu.

Anotācija angļu valodā

The title of Doctoral thesis is „The Civil Aspects of Cross – border Child Removal or Retention: in Dimension of International, European and Latvian National Law”.

The Doctoral thesis focus on examination of interrelation and application of the international, European Union and national legal instruments in matters of international child abduction, seeking and proposing for solutions on such issues as determination of the habitual residence of a child and wrongful removal or retention of a child and on issues regarding return and non–return of a child and enforcement of decision on return of a child.

The objective of the thesis is to draw deep attention on the application of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, Brussels IIbis Regulation and Latvian national regulation and suggest ammendmes to those legal acts.

The Doctoral thesis consists of 4 Sections and several chapters in each section.

The Doctoral thesis emphasizes that the issues regarding determination of the habitual residence of a child, wrongfulness of removal or retention of a child and grounds for non–return of a child are among the most difficult problems in uniform application and interpretation of the provisions of the Hague convention. Foreign case law applying and interpreting the Hague convention reflects that certain provisions of the Hague convention are interpreted broadly, while the same provisions by other courts are given very narrow interpretation. Besides, the Hague convention leaves a lot of matters to be regulated by the national law or case law, which again differs between countries. Therefore uniform interpretation of the Hague convention after 30 years of its application is still questionable and there are still a lot of issues to be discussed and regulated in the future in Hague convention, Brusells IIbis Regulation and Latvian national regulation.

Anotācija franču valodā

Le thème de la thèse docteur est „Aspects civil de frontière déménagement et rétention d'enfant: dans le dimension de droit international, European et nationale lettonné”.

La thèse docteur porter dans l'examen de application de instrument international, European et national dans les dossiers de international enlèvement des enfants, rechercher et proposition des solutions de dossiers comme determination de résidence habituel des enfant et déménagement et rétention d'enfant et dossiers concernant retour et non-retour d'enfant et execution des decisions sur retour d'enfant.

L'objectif de cette thèse remarquer d'application le convention de la Haye concernant la compétence, la loi applicable, la reconnaissance, l'exécution et la coopération en matière de responsabilité parentale et de mesures de protection des enfants, Bruxelles IIbis règlement et regulation national lettonne et suggérer amendements dans le droit.

La thèse docteur consister de 4 sections et plusieurs chapitre dans chaque section.

La thèse docteur appuye que les dossiers comme determination de résidence habituel des enfant, déménagement et rétention d'enfant et raisons de non-retour d'enfant sont les plus difficile problèmes en uniforme application de dispositions de convention de la Haye. Jurisprudence étranger en application et interprétation de le convention de la Haye reflet que certains dispositions de le convention de le Haye sont interpret grossièrement, alour que la même dispositions par la cour different sont interpret tres étroit. Ailleurs le convention de la Haye laisse beaucoup les dossiers sont règle en droit nationale. Donc uniforme interpretation de la convention de le Haye après 30 annes d'application être toujours discutable et c'est toujours beaucoup de dossiers pour discussion et regle dans le futur en convention de le Haye, Bruxelles IIbis règlement et regulation national lettonne.

Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses saraksts

Izmantotā literatūra

1. Beaumont P.R. Piekritība pārrobežu lietās par vecāku atbildību. Rēzekne: SIA „Latgales druka”, 2010, 17.lpp.
2. Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības II. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2010, 278.lpp. ISBN 978-9934-0-1355-3.
3. Dzērve L. Strīds par bērnu. Pieejams: http://www.diena.lv/lat/laikraksts/diena_peta/strids-par-bernu [aplūkots 2009.gada 3.maijā].
4. Kalnmeiere D. Bērna atdošanas radīts kaitējuma risks un bērna iebildumi pret atgriešanu. Jurista Vārds, 2010. 16.februāris, nr.7.
5. Kalnmeiere D. Bērna iedzīvošanās jaunajā vidē un piekrišana bērna pārrobežu nolaupīšanai. Jurista Vārds, 2010. 9.februāris, nr.6.
6. Kucina I. Nolēmumu izpilde bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Jurista Vārds, 2010. 9.marts, nr.10.
7. Kucina I. Bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti. Būtiski trūkumi Eiropas Savienības regulējumā. Jurista Vārds, 2009. 21.jūlijs, nr.29.
8. Lakševica A. Latvija negrasās pildīt Itālijas prasību par bērna atdošanu tēvam. Pieejams: http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/latvija-negrasas-pildit-italijas-prasibu-par-berna-atdosanu-tevam?comments=-pos_value- [aplūkots 2009.gada 3.maijā].
9. Lakševica A. Māte - Latvijā, tēvs ir Itālijā. Tiesāšanās par bērnu. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/konflikts-2008-08-26-1> [aplūkots 2009.gada 3.maijā].
10. Latviešu-Angļu-Latviešu Juridisko Terminu Vārdnīca. Chicago: American Bar Association, 273.lpp. ISBN: 0-89707-866-7.
11. Palčevska D. Eiropas procedūru piemērošanas jautājumi. Jurista Vārds, 2009. 3.marts, nr.9.
12. Papāne I. Latvijas tiesu prakse vecāku īstenotas bērnu pārrobežu nolaupīšanas lietās. Jurista Vārds, 2009. 10.februāris, nr.6.
13. Praktiskā rokasgrāmata Padomes Regulas (EK) Nr.2201/2003 piemērošanai. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_lv.pdf [aplūkots 2008.gada 15.jūlijā].

14. Rone D. Ģimenes tiesības. Eiropas Savienības tiesību piemērošana. Rokasgrāmata praktizējošiem juristiem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. ISBN 998479028-2.
15. Rudevskā B. Eiropas maksājuma rīkojuma procedūra: piemērošana un problēmjautājumi. Jurista Vārds, 2009. 16.jūnijs, nr.24/25.
16. Skudra A., Kucina I. Briseles IIbis Regulas un Hāgas 1980.gada konvencijas normu piemērošana bērnu nolaupīšanas lietās Latvijas tiesās. Rēzekne: SIA „Latgales druka”, 2010.
17. Volka A. Latviete un itālis tiesājas par bērnu. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/hot/jane-valsts-tad-sesgadiga-zena-marko-mate-tiesasies> [aplūkots 2009.gada 3.maijā].
18. Volka A. Rūpēs par bērnu Latvija vērsās pret Itāliju. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/rupest-par-bernu-latvija-versas-pret-italiju> [aplūkots 2009.gada 3.maijā].
19. Volka A. Vai tiešām esmu nolaupījusi savu bērnu? Diskusijas par Hāgas konvenciju. Pieejams: <http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/vai-tiesam-esmu-nolaupijusi-savu-bernu> [aplūkots 2009.gada 3.maijā].
20. Alfieri J. Trauma, Recovery, and Transnational Child Abduction: Posttraumatic Stress Disorder as Psychological Harm under the Hague Convention on Civil Aspects of International Child Abduction. Oregon Review of International Law, 2003, Vol.5.
21. Armstrong S. Is the Jurisdiction of England and Wales Correctly Applying the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction? International & Comparative Law Quarterly, 2002, Vol.51, Part 2.
22. Armstrong S., Lowe N., Mathias A. A Statistical Analysis of Applications made in 1999 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abd2001pd3e.pdf> [aplūkots 2011.gada 18.janvārī].
23. Bagan-Kurluta K. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 23 National Report Poland. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/poland_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
24. Beaumont P.R. The Jurisprudence of the European Court of Human Rights and the European Court of Justice on the Hague Convention on International Child Abduction. Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2009.
25. Beaumont P.R. The Contribution of Alexander (Sandy) Anton to the Development of Private International Law. Juridical Review, 2006, Part 1.
26. Beaumont P.R. Article 3 of the Hague Convention on International Child Abduction: the role of courts in granting themselves custody rights. Osaka, Japan: the Faculty of Law Kansai University, 2001.

27. Beaumont P.R., McEleavy P.E. The Hague Convention on International Child Abduction. Oxford: University Press, 1999. ISBN 0-19-826064-4
28. Bogdan M. Concise Introduction to EU Private International Law. Groningen: Eurfopa Law Publishing, 2006. ISBN 10 90-76871-70-1
29. Boggs D.J. Remarks on the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction. New York University Journal of International Law and Politics, 2000-2001, Vol.33.
30. Bruch C. The Unmet Needs of Domestic Violence Victims and Their Children in Hague Child Abduction Convention Cases. Family Law Quarterly, 2004-2005, Vol.38.
31. Bucher A. The New Swiss Federal Act on International Child Abduction. Journal of Private International Law, 2008. August, Vol.4, Nr.2.
32. Bucher A. The Convention Should Be Revised! Judges' Newsletter on International Child Protection, 2006, Vol.11.
33. Chamberland J. Domestic Violence and International Child Abduction: Some Avenues of Reflection. Judges' Newsletter on International Child Protection, 2005, Vol.10.
34. Chamberland J. Article 13(1)(b) and Domestic Violence: The Canadian Situation. Judges' Newsletter on International Child Protection, 2003, Vol.5.
35. Crawford E.B. „Habitual Residence of the Child” as the Connecting Factor in Child Abduction Cases: a Consideration of Recent Cases. Judicial Review, 1992, Part 2.
36. Coester-Waltjen D. The Future of the Hague Child Abduction Convention: the Rise of Domestic and International Tensions- the European Perspective. New York University Journal of International Law and Politics, 2000-2001, Vol.33.
37. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 22 National Report The Netherlands. Baarsma N.A., B-J. van het Kaar., M.J. de Rooij., Nijssen A.J., Schmidt G.E., Vlaardingerbroek P. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
38. Conclusions and Recommendations adopted by the Council (7-9 April 2010) Pieejams: http://www.hcch.net/upload/wop/genaff2010concl_e.pdf [aplūkots 2010.gada 3.augustā].
39. Conclusions and Recommendations of the fifth meeting of the Special Commission to review the operation of the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction and the practical implementation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children (30 October – 9 November 2006). Pieejams: http://www.hcch.net/upload/concl28sc5_e.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī].

40. Conclusions and Recommendations of the Fourth Meeting of the Special Commission to Review the Operation of the Hague Child Abduction Convention (22-28 March 2001). Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/concl28sc4_e.pdf [aplūkots 2010.gada 15.jūlijā].
41. De Silva S. The International Parental Child Abduction Service of the International Social Service Australian Branch. Judges' Newsletter on International Child Protection, 2006, Vol.11.
42. DeHart G.F. The Relationship between the 1980 Abduction Convention and the 1996 Protection Convention. New York University Journal of International Law and Politics, 2000-2001, Vol.33.
43. Duncan W. Symposium Issue Celebrating Twenty Years: The Past and Promise of the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction Article and Remark. New York University Journal of International Law and Politics, 2000-2001, Vol.33.
44. Dyer A. To Celebrate a Score of Years. New York University Journal of International Law and Politics, 2000-2001, Vol.33.
45. Gjørtler P., Kronborg A. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 9 National Report Denmark. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/denmark_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
46. Guide to good practice under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction. Part II – Implementing Measures. Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/abdguide2_e.pdf [aplūkots 2010-07-15].
47. Hodson D. Swiss clockmakers fail to tell the time: ECHR allows abduction after many delays. Pieejams: <http://www.internationalfamilylawfirm.com/2010/08/more-on-neulinger-shuruk-v-switzerland.html> [aplūkots 2010.gada 21.augustā].
48. Humphreys C. Focusing on Safety – Domestic Violence and the Role of Child Contact Centres. Child and Family Law Quarterly, 2003, Vol.15.
49. Fisher S. How Far Did the Conclusions of the Fifth Meeting of the Special Commission Advance the Interpretation of Article 13(1)B, Grave Risk Defence? Judges' Newsletter on International Child Protection, 2007, Vol.12.
50. Freedman E. International Terrorism and the Grave Physical Risk Defence of the Hague Convention in International Child Abduction. International Family Law Journal, 2002.
51. Freeman M. In the Best Interests of Internationally Abducted Children? – Plural, Singular, Neither or Both? International Family Law Journal, 2002.
52. Kaye M. The Hague Convention and the Flight from Domestic Violence: How Women and Children are Being Returned by Coach and Four. International Journal of Law, Policy and the Family, 1999, Vol.13.

53. Kilasonia N. The Civil Aspects of Internatinal Child Abduction. Journal of International Law, 2009, Nr.1.
54. Lagarde P. Explanatory Report on the 1996 Hague Child Protection Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl34.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā].
55. Lortie F. The Communitarisation of Family Law – The Hague Conventions and the New Brussels II Regulation. Judges' Newsletter on International Child Protection, 2005, Vol.10.
56. Lowe N. Prel. Doc. No 3, Part I, of September 2008 - A statistical analysis of applications made in 2003 under the Hague Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction (2007 update). Pieejams: http://hcch.e-vision.nl/upload/wop/abd_pd03e1_2007.pdf [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].
57. Lowe N., Horosova K. The Operation of the 1980 Hague Abduction Convention – A Global View. Family Law Quarterly, 2007, Vol.41, Nr.1.
58. Lowe N. International Child Abduction – the English Experience. International & Comparative Law Quarterly, 2002, Vol.48, Part 1.
59. McEleavy P. The New Child Abduction Regime in the European Union: Symbiotic Relationship or Forced Partnership? Journal of Private International Law, 2005, Vol.1, Nr.1.
60. McEleavy P. Brussels II bis: Matrimonial Matters, Parental Responsibility, Child Abduction and Mutual Recognition. Notes. International and Comparative Law Quarterly, 2004, Vol.53.
61. Morely J. A Momentous and Disturbing Ruling in Europe on the Hague Abduction Convention. Pieejams: <http://www.internationalfamilylawfirm.com/2010/07/momentous-and-disturbing-ruling-in.html> [aplūkots 2010.gada 21.augustā].
62. Morris J.H.C., Clean D.Mc., Beevers K. The Conflict of Laws. Sixth Edition. London: Sweet & Maxwell ltd., 2005. ISBN 0-421-89420-2.
63. Pavelková B. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 26 National Report Slovak Republic. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/slovakia_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
64. Pertegás M., Swennen F. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 6 National Report Belgium. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/belgium_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
65. Pérez-Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/expl28.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā].
66. Örnsved, P. Comparative Law Study on Rules of Conflicts of Jurisdiction and Conflicts of Law Concerning Wills and Successions in the Member States of the European Union,

- National Report of Sweden. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc/report_conflits_suede.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī].
67. Örtenhed K. Comparative study on enforcement procedures of family rights, Annex 28 National Report Sweden. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/sweden_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
68. Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) 1348/2000 on the service in the Member States of Judicial and Extrajudicial documents in civil or commercial matters. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0603:FIN:EN:PDF> [aplūkots 2010.gada 17.janvārī].
69. Report of the Second Special Commission Meeting to Review the Operation of the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction held 18-21 January 1993. Pieejams: <http://hcch.e-vision.nl/upload/abdrpt93e.pdf> [aplūkots 2008.gada 1.jūlijā].
70. Ripley P. A Defence of the Established Approach to the Grave Risk Exception in the Hague Child Abduction Convention. Journal on Private International Law, 2008. December, Vol.4, Nr.3.
71. Sachs C. Child Abduction – the Hague Convention and Recent Case-law. Family Law, 1993, Vol.23.
72. Savolainen M. The Hague Convention on Child Abduction of 1980 and Its Implementation in Finland. Nordic Journal of International Law, 1997, Vol. 66, Nr.1.
73. Schlosser P. Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice, signed at Luxembourg, 9 October 1978. Official Journal, C 59, 5 March 1979.
74. Schulz A. The New Brussels II Regime and the Hague Conventions of 1980 and 1996. International Family Law Journal, 2004.
75. Schuz R. Habitual Residence of Children under the Hague Child Abduction Convention - Theory and Practice. Child and Family Law Quarterly, 2001, Vol.13, Nr.1.
76. Schuz R. The Hague Child Abduction Convention: Family Law and Private International Law. International & Comparative Law Quarterly, 1995, Vol 44.
77. Siehr K. The 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction: Failures and Successes in German Practice. New York University Journal of International Law and Politics, 2000-2001, Vol.33.

78. Silberman L. Patching up the Abduction Convention: A Call for a New International Protocol and Suggestion for Amendments to ICARA. *Texas International Law Journal*, 2003, Vol.38.
79. Study on Matrimonial Property Regimes and the Property of Unmarried Couples in Private International Law and Internal Law, National Report of United Kingdom, England. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/england_report_en.pdf [aplūkots 2008.gada 20.septembrī].
80. Szeibert-Erdős O. Comparative Study on Enforcement Procedures of Family Rights, Annex 15 National Report Hungary. Pieejams: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/family_rights/hungary_en.pdf [aplūkots 2010.gada 1.maijā].
81. Thorpe M. The Hague Child Abduction Convention – 24 Years On. *Judges' Newsletter on International Child Protection*, 2006, Vol.11.
82. Trimmings K. The Intra-EU Child Abduction Regime: Necessity or Caprice? Empirical Study of the Effectiveness of Child Abduction Provisions in the Brussels IIbis Regulation. The Added Value of the New Intra-EU Child Abduction Regime. A Thesis Presented for the Degree of Ph.D. at the University of Aberdeen, 2010.
83. Walker L. The Impact of the Hague Abduction Convention on the Rights of the Family In the Case-law of the European Court of Human Rights and the UN Human Rights Committee: The Danger of *Neulinger*. *Journal on Private International Law*, 2010. December, Vol.6, Nr.3.
84. Walker L. The Development of the Hague Children's Conventions under the Influence of Civil and Political Rights. A thesis presented for the degree of LLM by research at the University of Aberdeen, 2010.
85. Weiner M.H. International Child Abduction and the Escape from Domestic Violence. *Fordham Law Review*, 2000-2001, Vol.69.
86. Vigers S. From Enthusiasm to Action: Mediating Return Applications Arising Under the Hague Child Abduction Convention. A thesis presented for the degree of Master of Laws (by research) at the University of Aberdeen, 2009.

Normatīvie akti

1. Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 31.oktobris, nr.125.
2. ANO Konvencija par bērna tiesībām. Nav publicēts. 1991.gada 4.septembrī apstiprināja Augstākā Padome.
3. Hāgas konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. *Latvijas Vēstnesis*, 2001. 23.oktobris, nr.151.

4. Hāgas konvencija par ceļu satiksmes negadījumiem piemērojamo likumu. Latvijas Vēstnesis, 2000. 30.jūnijs, nr.244/246.
5. Hāgas konvencija par pierādījumu iegūšanu ārvalstīs civillietās vai komercietās. Latvijas Vēstnesis, 2009. 18.marts, nr.43.
6. Hāgas konvencija par tiesas un ārpustiesas dokumentu izsniegšanu civillietās vai komercietās. Latvijas Vēstnesis, 2009. 18.marts, nr.43.
7. Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām. Latvijas Vēstnesis, 2003. 3.aprīlis, nr.52.
8. Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvības aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13.jūnijs, nr.143.
9. Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=133 [aplūkots 2010.gada 10.augustā].
10. Convention of 14 March 1978 on Celebration and Recognition of the Validity of Marriages. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=88.
11. Convention of 2 October 1973 on the Law Applicable to Products Liability. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=84 [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].
12. Convention of 1 June 1970 on the Recognition of Divorces and Legal Separations. Pieejams: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=80 [aplūkots 2010.gada 14.decembrī].
13. Latvijas Republikas un Polijas Republikas līgums par tiesisko palīdzību un tiesiskajām attiecībām civilajās, ģimenes, darba un krimināllietās. Latvijas Vēstnesis, 1995. 7.februāris, nr.19.
14. Līgums par Eiropas Savienības darbību. Konsolidētais teksts ir publicēts OV 2010.gada 30.martā C 83/47, 47.-201.lpp.
15. Līgums starp Beļģijas Karalisti, Čehijas Republiku, Dānijas Karalisti, Vācijas Federatīvo Republiku, Igaunijas Republiku, Grieķijas Republiku, Spānijas Karalisti, Francijas Republiku, Īriju, Itālijas Republiku, Kipras Republiku, Latvijas Republiku, Lietuvas Republiku, Luksemburgas Lielhercogisti, Ungārijas Republiku, Maltas Republiku, Nīderlandes Karalisti, Austrijas Republiku, Polijas Republiku, Portugāles Republiku, Slovēnijas Republiku, Slovākijas Republiku, Somijas Republiku, Zviedrijas Republiku, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti (ES dalībvalstīm) un Bulgārijas Republiku un Rumāniju par Bulgārijas Republikas un Rumānijas pievienošanos ES. Publicēts OV 2005.gada 21.jūnijā L 157, 11. – 27.lpp.

16. Amsterdamas Līgums, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus, to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam. Publicēts OV 1997.gada 10.novembrī C 340, 1.-144.lpp.
17. 1998.gada 28.maija Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu laulības lietās, to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam. Publicēta OV 1998.gada 16.jūlijā C 221., 1-17.lpp.;
18. Briseles 1968.gada 27.septembra Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu izpildi civillietās un komercietās (Briseles Konvencija (konsolidētā versija) to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam. Publicēta OV 1998.gada 26.janvārī C 27, 1.-33.lpp.).
19. Padomes 2010.gada 20.decembra Regulas Nr.1259/2010 (ES), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai, 5., 6., 7.pantu. Publicēta OV 2010.gada 29.decembrī L 343, 10. - 16.lpp.
20. Padomes 2008.gada 18.decembra Regula Nr.4/2009 (EK) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās. Publicēta OV 2009.gada 10.janvārī L 7, 1.-79.lpp.
21. Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regula (EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I). Publicēta OV 2008.gada 4.jūlijā L 177, 6.-16.lpp.;
22. Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 11.jūlija Regula (EK) Nr.864/2007 par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (Roma II). Publicēta OV 2007.gada 31.jūlijā L 199, 40.-49.lpp.
23. Eiropas Parlamenta un Padomes 2007.gada 11.jūlija Regula Nr.861/2007 (EK), ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām. Publicēta 2007.gada 31.jūlija OV L 199, 1.-22.lpp.
24. Eiropas Parlamenta un Padomes 2006.gada 12.decembra Regula Nr.1896/2006 (EK), ar ko izveido Eiropas maksājuma rīkojuma procedūru. Publicēta 2006.gada 30.decembrī OV L 399, 1.-32.lpp.
25. Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 21.aprīļa Regula Nr.805/2004 (EK), ar ko izveido Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem. Publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 7.sējuma 38-62.lpp.
26. 2003.gada 27.novembra Regula Nr.2201/2003 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas Nr.1347/2000 (EK). Publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 6.sējumā 243.-271.lpp.
27. Padomes 2000.gada 22.decembra Regula Nr.44/2001 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās. Publicēta OV 2004.gada Īpašā izdevuma 19.nodaļas 4.sējuma 42.-64.lpp.;

28. Padomes 2000.gada 29.maija Regula Nr.1347/2000 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem. Publicēta OV 2004.gada Īpašā uzdevuma 19.nodaļas 1.sējuma 209.-226.lpp.;
29. Zaļā grāmata par kolīzijas normām lietās, kas saistītas ar laulāto mantiskajām attiecībām, ieskaitot jautājumu par piekritību un savstarpēju atzīšanu. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0400:FIN:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].
30. Zaļā grāmata par laulības šķiršanai piemērojamiem tiesību aktiem un jurisdikciju. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0082:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].
31. Likums „Par Hāgas konvenciju par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 23.oktobris, nr.151.
32. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 30.jūnijs, nr.100.
33. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2009. 25.februāris, nr.31.
34. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 27.septembris, nr.154.
35. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330.
36. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 19.jūnijs, nr.199/200.
37. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200.
38. Likums „Par Latvijas Republikas starptautiskajiem līgumiem”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 13.janvāris, nr.11.
39. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības: LR likums. Ziņotājs, 1993. 10.jūnijs, nr.22/23.
40. Civillikums. Ievads: LR likums. Ziņotājs, 1992. 30.jūlijs, nr.29.
41. Ministru kabineta sēdes 2008.gada 23.septembra protokols Nr.68, 28.§ „Latvijas Republikas nostājas projekts, iesniedzot sūdzību Eiropas Kopienu Komisijā saskaņā ar Eiropas Kopienu dibināšanas līguma 227.pantu pret Itālijas Republiku”. Pieejams: <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/mksedes/saraksts/protokols/?protokols=2008-09-23> [aplūkots 2009.gada 1.maijā].
42. LZA Terminoloģijas komisijas lēmums Nr.24 „Par ES dokumentu tulkojumos un *EUROVOC* tēzaurā lietojamo juridisko terminu saraksta apstiprināšanu”. Latvijas Vēstnesis, 2003. 16.jūlijs, nr.105.
43. Private International Law Act (Estonia). Pieejams: <http://www.reei.org/reei%2013/DIPr%20Estonia.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī].

44. Switzerland's Federal Code on Private International Law (CPIL). Pieejams: <http://www.umbrecht.ch/pdf/SwissPIL.pdf> [aplūkots 2010.gada 14.decembrī].
45. Loi portant le Code de droit international privé (1) (Belges). Pieejams: <http://staatsbladclip.zita.be/moniteur/lois/2004/07/27/loi-2004009511.html> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

Juridiskās prakses materiāli:

Tiesu prakse (nolēmumi):

1. ECT spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v. Switzerland.
2. ECT spriedums lietā: 41615/07 Neulinger and Shuruk v. Switzerland.
3. ECT spriedums lietā: 8677/03 P.P. v. Poland.
4. ECT spriedums lietā: 39388/05 Maumousseau and Washington v. France.
5. ECT lēmums: as to the Admissibility of Application no.41092/06.
6. ECT spriedums lietā: 77710/01 H.N. v. Poland.
7. ECT spriedums lietā: 56673/00 Iglesias Gil and A.U.I. v. Spain.
8. ECT spriedums lietā: 48206/99 Maire v. Portugal.
9. ECT spriedums lietā: 36812/97 and 40104/98 Sylvester v. Austria.
10. ECT spriedums lietā: 31679/96 Ignaccolo-Zenide v. Romania.
11. 2010.gada 22.decembra spriedums lietā: C-491/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0491:LV:HTML> [aplūkots 2011.gada 19.janvārī].
12. EST 2010.gada 15.jūlija spriedums lietā: C-256/09. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009J0256:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā]. ECR nav publicēts.
13. EST 2010.gada 1.jūlija spriedums lietā: C-211/10 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0211:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā]. ECR nav publicēts;
14. EST 2009.gada 23.decembra spriedums lietā: C-403/09 PPU. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009J0403:LV:HTML> [aplūkots 2010.gada 30.augustā]. ECR nav publicēts.

15. EST 2009.gada 2.aprīļa spriedums lietā: C-523/07 A, ECR, p. I-02805.
16. EST 2008.gada 11.jūlija spriedums lietā: C-195/08 PPU, ECR, p. I-05271.
17. EST 2006.gada 27.jūnija spriedums lietā: 540/03, ECR, p. I-5769.
18. EST 1982. gada 6.oktobra spriedums lietā: C-283/81 Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health, ECR, p. 03415.
19. B. v. K. (Child Abduction) [1993] 1 FCR 382. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0058.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].
20. Bundesgericht, II. Zivilabteilung (Federal Supreme Court, 2nd Civil Chamber). Decision of 13 September 2001, 5P.160/2001/min. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0423.htm> [aplūkots 2010.gada 23.jūlijā].
21. Bundesgerichtshof, XII. Zivilsenat (Federal Supreme Court, 12th Civil Chamber). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0467.htm> [aplūkots 2010.gada 10.augustā].
22. C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad) [1989] 1 WLR 654. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0034.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].
23. CA Grenoble 29/03/2000 M. v. F. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0274.htm> [aplūkots 2010.gada 25.februārī].
24. Decision of 9 March 1999, [1999] R.D.F. 298. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=335&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 21.februārī]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.
25. Feder v. Evans-Feder, 63 F.3d 217 (3d Cir. 1995). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0083.htm> [aplūkots 2010.gada 16.maijā].
26. H. v. H. [1995] 12 FRNZ 498. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0030.htm> [aplūkots 2009.gada 7.jūlijā].
27. In re Coffield, 96 Ohio App. 3d 52, 644 N.E.2d 662 (1994). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0138.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].
28. In re Interest of Zarate, No. 96 C 50394 (N.D. Ill. Dec. 23, 1996). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0134.htm> [aplūkots 2009.gada 1.jūlijā].
29. In the Matter of M. N. (A CHILD) [2008] IEHC 382. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=992&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 11.augustā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.
30. MacMillan v. MacMillan 1989 SLT 350, 1989 SCLR 243. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?fuseaction=convtext.showFull&code=25&lng=1> [aplūkots 2010.gada 21.februārī]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

31. P. v. The Secretary for Justice [2003] NZLR 54, [2003] NZFLR 673. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0575.htm> [aplūkots 2008.gada 29.oktobrī].
32. P. v. Secretary for Justice [2004] 2 NZLR 28. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0583.htm> [aplūkots 2008.gada 29.oktobrī].
33. Perrin v. Perrin 1994 SC 45. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0108.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].
34. Re A. (Minors) (Abduction: Custody Rights) [1992] Fam 106. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0048.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].
35. Re A. (Minors) (Abduction: Habitual Residence) [1996] 1 WLR 25. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0038.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].
36. Re B. (Minors) (Abduction) (No. 1) [1993] 1 FLR 988. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0172.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].
37. Re D. (Abduction: Custody Rights) [1999] 2 FLR 626. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0262.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].
38. Re F. (A Child) [2009] EWCA Civ 416. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=1020&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 11.augustā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.
39. Re F. (A Minor)(Abduction: Custody Rights Abroad) [1995] Fam 224, [1995] 3 WLR 339, [1995] Fam Law 534. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0008.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].
40. Re F. (A Minor) (Child Abduction) [1992] 1 FLR 548, [1992] Fam Law 195. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0040.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].
41. Re H.; Re S. (Abduction: Custody Rights) [1991] 2 AC 476. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0115.htm> [aplūkots 2008.gada 23.oktobrī].
42. Re H.B. (Abduction: Children's Objections) [1997] 1 FLR 392. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0018.htm> [aplūkots 2008.gada 26.oktobrī].
43. Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights) [1990] 2 AC 562, [1990] 2 All ER 961, [1990] 2 FLR 450, sub nom C. v. S. (A Minor) (Abduction). Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0002.htm> [aplūkots 2010.gada 18.jūlijā].
44. Re J.E. (Child Abduction) [1993] 11 FRNZ 84. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0029.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].
45. Re M. (A Minor) (Child Abduction) [1994] 1 FLR 390, [1994] Fam Law 242. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0056.htm> [aplūkots 2010.gada 22.februārī].

46. Re M. (Abduction: Acquiescence) [1996] 1 FLR 315. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0021.htm> [aplūkots 2009.gada 1.jūlijā].
47. Re M. (Abduction: Undertakings) [1995] 1 FLR 1021. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0020.htm> [aplūkots 2009.gada 5.jūlijā].
48. Re M. (Minors) (Abduction) [1992] 2 FCR 608. Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=162&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 10.martā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.
49. Re N. (Minors) (Abduction) [1991] 1 FLR 413. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0106.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].
50. Re O. (Child Abduction: Custody Rights) [1997] 2 FLR 702, [1997] Fam Law 781. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0005.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].
51. Re R. (A Minor Abduction) [1992] 1 FLR 105. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0059.htm> [aplūkots 2010.gada 10.martā].
52. Re S. (A Child) (Abduction: Grave Risk of Harm) [2002] EWCA Civ 908 515. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0469.htm> [aplūkots 2010.gada 20.februārī].
53. Re S. (A Minor) (Abduction: Custody Rights) [1993] Fam 242. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0087.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].
54. Re S. (A Minor) (Custody: Habitual Residence) [1998] AC 750, [1997] 3 WLR 597. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcas> [aplūkots 2010.gada 16.maijā].
55. Re S. (Minors) (Abduction: Wrongful Retention) [1994] Fam 70. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0117.htm> [aplūkots 2008.gada 26.oktobrī].
56. Re V.-B. (Abduction: Custody Rights) [1999] 2 FLR 192. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0261.htm> [aplūkots 2010.gada 29.jūlijā].
57. Re W. (Abduction: Domestic Violence) [2004] EWHC 1247. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0599.htm> [aplūkots 2009.gada 1.jūlijā].
58. Re W. (Child Abduction: Unmarried Father) [1999] Fam 1, [1998] 2 FLR 146, [1998] Fam Law 452. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0006.htm> [aplūkots 2008.gada 20.augustā].
59. S. Hanbury-Brown and R. Hanbury-Brown v. Director General of Community Services (Central Authority) (1996) FLC 92-671. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0069.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].
60. S. v. S., 'ir'ur mehozi (Family Appeal) 128/99 (nyr). Pieejams: <http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=94&lng=1&sl=2> [aplūkots 2010.gada 23.jūlijā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.

61. Sheikh v. Cahill, 145 Misc. 2d 171, 546 N.Y.S.2d 517 (Sup. Ct. 1989).
Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0206.htm> [aplūkots 2010.gada 25.februārī].
62. Silverman v. Silverman, 338 F.3d 886 (8th Cir. 2003) 515. Pieejams:
<http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0530.htm> [aplūkots 2010.gada 20.februārī].
63. Soucie v. Soucie, 1995 SC 134. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0107.htm>
[aplūkots 2010.gada 12.martā].
64. Starr v. Starr, 1999 SLT 335. Pieejams:
<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=195&lng=1&sl=2> [aplūkots
2009.gada 5.jūlijā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.
65. State Central Authority v. Ayob (1997) FLC 92 – 746, 21 Fam. LR 567. Pieejams:
<http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0232.htm> [aplūkots 2010.gada 12.martā].
66. Tahan v. Duquette, 259 N.J. Super. 328, 613 A.2d 486 (App. Div. 1992).
Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0155.htm> [aplūkots 2010.gada 25.februārī].
67. T.B. v. J.B. (Abduction: Grave Risk of Harm) [2001] 2 FLR 515. Pieejams:
<http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0419.htm> [aplūkots 2010.gada 20.februārī].
68. Toren v. Toren, 191 F.3d 23 (1st Cir. 1999). Pieejams:
<http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0584.htm> [aplūkots 2008.gada 29.oktobrī].
69. Urness v. Minto 1994 SC 249. Pieejams:
<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=79&lng=1&sl=2> [aplūkots
2010.gada 10.martā]. Nolēmuma pilns teksts nav pieejams.
70. W., E. M. c. O., M. G. Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0362.htm> [aplūkots
2010.gada 10.augustā].
71. Watson v. Jamieson 1998 SLT 180. Pieejams:
<http://www.incadat.com/index.cfm?act=search.detail&cid=75&lng=1&sl=2> [aplūkots
2008.gada 26.oktobrī]. Nolēmums pilns teksts nav pieejams.
72. Wilson v. Challis, [1992] O.J. No. 563 (Q.L.)
Pieejams: <http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0768.htm> [aplūkots 2010.gada 21.februārī].
73. Wojcik v. Wojcik, 959 F. Supp.413 (E.D. Mich. 1997). Pieejams:
<http://www.hcch.net/incadat/fullcase/0105.htm> [aplūkots 2010.gada 10.martā].
74. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2009. gada 26. janvāra lēmums lietā Nr. C31287808.
75. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 19.novembra lēmums lietā
Nr.C31287808.
76. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 4.novembra lēmumu lietā Nr.C33241308.

77. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 4.septembra lēmums lietā Nr. C33140508.
78. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.C31193208.
79. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.C33140508.
80. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 6.jūnija lēmums lietā Nr.C292666/08.
81. Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 6.maija lēmums lietā Nr.C-19050307.
82. Kuldīgas rajona tiesas 2008. gada 17. marta lēmums lietā Nr. C19050307.
83. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 13.marta lēmums lietā Nr.C33095508.
84. Rīgas rajona tiesas 2008.gada 12.marta lēmums lietā Nr.C33095508.
85. Talsu rajona tiesas 2007.gada 3.decembra lēmums lietā Nr.C36-0607.
86. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2007.gada 24.maija lēmums lietā Nr.C33148706.
87. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr.C30-1553/5-2007.g.
88. Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007.gada 16.februāra lēmums lietā Nr.C20279706.
89. Rīgas rajona tiesas 2007.gada 30.janvāra lēmums lietā Nr.C33049007.
90. Liepājas tiesas 2006.gada 13.decembra lēmums lietā Nr.C20-279706/12.
91. Rīgas rajona tiesas 2006.gada 7.decembra lēmums lietā Nr.C33157006.
92. Rīgas rajona tiesas 2006.gada 30.novembra lēmums lietā Nr.C33148706.
93. Rīgas rajona tiesas 2006.gada 18.aprīļa lēmums lietā Nr.C33055206.

Citi prakses materiāli:

1. Torgāns K. (Zin. red.). Civilprocesa likuma komentāri. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. ISBN 9984-790-18-5.

Likumprojekti.

1. Proposal for a Council Regulation (EU) implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. Pieejams: <http://eur->

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010PC0105R\(01\):EN:HTML](http://lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010PC0105R(01):EN:HTML)
[aplūkots 2010.gada 18.augustā].

2. Proposal for a Council Regulation (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for joint children. Priekšlikums to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēts OV 1999.gada 31.augustā C 247E 1.-10.lpp.
3. Proposal for a Council Regulation concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility repealing Regulation (EC) No 1347/2000 and amending Regulation (EC) No 44/2001 in matters relating to maintenance. Priekšlikums to ES dalībvalstu valodās, kas bija dalībvalstis līdz 2004.gada 1.maijam, publicēts OV 2002.gada 27.augustā C 203E, 155.-178.lpp.
4. Likumprojekts “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/FCF293E3392B267AC22577D800248E07?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].
5. Likumprojekts „Grozījumi Bāriņtiesu likumā”. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/BBD91DAC98BD27C0C22577D800247E5F?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].
6. Likumprojekts „Grozījums Bērnu tiesību aizsardzības likumā”. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/A6B3741870FB4A0DC22577DE003EC3B3?OpenDocument> [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].
7. Likumprojekts “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/webAll?SearchView&Query=%28\[NumberTxt\]=1681%29&SearchMax=0&SearchOrder=4](http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/webAll?SearchView&Query=%28[NumberTxt]=1681%29&SearchMax=0&SearchOrder=4) [aplūkots 2011.gada 17.janvārī].

Citi materiāli

1. Ārlietu ministrija. Pieejams: <http://www.am.gov.lv/lv/Arpolitika/multilateral/> [aplūkots 2011.gada 15.janvārī].
2. Bojārs J. I.Kucinas personīga saruna ar Dr.habil.iur. J.Bojāru, Latvijas Universitātes profesoru, 2011.
3. Bojārs J. I.Kucinas personīga saruna ar Dr.habil.iur. J.Bojāru, Latvijas Universitātes profesoru, 2010.
4. Beaumont P.R. I.Kucinas personīga saruna ar P.R.Beaumont, Aberdīnas Universitātes profesoru, Skotija, 2010.
5. Reine I. I.Kucinas personīga saruna ar I.Reini, MK Pārstāvi starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās, 2010.

6. Hague Conference on Private International Law. Pieejams:
http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=24 [aplūkots 2011.gada 18.janvārī].
7. Hague Conference on Private International Law. INCADAT. Pieejams:
<http://www.incadat.com/index.cfm> [aplūkots 2011.gada 18.janvārī].
8. United Nations Treaty Collection. Pieejams:
http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en [aplūkots 2011.gada 15.janvārī].

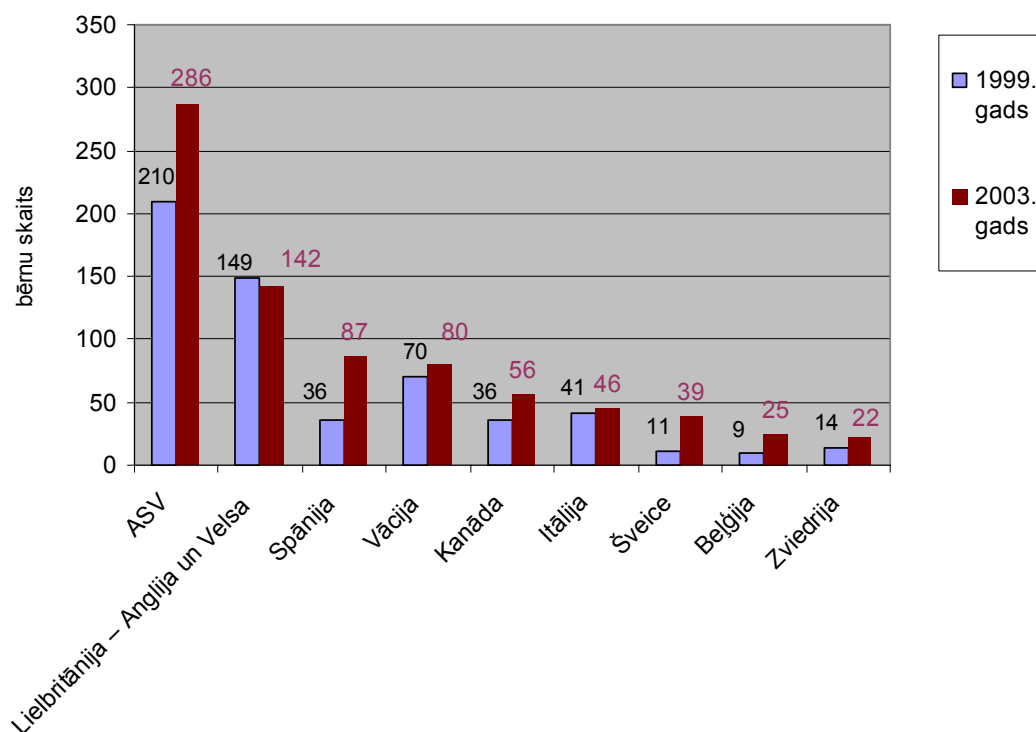
PIELIKUMI

Pielikums Nr.1

Prettiesiski aizvesto vai aizturēto bērnu skaits 1999. un 2003.gadā pasaules valstīs, salīdzinājums

	1999.gads	2003. gads
ASV	210	286
Lielbritānija – Anglija un Velsa	149	142
Spānija	36	87
Vācija	70	80
Kanāda	36	56
Itālija	41	46
Šveice	11	39
Beļģija	9	25
Zviedrija	14	22

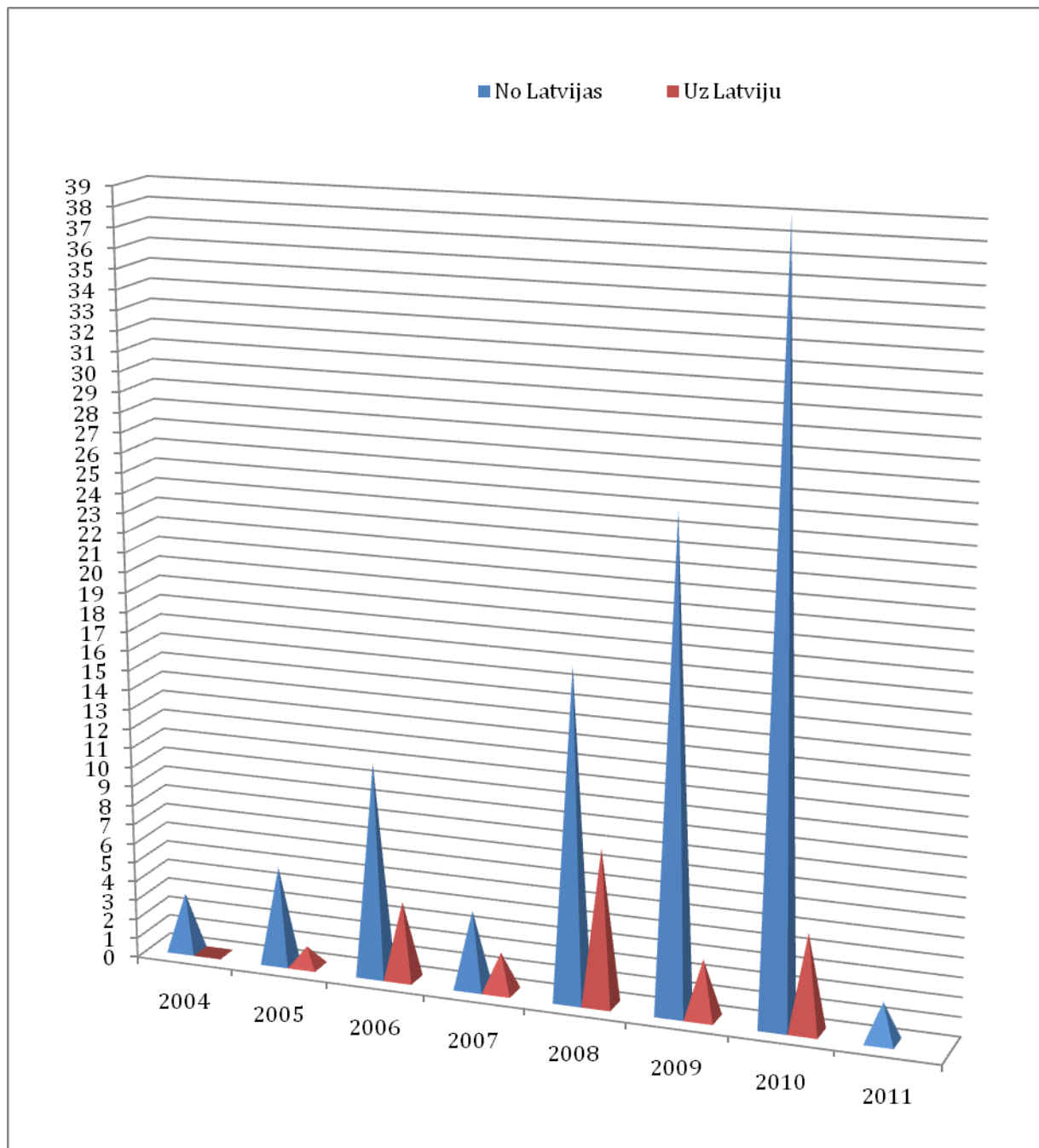
Prettiesiski aizvesto un aizturēto bērnu skaits

Pielikums Nr.2

Uzsāktās lietas Latvijas tiesās, kad bērni tiek nolaupīti no Latvijas vai uz Latviju

Pielikums Nr.3

Valstis

Valstis, uz kurām bērni ir nolaupīti no Latvijas		Valstis, no kurām bērni ir nolaupīti uz Latviju	
Apvienotā Karaliste	43	Apvienotā Karaliste	6
Īrija	27	Itālija	2
Vācija	9	Zviedrija	2
Spānija	4	Vācija	2
Francija	4	Īrija	2
Zviedrija	3	Šveice	2
Kipra	2	Igaunija	1
Norvēģija	2	Norvēģija	1
ASV	2	Austrija	1
Turcija	1	Austrālija	1
Itālija	1	Izraēla	1
Ukraina	1	Dānija	1
Somija	1	Ukraina	1
Polija	1		
Austrālija	1		
Izraēla	1		
Kanāda	1		
Čehija	1		
Ķīna	1		
	106		23

Saīsinājumu saraksts

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
Briseles Regula	Iibis 2003.gada 27.novembra Regula Nr.2201/2003 (EK) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas Nr.1347/2000 (EK) atcelšanu Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000
CPL	Civilprocesa likums
ECT	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
Eiropas Konvencija	Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvības aizsardzības konvencija
ES	Eiropas Savienība
EST	Eiropas Savienības Tiesa
EUROVOC	Eiropas Savienības daudzvalodu vārdnīca
Hāgas konvencija	Hāgas Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem (Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction)
Hāgas 1996.gada konvencija	Hāgas konvencija par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children
HCCH	Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (Hague Conference on Private International Law)
ICARA	Bērnu starptautiskās nolaupīšanas aizsardzības likums (International Child Abduction Remedies Act)
INCADAT	Bērnu starptautiskās nolaupīšanas datubāze (The International Child Abduction Database)
izcelsmes dalībvalsts	dalībvalsts, kurā pieņem nolēmumu par bērna atgriešanu, par kuru izdod Briseles Iibis Regulas 42.pantā paredzēto apliecību
Līgums	Līgums par Eiropas Savienības darbību
LZA	Latvijas Zinātņu akadēmija